

**KÜLTÜREL UNSURLARIN AKTARIMI BAĞLAMINDA AHMET
ÜMİT'İN “İSTANBUL HATIRASI” ADLI ROMANININ ALMANCA
TERCÜMESİYLE KARŞILAŞTIRILMASI**

Edanur Çağlar

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ALMAN DİLİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MAYIS, 2021

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren on iki (12) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Edanur

Soyadı: ÇAĞLAR

Bölümü: Almanca Öğretmenliği Bölümü

İmza:

Teslim tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Kültürel Unsurların Aktarımı Bağlamında Ahmet Ümit'in "İstanbul Hatırası" Adlı Romanının Almanca Tercümesiyle Karşılaştırılması

İngilizce Adı: Comparison Of Ahmet Ümit's Novel "İstanbul Hatırası" With German Translation In The Context Of The Transfer Of Cultural Elements

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Edanur Çağlar

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Edanur ÇAĞLAR tarafından hazırlanan “KÜLTÜREL UNSURLARIN AKTARIMI BAĞLAMINDA AHMET ÜMİT’İN “İSTANBUL HATIRASI” ADLI ROMANININ ALMANCA TERCÜMESİYLE KARŞILAŞTIRILMASI” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile Gazi Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Kazım KALKAN

Alman Dili Eğitimi Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

.....

Başkan: Prof. Dr. Muhammet KOÇAK

Alman Dili Eğitimi Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

.....

Üye: Doç. Dr. Lokman TANRIKULU

Alman Dili Eğitimi Bilim Dalı, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

.....

Tez Savunma Tarihi: 21.05.2021

Bu tezin Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel Gelişli

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

Hayatımın Anlamı Aileme...

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca değerli bilgi, birikim ve deneyimleriyle yolumu aydınlatan, sorularıma ve sorunlarıma sabırla ve güler yüzle çözüm bulan ve yüzünden gülümsemesini hiç eksiltmeyen saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Kazım KALKAN'A teşekkürü bir borç bilirim. Lisans eğitimim süresince ve daha sonrasında benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, öğretmenlik mesleğini bana sevdiren, kıymetli hocam Prof. Dr. Muhammet KOÇAK'A sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım. Yine bu süreç boyunca benden yardımlarını esirgemeyen ve beni motive eden saygıdeğer hocam Doç. Dr. Lokman TANRIKULU'NA da ayrıca teşekkür ederim. Tez çalışmam süresince bir abla gibi yanımda olan ve yüzümü güldüren sevgili mesai arkadaşım, dostum Çiğdem YALÇIN'A çok teşekkür ederim. Son olarak beni bu yaşıma kadar getiren, emeklerini üzerimden hiç eksiltmeyen, sevgi ve şefkatleriyle bana kol kanat geren ve hep yanımda olan sevgili annem Hülya ÇAĞLAR'A, sevgili babam Cemalettin ÇAĞLAR'A ve canım kardeşlerim Esra ve Muhammet ÇAĞLAR'A sonsuz sevgi ve hürmetlerimi sunarım.

KÜLTÜREL UNSURLARIN AKTARIMI BAĞLAMINDA AHMET ÜMİT’İN “İSTANBUL HATIRASI” ADLI ROMANININ ALMANCA TERCÜMESİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Edanur Çağlar

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Mayıs, 2021

ÖZ

Toplumların, dilsel ve kültürel özelliklerinin bir yansıması olarak nitelendirilen edebi metinler, içerisinde çok sayıda kültüre özgü terimi barındıran metin türlerinin başında gelmektedir. Kültüre özgü terimler, ait oldukları topluma has olmalarıyla, biricik ve benzersiz olmalarıyla bilinen terimlerdir. Sahip oldukları bu karakteristik özellikleri, bilhassa edebi metin çevirmenlerinin çeviri sürecinde söz konusu terimleri başka dillere aktarma noktasında ciddi sıkıntılar yaşamasına neden olmaktadır. Bu tez çalışmasında, karşılaştırmalı çeviri analizi gerçekleştirilmek üzere Ahmet Ümit’in İstanbul Hatırası adlı romanı ve ilgili romanın Sabine Adatepe tarafından “Die Gärten von İstanbul” (2017) adıyla çevrilen eseri örneklem olarak seçilmiştir. Bu çalışmanın amacı, örneklem olarak seçilen eserleri karşılaştırarak çevirmenin, kültürel unsurların çevirisi sürecinde aldığı çeviri kararlarına ilişkin eleştirel bir bakış açısı sunmaktır. Bunun yanı sıra, erek kültürün özelliklerini, erek kültür okurunun ihtiyaç ve beklentilerini göz önünde bulundurarak çevirmenin tercümelerinin erek okur açısından anlaşılabilirliğine yönelik değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, örneklem olarak seçilen İstanbul Hatırası adlı roman içerdiği kültürel terimler açısından incelendikten sonra, ilgili eserin içerisinden belirli sayıda kültüre özgü terim seçilmiştir. Seçilen bu terimler, Newmark’ın kültüre özgü terimlerin sınıflandırılmasına ilişkin önerdiği model temel alınarak kategorize edilmiştir. Bir sonraki aşamada ise çevirmenin, söz konusu terimlerin tercümesinde Vinay & Darbelnet ve Peter Newmark tarafından önerilen çeviri yöntemlerinden hangilerini kullanmayı tercih ettiği tespit edilmiştir. Buradan yola çıkılarak da çevirmenin, kaynak metnin erek dile aktarımında, Venuti’nin hangi çeviri stratejisini baskın olarak benimsediği saptanmıştır. Kültüre özgü terimlere yönelik gerçekleştirilen detaylı çeviri analizlerinin neticesinde, çevirmenin erek kültür odaklı bir yaklaşımı benimsediği görülmüştür. Buna ek olarak, çevirmenin, kültüre özgü terimlerin erek dile aktarımında ağırlıklı olarak “Kültürel Eşdeğerlik, “İşlevsel Eşdeğerlik ve “Aktarma” yöntemlerini kullanmayı tercih ettiği ve baskın olarak Venuti’nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, kültür, çevirmen, kültürel unsurlar, yerlileştirme stratejisi, yabancılaştırma stratejisi.

Sayfa Adedi: 240

Danışman: Doç. Dr. Kazım KALKAN

COMPARISON OF AHMET ÜMİT’S NOVEL "İSTANBUL HATIRASI" WITH GERMAN TRANSLATION IN THE CONTEXT OF THE TRANSFER OF CULTURAL ELEMENTS

M.S Thesis

Edanur Çağlar

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

May, 2021

ABSTRACT

Literary texts, which are considered as a reflection of the linguistic and cultural characteristics of societies, are one of the types of texts that contain many cultural terms. Cultural terms are known for being unique and peculiar to the society to which they belong. These characteristic features, cause serious difficulties especially for literary text translators, in transferring these terms to other languages during the translation process. For this thesis, Ahmet Ümit's novel “İstanbul Hatırası” and the work translated by Sabine Adatepe as "Die Gärten von Istanbul" (2017) were selected as examples for comparative translation analysis. The aim of this study is to provide a critical perspective on the translation decisions taken by the translator in the process of translation of cultural elements by comparing the works selected as examples. In addition to this, to evaluate the comprehension of the translations of the translator in terms of the target readership, by considering the characteristics of target culture and the needs and expectations of the target culture reader. For this purpose, after examining the novel “İstanbul Hatırası” which was chosen as an example in terms of the cultural terms it contains, a certain number of cultural terms were selected from this work. These selected terms are categorized based on Newmark's proposed model for classifying culture-specific terms. In the next stage, it has been determined which translation methods the translator prefers to use in the translation of these terms proposed by Vinay & Darbelnet and Peter Newmark. Based on this, it has been established which translation strategy of Venuti has predominantly adopted by the translator in the transfer of the source text to the target language. As a result of detailed translation analyses of cultural terms, it was seen that the translator adopted a culture-oriented approach. Add to this, it was established that the translator preferred to use the methods of "Cultural Equivalence, "Functional Equivalence and "Transference" predominantly in the transfer of cultural terms to the target language, and predominantly adopted Venuti's "Domestication" strategy.

Key Words: Translation, culture, translator, cultural elements, domestication strategy, foreignization strategy.

Page Number: 240

Supervisor: Doç. Dr. Kazım KALKAN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	6
1.2. Çalışmanın Amacı	6
1.3. Çalışmanın Önemi.....	8
1.4. Çalışmanın Konusu	9
1.5. Varsayımlar	9
1.6. Sınırlılıklar.....	10
BÖLÜM II.....	13
YÖNTEM.....	13
2.1. Araştırmanın Modeli.....	13
2.2. Evren ve Örneklem	13
2.3. Verilerin Toplanması	14

2.4. Verilerin Analizi	14
BÖLÜM III	15
UYGULAMALI BİR ALAN OLARAK ÇEVİRİ.....	15
3.1. Çeviri Edimi ve Çevirinin İnsan Hayatındaki Yeri	15
3.2. Dil-Kültür-Çeviri İlişkisi	17
3.3. Çeviri Türlerinin Sınıflandırılması.....	25
3.4. Yazılı Çeviri	28
3.4.1.Edebiyat Çevirisi	28
3.4.2. Edebi Metinlerin Çeviri Süreci.....	31
3.4.3. Edebi Metin Çevirmenlerinin Sahip Olması Gereken Nitelikler.....	36
3.5. Çeviri Stratejisi.....	44
3.5.1. Vinay ve Darbelnet'in Çeviri Stratejilerine Yönelik Sınıflandırması	46
3.5.2. Peter Newmark'ın Çeviri Stratejilerine Yönelik Sınıflandırması.....	51
3.6. Yazılı Çeviri ve Sözlü Çeviri	60
BÖLÜM IV	67
ÇEVİRİ TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ	67
4.1. İlk Çağ'da Çeviri.....	67
4.2. Orta Çağ'da Çeviri.....	71
4.3. Aydınlanma Döneminde Çeviri.....	77
4.4. Romantik Dönemde Çeviri.....	78
BÖLÜM V	85
ÇEVİRİBİLİM-KURAMSAL BİR ALAN OLARAK ÇEVİRİ.....	85
5.1. Çeviriye Dilbilimsel Yaklaşımlar	85
5.2. Çeviriye Kültürel Yaklaşımlar.....	93
5.2.1. İşlevci Çeviri Kuramı	93
5.2.2. Betimleyici Çeviri Araştırmaları	102
5.2.3. Çoğuldizge Kuramı.....	107
5.3. Kültüre Özgü Terimlerin Çevirisi	111
5.3.1. Kültüre Özgü Terimlerin Sınıflandırılması	113
5.3.2. Venuti'nin Çevirmenin Görünürlüğü/Görünmezliği Konsepti.....	116
BÖLÜM VI	121
“İSTANBUL HATIRASI” ROMANI	121

6.1. Romanın Yazarı.....	121
6.2. Romanın İçeriği.....	122
6.3. Çalışma Yöntemi	123
6.4. Romanın İçerisinde Yer Alan Kültürel Unsurların Erek Metinle Karşılaştırılması	127
6.5. Sonuç ve Öneriler	202
KAYNAKLAR.....	213
EKLER.....	223

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Newmark'ın Kültüre Özgü Terimleri Sınıflandırması</i>	124
Tablo 2. <i>Vinay&Darbelnet'in Çeviri Yöntemleri</i>	125
Tablo 3. <i>Newmark'ın Çeviri Yöntemleri</i>	126
Tablo 4. <i>Kasımpatı</i>	127
Tablo 5. <i>Kangal</i>	128
Tablo 6. <i>Yelkovankuşu</i>	128
Tablo 7. <i>Akasya</i>	129
Tablo 8. <i>Siğircık</i>	129
Tablo 9. <i>Sardunya</i>	130
Tablo 10. <i>Osmanlı Tokadı</i>	131
Tablo 11. <i>Sultan</i>	132
Tablo 12. <i>Şehzade</i>	133
Tablo 13. <i>Vezir</i>	133
Tablo 14. <i>Paşa</i>	134
Tablo 15. <i>Yeniçeri</i>	135
Tablo 16. <i>Cihad</i>	136
Tablo 17. <i>Kağan</i>	137
Tablo 18. <i>Bostancıbaşı</i>	138
Tablo 19. <i>Tuğra</i>	138
Tablo 20. <i>Hamam</i>	139
Tablo 21. <i>Baldız</i>	140
Tablo 22. <i>Efendi</i>	141
Tablo 23. <i>Molla</i>	142
Tablo 24. <i>Ağa</i>	143
Tablo 25. <i>Amca, Teyze, Yenge, Dayı, Abi, Abla</i>	143
Tablo 26. <i>Muhallebi</i>	144
Tablo 27. <i>İmambayıldı</i>	145
Tablo 28. <i>Poğaç</i>	146
Tablo 29. <i>Ayran</i>	147
Tablo 30. <i>Pide</i>	148
Tablo 31. <i>Türk Kahvesi</i>	149

Tablo 32. Lokum	150
Tablo 33. Mercimek Çorbası	150
Tablo 34. Kalpak.....	151
Tablo 35. Cübbe.....	152
Tablo 36. El Öpmek	153
Tablo 37. Bayram Bahşışı.....	154
Tablo 38. Deli Dumrul	155
Tablo 39. Ab-ı Hayat.....	156
Tablo 40. Ateş Olmayan Yerden Duman Çıkmaz.....	157
Tablo 41. Komşu Komşunun Külüne Muhtaçtır	158
Tablo 42. Önce Can Sonra Canan.....	158
Tablo 43. Baltayı Taşa Vurmak	159
Tablo 44. Astığı Astık Kestiği Kestik.....	160
Tablo 45. Aklını Peynir Ekmekle Yemek	160
Tablo 46. Bir Baltaya Sap Olamamak	161
Tablo 47. Samanlıkta İğne Aramak	162
Tablo 48. Süt Dökmüş Kediye Dönmek.....	162
Tablo 49. Sütten Çıkma Ak Kaşık	163
Tablo 50. Dilinin Altındaki Baklayı Çıkarmak	164
Tablo 51. Tüyleri Diken Diken Olmak	164
Tablo 52. İpe Un Sermek	165
Tablo 53. Burnundan Kıl Aldırmamak.....	166
Tablo 54. İşe Burnunu Sokmak	167
Tablo 55. İn Cin Top Oynuyor	167
Tablo 56. Özü Kabahatinden Büyük.....	168
Tablo 57. Ağzı Kulaklarına Varmak	168
Tablo 58. Kıyamet Kopmaz.....	169
Tablo 59. Sarmaş Dolaş Olmak	170
Tablo 60. Kılı Kırk Yarmak.....	170
Tablo 61. Yangına Körükle Gitmek	171
Tablo 62. Pabuç Pahalı	172
Tablo 63. Minareyi Çalan Kılıfını Hazırlar.....	173
Tablo 64. Kambersiz Düğün Olmaz	174
Tablo 65. Hangi Dağda Kurt Öldü?	174
Tablo 66. Bekâra Karı Boşaması Kolaydır.....	175
Tablo 67. Deveye Hendek Atlatmaktan Daha Zor	175
Tablo 68. İğne Atsan Yere Düşmez	176
Tablo 69. Yüzünde Güller Açmak	177
Tablo 70. Bamteline Dokunmak.....	177
Tablo 71. Ser Verip Sır Vermemek	178
Tablo 72. Karıncayı Bile İncitmemek	179
Tablo 73. Diken Üzerinde Oturmak.....	179
Tablo 74. Başına Devlet Kuşu Konmak	180

Tablo 75. <i>Dervişin Fikri Ne İse Zikri De O Olur</i>	181
Tablo 76. <i>Cinleri Tepesine Çıkmak</i>	181
Tablo 77. <i>Bir Kuş Sütü Eksik</i>	182
Tablo 78. <i>Elinize Sağlık</i>	182
Tablo 79. <i>Can Kulağıyla Dinlemek</i>	183
Tablo 80. <i>Başınız Sağ Olsun</i>	184
Tablo 81. <i>Kuran Musaf Çarpsın Ki</i>	184
Tablo 82. <i>Elhamdülillah</i>	185
Tablo 83. <i>Vallahi De Billahi De</i>	186
Tablo 84. <i>Estağfurullah</i>	187
Tablo 85. <i>Hakk'ın Rahmetine Kavuşmak</i>	187
Tablo 86. <i>İnşallah</i>	188
Tablo 87. <i>İçini Dökmek</i>	189
Tablo 88. <i>Dişini Sıkmak</i>	190
Tablo 89. <i>Sol Tarafından Kalkmak</i>	190
Tablo 90. <i>Beti Benzi Atmak</i>	191
Tablo 91. <i>Allah Müstehakını Versin</i>	192
Tablo 92. <i>Ezan</i>	192
Tablo 93. <i>Ayet</i>	193
Tablo 94. <i>Hadis</i>	194
Tablo 95. <i>Muska</i>	195
Tablo 96. <i>Büyü</i>	196
Tablo 97. <i>Bismillâhirrahmânirrahîm</i>	197
Tablo 98. <i>Sallallâhu Aleyhi Vesellem</i>	198
Tablo 99. <i>Türbe</i>	198
Tablo 100. <i>Evliya</i>	199
Tablo 101. <i>Musalla Taşı</i>	200
Tablo 102. <i>Tespih</i>	201
Tablo 103. <i>Seccade</i>	202
Tablo 104. <i>Çeviri Yöntemleri Sayısal Dağılım</i>	204

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kalpak	152
Şekil 2. Fellmütze.....	152
Şekil 3. Çeviri yöntemleri grafik dağılımı.....	209
Şekil 4. Çeviri stratejileri yüzdelik dağılımı.	210

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

TDK

Türk Dil Kurumu

TEDA

Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk Kültür, Sanat
ve Edebiyat Eserlerinin Dışa Açılımını
Destekleme Projesi

EM

Erek Metin

KM

Kaynak Metin

BÖLÜM I

GİRİŞ

Toplumların dünya arenasında var olabilmek için verdiği mücadeleler doğrultusunda, farklı kültür toplumlarıyla başta ticari alan olmak üzere dini, siyasi gibi çeşitli alanlarda iletişim kurma zorunluluğuna paralel olarak, çeviriye ve çevirmene duyulan gereksinim insanlığın her döneminde katlanarak artmıştır. Hayat şartlarının getirdiği birtakım zorunlulukların yanı sıra, toplumların kendilerinin dışındaki farklı dilsel-kültürel toplumların hayata bakış açılarına, yaşam tarzlarına, kültür dünyalarına duydukları ilgi ve merak ve daha yakından tanıma isteği çevirinin insan hayatındaki yerini sağlamlaştırmıştır. Dünyanın daha yaşanılır bir yer olmasının toplumların birbirlerini yakından tanımalarına ve nitelikli ilişkiler geliştirmelerine bağlı olduğu söylenebilir. Tam da bu aşamada çeviri, farklı dilsel-kültürel toplumların arasındaki diyalogun geliştirilmesinde, birbirlerine karşı olan ön yargılarının yıkılmasında, iletişim engellerinin ortadan kaldırılarak toplumlar arasındaki hoşgörü ve empati duygusunun pekiştirilmesinde en işlevsel araçlardan biri olarak devreye girmektedir.

Çeviri olgusunun, insan hayatında bu denli önemli bir yere sahip olması birçok bilim insanının ve araştırmacının dikkatlerini çeviribilim alanı üzerinde yoğunlaştırmalarına neden olmuştur. Çevirinin doğası gereği çok yönlü, çok boyutlu ve karmaşık bir süreci içermesi çevirinin tanımına ve kapsamına yönelik fikir ayrılıklarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle son dönemlerde kültüre yönelik araştırma ve çalışmalarındaki niceliksel artış, kültürü popüler bir araştırma alanı olarak gündeme getirmiştir. Bu araştırma ve çalışmaların neticesinde dil ve kültür unsurlarının birbirlerinden ayrıştırılamayacağı düşüncesi benimsenmeye başlanmıştır. Dilin kültürden bağımsız

düşünülemeyeceği gerçeği bilhassa çeviribilim alanında büyük ses getirmiştir. Böylece birçok çeviribilimci çeviri kavramını kültür unsurunu da dikkate alarak yeniden tanımlama ve çevirinin kapsamını yeniden betimleme yoluna gitmiştir. Bu aşamadan sonra çeviri salt dilsel aktarımın ötesinde kaynak toplumun kültürünün, gelenek-göreneklerinin, yaşam tarzının, düşünce sisteminin, hayat görüşlerinin ve daha birçok unsurun erek dile aktarımı olarak tanımlanmaya başlamıştır.

Edebi metinler diğer metin türlerine kıyasla içerisinde kültürel unsurları barındırma açısından en zengin metin türleridir. Bu açıdan bakıldığında edebi eserlerin, ait olduğu toplumun dilsel ve kültürel zenginliğini yansıtan en önemli metin türlerinden biri olduğu söylenebilir. Buradan hareketle de farklı etnik grupların kültürel özellikleri, hassasiyetleri, manevi değerleri, inançları, kırmızıçizgileri, toplumsal yaşantısı, yaşam biçimi, yeme-içme alışkanlıkları ve hayat görüşü gibi birçok konuda ön bilgi sahibi olabilmenin en etkili ve en eğlenceli yolunun farklı toplumlara ait edebi eserleri okumak olduğu söylenebilir. Edebi bir eser, ait olduğu dilin ve kültürün birikimleriyle yoğrulur, dolayısıyla çevirmenin kaynak metni içselleştirebilmesi, kaliteli ve erek metin okuru açısından kabul edilebilir bir çeviri metni üretebilmesi, onun büyük ölçüde kendisini kaynak metin yazarı ile özdeşleştirmesine ve kaynak metin yazarının ait olduğu kültürü özümsemesine bağlı olduğu söylenebilir.

Ait oldukları kültüre has olmalarıyla bilinen kültüre özgü terimler, bir dilsel-kültürel toplumda birtakım nesnelere, olgulara ya da anlamlara işaret ederken, diğer dilsel-kültürel toplumlarda tanınmayabilir ya da hiçbir anlam ifade etmeyebilir. Edebi metinler, toplumların dilsel-kültürel özelliklerini büyük ölçüde yansıtan metin türlerinin başında gelmektedir, buna bağlı olarak da edebi metin türlerinin azımsanmayacak kadar çok sayıda kültüre özgü terimi içerisinde barındırdığı söylenebilir. Kültüre özgü terimler ait oldukları kültür ile bütünleştikleri ve iç içe geçtikleri için bu terimlerin farklı bir dünya görüşüne, düşünce biçimine, yaşam tarzına ve kültüre sahip toplumların dillerine aktarılması sorunu, bilhassa edebi metin çevirmenlerinin çeviri sürecinde sıklıkla karşılaştıkları yaygın çeviri sorunlarından birini teşkil etmektedir. Zira söz konusu kültürel terimlerin diğer dillerde kimi zaman benzer karşılıklarına rastlanılsa da bu terimlerin çoğu zaman başka kültürlerde bilinmedikleri ve tanınmadıkları için birebir eşdeğerlerini bulmak güç olmaktadır.

Günümüzde Türkiye’de çeviri faaliyetleri hız kesmeden yürütölmekte ve çeşitli projelerle desteklenmektedir. Türkiye’de çeviri çalışmaları doğrultusunda yürütölen önemli projelerden biri de 2005 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütölen kısa adı “TEDA” olan “Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk Kültür, Sanat ve Edebiyat Eserlerinin Dışa Açılımını Destekleme Projesi’dir”. TEDA Projesi, Türk kültür, sanat ve edebiyatının klasik ve çağdaş eserlerinin yayınevlerince Türkçe dışındaki dillere çevrilmesi, yayımlanması ve tanıtılması amacını güden bir çeviri ve yayım destek programıdır. 2005 yılından bu yana yürütölen bu proje kapsamında Türkiye’nin sahip olduğu kültürel ve edebi birikim yabancı okurlarla kendi dillerinde yapılan çeviriler vasıtasıyla buluşturulmaktadır. Böylelikle Türk yazarlarının eserlerinin uluslararası kitap pazarlarında yerini almaları ve burada en iyi şekilde temsil edilmeleri sağlanmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk Kültür, Sanat ve Edebiyat Eserlerinin Dışa Açılımını Destekleme Projesi [TEDA], 2012).

2005-2019 yılları arasında şu ana kadar toplamda 2970 adet eser TEDA Projesi kapsamında 60 farklı dile çevrilerek yayımlanması için desteklenmiştir ve bu eserlerden 2395 adeti yayımlanarak okurlarla buluşturulmuştur. TEDA Projesi kapsamında yapılan eser çevirilerinin dillere göre dağılımı incelendiğinde 319 eserle Bulgarcanın birinci sırada, 290 eserle Arapcanın ikinci sırada ve 280 eserle de Almancanın üçüncü sırada yer aldığı görölmektedir (TEDA, 2012).

Tez çalışması için örneklem olarak seçilen, Ahmet Ümit tarafından kaleme alınan ve 2010 yılında yayımlanan İstanbul Hatırası romanı da Türk Edebiyatının ve yazarlarının yurt dışında tanıtılmasına destek veren TEDA projesi kapsamında çeşitli dillere çevirisi gerçekleştirilen bir romandır. Dolayısıyla ilgili romanın içerisinde geçen Türk kültürüne özgü terimlerin erek dile aktarımına ilişkin karşılaştırmalı bir çeviri analizinin yapılması Türk Edebiyatının ve bilhassa Türk kültürünün yurt dışında nasıl temsil edildiğini görmek açısından da önemli bir referans kaynağı olacaktır. Bu tez çalışması için özellikle İstanbul Hatırası romanının tercih edilmesinin nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- İstanbul Hatırası’nın, polisiye roman türünde Türkiye’de çok popüler bir roman haline gelmesi,
- TEDA Projesi kapsamında çeşitli dillere çevrilmiş olması ve Ahmet Ümit’in eserleri arasında en fazla yabancı dile çevirisi gerçekleştirilen eser olma özelliğine sahip olması,

- Polisiye roman türünde ve Almanca-Türkçe dil çiftlerinde kültürel unsurların aktarımı bağlamında bu şekilde karşılaştırmalı analiz gerçekleştirilen herhangi bir tez çalışmasına rastlanılmamış olması,
- Romanın İstanbul'un tarihini konu alarak, içerisinde İstanbul'un güzide bir şehir haline gelmesinde önemli payı bulunan tarihi kişiliklere, hükümdarlara yer vererek ve işlenen cinayetler ile İstanbul'un tarihi mekânları arasında bağlantı kurarak okuru bu mekânlar hakkında da bilgilendirdiği için öğretici bir niteliğe sahip olması,
- Romanın kurgusu oluşturulurken tarih, arkeoloji ve mitoloji gibi alanlardan yararlanıldığı için içerisinde çok sayıda kültüre özgü terimi barındırması gibi maddeler tez çalışması için özellikle bu romanın seçilmesinin önemli gerekçelerindendir.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde ilk olarak çeviri olgusuna farklı açılardan yaklaşan ve çevirinin farklı yönlerine vurgu yapan bazı Türk ve yabancı çeviribilimcilerin ve çeviribilim araştırmacılarının, çeviri kavramına ilişkin tanımlarına yer verilmiştir. *Dil-Kültür-Çeviri* ilişkisi başlığı altında, kültür kavramının tarihsel kökeni ve anlamsal değişimi kısaca ele alınmış ve bazı araştırmacıların kültür kavramına ilişkin açıklamalarına yer verilmiştir. *Dil-Kültür-Çeviri* ilişkisi başlığı altında ağırlıklı olarak dil-kültür ilişkisi üzerinde durulmuş ve çeviri etkinliğinin bireylerin ve toplumların değişimini ve gelişimini sağlayan kayda değer getirilerinden bahsedilmiştir. Daha sonra bazı çeviribilimcilerin çeviri türlerine ilişkin sınıflandırmalarına kısaca değinilmiştir. *Edebiyat Çevirisi, Edebi Metinlerin Çeviri Süreci, Edebi Metin Çevirmenlerinin Sahip Olması Gereken Nitelikler* alt başlıkları içerisinde genel olarak edebi metin türleri, edebi metinlerin karakteristik özellikleri, edebi metinlerin çevirisi sırasında dikkat edilmesi gereken hususlar, edebi metin çevirmenlerinin sahip olmaları gereken bilgi ve beceriler hakkında önemli bilgilere yer verilmiştir. Bir sonraki aşamada ise çeviri stratejisi kavramına ilişkin çeşitli tanımlara yer verilmiş, çeviri stratejilerinin kullanım amaçlarından ve işlevlerinden kısaca bahsedilmiştir. Ayrıca *Çeviri Stratejileri* başlığı altında tez çalışmasının uygulama bölümünde çeviri analizinde kullanılmak üzere istifade edilen Vinay & Darbelnet'in ve Peter Newmark'ın çeviri yöntemlerine yönelik sınıflandırması örneklerle birlikte ele alınmıştır. Tez çalışmasının birinci bölümünde son olarak yazılı çeviri sürecinin işleyişini net bir şekilde ortaya koymak amacıyla yazılı ve sözlü çeviri süreçlerinin benzer yönlerine ek olarak farklı yönleri çeşitli alt başlıklar içerisinde ele alınmıştır.

Tez çalışmasının dördüncü bölümünde çeviribilim alanının İlkçağ Dönemi'nden Romantik Dönem'e kadar uzanan tarihi serüvenine ilişkin genel bir bakış açısı sunulmuştur. Çeviri tarihine ilişkin genel bir bakış açısı sunmak adına oluşturulan bu bölümde genel olarak İlkçağ, Ortaçağ, Aydınlanma Dönemi ve Romantik Dönemin önde gelen çeviribilimcilerinin çeviri anlayışlarından, ilgili tarihsel dönemde çevirinin kullanım amaçlarından, çeviri olgusuna yüklenen anlamlardan, çeviri metnlerinin konumundan ve çevirmenlerin üstlendikleri sorumluklardan ve misyonlardan bahsedilmiştir. Buna ek olarak ilgili dönemin atmosferinin, halk kesimine sunduğu hayat şartlarının ve ilgili dönemlerde vuku bulan fikir akımlarının çeviriye ve çevirmene yönelik tutumlar üzerindeki etkisinden bahsedilmiştir, ağırlıklı olarak sadık çeviri/serbest çeviri; sözcüğü sözcüğüne çeviri/anlamına göre çeviri gibi kavramların tarihsel gelişimine yönelik önemli bilgilere yer verilmiştir.

Tez çalışmasının beşinci bölümünde *Çeviriye Dilbilimsel Yaklaşımlar* başlığı altında Eugene Nida, Peter Newmark ve Werner Koller gibi önde gelen çeviribilimcilerin çeviri bağlamında eşdeğerlik kavramına ilişkin yaklaşımları ve eşdeğerlik kavramına yönelik sınıflandırmalarına değinilmiştir. *Çeviriye Kültürel Yaklaşımlar* başlığı altında *İşlevci Çeviri Kuramı*, *Betimleyici Çeviri Araştırmaları* ve *Çoğuldizge Kuramı* incelenmiştir. Genel olarak kuramların dayandığı temel fikirler, ortaya çıkış nedenleri ve kuramcılarının kuramları çerçevesinde ortaya attıkları kavramlar üzerinde durulmuştur. Buna ek olarak kuramcılarının çeviri olgusuna ve çevirmene ilişkin yaklaşımlarından ve çeviri sürecinin işleyişine ilişkin düşüncelerinden de bahsedilmiştir. Edebi metin çevirmenlerinin karşılaştığı yaygın çeviri sorunlarından biri olan ve aynı zamanda da bu tez çalışmasının kilit noktasını oluşturan, kültüre özgü terimlerin yine beşinci bölüm içerisinde kapsamı ve özelliklerinden bahsedilmiştir. Daha sonra ise kültüre özgü terimlerin aktarımını kolaylaştırmak amacıyla Guerra (2012), Katan (1999) ve Newmark (2010) tarafından kültüre özgü terimlere yönelik yapılan sınıflandırmalardan kısaca bahsedilmiştir. Bölümün sonunda ise ünlü Amerikan çeviribilimci Lawrence Venuti'nin farklı bir perspektif çerçevesinde değerlendirdiği yerlileştirme ve yabancılaştırma çeviri stratejilerinden bahsedilmiştir. Buna ilaveten Venuti tarafından ortaya atılmış olan majör/birincil dil, minör/ikincil dil, remainder (tortu), çevirmenin görünürlüğü/görünmezliği gibi kavramlar da kısaca ele alınmıştır.

Tez çalışmasının altıncı bölümünde kaynak metin yazarı Ahmet Ümit'in hayatına ve eserlerine kısaca değinilmiştir. Daha sonra ise çalışmanın kaynak metni olan İstanbul Hatırası romanı tanıtılmıştır ve içeriğinden kısaca bahsedilmiştir. Örneklem olarak seçilen kültürel unsurların karşılaştırmalı çeviri analizinde kullanılmak üzere belirlenen çalışma yöntemi, tablolar ile görselleştirilerek detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Daha sonraki sayfalarda örneklem olarak seçilen kültürel terimlerin detaylı çeviri analizlerine yer verilmiştir. Son olarak bu bölümde yapılan incelemeler ve analizler neticesinde elde edilen sonuçlar kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır.

1.1. Problem Durumu

Toplumların sosyal ve kültürel yaşamlarını en iyi yansıtan metin türlerinden biri olarak kabul edilen edebi metinler, doğal olarak içerisinde de kültüre özgü terimleri en çok barındıran metin türlerindendir. Kültüre özgü terimler, adından da anlaşılabilceği gibi yalnızca belirli bir dilsel-kültürel topluma özgü, biricik ve emsalsiz olmaları ile bilinen terimlerdir. Bazen kültüre özgü terimlerin diğer dilsel-kültürel toplumlarda benzer karşılıkları bulunsa da bu terimler ağırlıklı olarak diğer dillerde ve kültürlerde tanınmayan ve bu nedenle de birebir eşdeğerleri bulunmayan terimlerdir. Dolayısıyla kültüre özgü terimlerin başka dillere aktarılması çevirmenin özellikle edebi metinlerde karşılaştığı yaygın çeviri sorunlarının başında gelmektedir. Kültüre özgü terimler ait oldukları kültür ile öylesine bütünleşmiştir ki, bu terimlerin diğer dillere/kültürlere aktarımı hususunda çevirmen çetin bir uğraş içerisine girmektedir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Böyle bir tez çalışmasının yapılmasında güdülen amaçlar daha geniş ve kapsamlı bir perspektif çerçevesinde değerlendirildiğinde “Genel Amaçlar” başlığı altında şu şekilde sıralanabilir:

- Örneklem olarak seçilen edebi eserin içerisinde yer alan kültürel terimlerin erek dile aktarımı sürecinde çevirmenin aldığı çeviri kararlarını analiz ederek ve tercümelerine yönelik değerlendirmelerde bulunarak, edebi metin çevirmenlerine ve çevirmen adaylarına kültürel terimlerin diğer dillere aktarımı hususunda fikir vermek ve yol gösterici olmak,

- Edebi metinlerde kültürel uzaklık ve farklılıkların kendisini daha çok hissettirdiğini, dolayısıyla da çevirmenlerin edebi metin türlerinin çevirisinde kaynak dil ve erek dil arasındaki kültürel uzaklık ve farklılıklardan kaynaklanan çeviri sorunları ile baş etmeleri gerektiğine dikkat çekmek,
- Bu tez çalışmasında yalnızca kültüre özgü terimlerin erek dile nasıl aktarıldığına ilişkin tespitlerde bulunarak, edebi metinlerin içerisinde kültürel unsurları barındırması açısından oldukça zengin metin türleri olduklarını gözler önüne sererek, dolaylı olarak çeviri eyleminin salt dilsel aktarımın çok ötesinde aynı zamanda kültürel bir aktarım da olduğunu vurgulamak,
- Bilhassa edebi metin türlerinin çevirisinde, çevirmenin kaliteli bir erek metin yaratabilmesi için yeterli dil bilgisine ek olarak yeterli düzeyde kaynak kültür ve erek kültür bilgisine sahip olması gerektiğinin altını çizmek,
- Türk ve Alman toplumları gibi kültürel anlamda birbirlerine uzak olan toplumlar arasında iletişimi sağlamanın ve kültürlerarası bir köprü inşa etmenin, özellikle edebi metin çevirmenleri açısından ne denli zor bir görev olduğunu gözler önüne sermek.

Böyle bir tez çalışmasının yapılmasında güdülen amaçlar daha dar ve spesifik bir perspektif çerçevesinde değerlendirildiğinde “Spesifik Amaçlar” başlığı altında şu şekilde sıralanabilir:

- Çevirmenin kaynak metinde geçen Türk kültürüne özgü terimlerin erek dile aktarımında, Vinay & Darbelnet ve Newmark tarafından kültürel kelimelerin çevirisine yönelik önerilen çeviri yöntemlerinden hangilerini kullanmayı tercih ettiğini tespit etmek,
- Çevirmenin örneklem olarak seçilen romanın erek dile aktarımında, Yerlileştirme/Yabancılaştırma çeviri stratejilerinden baskın olarak hangisini benimsediğine, buradan hareketle de söz konusu romanın çevirisinde kaynak odaklı mı erek odaklı mı bir tutum içerisinde bulunduğuna, diğer bir deyişle çevirmenin görünür mü görünmez mi olmayı tercih ettiğine ilişkin çıkarımlarda bulunmak,
- Çevirmenin kültüre özgü terimleri erek dile aktarırken hangi çeviri yöntemlerini çok nadir olarak kullanmayı tercih ettiğini tespit etmek,
- Çevirmenin çeviri sürecinde aldığı çeviri kararlarına yönelik tespitlerde bulunarak kültürel unsurların tercümesine ilişkin detaylı analizler gerçekleştirmek,

- Erek kültürün özellikleri, erek okurun ihtiyaç ve beklentileri çerçevesinde çevirmenin kültürel unsurlara yönelik tercümelerinin erek okur açısından anlaşılabilirliğine yönelik yorumlarda bulunmak.

1.3. Çalışmanın Önemi

Ulusal Tez Merkezi platformu üzerinde yapılan tarama sonucunda kültürel terimlerin erek dile aktarımına ilişkin roman karşılaştırması yapılan çalışmaların Fransızca-Türkçe¹, Arapça-İngilizce², İngilizce-Türkçe³ ve Arnavutça-Türkçe⁴ dil çiftlerinde oldukları tespit edilmiştir. Almanca-Türkçe⁵ dil çiftinde doğrudan kültürel terimlerin çevirisinin analizine yönelik roman karşılaştırması yapılan yalnızca tek bir tez çalışmasına rastlanılmıştır. Almanca-Türkçe dil çiftine yönelik söz konusu tez çalışmasında kültürel terimlerin detaylı bir şekilde analizleri yapılmıştır, ancak kültürel terimlere yönelik çeviri önerilerinde bulunulmamıştır. Buna karşın bu tez çalışmasında hem kültürel terimler detaylı bir şekilde analiz edilecek hem de çevirmenin kültürel terim tercümelemleri erek okurun özellikleri, ihtiyaç ve beklentileri çerçevesinde anlaşılır olup olmadığı konusunda değerlendirilecek ve gerekli görüldüğü yerlerde çeviri önerileri sunulacaktır.

Dolayısıyla bu tez çalışmasında çevirmen tarafından alınan çeviri kararlarını betimlemenin yanı sıra, diğer tez çalışmalarından farklı olarak çevirmenin kültürel terim tercümelerinin anlaşılır olup olmadıkları erek okur açısından değerlendirilecek yanlış ya da yetersiz olarak görülen tercümelere yönelik çözüm önerileri sunulacaktır. Bu tez çalışmasının uygulama bölümünde, kültürel kelimelerin tercümesine ilişkin detaylı analizlere ve karşılaştırmalı çözümlemelere yer verilerek, çevirmenlere ve çevirmen adaylarına kültüre özgü terimlerin çevirisi bağlamında çeviri süreci boyunca aldıkları çeviri kararlarına daha eleştirel bir gözle bakmalarına yardımcı olunacaktır. Bunun yanı sıra da edebi metin çevirmenliği düşünen Mütercim-Tercümanlık Bölümü öğrencilerinin, bilhassa edebi metin türlerinin

¹ Genç, A. (2019). *Charles Perrault masallarının Türkçe çevirilerindeki kültürel unsurların erek odaklı çeviri kuramı açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

² Mahmood, H. A. (2019). *Kültüre özel terimlerin Arapça'dan İngilizce'ye çevirisinde karşılaşılan zorluklar: eşdeğerlik problemi*. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

³ Öztürk, M. (2019). *Orhan Kemal'in Baba Evi ve Avare Yıllar adlı eserlerindeki kültürel unsurların İngilizceye çevirisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

⁴ Allmeta, A. (2020). *Arnavutça'da bir Türk yazar: Orhan Pamuk ve eserlerindeki kültürel unsurların çevirisi üzerine bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

⁵ Kaya, D. (2015). *Die Grenzen der Übersetzbarkeit von kulturellen Elementen in dem Werk "Orta Direk" von Yaşar Kemal*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

çevirisinde yeterli düzeyde kültür bilgisine sahip olmanın kaliteli bir çeviri ürünü ortaya koyabilmek için temel şartlardan biri olduğu konusunda bilinçlenmeleri sağlanacaktır.

1.4. Çalışmanın Konusu

Genel olarak araştırmanın konusunu, tez çalışması için örneklem olarak seçilen İstanbul Hatırası romanının içerisinde yer alan kültürel unsurların çevirmen tarafından erek dile nasıl aktarıldığı oluşturmaktadır. Bu bağlamda çevirmenin Vinay & Darbelnet'in ve Peter Newmark'ın kültürel terimlerin çevirisine ilişkin önerdikleri çeviri yöntemlerinden hangilerini kullanmayı tercih ettiğinin tespit edilmesine ek olarak çevirmenin kültürel terimleri erek dile aktarırken Lawrence Venuti'nin Yerileştirme/Yabancılaştırma stratejilerinden hangisini benimsediğine dair detaylı bir analizin gerçekleştirilmesi tez çalışmasının ana konusunu oluşturmaktadır. Bundan başka kültürel terimlerin tercümelerine ilişkin yapılan kapsamlı analizlerden ve yorumlardan hareketle, çevirmenin ilgili romanın Almanca tercümesinde erek kültür odaklı ya da kaynak kültür odaklı yaklaşımlardan hangisini baskın olarak benimsediğinin, görünür mü görünmez mi olmayı tercih ettiğinin tespit edilmesi de yine bu tez çalışmasının konusunu oluşturmaktadır.

1.5. Varsayımlar

Bir yazar tarafından kaleme alınan edebi bir eserin içeriği yalnızca yazar tarafından oluşturulan kurgudan, yazarın birikimleri ve deneyimlerinden ibaret değildir. Bir edebi eser içerisinde aynı zamanda onun yaratıcısının yani yazarının mensubu bulunduğu kültürün ve konuştuğu dilin özelliklerinden derin izler taşır. Buradan hareketle kaynak dilin ve kültürün özellikleri ve birikimleriyle yoğrulmuş bir edebi eserin, dilleri ve kültürleri tamamen farklı olan başka bir hedef kitleye aktarımı çevirmen açısından çok zorlayıcı bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu yaklaşımlar dikkate alınarak çalışmamızda aşağıdaki varsayımlara yer verilecektir:

- İki dil arasındaki kültürel uzaklık ne kadar fazla olursa olsun çevirmen bu engelleri çeviri sürecinde aldığı isabetli çeviri kararlarıyla aşabilir,
- Çevirmenler kültürel terimlerin çevirisine ilişkin doğru yöntem ve stratejilere başvurdukları takdirde kültürel terimlerin çevrilebilirliği savı güçlenebilir,

- Çevirmenin kaynak ve erek kültürleri özümsemesi ve yeterli düzeyde bir kültür bilgisine sahip olması çeviri metninin kalitesini önemli derecede etkileyen en temel faktörlerden biridir,
- Çevirmen biricik ve emsalsiz olmaları ile bilinen kültürel terimlerin çevirisinde dil-kültür bilgisi başta olmak üzere yeterli bilgi ve becerilere sahip olduğu takdirde hem kaynak metne ve metin yazarına karşı sorumluluklarını yerine getirebilecektir hem de kaynak metni erek okurun özelliklerine, ihtiyaç ve beklentilerine göre erek dilde yeniden yaratabilecektir.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırmamız için örneklem olarak seçilen “İstanbul Hatırası” adlı romanın;

- 2018 yılındaki 19. basımı ve romanın Almanca tercümesi için de çevirisi Sabine Adatepe tarafından yapılan 2. basımı Ekim 2017’de cep kitabı olarak yayımlanan romanın e-book sürümü kullanılacaktır,
- içerdiği kültürel terimlere ilişkin yapılacak olan karşılaştırmalı analiz yalnızca romanın Almanca tercümesi ile gerçekleştirilecektir,
- Almanca tercümesine ilişkin yapılacak olan karşılaştırmalı çeviri analizi yalnızca kültürel unsurları kapsamaktadır,
- içerisinde geçen kültürel terimlerin kategorize edilmesi Newmark’ın kültüre özgü terimlerin sınıflandırması dikkate alınarak gerçekleştirilecektir,
- içerisinde yer alan kültürel unsurların tercümesinde çevirmen tarafından hangi yöntem ve stratejilere başvurulduğunun tespit edilmesinde Vinay&Darbelnet ve Peter Newmark tarafından kültüre özgü terimlerin çevirisine ilişkin önerdikleri çeviri yöntemleri dikkate alınacaktır,
- içerisindeki kültürel unsurların erek dile aktarımı Lawrence Venuti’nin Yerlileştirme/Yabancılaştırma Çeviri Stratejileri çerçevesinde değerlendirilecektir,
- içerisinde geçen tüm kültürel kelimeler tespit edilecektir, ancak tez çalışmasının uygulama bölümünde hangi kategoriden kaç adet kültüre özgü terimin analiz edilmek üzere örneklem olarak ele alınacağı kategorilerin romanın içerisindeki yüzdelik dağılımları dikkate alınarak belirlenecektir,
- içerisinde geçen ve örneklem olarak seçilen 100 kültürel terimin dışındaki kültürel terimlerin, detaylı bir şekilde karşılaştırmalı çeviri analizi yapılmayacaktır, yalnızca

Almanca karşılıkları ile birlikte tablo içerisinde tez çalışmasının “Ekler” bölümünde verilecektir,

- içerisinde yer alan kültürel terimlerin tercümeleri erek okur açısından anlaşılabilir olmaları göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir ve gerekli görüldüğü yerlerde çeviri önerileri sunulacaktır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

İlgili tez çalışmasında, kaynak metin okurlarının kültürüne ve dil perspektifine yönelik kaleme alınan bu eserin, Almancaya aktarımı sırasında çevirmen tarafından hangi çeviri yöntem ve stratejilerine başvurulduğu ve tercih edilen bu yöntem ve stratejilerin kaynak metnin içerisinde yer alan kültürel unsurların aktarımında ne ölçüde yeterli olduğu tartışılacaktır. Bu amaçla örneklem olarak seçilen söz konusu romanın Almanca tercümesiyle karşılaştırmalı bir çözümlemesi yapılacaktır. Dolayısıyla bu tez çalışmasında bilimsel araştırma yöntemlerinden betimsel araştırma modelinin kullanılacağı söylenebilir.

2.2. Evren ve Örneklem

Genel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde bu tez çalışmasının evrenini, Türkçe olarak kaleme alınmış edebiyat eserleri ve bu eserlerin Almanca tercümeleri oluşturmaktadır. Örneklemine ise Ahmet Ümit'in "İstanbul Hatırası" adlı romanı ve Sabine Adatepe tarafından gerçekleştirilen kitabın Almanca tercümesi olan "Die Gärten von Istanbul" kitabı teşkil etmektedir. Spesifik bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde ise İstanbul Hatırası romanının bütünü içerisinde tespit edilen 432 kültüre özgü terim tez çalışmasının evrenini oluştururken, detaylı bir şekilde analiz edilmek üzere seçilen 100 kültürel kelime ise bu tez çalışmasının örneklemine oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Tez çalışmasının teori bölümü için gerekli olan tüm veriler çeşitli kütüphanelerden, tez, makale, kitap ve internet kaynaklarından literatür taramaları yapılarak elde edilecektir. Uygulama bölümünde ise örneklem olarak seçilen İstanbul Hatırası adlı roman içerdiği kültürel terimler açısından incelendikten sonra, tespit edilen bu kültürel terimler Newmark'ın kültüre özgü terimlerin sınıflandırılmasına ilişkin önerdiği model temel alınarak Ekoloji, Kamusal Hayat, Sosyal Yaşam, Kişisel Yaşam, Gelenek-Görenekler ve Kişisel Meraklar başlıkları altında kategorize edilecektir. Bir sonraki aşamada ise, her bir kategorinin kültürel terim bazında roman içerisindeki yüzdelik dağılımları hesaplanacaktır. Tez çalışmasının uygulama bölümünde hangi kategoriden kaç adet kültüre özgü terimin analiz edilmek üzere örneklem olarak ele alınacağı, kategorilerin yüzdelik dağılımları dikkate alınarak belirlenecektir. Bu aşamadan sonra ise orijinal metin ile ilgili romanın Almanca tercümesi karşılaştırılarak söz konusu kültürel terimlerin Almanca tercümeleri not edilecektir.

2.4. Verilerin Analizi

Romanın içerisinde geçen ve örneklem olarak seçilen kültüre özgü terimlerin öncelikle tanımlarına ve Türk kültürü içerisindeki konumlarına temas edilecektir. Bu terimler daha sonra Almanca tercümeleriyle karşılaştırılarak, çevirmenin Vinay & Darbelnet ve Peter Newmark'ın kültürel terimlerin çevirisi için önerdikleri çeviri yöntemlerinden hangilerini kullandığı ve buradan yola çıkılarak da çevirmenin, Venuti'nin Yerlileştirme/Yabancılaştırma stratejilerinden hangisini benimsediği tespit edilecektir. Bunun dışında romanın içerisinde tespit edilen kültürel terimler Almanca tercümeleriyle karşılaştırılarak, erek metin okuru açısından açık, net ve anlaşılabilir olması gibi kıstaslar çerçevesinde yorumlanacaktır.

BÖLÜM III

UYGULAMALI BİR ALAN OLARAK ÇEVİRİ

3.1. Çeviri Edimi ve Çevirinin İnsan Hayatındaki Yeri

Doğası gereği sosyal bir varlık olan insanoğlunun, hayatını düzgün bir şekilde idame ettirebilmesi için, yaşamının neredeyse bütün alanlarında aynı toplum içerisinde yaşadığı diğer bireylerle sağlıklı bir iletişim ve etkileşim içerisinde bulunması hayati bir önem taşımaktadır. Benzer şekilde, farklı etnik kökene bağlı olarak farklı dil ve kültüre sahip bir toplumun da dünya arenasında var olabilmesi, kendisiyle aynı gezegeni paylaşan diğer toplumlarla kurduğu nitelikli iletişime bağlıdır. Tam da bu aşamada farklı dilsel-kültürel yapıya sahip toplumların birbirlerini daha yakından tanımaları ve diyalog içerisinde bulunabilmelerinde “çeviri” neredeyse insanlık tarihinden bu yana önemli bir araç olmuştur.

Toplumlar arasındaki dilsel ve kültürel farklılıkları, çeviri gibi kadim bir uğraşın ortaya çıkmasında temel etken olarak değerlendiren Öztürk (2019, s.1631), çevirinin temel amacının farklı etnik gruplar arasındaki iletişimin sağlanarak, ilişkilerin geliştirilmesi ve toplumlar arasındaki kültürel unsurların ve manevi değerlerin alışverişinin sağlanması olduğunu belirtmiştir.

Toplumların birbirlerini tanımada vazgeçilmez bir araç olarak nitelendirebileceğimiz “çeviri” olgusu, insan hayatında sahip olduğu kritik önem nedeniyle birçok bilim insanının dikkatini çekmiş ve birçok bilim insanı tarafından çeşitli tanımlamaların ortaya çıkarılmasında itici bir kuvvet olmuştur. Ancak söz konusu “çeviri” kavramının yapısı

gereği çok yönlü ve çok boyutlu olması ve sahip olduğu birtakım karakteristik özellikleri bu kavrama yönelik ortak bir tanımın gerçekleştirilmesini de güç kılmıştır. Bilim insanlarının “çeviri” olgusunun farklı yönlerine vurgu yapmaları, “çeviri” kavramına yönelik çeşitli tanımların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Nida da çeviriye ilişkin çok çeşitli ve çok sayıda tanımın bulunduğuna dikkat çekmiştir. Nida’ya (1964, s.161) göre, çeviriye ilişkin bu kadar çok tanımın yapılması ve bu konuda henüz ortak bir fikir birliğine varılamamasının birtakım nedenleri vardır. Bunlardan birisi çevirisi yapılacak olan materyallerin içeriksel ve biçimsel olarak birbirlerinden farklılık göstermesidir. Diğerleri de çeviri amacının değişkenlik göstermesi ve potansiyel alıcı kitlenin ihtiyaç ve gereksinimlerinin farklılık arz etmesidir.

Çeviriyi yalnızca salt anlam aktarımı ile sınırlandırmayan Nida ve Taber (1969, s.12) çeviriye ilişkin şu tanımları yapmışlardır: “Çeviri, kaynak dil iletilisinin en yakın doğal eşdeğerinin ilk olarak anlam bakımından ikinci olarak da biçim bakımından alıcı dilde yeniden üretilmesidir”.

Catford da çeviriye ilişkin tanımında Nida ve Taber gibi eşdeğerlik üzerinde durmuştur. Catford (1965, s.20) çeviriyi, bir dildeki (kaynak dildeki) metin materyalinin başka bir dildeki (erek dildeki) eşdeğer metin materyali ile yer değiştirmesi olarak açıklamıştır.

Çeviriyi insanların yaptıkları toplumsal bir hizmet olarak değerlendiren Stolze (2015, s.9) ise çeviriye ilişkin şu şekilde bir tanımlama yapmıştır: “Yazılı metinlerin aktarımı olarak çeviri, iletişimin teşvik edilmesi için insanlar tarafından yapılan toplumsal bir hizmettir”.

Tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda çevirinin, insanlık tarihi boyunca her dönemde varlığını hissettiren bir etkinlik olduğunun altını çizen Vardar (1982, s.18) çeviriyi, “... çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her türden ekinel değeri içinde oluşturduğu tarihsel-toplumsal çevrenin dışına taşıyan, çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar ekinler arası bir iletişim, bildirişim aracı” şeklinde açıklamıştır (Vardar’dan aktaran Dönmez, 2018, s.19).

Çevirinin dilsel bir aktarımın çok ötesinde bir etkinlik olduğunu savunan Boztaş ise çeviriye ilişkin şu tanımları yapmıştır: “Çeviri, sadece kaynak dil ve erek dil arasında sözcüksel ve dilbilgisel bir eşdeğerlik kurabilme becerisi değildir. Aynı zamanda kaynak

dildeki bildiriye deyiş, anlam, işlev ve kültürel bakımdan da en doğal biçimde aktarabilme becerisidir” (Boztaş, 1993, s.57).

Vardar'ın ve Boztaş'ın çeviriye yönelik yaptığı açıklamaları destekler nitelikte Aksoy ve Tavit de (2016, s.1052), çeviri işlemi sırasında dil ve kültürün ayrı düşünölemeyeceğinin altını çizmiş ve çevirmenin çeviri sürecinde yalnızca dillerarası bir aktarım sağlamakla kalmadığını, aynı zamanda da kaynak kültüre özgü unsurları, ifade şekillerini ve tüm bunları kaynak dildeki işlevleriyle birlikte erek kültüre aktardığını ifade etmektedirler.

Nalcioğlu da (2015, s.2) çeviriye, diller ve kültürlerarası bir aktarım olarak açıklamış, kaynak dil ve erek dil arasında gerçekleştirilen aktarımın yalnızca salt bir bilgi aktarımından ibaret olmadığını, bilgi aktarımının yanı sıra kültürün, toplumsal yapının ve yaşam tarzının da çeviri vasıtasıyla erek kültüre aktarımının gerçekleştirildiğini vurgulamıştır.

Yukarıda yer alan tanımlarda, çeviri işlemi sırasında dil ve kültür unsurlarının birbirlerine sıkı sıkıya bağlı oldukları ve ayrılmaz bir ikili olduklarının unutulmaması gerektiği hatırlatılmakta, dolayısıyla da çeviri etkinliğinin yalnızca kaynak dilden erek dile dilsel bir aktarımdan ibaret olmadığı, dilsel bir aktarımla beraber aynı zamanda da kültürel bir aktarımın da söz konusu olduğu özellikle vurgulanmaktadır.

3.2. Dil-Kültür-Çeviri İlişkisi

Bireylerin karşılaştıkları birtakım olaylara karşı takındıkları tavır, dünyaya olan bakış açıları, dünyada olup bitenleri nasıl değerlendirdikleri, dünyaya ve diğer insanlara karşı yaklaşımları, mentalitesi, boş zamanlarını nasıl geçirdiği gibi daha birçok husus büyük oranda bireylerin mensubu bulundukları kültürleri tarafından şekillenmektedir.

Çoğu antropolog için kültür, belirli bir toplumun karakteristik özellikleri olarak öğrenilen davranışlarını, inançlarını, görüşlerini, değerlerini ve ideallerini muhteva eder. Bu nedenle her birimizin hayatımız boyunca etkisini üzerimizde hissettiğimiz karmaşık bir kültürün içine doğmuş olduğumuz söylenebilir. Kültür kavramı bir toplumun yaşam tarzı ile ilişkilidir ve sadece toplumda kabul gören bakış açılarını değil, çoğunlukla günlük yaşamın günlük faaliyetlerini de içermektedir (Manaj, 2017, s.101).

Bugüne kadar henüz genel geçer ve kapsamlı bir tanımı yapılamamış olan “kültür” kavramı, sözlük ve ansiklopedilerde birçok anlama ve tanıma sahip olmakla birlikte, köken itibariyle Latince “colere” fiiline dayanmaktadır. “Colere; işlemek, yetiştirmek, düzenlemek, onarmak, inşa etmek, bakım ve özen göstermek, ekip biçmek, iyileştirmek, eğitmek vb. anlamları birlikte içeren çok zengin bir anlama sahiptir”. “Colere” fiilinden türetilen “cultura” terimi ilk kez tarımsal alanda kullanılmıştır. Bu kavramı Romalılar “...doğada kendiliğinden yetişen bitkilerden ayırmak üzere, insan emeği ve eliyle tarlada ekilerek yetiştirilen bitkileri adlandırmada kullanmışlardır” Daha sonra “cultura” terimi ilk kez filozof Cicero ve şair Horatius tarafından insanın yetiştirilmesi ve eğitilmesi anlamlarında kullanılmıştır (Özlem, 2012, s.158).

Roma döneminde doğada kendiliğinden değil de insan eliyle yetiştirilen bitkilere işaret etmek için kullanılan “cultura” terimi, aslında “kültür” kavramının özünde doğa kavramına karşı bir zıtlık barındırdığını göstermektedir ve “kültür” doğanın aksine belli bir çıkar gözetilerek, belli bir fayda sağlaması amacıyla insanın müdahalesinin ve harekete geçmesinin neticesinde ürettiği her şeyi kapsamaktadır (Özlem, 2012, s.166-167).

Özlem (2012) “Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi” adlı eserinde kültür kavramının “tekil kültür” anlamından belirli bir insan topluluğuna işaret ederek çoğul anlamda kullanılmaya başlanmasının tarihi serüvenini şu şekilde özetlemektedir:

Cicero’dan, yani MÖ 1. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar “kültür” teriminin “tekil kültür” anlamında kullanıldığını görüyoruz. 18. yüzyıl, Aydınlanma felsefesinin “akıl”a verdiği önemle bağıntılı olarak, gerekli bilgileri edinen, aklını kullanabilen, akılcı ilkelere göre eylemde bulunabilen, nefesine aklıyla hâkim olabilen ve bu anlamda “kişilik” sahibi olmuş insana “entelektüel” demiştir (intellectus: zihin, anlama yetisi). 18. yüzyılın sonlarına doğru, terimin tekil kullanımının yanı sıra çoğul olarak da kullanılmaya başlandığı görülür. Bu yeni anlamıyla “kültür”, artık, bir insan topluluğunun, bir halkın, bir ulusun ve gitgide belli bir uluslar topluluğunun duyuş, düşünüş ve değer birliğini meydana getiren düşünsel, sanatsal, felsefi, bilimsel ve teknik tüm üretimleri ve varlıkları olarak tanımlanmaktadır (Özlem, 2012, s.159).

“Kültür” kavramının tarihsel kökeni ve gelişimine kısaca bir göz attıktan sonra, bu kavramın bazı araştırmacılar tarafından tanımlarına da kısaca değinilecektir.

Kültür kavramına ilişkin çok sayıda tanım ortaya konmuştur. Böylece 1950 yılında, A. L. Kroeber ve Clyde Kluckhohn literatürde kültür kavramının yaklaşık 100 adet tanımı olduğunu tespit etmişlerdir. Sık sık kullanılan bir kelime olmasına rağmen, tam olarak ne anlama geldiği her zaman ortaya konulamamıştır. Bu tarz kavramlar gibi “kültür” kavramı

da birçok anlama sahip olduğundan, bu kavramın da anlamı kullanıldığı bağlamlara ve kullanılış biçimlerine göre değişmektedir. Bu nedenle kültür kavramına ilişkin genel geçer ve tek bir tanımdan bahsetmek mümkün değildir (Manaj, 2017, s.101).

Tural, kültürün insanların kendisini bir topluma ve bir kimliğe ait hissetmelerini, yaşadıkları toplum içerisindeki diğer insanlarla kenetlenmelerini ve özel bir bağ kurmalarını sağlayan bir olgu olduğuna dikkat çekerek şu tanımlı yapmıştır:

Kültür, tarih bakımından mevcudiyeti kesin olarak bilinen bir toplumun, sosyal etkileşme yoluyla nesilden nesle aktardığı manevî ve maddî yaşayış tarzlarının temsil ve tecelli bakımından yüksek seviyedeki bir bileşimi olan, sebebi ve sonucu açısından ise ferde ve topluma benlik, kimlik ve kişilik ile mensubiyet şuuru kazandırma, bütünleşmiş kılma, yaşanan çevreyi ve şartları kendi hedefleri istikametinde değiştirme arzu ve iradesi veren değer, norm ve sosyal kontrol unsurlarının belirlediği bir sistemdir (Tural'dan aktaran Boylu, 2014, s.20).

Kültürsüz bir toplum olmadığı gibi kültürsüz bireyler de yoktur. Her toplumun bir kültüre sahip olduğu görüşünü kabul edersek, bireylerin de bu toplumların üyeleri olduğundan hareketle de her bireyin de bir kültüre sahip oldukları çıkarımında bulunabiliriz. Kültür, daha çok dil yoluyla aktararak öğretilmekte ve benimsenmektedir. Kültür kavramının ilk tanımı 1871 yılında antropolog Edward Tylor tarafından yapılmıştır (Manaj, 2017, s.101). Kültürün sonradan öğrenilen bir olgu olduğunu vurgulayan Tylor, kültür kavramına ilişkin şu tanımlamayı yapmıştır:

“Kültür, ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütün'dür” (Tylor'dan aktaran Güvenç, 1979, s.102).

Göhring (1978) ise “kültür” kavramına farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak şu tanımlı yapmıştır: “Kültür, bir toplumun üyeleri tarafından çeşitli rollerinde gösterilen belirli bir davranış biçiminin genel beklentilere uygun olup olmadığına karar verebilmek için bilmesi, hâkim olması ya da hissetmesi gereken her şeydir” (Göhring'den aktaran Vermeer & Reiß, 2014, s.24).

Saville Troke's ise (1986, s.47-48) kültür kavramına ilişkin şu tanımlı yapmıştır: “Kültür, aynı grup veya topluluğun üyesi olmanın bir sonucu olarak bireyler tarafından öğrenilen uygun davranışların ortak kurallarının yanı sıra, örtük davranışların altında yatan değer ve inançları kapsar”.

Belirli bir toplumun üyesi olan bir birey yaşam süresi boyunca edindiği bilgilerin, deneyimlerin, üyesi bulunduğu toplumun kültürel ve manevi değerlerine yönelik birikimlerinin nesillere aktarılması gibi bir misyonu üstlenmektedir. Böyle bir dürtüye sahip, kendisini bu konuda sorumlu hisseden ve bunu gerçekleştirebilme becerisine sahip tek varlık insandır. Dolayısıyla insanoğlunun kendisini belirli bir kültüre ait hissetme ve edindiği kültürel birikimlerini nesillere aktarma içgüdüğü, insanın doğasında var olan bir olgudur (Güvenç, 1979, s.103-104).

Kültür sürekli olarak değişim ve gelişim içerisinde olan bir olgudur. Belirli bir kültürel sistemin içerisinde yaşamlarını sürdüren bireylerin, içerisinde bulundukları dönemin birtakım koşulları nedeniyle bazı biyolojik ve psikolojik istekleri ve gereksinimleri ortaya çıkabilir. Söz konusu istekleri ve gereksinimleri karşılamada hali hazırda bulunan geleneksel çözüm yolları ya da kurumlar yetersiz kalabilir. Tam da bu noktada bu ihtiyaçlara cevap verebilecek birtakım çözüm yolları bulunması ya da yeni kültürel kurumların oluşturulması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Sorunların çözümü aşamasında da yabancı toplumlardaki mevcut çözüm yolları örnek alınmaktadır ve böylece kültür olgusu farklı toplumlardan ödünç alınan çözüm yolları vasıtasıyla değişime uğramaktadır (Güvenç, 1979, s.105-107).

Dil ve kültür iç içe geçmiş iki önemli unsurdur. Bu nedenle dil kültürden ayrıştırılamaz, aynı şekilde de kültür dilden ayrıştırılamaz. Ancak dil vasıtasıyla bir toplumun kültürü nesilden nesile aktarılabilmektedir. Dil olmadan kültürün varlığını devam ettirebilmesi ve gelecek nesillere aktarılacak tanıtılması mümkün değildir. Bu nedenle kültürün varlığını devam ettirebilmesi için dile ihtiyacı vardır (Boylu, 2014, s.20).

Göçer (2012, s.53), kültür ve dilin var olabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için birbirlerine duydukları ihtiyacı şu cümlelerle özetlemektedir:

*Kültürün temel unsuru, duygu ve düşünceye şekil veren kap işlevini üstlenen ve kuşaktan kuşağa taşınmasını sağlayan dildir. Kültür de dilin varlığını koruması ve dinamizmini yitirmemesi için can simidi, hayat iksiridir. Şu hâlde, **kültür, nesilden nesile aktarılacak için dile muhtaç; toplumun duygu, düşünce ve tam anlamıyla hayat tezahürlerinin somut hâle bürünmesinin aracı olan dil için de kültür bir ihtiyaçtır.***

Dil, bireylerin duygularını, düşüncelerini, dünyaya ve insanlığa karşı bakış açılarını, dünyada olup biten olaylara ve olgulara karşı takındıkları tutum ve tavırlarını görünür kılmalarını, somut bir hale getirmelerini sağlayan en önemli araçlardan biridir. Bu özelliğinin yanı sıra dil aynı zamanda en etkili kültür aktarıcısıdır.

Sözlü ve yazılı kültür ürünleri dil aracılığı ile nesilden nesile aktarıla gelmiştir. Gelecek nesiller dillerini öğrenmekle sadece kendi dillerini öğrenmekle kalmıyor, aynı zamanda atalarından kalan karakteristik yaşam biçimlerini, içinde yaşadıkları toplumun kendine has özelliklerini öğrenmiş oluyorlar. Bir milletin tarihten başlayarak bugüne kadar gelen yaşam biçimlerinin damıtılmış özü olan kültür, sözlü ve yazılı dil ile bugünlere ulaşmış; yine dil aracılığı ile gelecek nesillere ulaşacaktır (Göçer, 2012, s.51).

Angehrn, kültürün yalnızca kendine özgü olanın tanınmasında değil, aynı zamanda da kendinden farklı olanlar ile de iletişim kurmak için başvurulmuş bir araç olduğunu şu sözleriyle vurgulamıştır:

Kültür yalnızca kendine özgü olanın öğretilmesinde yararlanılan bir araç değil, aynı zamanda diğer toplumlarla iletişim kurmada da yararlanılan bir araç olma özelliğine sahiptir. Kültür bireyleri kendi kökenlerine götürür aynı zamanda da yabancılarla tanışmasını sağlar. Kültür toplumların kendini kavrayışdır, savaşların sebebi ve barışların da ön koşuludur (2004, s.6-7).

Bir toplumun dilinin imkânları, karakteristik ve estetik özellikleri, zenginliği, kısacası ilgili toplumun sahip olduğu kültürel değerleri büyük ölçüde edebi eserlerine yansıtmaktadır. Edebi eserler, bireylerin kendi dillerini ve kültürlerini tanıma noktasında en büyük yardımcılarıdır, aynı zamanda çeviri vasıtasıyla farklı toplumlara da kazandırılan edebi eserler, dilsel ve kültürel bakımdan birbirinden farklı olan milletlerin birbirlerini tanımalarını sağlamaktadır. Edebi eserler çeviri vasıtasıyla diğer toplumların edebiyat repertuarlarına da kazandırılarak ilgili toplumların, kendilerinden farklı toplumların hayat görüşlerini, yaşam tarzını, bakış açılarını, değerlerini, inançlarını, hassasiyetlerini öğrenme imkânına kavuşarak, multikültürel olma yolunda ilerleyebilmektedir. Edebi eserler aracılığıyla bir milletin toplumsal yapısı, dokusu ve insanların önceliklerinin neler olduğu gibi daha birçok konuda bilgi sahibi olunabilir (Göçer, 2012, s.55-56).

Bir topluma özgü kültürel unsurlar edebi eserler ile somutlaştırılmaktadır. Edebi metinler diğer metin türleri ile kıyaslandığında içerisinde kültürel unsurları en çok barındıran metin türüdür. Ve bu edebi eserler çeviri vasıtasıyla farklı toplumlara kazandırılarak o toplumların kültür repertuarında da kendisine yer bulabilmektedir. Böylece edebi eserler hem ait olduğu toplumun kültür repertuarında hem de çeviri vasıtasıyla aktarıldığı toplumun kültür repertuarında varlığını sürdürebilir. Bu sayede çeviri, kültürü muhafaza edici bir işlevi de yerine getirmiş olmaktadır. Başka bir deyişle çeviri, edebi eserler aracılığıyla farklı toplumların kültürel özelliklerini de nesilden nesile aktarmış olmaktadır (Gezer & Can, 2019, s.357).

Özetlemek gerekirse; edebi eserler içerisinde üretildikleri toplumun kültürel özelliklerini, dünyaya olan bakış açısını ve ilgili toplumun mentalitesini, hatta üretildiği dönemin koşullarını çok iyi yansıtan metin türleridir. Belirli bir toplum içerisinde üretilen bu eserler farklı dillere çevrilerek farklı kültür toplumlarına kazandırılmaktadır. Ve o kültürlerde de kendisine yer bulabilmektedir. Bu anlamda farklı toplumların kültürel özelliklerini tanıma, farklı toplumların düşünce sistemi, hassasiyetleri, manevi değerleri, kırmızıçizgileri, toplumsal yaşantısı, yaşam biçimi, yeme-içme alışkanlıkları ve dünyaya olan bakış açısı gibi daha birçok konuda fikir sahibi olabilmenin en basit ve en eğlenceli yolunun farklı kültürlerle ait edebi eserleri okumaktan geçtiği söylenebilir.

Tarihsel süreç incelendiğinde toplumların varlığını devam ettirme istekleri, onları farklı dil ve kültüre sahip diğer toplumlar ile başta siyasi, ticari, dini alanlar olmak üzere hayatın birçok alanında iletişim kurma zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Toplumların diğer toplumlarla nitelikli ilişkiler geliştirmesi, işbirliği ve dayanışma içerisinde bulunmaları zorunluluğuna paralel olarak çeviriye ve çevirmene duyulan ihtiyacın önemi de anlaşılmıştır (Doğan, 2018, s.120).

Toplumların birbirleriyle diyalog içerisinde bulunmaları birtakım zorunlu ihtiyaçlardan kaynaklandığı gibi, dostane ilişkiler kurabilmek ve farklı dil ve kültür dünyalarına yönelik duyulan ilgi ve meraktan da kaynaklanabilir. Toplumların dilsel ve kültürel kimliklerini daha yakından tanıyabilme ve özümseyebilme hususunda yine çeviri en önemli araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada edebi eserlerin, ait olduğu toplumun dilsel ve kültürel zenginliğini yansıtmada önemli bir referans noktası olduğu düşünüldüğünde erek metnin içerisinde, kaynak dile ve kültürüne ait önemli izlere rastlanması kaçınılmazdır (Sağlam, 2014, s.88). Çeviri etkinliği bireylerde farklı dilsel-kültürel dokuya sahip toplumların varlığı konusunda bir farkındalık yaratırken, aynı zamanda bireylerin kendi dil ve kültürlerine yönelik bir farkındalığın da oluşturulmasında önemli bir etkidir (Doğan, 2018, s.120).

Birey, kendisi için yeni, yabancı ve farklı olan bir bilgiyle ya da durumla karşılaştığında bu durumu ya da bu bilgiyi anlamlandırmak için refleks olarak kendisinde hâlihazırda bulunan bilgi, birikim, deneyim ve yaşantılardan yola çıktığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Bu durum çeviri alanı için de geçerliliğini korumaktadır. Birey çeviri ürün vasıtasıyla karşılaştığı farklı bir topluma ait dil ve kültür dünyasını kavrayabilmek ve anlamlandırabilmek için öncelikle bu unsurları kendi dil ve kültür dünyasıyla mukayese

etmesi, benzer ve farklı yönlerini saptama yoluna gitmesi bireyde, ait olduğu toplumun dilsel ve kültürel yapısına yönelik bir bilincin oluşmasında yardımcı olur.

Çevirinin, toplumlar arasında sağladığı dilsel ve kültürel aktarıma ek olarak toplumların sahip oldukları bilgi ve birikimlerin de aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. İçerisinde bulunduğumuz dönemin bir teknoloji ve bilim çağı olduğu düşünüldüğünde gelişmemiş ya da az gelişmiş toplumların, çağdaşlaşma ve uygarlaşma yolunda, teknoloji ve bilim alanlarında daha ileride olan ve bu alanlara yönelik nitelikli bilimsel, teknik bilgi ve birikime sahip olan toplumlarla iletişim kurmaya yönelik gereksinimleri daha net bir şekilde anlaşılmaktadır. Başta ekonomi, siyaset, tıp, matematik, felsefe, eğitim alanı olmak üzere birçok alanda gerçekleştirilen çeviriler vasıtasıyla daha önde olan toplumların bilgi ve birikimleri, gelişmemiş ya da az gelişmiş toplumların istifadesine sunulmakta ve böylece söz konusu toplumların gelişimi ve dönüşümü sağlanmaktadır (Doğan, 2018, s.120).

Yapılan çeviriler aracılığıyla erek kültüre yalnızca bilimsel ve teknik alanlara yönelik bilgi aktarımı sağlanmakla kalmayıp, buna ek olarak gerçekleştirilen çeviriler vasıtasıyla kaynak dilin kültürünü ve toplumsal yapısını şekillendiren birtakım düşünce sistemlerinin ve ideolojilerin de erek kültüre ulaştırılması sağlanmaktadır.

Erek kültürün kaynak kültüre özgü düşünce sistemleri ya da ideolojilerle tanıştırılması kimi zaman bilinçli ve kasıtlı bir şekilde, dönemin koşullarına bağlı olarak benimsenen politikalar çerçevesinde söz konusu dönemin etkin tarihi aktörlerinin tercihlerine bağlı olarak gerçekleştirilmekte, kimi zaman da bilinçsiz ve plansız bir şekilde tarihin akışı içerisinde vuku bulmaktadır. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapılması fark etmeksizin gerçekleştirilen çevirilerin, söz konusu milletin kültürünün ve tarihinin akışını değiştirdiği ve çoğu zaman toplumlarda köklü sosyal değişimlere yol açtığı görülmektedir. Çeviri metin vasıtasıyla kaynak dile ve kültüre özgü ve erek dil ve kültür için yeni sayılabilecek kavramlar, farklı dilsel ifadeler ve farklı bakış açıları zaman içerisinde erek kültür/toplumunda kimi zaman çeşitli sosyal değişimlerin yaşanmasında etkili olabilmektedir. Çeviri metnin beraberinde getirdiği kaynak kültüre özgü düşünce sistemleri ya da ideolojiler ilk aşamada erek okur kitlesini tesiri altına almakta, daha sonra toplumun çeşitli katmanlarına ve nihayet toplumun geneline yayılmakta ve kendisine toplum içerisinde yer bulmaktadır (Ersoy & Erkurt, 2015, s.122-123).

Gerçekleştirilen çeviriler aracılığıyla erek kültürün/toplumun içine sızan kaynak dil/kültüre ait yabancı unsurların, toplumlarda neden olduğu çeşitli sosyal değişimlere örnek olarak Luther'in İncil çevirisi, buna bağlı olarak ortaya çıkan Protestanlık anlayışının baş göstermesi, Tanzimat döneminde yoğun olarak Fransızcadan yapılan çeviriler nedeniyle, Osmanlı Devleti'nin bünyesinde yaşayan halkın Fransız kültürüne yönelik ilgi ve alakalarının gelişmesi tüm bunlara ek olarak komünizm, sosyalizm gibi çeşitli ideolojilerin farklı toplumlarca kabul görülmesi sonucu toplumlardaki mevcut sosyal, siyasal ve kültürel dengenin değişmesi verilebilir (Ersoy & Erkurt, 2015, s.122-123).

Yine tüm bu örneklerle ek olarak özellikle Avrupa tarihinin bir dönüm noktası olarak kabul edilen Rönesans hareketinin ortaya çıkmasında, dolayısıyla da bugünkü Avrupa'nın sahip olduğu kültürel ve sosyal zeminin oluşturulmasında da Eski Yunan ve Roma kültürlerine ait verilerden Avrupa dillerine yapılan çeviriler önemli bir etkiye sahiptir (Çoruk vd., 2016, s.116).

Günümüzde teknolojinin hızla ilerlemesi, kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte toplumlar arasındaki mesafeler yalnızca coğrafi haritalar üzerinde kalmıştır. Çağın gereksinimleri ve koşulları bireylerin kendi kültürlerinin sınırlarının dışına çıkmasını ve farklı kültürlerle yönelik bilgi ve birikimle donanmasını, dolayısıyla multi-kültürel bir birey olmasını zorunlu hale getirmiştir. Buna bağlı olarak da bireylerde diğer kültürleri tanımaya yönelik eğilimler ortaya çıkmıştır.

Bu noktadan sonra çevirinin yalnızca kaynak metnin hedef dilde anlamsal karşılığını bulmaya yönelik bir işlem den ibaret olmadığı, aynı zamanda da kaynak metnin ilettiği mesajın, erek dil okuyucusuna doğru ve eksiksiz bir şekilde aktarılması, çeviri metnin erek okurda nasıl bir etki yarattığı da çeviri işlemi açısından önemli hususlar haline gelmişlerdir. Zira çevirmenin, özgün metin yazarının düşüncelerini ve okura iletmek istediği mesajı yanlış ya da eksik aktarması hedef okur kitlesinin, kaynak kültüre karşı yanlış bir anlayış geliştirmesine ya da kaynak kültürün erek kültür nezdinde kötü bir imaj çizmesine neden olabilir. Bunun bir sonucu olarak da toplumlar arasında uzlaşmazlıklar ve anlaşmazlıklar baş gösterebilir. Ancak yazarın düşüncelerinin ya da okur kitlesine iletmek istediği mesajların çeviri metin vasıtasıyla erek okura doğru bir şekilde aktarılması, çoğu zaman halklar arasındaki iletişim engellerini ortadan kaldırır, birbirlerini daha iyi tanımalarını sağlar, önyargıların yıkılmasında ve toplumlar arasındaki hoşgörü ve empatinin artmasında yardımcı olur (Doğan, 2018, s.121-122).

Bir dilden başka bir dile gerçekleştirilen çevirilerde, salt bir dil aktarımından ziyade, çoğu zaman erek kültürün yazın dizgesine kaynak kültür aracılığıyla birtakım yeniliklerin girmesi de kaçınılmaz olmaktadır. Çeviri metin vasıtasıyla erek kültür için yeni ve yabancı olan, kaynak kültürün yazınına ait birtakım türler, yazınsal biçimler girmektedir. Böylece çevirinin yenilikçi işlevi erek kültürün yazınsal repertuarının zenginleşmesine ve erek kültürün yazarlarının da benzer eserler üreterek, erek kültürün edebiyatına yeni türler kazandırmasına katkıda bulunmaktadır (Stolze'den aktaran Ersoy & Erkurt, 2015, s.123).

Özetlemek gerekirse; çevirinin, başta bilimsel, teknik, edebi alanlar olmak üzere birçok alanda çeşitli dillerde kaleme alınmış metinlerin toplumların kendi repertuarına kazandırılmasında en önemli ve kadim araçlardan biri olduğu söylenebilir. Çeviri aracılığı ile toplumlar güncel bilimsel bilgilere ulaşabilmekte, yapılan edebi çeviriler vasıtasıyla hem farklı dil ve kültürlerin düşünce biçimini, kültürel zenginliklerini, o kültürün insanların yaşam tarzlarını, toplumsal yapısını ve daha birçok şeyi tanıma imkânı bulunmaktadır, hem de kendi edebiyat dizgesine ait eserlerin çevrilmesine ön ayak olarak da sahip olduğu dilsel ve kültürel özelliklerini dünyaya tanıtmaya imkânını bulmaktadır.

3.3. Çeviri Türlerinin Sınıflandırılması

Çeviribilimcilerin, çeviribilimin kapsamını net bir şekilde ortaya koyabilmek ve böylece daha iyi bir şekilde idrak edilebilmesini sağlamak amacıyla attıkları adımlardan biri de çeviri türlerine ayırmak olmuştur. Buna göre çeviri:

Yazılı çeviri, yazın çevirisi, kutsal metin çevirileri, teknik çeviri, uzmanlık alanları çevirisi, şiir, tiyatro ve opera çevirisi; sözlü çeviri ise andaş, ardıl, fısıldayarak çeviri, ikili görüşme, röle irtibat çevirisi, konferans, mahkeme ve toplumçevirmenliği gibi alt dallara ayrılmaktadır. Öte yandan ilerleyen teknolojiyle birlikte alt yazı, seslendirme, bilgisayarla çeviri gibi pek çok çeviri türü araştırma ve inceleme konusu yapılmaktadır (Berk, 2005, s.33).

Çeviri türlerinde gözlemlenen bu çeşitliliğe karşın bazı çeviribilimciler tarafından çeviri türlerine ilişkin yapılan sınıflandırmalar nicelik bakımından daha az ve daha genel sınıflandırmalardır. Bu çeviribilimcilerin başında Roman Jakobson gelmektedir. 1959 yılında 'On Linguistic Aspects of Translation' (Çevirinin Dilsel Yönleri Üzerine) adlı makalesinde, göstergebilimsel bir bakış açısıyla çeviri türlerine ilişkin bir sınıflandırma ortaya koyarak, çeviri türlerinin sınıflandırılmasında ilk temel ayrımı yapan kişi Jakobson olmuştur (Berk, 2005, s.34).

Çeviri süreci ve çevirinin muhtevasının daha iyi anlaşılması amacıyla, çeviriye ilişkin bir sınıflandırma yapan ünlü dilbilimci Roman Jakobson (2004, s.114), sözel bir göstergenin üç farklı şekilde yorumlanabileceğinden bahsetmiştir:

1. Dil içi çeviri (İng. intralingual) veya (başka kelimelerle ifade etme), sözel göstergelerin aynı dildeki diğer göstergeler aracılığıyla yorumlanmasıdır.
2. Diller arası çeviri (İng. interlingual) veya uygun çeviri, sözel göstergelerin başka bir dil aracılığıyla yorumlanmasıdır.
3. Göstergeler arası çeviri (İng. intersemiotic) veya dönüşüm, sözel göstergelerin ve sözsüz gösterge sistemlerinin göstergeler aracılığıyla yorumlanmasıdır.

Asıl çeviri olarak da adlandırılan ve çeviribilim çalışmalarının odak noktasını teşkil eden diller arası çeviri türü, Jakobson'un çeviri türlerine yönelik yaptığı sınıflandırmasının merkezinde yer almaktadır (Munday, 2010, s.422).

Günümüzde “çeviri” kavramı zikredildiğinde, bu kavram çoğu insanın zihninde ilk aşamada genellikle “dillerarası çeviri” türünü çağrıştırmaktadır. Başka bir deyişle birçok insan tarafından “çeviri” olgusu, en az iki farklı dil arasında gerçekleştirilen bir aktarım olarak tasavvur edilmektedir. Her ne kadar “çeviri” kavramından bahsedildiğinde akla ilk gelen çeviri türü dillerarası çeviri olsa da, insanların günlük yaşantısında diğer çeviri türlerine nazaran en sık karşılaştığı çeviri türünün diliçi çeviri olduğu gerçeğini değiştirmez (Gürçağlar, 2016, s.28).

Roman Jakobson'un ortaya koyduğu üçlü sınıflandırmasında yer alan diliçi çeviride, “çeviri” kavramı ile kastedilen şey gerçek anlamda bir çeviri değildir, yani “çeviri” kavramının buradaki kullanımı iki farklı dil arasında gerçekleştirilen çeviriden çok farklıdır. Diliçi çeviri, kaynak metinde yer alan birtakım ifadelerin yine aynı dilde aynı anlamı verecek şekilde yeni ve eş anlamlı sözcükler kullanılarak ya da çeşitli dolaylamalara başvurularak yeniden ifade edilmesi olarak açıklanabilir (Berk, 2005, s.35).

Günlük hayatımızda diliçi çeviri türünden hem sözlü hem de yazılı biçimde faydalanılmaktadır. Anlattığı dersi anlamakta zorlanan öğrencilerinin olduğunu fark eden bir öğretmenin, anlattığı konuyu öğrencilerin daha kolay anlayabileceği şekilde basitleştirmesi diliçi çeviri türüne örnek olarak verilebilir. Diliçi çeviri türüne yukarıda ifade edildiği gibi yazılı metinlerde de sıklıkla rastlanılmaktadır. Halk hikâyelerinin ya da anonim masallarının belli dönemlerde gerçekleştirilen her baskısında, ilgili dönemin koşul ve özelliklerine göre uyarlanması ve buna bağlı olarak da metin uzunluğu, sözcük seçimi

ve çeşitliliği, olay örgüsü vb. unsurların dönemlere göre farklılık göstermesi bu duruma örnek olarak verilebilir (Gürçağlar, 2016, s.28).

Jakobson'un çevirinin türlerine ilişkin ortaya koyduğu bu üçlü sınıflaması, çeviribilim alanında genel kabul görmüş olsa da, bazı çeviribilimci ve araştırmacılar tarafından bazı hususlarda eleştirilmiştir. Gideon Toury (1986), Umberto Eco (2001 ve 2003) ve Susan Petrilli (2003) gibi göstergebilimin önde gelen bilim insanları, Jakobson'un çeviri türlerine yönelik üçlü çeviri tipolojisini temel alarak ve söz konusu tipoloji üzerinde bir dizi değişiklik yaparak, Jakobson'un tipolojisini kendi bakış açıları çerçevesinde yeniden yorumlamışlardır (Sütiste & Torop, 2007, s.197).

R.K. Mignard-Belorutschow da, “Simultan Çevirinin Öğretim Yöntemleri” (1959) adlı eserinde çevirinin türlerine ilişkin genel bir sınıflandırma yaparak çeviriyi, yazılı ve sözlü olmak üzere iki türe ayırmıştır. Yazılı ve sözlü çeviriyi de kendi içerisinde tekrar ikiye ayırmıştır (aktaran Aktaş, 1996, s.46-47) :

1. Yazılı Çeviri:

1.1. Yazılı bir metnin yazılı olarak çevrilmesi (bu çeviriyi asıl çeviri olarak nitelemektedir).

1.2. Yapılan konuşmanın dikte edildikten sonra çevrilmesi.

2. Sözlü Çeviri:

2.1. Yazılı bir metnin sözlü olarak çevrilmesi; burada daha önce kaleme alınan bir konuşma metninin okunduktan sonra veya konuşmacı tarafından bölüm bölüm sunulurken, çevirmen tarafından çevirisi yapılır.

2.2. Bir konuşmanın sözlü olarak çevrilmesi; burada ise, konuşmanın hemen ardından veya konuşma sürerken eş zamanda çevirisi yapılmaya çalışılır.

Çeviriyi yazılı çeviri ve sözlü çeviri alt başlıklarına ayıran, Leipzig Okulu'nun önde gelen Alman çeviribilimcilerinden biri olan Otto Kade, çeviribilim alanında kullanılan terminolojilerin arasına kesin sınırlar çizmek ve terminolojik karışıklığı ortadan kaldırmak amacıyla, “Übersetzen” (Alm. yazılı çeviri) ve “Dolmetschen” (Alm. sözlü çeviri) kavramlarını kapsayacak şekilde bir üst kavram olarak “Translation” kavramını önermiştir. Yazılı ve sözlü çevirilerin gerçekleştiği ortamların koşullarını göz önünde bulundurarak, iki çeviri türü arasında kesin bir ayrıma giden Kade, yazılı çeviri için “Übersetzen”, sözlü

çeviri için ise “Dolmetschen” kavramını alt kavramlar olarak önermiştir (Kade ve Snell-Hornby’den aktaran Munday, 2010, s.422).

Kade tarafından ortaya atılan çeviri alanına yönelik üst ve alt kavramlara ilişkin kullanımlar daha sonra Katharina Reiss, Hans. J.Vermeer ve Avusturyalı çeviribilimci Snell-Hornby tarafından da kullanılmıştır (Günay-Köprülü, 2013, s.80).

3.4. Yazılı Çeviri

Günümüzde insanların önemli bir kısmı kendilerinden dilce ve kültürce farklı olan toplumların vücuda getirdikleri eserlerin çevirileriyle haşır neşirdir. Farklı toplumlara ait bu eserlere ilişkin ilginin ve rağbetin nedeni, insanların çağı yakalama çabalarına ve farklı dil ve kültürlerle duydukları meraka bağlanabilir. Bu nedenle yazılı çeviri kavramının birçok insanın zihninde ağırlıklı olarak çağrıştırdığı şey edebiyat çevirisidir. Yazılı çeviri elbette içerisinde edebiyat alanından daha fazlasını muhteva etmektedir. Hatta edebiyat dışı alanlar olarak açıklayabileceğimiz söz konusu bu alanlarda yapılan çevirilerin, edebiyat alanında yapılan çevirilere nispeten daha fazla olduğu bilinmektedir (Gürçağlar, 2016, s.32).

3.4.1.Edebiyat Çevirisi

Edebiyat çevirisi kapsamında düzyazı (roman ve öykü), şiir ve tiyatro oyunları olmak üzere üç tür değerlendirilebilir. Metinlerin türlerine yönelik bir ayrımın yapılması çok kolay olmamaktadır. Düzyazı, şiir ve tiyatro oyunları türleri birbirleriyle benzer biçimsel ve işlevsel özelliklere sahip olduklarından dolayı bu türlerin birbirlerinden kesin sınırlar çizilerek ayrılması pek mümkün değildir. Hatta bazı durumlarda aynı metnin içerisinde söz konusu bu üç tür de yer alabilir. Düzyazı, şiir ve tiyatro metnlerinin birbirleriyle örtüşen özelliklere sahip olmaları, bu üç türün de çevirisinde kullanılabilecek ortak çeviri stratejilerinin geliştirilmesine olanak sağlarken, bu üç türün bazı noktalarda birbirlerinden ayrılması ise her birine yönelik ayrı birtakım çeviri stratejilerinin geliştirilmesine neden olmuştur (Gürçağlar, 2016, s.41).

Düzyazı (roman ve öykü), şiir ve tiyatro türlerinin her biri, potansiyel okuyucu kitlesini etkilemek için kendine özgü birtakım sanatsal araçlardan yararlanmaktadır. Dolayısıyla bu türlerin her birinin çevirisinde, çevirmenin aşması gereken çeviri sorunları ve zorlukların

derecesi birbirinden farklılık gösterebilir. Buradan hareketle de edebiyat çevirmenlerinin, bu türlerin hepsinin çevirisi yapamayacağını, çevirmenlerin yetenek ve deneyimleri doğrultusunda bu türlerden herhangi birinde uzmanlaşabileceği söylenebilir (Kuzenko, 2008, s.9).

Bilimsel, teknik, hukuk, ticari metinler ve bu metin türlerinin alt kategorileri kendi içlerinde zorluk derecesi açısından birbirinden farklılık göstermektedirler. Örneğin hukuk metinlerinin çevirisi, çevirmene en fazla sorumluluğun yüklendiği metin türlerinden biridir, bu metinlerde çevirmenin yapacağı en ufak bir hata ve orijinal metinden minimum düzeyde bir sapma bile ciddi maddi kayıplara yol açmaktadır. Ancak yine de çeviri araştırmacıları tarafından, edebi metinlerin çevirisi, çevrilmesi en zor metin türü olarak kabul edilmektedir. Araştırmacılar tarafından buna gerekçe olarak da edebi metin çevirmenlerinin diğer metin türlerinin çevirisi için gerekli becerilerin çok daha ötesinde becerilere sahip olması gerektiği gösterilmektedir (Hakemi, 2013, s.377).

Düzyazı (roman, öykü vb), şiir, tiyatro gibi edebi metin türlerini, edebiyatın dışında yer alan diğer metin türlerinden ayıran birtakım özellikler mevcuttur, bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Edebi metin türleri, büyük ölçüde onu kaleme alan yazarın bir yansımasıdır, başka bir deyişle edebi metinler sahip oldukları bütün nüanslarıyla birlikte yazarın kişiliğinin, dünyaya bakış açısının, kişisel tercihlerinin, seçimlerinin, yaşantılarının, deneyim ve tecrübelerinin bir toplamı gibidir. Bu yönüyle yazarın adeta bir parçası olan edebi metinlerin, yazar tarafından kaleme alınmasının temel nedeni yazarın okuyucu kitleyi etkilemek ve okuyucu kitlede derin izler bırakmayı başarabilmektir, bu hedefine ulaşabilmek için yazar, metin içerisinde sıra dışı, marjinal ve yaygın olmayan birtakım sözcüklere ve anlatımlara başvurmaktadır (Aksoy, 2002, s.53).
- Teknik, bilimsel, hukuki, ticari vb. gibi metin türlerinde çevirmenin özellikle bu metin türlerine ait teknik ve özel terimlere hâkim olması yeterlidir ve bu metin türlerinin çevirisinde çevirmen metin yazarı ile arasında özel bir bağ geliştirmek durumunda değildir. Ancak edebi metin türlerinde çevirmen, kaliteli bir çeviri metni üretebilmek için kaynak metni içselleştirmek ve kendisini kaynak metin yazarı ile özdeşleştirmek durumundadır. Başka bir deyişle edebi metin çevirmenleri kaynak metin yazarı ile aralarında özel bir bağ geliştirmelidir, yazarın ait olduğu

kültürü özümsemiş olmalıdır, buna ek olarak yazarın diğer eserlerine de aşina olmalıdır (Hakemi, 2013, s.377).

- Bilgilendirici metinlerin aksine edebi metinlerden, içerikleri bakımından gerçek hayatla birebir örtüşmeleri, somut ve kanıtlanabilir olmaları ve gerçekleri birebir yansıtmaları gibi bir beklenti içerisine girilmez (Jones ve Meyer'den aktaran Gürçağlar, 2016, s.34).
- Edebi metinlerin varlık amacı okuyucuya bir şeyler öğretmekten ziyade, okuyucuda bazı duygu ve düşüncelerin oluşumunu sağlayarak okuyucuya keyifli bir okuma deneyimi yaşatmaktır. Tam bu noktada edebi metin yazarı devreye girer ve kendi kişiliğini yansıtan, kendine özgü bir biçim yaratır ve edebi metni bu biçimi doğrultusunda şekillendirir. Edebi metin yazarlarının geliştirdikleri kendine özgü ve yaratıcı dil kullanımı (kendilerine özgü geliştirdikleri anlatım tarzı), edebi metinlerin başka bir dile çevrilmesi sürecinde çevirmenleri en çok zorlayan, en önemli özelliklerinden biridir (Aksoy, 2002, s.57-58).
- Edebi metin türlerinde bilhassa anlamca belirsiz, birden fazla manaya gelen sözcük ya da deyişlere sıklıkla yer verilmekte ve metnin içeriği şiirsel/edebi bir dil kullanılarak aktarılmaktadır. Bu metinlerde metnin içeriğinden çok metnin dili ön plandadır, başka bir deyişle esas olan metnin ne anlattığı değil, nasıl anlattığıdır. Sahip olduğu tüm bu özellikler, edebi metinleri diğer metin türlerinden ayırmaktadır (Jones ve Meyer'den aktaran Gürçağlar, 2016, s.34).

Edebi bir eser, ait olduğu dilin ve kültürün birikimleriyle yoğrulur ve o dilin ve kültürün insanlarının onu özümsemesiyle ve benimsemesiyle de varlığını sürdürür. Kaynak dil ve kültürün birikimleriyle yoğrulmuş bu edebi eseri, farklı bir kültür birikimiyle ve dünya görüşüyle bezenmiş bir başka okur kitlesi için de özümsenebilen hale getirebilme noktasında çevirmenler çetin bir uğraş içerisine girmektedirler.

Tüm bu bilgiler ışığında; bir edebi metnin ortaya çıkarılmasında bir sosyo-kültürel ortamın var olmasının yanı sıra, zengin bir dil ve kültür birikimi ve deneyimin olması da öncelikli bir öneme sahiptir, diğer bir deyişle edebi bir metin dilsel ve kültürel bir birikim ortamından bağımsız üretilemez. Bir edebi eserin sermayesi, bir toplumun içerisinde yaşadığı sosyo-kültürel ortama ait olan dilsel ve kültürel birikimdir. Bu yönüyle edebi bir metni içerisinde üretildiği sosyo-kültürel ortamın dilsel, kültürel ve manevi değerlerinden ayırtmak mümkün değildir.

Mensubu olduğu toplumun birikimlerinin yanı sıra yazar, bir edebi metin kaleme alırken bu metne yaşantılarını, gözlemlerini de yansıtır ve bunları da kendine özgü bir anlatım tarzı ile aktarır. Edebi eserler yazar tarafından gelişigüzel, keyfi ve amaçsız bir şekilde kaleme alınmazlar. Edebi eserler ait oldukları toplumun manevi değerlerinden ve içerisinde bulunulan tarihsel dönemin özelliklerinden ve koşullarından büyük oranda etkilenirler. Bu eserlerin, bir yazar tarafından kaleme alınmasının arkasındaki motif çoğu zaman, içerisinde geliştikleri kültürel ortamın insanlarına seslenerek, onları bazı konularda düşünmeye sevk etmek ve onlarda çeşitli duygular uyandırarak derin izler bırakabilmektir.

3.4.2. Edebi Metinlerin Çeviri Süreci

Edebi bir metin türü çevrilirken, kaynak metnin dilsel ve anlamsal unsurlarına ek olarak metnin toplumbilimsel ve kültürel arka planı da göz önünde bulundurulmalı ve kaynak metin bir bütün olarak değerlendirilmeli ve çözümlenmelidir (Aksoy, 2002, s. 60).

Bilgilendirici metinlerin bir dilden diğerine aktarımında çeviribilim kuramcıları tarafından geliştirilen birtakım yöntem ve stratejiler kullanılabilir, çünkü bu tarz metinlerde amaç yalnızca bilgi aktarımı olduğu için çevirmenin, metnin çok fazla derinliğine inmesine gerek yoktur ve bu tür metinlerden farklı farklı anlamlar çıkarılması da mümkün olmadığı için genel geçer çeviri stratejileri bu metin türlerinde iş görmektedir. Ancak edebi metin türlerinin içerisinde bulunan “estetik değerler”, çevirmenin yorumlaması gereken unsurlardır ve çevirmen bu unsurları kendi dili ve kültürü çerçevesinde yorumladığı takdirde özgün metni yeniden yaratmış olur. Estetik unsurlar dile ve kültüre özgü olduğu için söz konusu bu değerlerin erek dilde ve kültürde uygun bir şekilde yeniden yaratılması gerekmektedir (Yılmaz & Sarıkaya, 2019, s.286-288).

Tüm bu bilgiler ışığında sahip oldukları birtakım özellikleri nedeniyle edebi metinlerin çevirisi, diğer metin türlerinin çevirisinde olduğu gibi belirli kuram ve stratejilerin uygulanması yoluyla gerçekleştirilebilecek bir eylem değildir. Birtakım genel geçer yöntem ve stratejilerin kullanılması edebi metinlerin çevirisinde yetersiz kalmaktadır, dolayısıyla yazın çevirisi, çevirmenin erek metni oluştururken kendi yorumunu da katması gereken bir süreçtir.

Edebi metinlerin çevirisinde, birtakım çeviri sorunlarının çözümüne yönelik çevirmenler tarafından yaygın olarak kullanılan belli başlı genel çeviri stratejileri olsa da, edebi metin

türlerinin özgün yaratıcılığın bir dışavurumu olmaları, yazın çevirisinde karşılaşılan çeviri sorunlarının her defasında farklı olmasına neden olmaktadır. Bu durumda çevirmen, içinde yaşadığı toplumun, kültürün ve zaman diliminin beklenti ve gereksinimlerini de hesaba katarak karşılaştığı bu çeviri sorununun çözümüne ilişkin özgün bir strateji geliştirmek durumundadır (Gürçağlar, 2016, s.34-35).

Herhangi bir dile ve kültüre ait edebi bir eserin başka bir dile ve kültüre çevrilmesinin arkasında mutlaka önemli bir neden vardır. Hangi edebi eserin çevrileceği, çeviride hangi yöntem ve yaklaşımların benimseneceği, başka bir deyişle çeviri süreci öncesinde, çeviri esnasında hatta basım aşamasında bile alınan kararlar, yapılan tercihler kimi zaman ideolojik bir amaca hizmet edebileceği gibi, kimi zaman da toplumsal ve kültürel amaçlara hizmet eder. Ancak bir edebi eserin çevrilme amacı ne olursa olsun çevirmenin, çeviri metne yaklaşımı ve çeviri sürecine yönelik hangi çeviri yöntemlerine başvuracağı hususunda mutlaka alıcı kitlenin özelliklerini, beklentilerini ve çeviri metnin o kültür ve edebiyat içindeki işlevini dikkate alması gerekmektedir (Aksoy, 2002, s.56-57).

Günümüzde genel olarak çevirisi yapılacak olan metinlerin belirlenmesi ve belirlenen bu metinlerin çevirisinin hangi çevirmen tarafından gerçekleştirileceği hususunda yayınevleri yegâne karar mercii konumundadır. Çok nadir olmakla birlikte bazı durumlarda, örneğin çevirmenlerin alanında uzmanlaşmış ve belli bir üne sahip olduğu durumlarda ya da çevirmenlik mesleğinin yanı sıra, çevirmenin yayınevi editörlüğü ya da yöneticiliği gibi işlerle de meşgul olduğu durumlarda, çevirmenler hangi metinleri çevirecekleri konusunda kendi kararlarını kendileri alabilir ve yayınevinden de olumlu bir yanıt aldığı takdirde de çevirmek için seçtiği metinlerin çevirisine başlayabilir (Gürçağlar, 2016, s.35).

a) Çeviri işlemi öncesi hazırlık aşaması: Çevirmenin çeviri etkinliğine başlamadan önce, çeviri sürecine yönelik bir hazırlık aşamasından geçmesi, çevirmenin bir yandan bilgi ile donanmasını sağlarken, diğer yandan da çevirmeni psikolojik açıdan çeviri sürecine hazırlamaktadır. Hazırlık aşaması çevirmene getirdiği bu avantajlar nedeniyle asla atlanmaması gereken bir aşamadır. Çevirmenin, söz konusu bu hazırlık aşamasında öncelikle kaynak metni dikkatli bir şekilde ve birçok defa okuması, kaynak metnin içeriği ve kaynak metin yazarının anlatım tarzına ilişkin bir izlenim kazanmasını sağlamaktadır. Ayrıca çevirmen yaptığı bu okumalar sayesinde, kaynak metnin içerisinde kendisi için yeni ve yabancı olan sözcükler, deyişler ya da birtakım kültürel olguları tespit edebilir ve bunlara yönelik bir ön araştırma yaparak eksikliklerini giderme imkânına kavuşabilir.

Kaynak metin yazarının hayatının araştırılması, kaleme aldığı diğer eserlerine yönelik incelemeler yapılması veya yazar hala hayattaysa onunla yüz yüze görüşülmesi gibi birtakım faaliyetler de hazırlık aşaması kapsamında değerlendirilmektedir. Çevirmenler, bu faaliyetlerde bulunarak hem kaynak metin yazarının kullandığı üslubu, hem de kaynak metnin içeriğini daha iyi bir şekilde idrak edebilir ve kaynak metnin dilsel ve içeriksel yönlerine ilişkin birtakım çıkarımlarda bulunabilirler. Kaynak metnin, içerik bakımından tarihi bir dönemi yansıttığı ve içerisinde birtakım tarihi kişiliklere ve olaylara yer verdiği durumlarda, şayet çevirmen kaynak metnin içerisinde geçen tarihsel dönem ile ilgili herhangi bir bilgiye sahip değilse ya da az bir bilgiye sahipse, bu konuda bilgi edinmek için kitaplardan, internetten vs. yararlanabileceği gibi tarih uzmanlarına da danışabilir ve onlarla bu konu hakkında fikir alışverişinde bulunabilir (Gürçağlar, 2016, s.37).

Sonuç olarak çevirmenlerin, hazırlık aşamasında kaynak metne ve yazara ilişkin bu tarz ön araştırma yapmaları öncelikle metnin içeriğinin daha iyi anlaşılmasını, kaynak metin yazarının dilsel kullanımını ve kendine has edebi üslubunun daha iyi kavranmasını ve böylece bu edebi üslubun ve dilsel kullanımın erek dildeki karşılığının daha kolay bir şekilde tespit edilmesini sağlamaktadır. Hazırlık aşaması kapsamında yapılan birtakım ön araştırmalar, çevirmenlerin kaynak metnin içerisinde yer alan, dilsel ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan birtakım çeviri sorunlarını, çeviri sürecinin başında fark etmelerini sağlamaktadır. Çevirmenler de çeviri sürecinde bu sorunların çözümüne yönelik hareket ederek, çeviri sürecine bir adım önde başlamaktadır.

Kaynak metne ilişkin bazı ön araştırmalar yapmaları çevirmenlerin, çeviri sürecinde daha profesyonelce ve bilinçli bir şekilde hareket etmelerini sağlayarak, daha sonrasında çeviri sürecinde karşılaştıkları birtakım sorunlar ya da zorluklar karşısında daha akılcı ve çözüm odaklı davranmalarını kolaylaştırmaktadır. Yaptıkları ön araştırmalar sayesinde kaynak metne ilişkin birtakım ön bilgiler edinen çevirmenler, edindikleri bu bilgiler ışığında, çeviri sürecinde nasıl hareket etmeleri gerektiği, kaynak metne yönelik hangi tutumu benimsemeleri gerektiği, kaynak metnin çevirisinde hangi çeviri yöntemlerinden ve stratejilerinden istifade edebilecekleri gibi hususlarda kendilerine bir yol haritası çizebilirler.

Özetle çevirmenin, çeviri sürecinde karşılaştığı birtakım zorlukların aşılması noktasında daha bilinçli bir şekilde hareket edebilmesi, çeviri hatalarını minimum düzeyde tutabilmesi

ve her açıdan kaliteli bir çeviri ürünü ortaya koyabilmesi için, çeviri süreci öncesinde bir hazırlık aşamasından geçmesi hayati bir öneme sahiptir.

b)Yazın çevirisi aşamaları: Çeviri sürecinin sonunda çevirmenin kaliteli bir çeviri ürünü ortaya koyabilmesi için, çevirmen, çeviri sürecinin akışı içerisinde “çevirmenlik” rolünün yanı sıra birtakım rolleri de üstlenmek durumundadır. Üstlendiği bu rollerden ilki ve belki de en önemlisi çevirmenin “okuyucu” rolüdür. Çevirmen çeviri işlemine henüz başlamadan önce elindeki veriyi, yani kaynak metni okuyarak onu bir okuyucunun gözünden ele alır.

Bir edebi eser yalnızca birtakım sözcüklerin, cümlelerin anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde bir araya gelmesi sonucunda oluşan bir yapı değildir. Her edebi eser içerisinde geliştiği toplumun sosyo-kültürel yapısından ve birtakım manevi değerlerinden beslenir ve böylece o toplumun kültürel ve yazınsal dizgesinin birer parçası haline gelirler. Diğer bir deyişle çevirmenin, çevirmekle yükümlü olduğu metin sadece dilsel olgulardan ibaret değildir, söz konusu metin aynı zamanda üretildiği ortamın sosyo-kültürel yapısının ve özelliklerinin de adeta bir aynasıdır ve belirli bir iletişimsel işlevi yerine getirmek üzere kaleme alınmıştır. Çevirmenin elindeki kaynak metnin dilbilimsel ve anlambilimsel göstergelerini doğru bir şekilde çözümleyebilmesi için, öncelikli olarak kaynak metnin ait olduğu kültürel ve yazınsal dizge içerisinde nasıl bir konuma sahip olduğu ve hangi işlevi/işlevleri yerine getirmekte olduğunu tespit etmelidir. Özetle çevirmen bir okuyucu olarak elindeki verinin yani kaynak metnin, kendi kültür dizgesi içindeki konumunu ve işlevini tespit etmesi, atması gereken ilk adımlardan biridir (Aksoy, 2002, s.63).

Bir edebi eserin ait olduğu kültürel ve yazınsal dizge içerisindeki konumunun ve işlevinin bilinmesi, hem sıradan bir okuyucu açısından hem de okuyucu rolüne bürünen bir çevirmen açısından da metni daha doğru ve iyi bir şekilde çözümleyebilmek ve yorumlayabilmek için bir ön koşuldur.

Çeviri sürecinin ikinci aşaması okuma-anlamadır. Yani metnin çevirmen tarafından okunması ve anlaşılmasıdır, bu aşamada çevirmen metni tanımlamaya ve çözümlemeye çalışır. Çevirmen kaynak metni çözümlemek üzere dilbilimsel ve anlamsal göstergeleri ele alırken, bu göstergeleri sosyo-kültürel arka planı ile ele almalıdır. Başka bir deyişle çevirmen kaynak metni çözümlerken, kaynak metnin içerisinde yer alan dilbilimsel ve anlamsal göstergeleri, ait oldukları sosyo-kültürel ortamdan bağımsız olarak ele almamalıdır (Aksoy, 2002, s.64).

Yazarın metni şekillendirmede kullandığı kendine özgü geliştirdiği biçemi, çevirmenin özgün metnin vermek istediği mesajı, içerdiği göstergeler dizgesini ve gerçek hayattaki karşılığını kavrayabilmesi ve çıkarımlarda bulunabilmesi için, özellikle çeviri metnin okuma ve anlama aşamalarında, çevirmen için önemli bir çıkış noktasıdır. “Metinlerarasılık” kavramı, yazın çevirisi aşamaları içerisinde özellikle “okuma-anlama” aşaması için önemli bir kavramdır. Çevirmenin, kaynak metnin anlamını ve biçimini yorumlamadaki tek hareket noktası kaynak metnin içerisinde bulunan dilsel ve anlamsal göstergeler değil, aynı zamanda çevirmenin kaynak dilde ya da kendi anadilinde yazılmış kitapları okuyarak edindiği tecrübe ve birikimler de kaynak metnin hem biçimsel hem de anlamsal olarak çözümlenmesi ve yorumlanmasında önemli bir çıkış noktası olarak görülmektedir (Aksoy, 2002, s.70).

Diğer bir deyişle özgün metnin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında, çevirmenin hareket noktasını yalnızca metnin içerdiği dilbilimsel ve anlamsal göstergeler teşkil etmez. Metinlerarasılık, başka bir deyişle çevirmenin kendi dilinde ve kaynak dilde yazılmış olan diğer metinler vasıtasıyla kazandığı tecrübeler de metnin analiz edilmesinde, çözümlenmesinde ve yorumlanmasında çevirmeni yönlendiren etmenlerdir.

Çevirmen okur rolünün yanı sıra yazın eleştirmeni rolüne de bürünür. Okuduğu metnin içeriğini ve işlevini, ana temasını yakalayabilmek için metne bir yazın eleştirmeni gözüyle bakar ve metnin içerdiği dilbilimsel ve anlamsal göstergeleri bir bütün olarak değerlendirir ve çıkarımlarından da metni çözümleme aşamasında istifade eder. Buna ek olarak kaynak metin yazarının metin içerisinde yer verdiği dilbilimsel ve anlamsal göstergelerin, okurda hangi duygu ve düşünceleri uyandırdığı ve nasıl bir etki bıraktığını da yazın eleştirmeni kimliğiyle tespit etmeye çalışır (Aksoy, 2002, s.64-65).

Çevirinin üçüncü aşaması ise çevirme/yeniden yaratmadır. Özgün metin, erek metnin kaleme alınması hususunda çevirmene kaynaklık eden bir metin olma özelliğine sahiptir. Dolayısıyla çevirmen ne kadar özgün metne yönelik kaliteli bir okuma deneyimi gerçekleştirdi ise, ortaya çıkan ürün, diğer bir ifadeyle erek dilde yeniden yaratılan erek metin de o derece kaliteli olur (Aksoy, 2002, s.64).

3.4.3. Edebi Metin Çevirmenlerinin Sahip Olması Gereken Nitelikler

Kaliteli bir çeviri eğitiminin nasıl verilmesi gerektiği üzerinde düşünen araştırmacılar, çevirmen adaylarının nitelikli birer çevirmen olarak yetişebilmeleri için hangi becerilerin kazandırılması gerektiğine ilişkin çeşitli çeviri edinci (Translation Competence) modelleri ortaya koymuşlardır. Bu modelleri oluştururken bir grup araştırmacı, çeviriyi diğer akademik disiplinlerden ayıran ve benzersiz kılan özelliklerine odaklanırken; diğerleri ise çeviri edincinin alt edinçlerine yönelik bir ayrıma gitmişlerdir. Buna ek olarak bazı araştırmacılar çeviri edincine ilişkin modellerini bireysel olarak yapılandırırken, bazıları da bir araştırma grubunda bir araya gelerek modelleri oluşturmuşlardır (Akdağ, 2019, s.7).

Çeviri araştırmacıları tarafından birçok çeviri edinci modeli ortaya konulmuştur. Fakat bu çalışmada yalnızca Baydan (2013), Neubert (2000) ve Yazıcı'nın (2007) çeviri edinci modelleri örneklem olarak alınmıştır.

“Edinç” kavramını bir çevirmenin nitelikli bir çevirmen olabilmesi ve kaliteli çeviri ürünleri ortaya koyabilmesi için sahip olması gereken tüm bilgi ve becerileri kapsayan bir üst kavram olarak tanımlayan Baydan'a (2013) göre, bir çevirmenin ideal bir çevirmen olabilmesinin ön koşulu, çeviri üst edincine sahip olmasıdır. Çeviri üst edincine sahip bir çevirmen, çeviri etkinliğinin doğasını kavramış, çevirinin nasıl bir eylem olduğunu ve bir çevirmene hangi sorumlulukları yüklediğini idrak edebilmiş demektir. Uğraştığı işi yeteri kadar özümseyememiş bir çevirmenin yaptığı işin ciddiyetini kavraması ve çeviri süreci öncesinde ve çeviri süreci içerisinde bilinçli ve isabetli kararlar alabilmesi ve başarılı bir çeviri metni ortaya koyabilmesi çok uzak bir ihtimaldir.

Baydan'a göre ancak birtakım bilgi ve beceriler ile donanmış bir çevirmen kendisine yüklenen bu misyonları hakkıyla yerine getirebilir. Bu bilgi ve beceriler çevirmenler için aynı zamanda geliştirilmeye açık alanlardır. Baydan (2013, s.108-115) bu alanları altı başlık altında toplamıştır:

1. Problem çözme ve karar verme: Çeviri metni, çevirmenin uzunca bir düşünme sürecinin ürünüdür. Dolayısıyla bir çeviri ürününün kaliteli olması, çevirmenin nitelikli bir düşünme sürecinden geçmiş olmasına bağlıdır. Nitelikli bir düşünme süreci geçirmek için çevirmenin ihtiyacı olan önemli becerilerden biri yaratıcı düşünme becerisi, diğeri ise eleştirel düşünme becerisidir. Yaratıcı düşünme becerisi, çevirmenin çeviri süreci içerisinde bir çeviri problemi ile karşılaştığında bu problemin üstesinden gelebileceği birden fazla alternatif çözüm üretmesini sağlayan bir beceridir.

Eleştirel düşünme becerisi ise, çevirmenin çeviri probleminin çözümüne yönelik ürettiği bu alternatifler arasından çevirinin amacı ve iletişimsel işlevini dikkate alarak, en uygun ve en ideal olanını seçmesinde yardımcı olan bir beceridir. Eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerisine sahip bir çevirmen, aynı zamanda problem çözme ve karar verme becerisine de sahip demektir. Bir çevirmenin bu becerilere sahip olabilmesi için çevirmenin, evvela kaynak metin içerisinde yer alan hangi unsurların birer çeviri problemi teşkil ettiğini anlaması ve çeviri problemini az çok bir yere dayandırması gereklidir. Örneğin, çevirmen en basitinden bu çeviri probleminin özellikle kaynak dil ve erek dil arasındaki yapısal farklılıklardan mı yoksa kültürel farklılıklardan mı kaynaklandığının ayrımını yapabilmelidir.

2. Araştırma edinci: Bir çevirmenin nitelikli bir çevirmen olma yolunda ihtiyacı olan bilgi ve beceri alanları (dil, kültür, metin, uzmanlık alanları, vs.) çok kapsamlı alanlar oldukları için, çevirmenlerin bu alanlarda birtakım eksikliklerinin olması doğal karşılanmalıdır. Bir çevirmenin söz konusu bu bilgi ve beceri alanlarındaki eksiklerini gidermesi, çevirmenin iyi bir araştırma becerisine sahip olduğu durumlarda daha kolaydır. İyi bir araştırma becerisine sahip bir çevirmen çeviri süreci içerisinde karşılaştığı birtakım zorluklar karşısında hangi kaynak ya da kaynaklardan istifade edebileceğinin, hangi kaynaklara güvenip güvenemeyeceğinin, araştırma süreci içerisinde başvurabileceği kaynakları birbirlerini tamamlayacak şekilde nasıl kombine edebileceğinin bilgisine sahiptir.

Çeviri süreci içerisinde karşılaşılan çeviri probleminin niteliğine bağlı olarak, bir çevirmenin başvuru kaynağı yerine göre bir sözlük, bir ansiklopedi, internet, terimce, koştut metinler ya da konunun uzmanları olabileceği gibi, bazı çeviri problemleri de kimi zaman çevirmenin birden fazla başvuru kaynağını sistemli bir şekilde kullanmasını gerektirebilir. Ancak bir çevirmen, verimli bir araştırma sürecinin sonunda elde ettiği verilerden yola çıkarak, kaynak metin içerisinde karşılaştığı çeviri probleminin çözümüne yönelik pek çok alternatif yöntemler ortaya koyabilir ve bunlar arasından da tercihini çevirinin amacı ve işlevi ile en çok örtüşen çözüm yönteminden yana kullanabilir.

Diğer bir deyişle araştırma becerisine sahip bir çevirmen elde ettiği metin-içi ve metin-dışı verileri sistematik bir şekilde kullanmayı bilir. Çevirmen elde ettiği bu verilerden yola çıkarak, kaynak metin içerisinde yer alan anlam birimlerini metnin bağlamı içerisinde nasıl yorumlaması gerektiğini ve bu anlam birimlerinin metnin bütünü içerisinde nasıl bir işleve sahip olduklarını daha net bir şekilde görebilir.

3. Metin edinci: Metin edincine sahip bir çevirmen, çeviri süreci içerisinde kaynak metni ele alırken ve erek metni oluştururken nasıl bir tutum içerisinde olması gerektiğini bilir. Erek metni oluşturma noktasında özellikle kaynak metnin kendisi için nasıl bir anlam ifade ettiğini, kaynak metnin çeviri süreci içerisinde nasıl konumlandırılması gerektiğini iyi bilen ve bu konularda farkındalık kazanmış bir çevirmendir. Kendisini çevirmenliğin ötesinde bir metin yazarı, metin danışmanı ya da bir metin işlemcisi olarak nitelendirir. Metin edincine sahip bir çevirmen, kaynak metne dokunulmazlık ve kutsallık atfetmenin yanlış bir tutum olduğunun ve bu metnin yalnızca erek metnin oluşturulmasında bir çıkış noktası ve bir esin kaynağı olduğunun da bilincindedir. Metin edinci kazanmış bir çevirmen buna ek olarak, özgün bir metinden yalnızca tek bir anlamın çıkarılabileceğini öne süren “sadakat” anlayışının yanlış bir anlayış olduğunu idrak edebilmiştir.

Bir çevirmenin hem bir okuyucu olarak özgün metni anlaması, çözümlemesi ve yorumlaması noktasında, hem de bir yazar olarak özgün metinden hareketle yaptığı bu çıkarımları çevirinin amacına uygun ve erek okur kitlesi için de iletişimsel bir işleve sahip bir erek metne dönüştürme noktasında, ihtiyaç duyabileceği tüm bilgi ve beceriler metin edinci kapsamında değerlendirilebilir.

Örneğin, bir çevirmenin her iki dilin de ait olduğu, yazınsal dizge içerisindeki hareketliliği takip ederek, bu yazınsal dizge içerisinde hangi metin türlerinin ya da modellerinin merkezi konumda yer aldıklarını, hangi metin geleneklerinin baskın olarak benimsendiğini bilmesi ya da çevirmenin her iki dilde de iletişimsel işlevi yüksek, okuyucu tarafından rahat anlaşılır metinler üretebilmesi bir çevirmenin metin edinci kapsamında sahip olması gereken bilgi ve beceriler arasında değerlendirilir.

4. Alan/konu edinci: Bir çevirmen, belirli bir uzmanlık alanına ait metinlerin çevirisinde başarılı olabilmek için, ilgili uzmanlık alanında tatmin edici düzeyde bir bilgi birikimine sahip olmalı ve ilgili uzmanlık alanına ait metinlere aşina olmalıdır. Çevirmen, ilerleyen süreçlerde uzmanlık alanına dair birtakım eksikliklerini fark ettiğinde, araştırmalar yaparak bu eksikliklerini giderebilir.

5. Dil/kültür bilgisi: Bir çevirmenin çeviri yapabilmesi için en başta dil ve kültür bilgisine sahip olması gereklidir, ancak bunlar tek başına yeterli değildir. Bir çevirmenin, her iki dilde de duygu ve düşüncelerini etkili bir şekilde ifade edebilmesi, okuduğunu anlama ve okuduklarını aktarma noktasında her iki dili de etkin bir şekilde kullanabilmesi için, her iki dilin de doğasını, yapısal ve karakteristik özelliklerini çok iyi tanıması gerekmektedir.

Kültür edincine sahip bir çevirmen, “kültür” olgusunun çok yönlü, çok boyutlu, sınırsız bir alan olduğunu bilir ve bu nedenle de bu alanda kendisini sürekli olarak geliştirmesi gerektiğinin ve öğrenme yaşantıları kazanmak durumunda olduğunun farkındadır. Bir çevirmen kaynak metin içerisinde yer alan kaynak kültüre özgü unsurları erek dile aktarırken öncelikle “çeviri amacı”nı dikkate alması gerektiğini, buna ilaveten erek okur kitlesinin dilsel ve kültürel özelliklerini, ihtiyaç ve beklentilerini de hesaba katması gerektiğinin de bilincinde olmalıdır.

6. Çevirmenlik edinci/çevirmen duruşu: Bir çevirmenin mesleğini nasıl tanımladığı, çevirmenlik edinciyle ilintilidir. Bir çevirmenin mesleğine ilişkin değer yargıları hem ortaya koyduğu çeviri ürünlerinin niteliklerine yansır hem de diğer insanların bu mesleğe olan yaklaşımlarını etkiler. Gerçek anlamda bir çevirmen duruşuna sahip olan bir çevirmen, neyi neden yaptığını çok iyi bilen bir çevirmendir yani özgüven sahibidir, aldığı çeviri kararlarını gerekçelendirebilecek bir düzeydedir. Örneğin işvereni tarafından çeviri kararları sorgulandığında, aldığı kararların arkasında durabilir ve kararlarını gerekçelendirebilir. Bu sayede çevirmen işverenine karşı özgüvenli ve yaptığı işte yetkinlik sahibi bir çevirmen olduğu izlenimi bırakır ve işverenlerin kendisine güven ve saygı duymasını sağlayabilir. Çevirmen yaptığı işe en başta kendisi saygı duyarsa başkalarının da (işveren ve sektör) ona ve yaptığı işe saygı duymasını sağlayabilir.

Neubert’e göre, çeviriyi diğer akademik disiplinlerden ayıran en önemli özellikleri çevirinin, karmaşık ve heterojen bir yapıya sahip olmasıdır. Zira çeviri, birbirinden çok farklı becerilerin bir araya gelmesiyle gerçekleştirilebilen bir etkinlik olma özelliğine sahiptir. Çevirmenin, mesajın içeriğini ve biçimini en iyi şekilde aktarabilmesi için, anlama ve kavrama becerilerinin yanı sıra çok yönlü iletişim becerilerinin de yeterli düzeyde gelişmiş olması da ayrıca önemlidir. Neubert ayrıca çeviri etkinliği için gerekli olan becerilerin sürekli olarak geliştirilebilir olduğuna da dikkati çekmiştir. Çevirmenler sürekli olarak çeviri yaptıkları dil çiftinin gelişim ve dönüşümlerini izlemelidir ve meydana gelen değişikliklerden daima haberdar olmalıdırlar. Çevirmenler ayrıca üzerinde çalıştıkları metinlerin arka planını ve bu metinlere koşut metinleri de hem kaynak dil hem de erek dilde araştırmalıdır (Neubert, 2000, s.4).

Neubert’e göre çeviri edincinin birbiriyle karmaşık bir şekilde bağlantılı olan yedi özelliği bulunmaktadır bunlar: karmaşıklık, heterojenlik, yaklaşıklık (olasılık), açık uçluluk, yaratıcılık, durumsallık ve tarihselliktir. Çeviri edincinin bahsedilen bu yedi özelliği,

çeviri sürecini doğrudan etkilemektedir. Çevirmenlerin, çeviri gibi meşakkatli bir görevi yerine getirebilmeleri için, onları diğer dil kullanıcılarından ayıran bir uzmanlığa gereksinim duymaktadırlar. Çevirmenlerin, çeviri yapabilmek için bünyelerinde barındırmaları gereken becerilerin gelişmişlik düzeyi birbirinden farklılık gösterse de, bu becerilerden herhangi birinin çevirmende mevcut bulunmaması durumunda, çeviri sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilemez (Neubert, 2000, s.5-6).

Neubert, çeviri edincini 5 ana başlık altında toplamıştır: (1) dil edinci, (2) metinsel edinç, (3) alan edinci, (4) kültürel edinç, (5) aktarım edinci olmak üzere 5 ana başlık altında toplamıştır (2000, s.7-10) :

1. Dil edinci (language competence): Dil edinci/yeterliliği çevirinin olmazsa olmaz ve temel bir bileşenidir. Dil edinci, çevirmenin kaynak ve erek dile ilişkin gramer, terminoloji, sözdizimsel ve morfoloji bilgisini kapsamaktadır. Bunun yanı sıra dil edinci, çevirmenin kaynak ve erek dilin sürekli olarak değişim ve gelişim gösterdiğine ilişkin farkındalığını da içermektedir.

2. Metinsel edinç (textual competence): Çevirmenler uzmanlık alanlarına ait metinlerin kelimelerine aşina olmalıdırlar. Çevirmenler, metinlerin dilsel özelliklerinin yanı sıra, metinleri metinsel özellikleri bakımından sağlıklı bir şekilde analiz edebilmeli ve gerekli çıkarımları yaparak metinlerin sahip oldukları nitelikleri doğru bir şekilde tanımlayabilmelidirler. Çevirmenlerin, uzmanlık alanına ait metinleri sahip oldukları nitelikleri bakımından doğru bir şekilde değerlendirebilmeleri için, çevirmenlerin metin türlerinin karakteristik özelliklerinin yanı sıra, burada kullanılan yapıları ve kalıpları, yine ilgili metin türlerinde geçerli olan normatif kullanımları ve metin geleneklerini içselleştirmek durumundadırlar.

3. Alan edinci (subject competence): Alan edinci, metinsel edinç ile yakından ilişkilidir. Çevirmen, çevirisini hangi alanda gerçekleştirecekse o alanda yeterli bilgi birikimine sahip olmalıdır, başka bir deyişle uzmanlık alanına aşina olmalıdır. Alan bilgisi, ansiklopedik ve yüksek uzman bilgisini muhteva etmektedir. Çevrilmiş materyallerdeki artışa paralel olarak, çevirmenlerin uzmanlık alanlarına ilişkin sahip olmaları gereken bilgilerin kapsamı da genişlemektedir. Bundan hareketle de alan bilgisinin, herhangi bir sınırlandırmaya tabi tutulması olanaksızdır. Çevirmenler uzmanlık alanlarında her şeye hâkim değillerdir ve olmak zorunda da değillerdir. Ancak çevirmenler, uzmanlık alanlarına ilişkin bilgiye

ihtiyaç duyduklarında, aradıkları bilgiye nasıl bir yöntem izleyerek ve hangi araçlardan yararlanarak ulaşabileceklerinin bilgisine sahip olmak durumundadırlar.

Çevirmenlerin, çeviri yaptıkları uzmanlık alanına yönelik bilgileri, ilgili uzmanlık alanında profesyonel bir eğitim almış, bu alanda uzun yıllar çalışarak belirli bir birikim ve deneyime sahip olan uzmanların sahip oldukları derin bilgi ve birikimleri ile mukayese edilemez. Alanın özel uzmanları kadar olmasa da çevirilerine belirli bir temel oluşturmak adına, çevirmenler çeviri yaptıkları alanda muvaffak olacak kadar belirli bir düzeyde, yani yeterli derecede bir alan bilgisine sahip olmalıdırlar. Uzman olmayan edebi ve ilgili eserlerin çevirmenleri de bu yeteneğe (alan edincine) ihtiyaç duyarlar. Edebi metinler, diğer metin türlerine kıyasla hayat daha fazla ile iç içedir, bu tür metinler yazarın duygu ve düşüncelerini, hayat görüşünü yansıtmaktadırlar, dolayısıyla çevirmenlerin yazarın yazdığı satırların inceliklerini, açık ya da üstü kapalı olarak ifade edilen anlamları keşfedebilme becerisi, zamana bağlı olarak gelişebilen bir beceri türüdür. Bu beceri türü de edebi metin türleri açısından bir alan bilgisi olarak kabul edilebilir.

4. Kültürel edinç (cultural competence): Çevirmenin sahip olması gereken kültürel edinç, yalnızca edebi metin türlerinin çevirisi için gerekli bir edinç türü değildir. Teknik metinlerin çevirisi de edebi metin türleri kadar olmasa da belirli bir düzeyde kültür bilgisi gerektirmektedir. Her metin türü örneğin, teknik metinler de dâhil olmak üzere az çok kültür ile bağlantılıdır. Ancak her metin türünün kültür ile olan bağının derecesi muazzam farklılıklar göstermektedir. Çevirmenlerin kültürlerarası yetkin oldukları söylene de, karşılaştıkları durumları ağırlıklı olarak kendi kültürlerinden yola çıkarak değerlendirirler. Çevirmenlerin yaptıkları çevirilerinde tarafsız kalabilmeleri ve olgulara objektif bir şekilde yaklaşabilmeleri ancak kültürlerarası yetkin olmaları ile mümkündür. Başka bir deyişle çevirmenlerin karşılaştıkları tüm olgulara hem kaynak hem de erek kültür açısından bakabilmeleri, bu birbirinden farklı iki kültür alıcı kitlesi arasında arabuluculuk yapabilmeleri için elzemdir.

5. Aktarım edinci (transfer competence): Çevirmenlerin son olarak kaliteli bir çeviri ürünü ortaya koyabilmeleri için aktarım becerisine sahip olmaları gereklidir. Çevirmenler, kaynak metni erek dile dönüştürebilmek için çeviri yöntemleri ve stratejilerine hâkim olmalıdır. Aktarım becerisi çevirmenlerin, bir çevirmen olarak kalitelerini gözler önüne serdikleri bir beceridir. Çevirmenin çeviri yaptığı alanda zengin bir bilgi birikimine sahip olması, her iki kültürü de çok iyi tanınması, her iki dili muazzam bir şekilde kullanabilmesi,

çevirmenin çok yönlü bir kişiliğe sahip olması gibi birçok beceri, çevirmenin çeviri yapabilmesi için sahip olması gereken temel becerilerdendir. Ancak bu beceriler aktarım becerisiyle tamamlanmadığı sürece çevirmenin ortaya anlaşılır ve kaliteli bir çeviri ürünü koyabilmesi mümkün değildir. Bir çevirmenin, yalnızca çeviriye ilişkin teorik ya da kuramsal bilgiye sahip olması ya da aktarımı nasıl gerçekleştirebileceğini bilmesi tek başına yeterli değildir, çevirmen tüm bunlara ek olarak bildiklerini pratiğe dökme becerisine sahip olmalıdır. Başka bir deyişle çevirmen, çevirinin amacından yola çıkarak orijinal metni erek dile nasıl aktarması gerektiğinin bilgisine sahip olmalı ve sahip olduğu bu bilgiyi de uygulamaya dökülmelidir.

Neubert, bu beş becerinin daima birbiriyle etkileşim içerisinde bulunduğunu belirtmiştir. Neubert'e göre dil edinci, metinsel edinç, alan edinci ve kısmen de kültürel edinç diğer iletişimcilerde de bulunan özellikler iken, aktarım edinci yalnızca çevirmenlerin sahip oldukları bir beceridir ve aktarım edinci bu yönüyle çevirmenleri diğer dil kullanıcılarından veya alan uzmanlarından ayıran karakteristik bir özelliktir. Bu beş çeviri edinci arasında en baskın olanı aktarım edincidir, bu edinç geriye kalan diğer edinçleri bütünleştirmektedir. Ancak aktarım edincinin ortaya çıkabilmesi için çevirmenin dil, metinsel, alan ve kültür edincine yeterli düzeyde hâkim olması gerekir (Neubert, 2000, s.6).

Yazıcı'ya göre, her iki kültüre ve dile yeterli düzeyde hâkim olmak, çevirmenin sahip olması gereken en temel becerilerdir. Bunun yanı sıra yeni kavram ya da bilgileri erek dile ve kültüre hızlı ve etkili bir şekilde aktarabilme de çevirmenin araştırma yöntemlerini tanıması ve bunları etkin bir şekilde kullanabilmesi ve elektronik araçları kullanabilme becerisine sahip olması da elzemdir. Sanayi alanındaki gelişmelere bağlı olarak, yeni teknoloji ürünlerinin üretimi ve bu ürünlerin küresel pazara sunulmasında çevirmenler önemli bir paya sahiptir. Dolayısıyla çevirmenin, kültürler arasındaki arabuluculuğunun yanı sıra çevirmenin teknolojik bilgiyi ve bu bilgi sonucunda ortaya çıkan ürünün uluslararası pazara sunmadaki işlevi de eklenmektedir. Bu durum ise çevirmenin diğer becerilere ek olarak proje tasarımı ve pazarlama alanında da uzmanlaşmasını gerekli kılmıştır (Yazıcı, 2007, s.138-139).

Yazıcı (2007, s.139-140), bir çevirmenin sahip olması gereken edinçleri önem derecesine göre şu şekilde sıralamıştır:

1. Kaynak ve erek dil/kültür bilgisi: Kaynak ve erek dil/kültür bilgisi çeviriyi başlatan ve dolayısıyla da çevirmenin sahip olması gereken ilk temel beceridir. Çevirmenin hem erek hem de kaynak dil ve kültür bilgisine yeterli derecede sahip olması gerekmektedir. Dil ve kültür arasındaki sıkı ilişki nedeniyle, çevirmenin dil bilgisindeki herhangi bir eksikliği doğrudan kültür bilgisini de etkileyecektir.
2. Kuramsal bilgi: Kuramsal bilgi, çevirmenin çeviri sürecinde yaptığı tüm zihinsel faaliyetleri kapsamakta, kaynak metnin erek dile aktarımı sırasında çevirmenin aldığı kararları şekillendirmekte ve çevirmenin bu kararlarını gerekçelendirmesinde temel bir dayanak oluşturmaktadır. Dolayısıyla çeviri etkinliği sırasında kuramsal ve teorik bilgilerinden yola çıkarak bilinçli kararlar alan ve bu kararlarını yine kuramsal bilgiyi temel alarak açıklayabilen çevirmenin özgüveni de artmaktadır.
3. Çok dilli çevrilebilecek teknik metin oluşturma bilgisi: Dilsel ve kuramsal bilginin bir arada kullanılarak üst dilsel becerilerin geliştirilmesini içermektedir. Üst dilsel becerilerin gelişmesiyle birlikte çevirmen çok dilli teknik metin üretebilme becerisini kazanmış olmaktadır.
4. Araştırmaya yönelik üst bilgi ve beceri: Çevirmenin ihtiyacı olduğu bilgiye ulaşmada, hangi kaynaklara başvurması gerektiği ve araştırma sürecinde hangi araştırma yöntem ve stratejilerini kullanmasını gerektiğinin bilgi ve becerisini bünyesinde barındırmasıdır.
5. Elektronik araçlarla ilgili bilgi: Elektronik araçlarla ilgili bilgi kapsamına, temel bilgisayar kullanma becerileri, Excel, Powerpoint gibi çeşitli yazılım programlarını etkin bir şekilde kullanabilme ve çeviri belleği, veri ve terim tabanı oluşturmaya ilişkin bilgi ve birikimler girmektedir. Elektronik araç-gereçlerin çeviri sürecinde çevirmen tarafından etkin bir şekilde kullanımı, çevirmenin işini birçok yönden kolaylaştırmaktadır. Çevirmen, çeviri belleklerini kullanarak önceki verilere daha hızlı ve pratik bir şekilde ulaşabilir, yine internet ortamında çevirmen aradığı bilgiye kolay ve hızlı bir şekilde erişebilir, bu sayede çevirmen daha kısa bir sürede ve daha az bir maliyetle daha fazla bilgiye kavuşabilmektedir. Bu yönüyle elektronik araç-gereçlerin kullanımı, basılı materyallerin kullanımından daha işlevseldir.
6. Proje tasarım bilgisi: Uluslararası ve yerel pazara sunmak üzere çeviri projeleri tasarımı bilgi ve becerilerini, maliyet ve kar analizi yapabilme, ürüne ilişkin terimce ve yardımcı araçların hazırlanması, müşteri ilişkilerinin yönetimi gibi bilgi ve becerileri muhteva etmektedir.

7. Pazarlama bilgisi: Ürünün pazarlanması, küresel pazardaki yeni akım ve eğilimlerin takip edilmesi gibi bilgi becerileri içermektedir.

Özetle; çevirmenin hem sözlü hem de yazılı olarak iyi bir iletişim becerisine sahip olması gereklidir, duygularını, düşüncelerini, fikirlerini ve görüşlerini karşı tarafa çok iyi aktarabilmesi, konuşma ve anlama becerisine sahip olması, okurken kendisini yazarla özdeşleştirebilmesi için empati becerisinin gelişmiş olması gibi hususlar büyük önem arz etmektedir. Bir çevirmenin özellikle edebi metin çevirilerinde sanatçı ruhlu olması mühimdir, çünkü çevirmen olaylara herkesin baktığı yerden değil de, farklı yerlerden de bakabilmelidir. Çevirmen, kaynak metinden anladıklarını, kavradıklarını kelimelere çok iyi ve etkili bir şekilde dökebilmelidir.

3.5. Çeviri Stratejisi

İçerisinde bulunduğumuz yüzyılın, insanlığa getirmiş olduğu birtakım yenilikler, teknolojik gelişmeler ve sağladığı ulaşım ağı, insanların, kendisinden farklı kültürel ve manevi değerlere sahip toplumlara olan merakını ve ilgisini cezbetmiştir. Buna bağlı olarak farklı kültürlerin birbirini daha yakından tanımaları için çevirinin de bir iletişim aracı olarak önemi büyük ölçüde artmıştır. Bu noktada kültürlerin birbirlerini doğru bir şekilde tanımaları ve birbirlerinde iyi bir izlenim bırakmaları da ayrıca önem kazanmıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeler, hem çeviribilimcileri hem de çevirmenleri ideal ve nitelikli bir çeviri ürününe ulaşma noktasında nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusunda düşünmeye sevk etmiştir.

Tüm bu gelişmelere ek olarak çeviribilimin de özerk bir bilim dalı haline gelmesiyle birlikte, ideal bir çeviri ürünü ortaya koyabilmek için hangi yöntemlerin izlenmesi gerektiği konusu çeviribilimcilerin gündemine oturmuştur. Çeviri sürecinden istenilen verimin elde edilmesinde, hangi çeviri stratejilerinden, hangi çeviri problemlerinin çözümünde istifade edilebileceğine ilişkin, çeviribilimciler tarafından akademik düzeyde birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Çeviri sürecinde, çevirmenin sıklıkla karşılaştığı birtakım çeviri problemlerini çözme isteği ve gereksinimi, çeviri stratejilerinin geliştirilmesinde itici bir kuvvet olmuştur (Yalçın, 2015, s.95).

Çeviribilim alanında çalışmaların özellikle bu konuda yoğunlaşmasıyla birlikte “çeviri stratejisi” kavramı ve bu kavramın nasıl tanımlanması gerektiği gitgide önemli bir hal almaya başlamıştır.

Yalçın (2015, s.96) çeviri stratejilerini “çeviri eylemi sırasında izlenen yollar, kullanılan yöntemler ve yapılan işlemlerdir” şeklinde tanımlamıştır.

Gürçağlar’a (2016, s.38) göre ise “Çevirmenlerin bir metni seçerken ve çevirirken o metne yaklaşımları ve aktarım sırasında benimsedikleri birtakım yöntemler çeviri stratejilerini oluşturur”.

Berk (2005, s.105) ise çeviri stratejisini “Çevirmenlerin çeviriye yaklaşımlarına bağlı olarak benimsedikleri tutarlı bir eylem planı” olarak açıklamıştır.

Kvedyte (2005, s.25) ise çeviri stratejisini, çevirmenin çeviri süreci içerisinde karşılaştığı birtakım çeviri problemlerini aşabilmesi için yararlandığı usuller olarak tanımlamıştır. Kvedyte her bir çeviri probleminin farklı bir çeviri stratejisini gerektirebileceğini belirtirken, her çevirmenin de kendine özgü bir çeviri stratejisi geliştirebileceğini de eklemiştir (aktaran Odacıoğlu & Barut, 2018, s.1367).

Tüm bunlardan hareketle çeviri metni, çevirmenin belirli bir plan çerçevesinde hareket ederek, birtakım yaklaşım ve yöntemleri benimsemesi ve bazı çeviri stratejilerini uygulaması sonucu ortaya çıkan bir ürün olarak tanımlanabilir.

Çeviri stratejileri özellikle çevirmenler için çok yararlı araçlardır. Çevirmen, çeviri sürecinde birtakım çeviri problemleriyle yüzleşmek durumunda kaldığında, karşılaşılan çeviri problemlerini aşma konusunda çevirmenin en büyük yardımcısıdır. Belirli çeviri problemlerin çözümünde belirli çeviri stratejilerinden yararlanılması ayrıca çeviri metnlerinin de standartlaşmasını sağlamaktadır. Bir çevirmen, çeviri sürecinde karşılaştığı çeviri problemlerinin çözümünde, en uygun ve en doğru çeviri stratejilerini benimsediği takdirde, kaynak metin ve erek metin arasındaki eşdeğerliği hem en üst düzeyde sağlamış olur hem de bu metinler arasında gerçekleştirilecek olası çeviri kayıplarının da önüne geçerek, bunları en asgari düzeyde tutmuş olur (Yalçın, 2015, s.95-96).

Çeviri stratejileri “genel” ve “yerel” olmak üzere iki ana başlık altında incelenebilir: Yerel stratejiler belirli dil yapılarının ve sözcüklerinin çevirisine ilişkin stratejilerdir. Genel stratejiler ise daha genel bir düzeyde iş gören stratejilerdir, metnin biçimsel özelliklerine ilişkin alınan genel düzeyde kararlar ve çevirmenin kaynak metne özgü unsurların ön plana

çıkarılması ya da geri plana itilmesine ilişkin aldığı kararlar da genel çeviri stratejileri kapsamında değerlendirilmektedir (Kearns, 2009, s.284).

3.5.1. Vinay ve Darbelnet'in Çeviri Stratejilerine Yönelik Sınıflandırması

Jean-Paul Vinay ile Jean Darbelnet, 1950'li yıllarda somut metinlerden oluşturdukları bütüncüyü temel alarak çeviri yöntemlerini sınıflandırmaya çalışmışlardır. Söz konusu araştırmacılar, İngilizce ve Fransızca dillerinin biçimini karşılaştırmalı analizler yaparak "Stylistique comparée du français et de l'anglais" (1958) başlıklı eserlerinde incelemişlerdir. Bahsi geçen bu yapıtlarında, çeviri stratejilerini "dolaylı" (oblique) ve "doğrudan" (direct) olmak üzere iki ana başlık altında toplamışlardır. "Doğrudan" çeviri terimiyle kastedilen bugünkü anlamıyla sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejisi iken; "dolaylı" çeviri terimiyle kastedilen ise bugünkü anlamıyla serbest çeviri stratejisidir (Munday'den aktaran Gürçağlar, 2016, s.113).

Kaynak dilin ve erek dilin yapısal özellikleri ya da üstdilimsel özellikleri birbiriyle benzerlik ve paralellik gösterdiği durumlarda, çevirmen tercihini "doğrudan çeviri yöntemi"nden yana kullanabilir. Ancak iki dil arasında birtakım yapısal ya da üstdilbilimsel farklılıklar söz konusu ise sözcüğü sözcüğüne bir çeviri yönteminin kullanılması uygun düşmeyebilir, böyle bir durumda çevirmenin dolaylı çeviri yöntemine başvurarak kaynak metin iletilsinin üslup etkisini erek metne aktarırken birtakım değişikliklere gidebilir (Vinay & Darbelnet, 1995, s.31).

Fransız dilbilimciler Vinay ve Darbelnet bir çevirmenin henüz çeviri sürecine başlamadan önce uygulayabileceği adımları şu şekilde özetlemişlerdir (Vinay & Darbelnet, 1995, s.30):

- Çeviri birimlerini tanımlamak,
- Kaynak metnin içerisinde yer alan çeviri birimlerinin betimsel ve entelektüel içeriklerinin ve kaynak metin içerisindeki etkilerinin incelenmesi,
- İletinin anlamını oluşturan durumun yeniden yaratılması,
- Yeniden yaratılan bu durumun üslup etkilerinin değerlendirilmesi.

Vinay ve Darbelnet (1995), birtakım çeviri sorunlarını aşmak için kullanılabilecek yöntemlerin sınırsız olduklarını, ancak bunların kendilerinin oluşturdukları yedi yönteme indirgenebileceğini söylemişlerdir. Bahsettikleri bu yedi yöntemin, pratikte her birinin tek başına kullanılabileceğini ya da bir kaç tanesinin bir arada kombine edilerek de yine

kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Bu tez çalışmasının uygulama bölümünde, örneklem olarak seçilen kitabın içerisinde yer alan kültürel unsurların Almanca çevirileri, Vinay ve Darbelnet'in çeviri stratejilerine ilişkin yaptığı sınıflandırma temel alınarak karşılaştırılacaktır.

Vinay ve Darbelnet, çeviri stratejilerine yönelik yaptıkları sınıflandırmada yer alan “ödüncleme yöntemi”, “öyküntü yöntemi” ve “kelimesi kelimesine çeviri yöntemi”ni doğrudan çeviri kapsamında değerlendirirken; “yer değiştirme yöntemi”, “dönüştürüm yöntemi”, “eşdeğerlik yöntemi” ve “uyarlama yöntemi” ise dolaylı çeviri kapsamında değerlendirmektedir (Vinay & Darbelnet, 1995, s.31-39) :

1. Ödüncleme (borrowing) yöntemi: Ödüncleme yöntemi, kaynak metin içerisinde yer alan bazı teknik terimlerin ya da kavramların erek dilde herhangi bir karşılığı bulunmadığı durumlarda başvurulabilecek en basit yöntemlerden biridir. Ödüncleme yönteminde, kaynak dile ait terimler ya da kavramlar çevrilmeden doğrudan erek dile aktarılır. Ödüncleme yöntemi, erek dilin kavramsal boşluklarını gidermek için kullanılan bir yöntem olmasının yanı sıra, çevirmenin erek metinde biçimsel bir etki yaratmak amacıyla veya erek metinde kaynak kültürün havasını yaratmak amacıyla başvurulmuş bir yöntem olma özelliğine sahiptir.

Ödüncleme yöntemi vasıtasıyla bir dile kazandırılmış bazı kavramlar, o dili konuşan toplum tarafından benimsendiğinde ve gündelik yaşamda sıkça kullanılır bir hale geldiğinde, söz konusu kavramlar zamanla o dilin bir parçası haline gelir ve bu kavramların ödüncleme yoluyla kazandırılan kavramlar oldukları ilk aşamada fark edilmeyebilir.

“Ruble, dolar, tekila, tortilla, parti, alkol, menü, şık, de'javu gibi birçok kelimeler Rusça, Fransızca, İngilizce, İspanyolca, Türkçe gibi diller arasında geçişkenlik göstermiş ve bu dillerin sözcük hazinesine kazandırılmıştır” (Vinay & Darbelnet'ten aktaran Odacıoğlu & Barut, 2018, s.1383).

Ödüncleme yöntemine örnek olarak romanın içerisinde alıntılanmış şu cümle ve tercümesi verilebilir:

KM: “Helal kesim, derken İslami usullere göre kesilmiş hayvandan mı bahsediyor, yoksa etlerimiz, yenmesi helal olan hayvandan alınmıştır mı diyor?” (s.137)

EM: “Soll helal nun heißen, das Tier wurde nach islamischen Regeln geschlachtet, oder stammt das Fleisch von einem Tier, das zu essen uns erlaubt ist?” (S.178)

Bu cümlelerde görülmektedir ki, çevirmen Türkçedeki “helal” kavramını erek dile çevirmeden doğrudan aktarmıştır. Başka bir deyişle ödünçleme yöntemine başvurmuştur.

2. Öyküntü (calque) yöntemi: Öyküntü yöntemi, ödünçleme yönteminin bir türü olarak değerlendirilebilir. Öyküntü yönteminde, herhangi bir dile ait olan bir ifade şekli ödünçlenerek başka bir dile kazandırılır. Öyküntü yönteminde, yabancı dile ait unsurların erek dile kelimesi kelimesine çevrilmesi söz konusudur. Öyküntü yönteminin iki türü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi “anlamsal öyküntü”dür. Anlamsal öyküntüde yeni bir ifade biçimi erek dilin sözdizimsel yapısına uydurularak erek dile kazandırılır. Yapısal öyküntüde ise, erek dile yeni bir yapı kazandırılır. Bir dile öyküntü yöntemi vasıtasıyla kazandırılan birtakım yapısal özellikler ya da kavramlar tıpkı ödünçleme yoluyla kazandırılan kavramlar gibi zamanla o dilin ayrılmaz bir unsuru haline gelebilir, hatta bazen o dilde anlam değişimine bile uğrayabilir.

Öyküntü yöntemine örnek olarak romanın içerisinden alıntılanmış şu cümle ve tercümesi verilebilir:

KM: “Uğurdur lan. Allah rahmet eylesin. Ölüye bakmak şans getirir. Lakin mutlaka Fatiha okumak lazım.” (s.101).

EM: “Das bringt Glück, Mann. Gebe Allah ihm Frieden. Es bringt Glück, einen Toten zu sehen. Aber dabei muss man unbedingt beten.” (S.131)

Bu cümlelerde görülmektedir ki, çevirmen Türkçedeki “Allah rahmet eylesin” ifadesini erek dile öykünerek aktarmıştır. Başka bir deyişle öyküntü yöntemine başvurmuştur.

3. Sözcüğü sözcüğüne (literal) çeviri yöntemi: Sözcüğü sözcüğüne çeviri, kaynak dil metninin, erek dilin dilbilgisi kurallarına ve ifade biçimlerine uygun bir hale getirilerek erek metne doğrudan aktarılmasıdır. Sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini kullanan bir çevirmenin, erek dilin dilbilgisel özelliklerine karşı sadakati sınırlı bir düzeydedir. Sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemi, Fransızca ve İtalyanca gibi özellikle aynı dil ailesinden gelen ya da aynı kültür özelliklerine sahip olan diller arasında başvurulabilecek en uygun çeviri yöntemidir.

Ancak Vinay ve Darbelnet çevirmenin bazı durumlarda sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemi yerine dolaylı çeviri yöntemini kullanmasını tavsiye etmektedirler. Bu durumlar Vinay ve Darbelnet' e göre şu şekilde özetlenebilir:

- Kaynak metnin iletisi erek dile sözcüğü sözcüğüne çevrildiğinde bambaşka bir anlam ifade ediyorsa, ya da;
- Hiçbir anlam ifade etmiyorsa, ya da ;
- Erek dilin yapısal özelliklerine hiçbir şekilde uymuyorsa, ya da ;
- Erek dilde hiçbir karşılığı yoksa ya da;
- Erek dilde bir karşılığı mevcut ise ancak bu karşılık kaynak dildeki aynı tesiri yaratmıyorsa çevirmen tercihini dolaylı çeviri yönteminden yana kullanabilir.

Sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemine örnek olarak romanın içerisinde alıntılanmış şu cümle ve tercümesi verilebilir:

KM: “Dün bunların hiçbirini anlatmayan Leyla’nın, sevgilisi tehlikeye düşünce dili çözülmüştü işte.” (s.131)

EM: “Da hatte sich also Leylas Zunge gelöst, kaum dass ihr Liebster in Gefahr geriet, denn von all dem hatte sie gestern kein Wort gesagt.” (S.171).

Bu cümlelerde görülmektedir ki, çevirmen Türkçedeki “dili çözülmek” deyimini erek dile birebir çevirerek aktarmıştır. Başka bir deyişle sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemine başvurmuştur.

4. Yer değiştirme (transposition) yöntemi: Yer değiştirme yöntemi, kaynak metne ait unsurların erek dile aktarılırken herhangi bir anlam değişikliğine uğratılmadan, yalnızca ait oldukları sözcük türlerinin değiştirilmesidir. Kaynak dilde fiil olarak yer alan bir terimin erek dile isim olarak aktarılması, yer değiştirme yöntemine örnek olarak verilebilir. Özel bir çeviri yöntemi olarak değerlendirilen yer değiştirme yöntemi, ayrıca bir dilin kendi içerisinde de kullanılabilecek bir yöntem olma özelliğini taşır. Vinay ve Darbelnet, yer değiştirme yöntemini kendi içerisinde iki farklı türe ayırmaktadır. Bunlardan ilki “zorunlu yer değiştirme” diğeri ise “isteğe bağlı yer değiştirme” türüdür.

Yer değiştirme yöntemine örnek olarak romanın içerisinde alıntılanmış şu cümle ve tercümesi verilebilir:

KM: “Bahçede abdest alan, namaza hazırlanan, kendi aralarında kim bilir hangi konuyu tartışan birkaç yüzyıl önceki hemşerilerim...” (s.23)

EM: “Im Hof Männer bei der rituellen Waschung, bei der Vorbereitung zum Gebet, meine Landsleute vor etlichen Jahrhunderten, die wer weiß worüber palaverten.” (S. 34)

Orijinal metin içerisinde geçen cümlede abdest almak kelimesinin türünün bir fiil olduğu görülmektedir, ancak çevirmenin bu kavramı erek dile aktarırken “rituelle Waschung” ifadesini kullanarak sözcük türünü isimleştirdiği görülmektedir. Dolayısıyla çevirmen burada bir fiili bir isme dönüştürerek yer değiştirme yöntemine başvurmuştur.

5. Düzenleme (modulation) yöntemi: Düzenleme yönteminde, kaynak metin iletilisinde bir çeşit biçimsel değişikliğe gidilir. Bunun sağlanması için de kaynak metnin iletilisindeki bakış açısı değiştirilir. Özellikle birebir çeviri yönteminin ya da diğer çeviri yöntemlerinin kullanılması sonucunda erek dilin dilbilgisel ya da yapısal özelliklerine uygun bir ifadeye ulaşamadığı durumlarda Düzenleme yöntemine başvurulur, kaynak metne ait ileti erek dile aktarılırken değişikliğe uğratılabilir. Vinay ve Darbelnet, Düzenleme yöntemini de tıpkı yer değiştirme yönteminde olduğu gibi “zorunlu düzenleme” ve “isteğe bağlı düzenleme” olmak üzere iki türe ayırmaktadır.

6. Eşdeğerlik (equivalence) yöntemi: Kaynak ve hedef dile ait deyişlerin aynı durumu ifade etmeleri ancak bu deyişlerin birbirinden tamamen farklı üslup biçimlerinden ve yapısal özelliklerden yararlanılarak oluşturulmasını “Eşdeğerlik” yöntemi olarak açıklanabilir. Bu durumu klasik bir örnekle somutlaştırmak gerekirse; parmağına yanlışlıkla çekiçle vuran bir kişinin Fransız olması durumunda o acıya “Aïe!” ünlemi ile tepki verirdi; İngiliz olduğu bir durumda “Ouch!” ünlemi ile tepki verirdi. Bu klasik örneğin yanı sıra eşdeğerlik yöntemine sıklıkla deyimlerin, kalıplaşmış ifadelerin, atasözlerinin bir dilden diğerine aktarılmasında da başvurulmaktadır.

Örneğin İngilizce bir deyim olan “it is raining cats and dogs” ifadesinin Türkçe eşdeğeri “bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor” şeklindedir.

7. Uyarlama (adaptation) yöntemi: Uyarlama yöntemi, çevirinin sınırlarının aşırı zorlandığı bir yöntemdir. Bu yöntem özellikle kaynak dil iletilisinin gönderme yaptığı bir durumun erek dil kültüründe herhangi bir karşılığı olmadığında kullanılan bir yöntemdir. Çevirmen böyle bir vaziyetle karşı karşıya geldiğinde, erek dilde kaynak dil iletilisinde refere edilen duruma eşdeğer olduğunu düşündüğü yeni bir karşılık yaratmalıdır. Bu özelliği sebebiyle uyarlama yöntemi de bir çeşit eşdeğerlik yöntemi olarak değerlendirilebilir ve daha çok durumsal bir eşdeğerlik sağlamaya yöneliktir.

Uyarlama yöntemine bir örnek olarak şu durum verilebilir:

İngiliz kültürüne sahip bir baba için kızını dudağından öpmek normal bir şeydir ve bir sevgi gösterisidir. İngiliz kültüründe gayet normal olarak karşılanan bu durumun Fransız kültüründe bir geçerliliği yoktur ve kabul edilemez bir durumdur. Böyle bir durumu tasvir eden bir ifade Fransızcaya çevrildiğinde gerekli uyarlamalar yapılmalıdır. Buna ek olarak, uyarlama yöntemine sıklıkla film adı ve kitap ismi çevirilerinde başvurulmaktadır.

“He kissed his daughter on the mouth” (Kızını dudağından öptü) yerine “Il serra tendrement sa fille dans ses bras” (Kızına şefkatle sımsıkı sarıldı)

Vinay ve Darbelnet’in çeviribilime en büyük katkılarından biri de çeviri sürecinde alınan kararlara yönelik zorunlu ve isteğe bağlı ayrımını yapmalarıdır. Buna göre çevirmenin, kaynak dil ve hedef diller arasındaki birtakım yapısal farklılıklardan ötürü çeviri sırasında bazı değişikliklere ve uyarlamalara gitmesi “zorunlu değişiklikler” olarak nitelendirilirken; çevirmenin kendi üslubu ve tercihleri doğrultusunda birtakım değişikliklere ve uyarlamalara gitmesi ise “isteğe bağlı değişiklikler” olarak nitelendirilmektedir. Böylelikle çevirmen, yalnızca kendisine dayatılan ve yapmak durumunda olduğu değişiklikleri değil, aynı zamanda kendi hür iradesi doğrultusunda da kararlar alabilecek ve birtakım değişiklikler yapabilecek bir konuma sahiptir (Yalçın, 2015, s.100).

3.5.2. Peter Newmark’ın Çeviri Stratejilerine Yönelik Sınıflandırması

Newmark, (M.Ö) 1. yüzyıldan 19. yüzyılın başlarına kadar çeviribilim alanındaki tartışmaların sadık çeviri mi yoksa serbest çeviri mi yapılması gerektiği probleminden kaynaklandığını belirtmektedir ve çeviri sürecinde karşılan çeviri sorunlarının çözümüne yönelik “translation methods” (çeviri yöntemleri) olarak adlandırdığı şu yöntemleri sıralamaktadır (1988, s.45-47):

- 1) Word-for-word Translation (Sözcüğü sözcüğüne çeviri)
- 2) Literal Translation (Birebir Çeviri)
- 3) Faithful Translation (Bağımlı / Sadık Çeviri)
- 4) Semantic Translation (Anlamsal Çeviri)
- 5) Adaptation (Uyarlama)
- 6) Free Translation (Serbest Çeviri)

7) Idiomatic Translation (Deyimsel Çeviri)

8) Communicative Translation (İletişimsel Çeviri)

Newmark (1988), bu sekiz çeviri yöntemini erek dil odaklı ve kaynak dil odaklı olmak üzere iki kategoriye ayırmıştır. Buna göre Sözcüğü sözcüğüne çeviri, Birebir çeviri yöntemi, Bağımlı / Sadık çeviri ve Anlamsal çeviriyi kaynak dil odaklı başlığı altında değerlendirirken; Uyarlama, Serbest Çeviri, Deyimsel Çeviri ve İletişimsel çeviriyi ise erek dil odaklı başlığı altında toplamıştır. Newmark “translation methods” (çeviri yöntemleri) olarak adlandırdığı bu yöntemlerin metnin bütününe yönelik kullanıldığını vurgulamıştır.

Newmark, 1988 yılında kaleme aldığı “A Textbook of Translation” adlı kitabının, “The Other Translation Procedures” (Diğer çeviri işlemleri) başlıklı sekizinci bölümünde ise “translation procedures” (çeviri işlemleri) olarak adlandırdığı ve dilin daha küçük birimlerinin ve cümlelerin tercümesinde kullanımına yönelik çeviri yöntemleri önermiştir (1988, s.81-93):

1. Aktarma (transference) yöntemi: Aktarma, kaynak dildeki bir sözcüğün yazımının yahut okunuşunun korunarak erek dil metnine aktarılması sürecidir. Aktarma yöntemi çevrimyazıyı içermektedir, dolayısıyla bu yöntemde kültürel sözcüklerin farklı alfabelere dönüştürümü söz konusudur. Hedef dilin Çince olması durumunda yabancı kültüre ait bir sözcüğün Çince alfabesine göre yazımı, aktarma yöntemine örnek oluşturmaktadır. Bu yöntem kullanılarak erek dile aktarılan kelimeler “alıntı kelime” (loan word) olarak adlandırılmaktadır.

Özel isimler, coğrafi ve topografik adlar, Zaire ve Malavi gibi bağımsızlığını yeni kazanmış ülkeler de dâhil olmak üzere, süreli yayınların ve gazetelerin isimleri, henüz çevrilmemiş edebi eserlerin, oyunların, filmlerin isimleri, özel kurum ve kuruluşların isimleri, kamu kuruluşların veya milli kurumların isimleri, sokak adları, adresler vb. gibi kategorilere giren sözcükler, aktarma yöntemi kullanılarak erek dile aktarılabilir.

Özellikle belirli bir yöreye ait roman ve denemeler içerisinde yer alan bazı kültürel kelimelerin erek dile aktarımında okuyucu ve metin arasında bir bağ oluşturabilmek ve okuyucunun ilgisini cezbetmek amacıyla Aktarma yöntemine başvurulmaktadır. Newmark, çevirmenin Aktarım yöntemini kullanmayı tercih ederek kaynak dil ülkesine karşı bir nevi saygı göstergesinde bulunduğunu belirtmektedir, ancak diğer taraftan da çevirmenin görevinin çeviri yapmak ve bilinmezliklere açıklık getirmek olduğunun da altını çizmektedir.

Aktarma yöntemine örnek olarak romanın içerisinde alıntılanmış şu cümle ve tercümesi verilebilir:

KM: “Ağzına henüz rakının damlasını sürmemesine rağmen- iş saatlerinde asla içmez- hayret, o da bana gülümsedi.” (s.64)

EM: “Nanu, obwohl noch kein Tropfen Rakı seine Lippen benetzt hatte, denn er trank niemals bei der Arbeit, lächelte er zurück.” (S.86)

Bu cümlelerde görülmektedir ki, çevirmen Türkçedeki “rakı” kavramını erek dile çevirmeden doğrudan aktarmıştır. Başka bir deyişle Aktarma yöntemine başvurmuştur.

2. Doğallaştırma (naturalisation) yöntemi: Kaynak dile ait bir sözcüğün erek dile uygun bir sesletime ve morfolojik yapıya dönüştürülerek aktarılması sürecidir.

Doğallaştırma yöntemine örnek olarak romanın içerisinde alıntılanmış şu cümle ve tercümesi verilebilir:

KM: “Haliyle ahalisi de mollaların, hocaların ailelerinden oluşmuş.” (s.138)

EM: “Logischerweise setzte sich die Bevölkerung aus den Familien von Mullahs, Hodschas und Religionsgelehrten zusammen.” (S.180)

Bu cümlelerde görülmektedir ki, çevirmen Türkçedeki “hoca” kavramını erek dilin sesletimine ve biçimsel yapısına uygun hale getirerek aktarmıştır. Başka bir deyişle Doğallaştırma yöntemine başvurmuştur.

3. Kültürel eşdeğerlik (cultural equivalent) yöntemi: Kaynak dile ait kültürel bir sözcüğün, yine erek dile ait kültürel bir sözcükle karşılanmasıdır. Kaynak metin içerisinde geçen ifadenin, erek dilde aynı anlamı ve mesajı veren karşılığının bulunması işlemidir. Kültürel eşdeğerlik yöntemi genel olarak reklam, propaganda metinlerinin çevirisinde ve erek kültür okuyucusunun kaynak kültüre ilişkin hiçbir ön bilgisi bulunmadığı durumlarda başvurulacak bir yöntemdir. Kültürel eşdeğerlik yöntemi ayrıca çevirmenin Çift süreç kullanma yöntemine (couplet) başvurduğunda diğer çeviri yöntemini desteklemek ve tamamlamak amacıyla kullanılan ikinci bir yöntem olma özelliğine sahiptir.

Kültürel eşdeğerlik yöntemine örnek olarak romanın içerisinde alıntılanmış şu cümle ve tercümesi verilebilir:

KM: “Emniyet binasının bulunduğu sokağın alt köşesinde Mengenli Cavit Usta’nın bol kepece esnaf lokantasında kuru fasulye, pilavla nefsimi körlettikten sonra yeniden odama döndüğümde Ali’yi beni bekler buldum.” (s.277)

EM: “Nachdem ich mich in der Garküche von Cavit Usta, wo die Portionen reichlich waren, gleich unten an der Ecke der Gasse, in der sich das Revier befand, an weißem Bohneneintopf mit Pilaw gestärkt hatte und in mein Büro zurückkehrte, wartete Ali schon dringlich auf mich.” (S.365)

Bu cümlelerde görülmektedir ki, çevirmen Türk mutfağına ait bir lezzet olan “kuru fasulye” kavramını eşdeğer olduğunu düşündüğü, Alman mutfağına ait bir yemeğin adıyla değiştirerek aktarmıştır. Başka bir deyişle Kültürel eşdeğerlik yöntemine başvurmuştur.

4. İşlevsel eşdeğerlik (functional equivalent) yöntemi: İşlevsel eşdeğerlik yöntemi, kültüre özgü terimlerin çevirisinde sıklıkla başvurulanan bir yöntemdir. İşlevsel eşdeğerlik yöntemi, kaynak dildeki bir sözcüğün erek dile aktarılırken kaynak kültüre özgü olmaktan çıkarılıp, başka bir deyişle kaynak kültürden bağımsız, nötr, evrensel bir terimle karşılanması sürecini içermektedir. İşlevsel eşdeğerlik yöntemi, kültürel kelimelerin çevirisinde genellikle Aktarma (Transference) yöntemi ile kombine edilmektedir. İşlevsel eşdeğerlik yöntemini bir kültürel bileşen analizi olarak değerlendiren Newmark, söz konusu bu yöntemin kültürel bir sözcüğü çevirmenin, diğer bir deyişle “dekültüre” etmenin en uygun yolu olduğunu düşünmektedir. Newmark’a göre bu yöntem, çevirmenin kaynak dil/kültür ve erek dil/kültür arasında orta bir yol, evrensel bir alan bulmasına yardımcı olan bir yöntemdir.

İşlevsel eşdeğerlik yöntemine örnek olarak romanın içerisinden alıntılanmış şu cümle ve tercümesi verilebilir:

KM: “Babam ikinci kez evlendi. Üç senedir yukarıda Nazlı Hanım’ın yanında yaşıyordu.”
“İmam nikâhı mı?” (s.148).

EM: “Mein Vater hat eine zweite Frau genommen. Seit drei Jahren lebte er oben mit Nazlı Hanım. Eine religiös geschlossene Ehe?” (S.193)

Bu cümlelerde görülmektedir ki, çevirmen Türk- İslam kültürüne ait bir kavram olan “imam nikâhı” kavramını erek dilde evrensel terimler kullanarak aktarmayı tercih etmiştir. Başka bir deyişle İşlevsel eşdeğerlik yöntemine başvurmuştur.

5. Betimleyici eşdeğerlik (descriptive equivalent) yöntemi: Kaynak metin içerisinde geçen kültürel kelimenin erek dile birkaç sözcükle tasvir edici bir açıklama yapılarak aktarılmasıdır (Morsy, 2019, s.2604).

6. Eş anlamlılık (synonym) yöntemi: Kaynak dildeki bir kelimenin, erek dilde yakın bir eşdeğeriyle karşılanması durumudur. Burada kaynak dile ait söz konusu kelimenin, erek dilde birebir eşdeğerinin olup olmaması önemli değildir. Eş anlamlılık yöntemine çoğunlukla kaynak dile ait bir kelimenin erek dilde birebir karşılığının bulunmadığı ya da söz konusu kelimenin kaynak metin bağlamında çok fazla önem arz etmediği durumlarda başvurulmaktadır. Niteleme bildiren sıfat ve zarflar cümle içerisindeki diğer bileşenlere oranla anlamsal açıdan daha az önemli oldukları için genellikle bu kelime türlerinin çevirisinde tercih edilen bir yöntemdir. Newmark’a göre Eş anlamlılık yöntemi, yalnızca sözcüğü sözcüğüne çevirinin mümkün olmadığı durumlarda kullanılmalıdır ve çevirmen, metnin çok daha önemli olan unsurlarını ve bu unsurların anlamlarını doğru bir şekilde tercüme edebilmek için “eş anlamlılık” yöntemine başvurmayı göze almalıdır.

7. Öyküntü (through-translation) yöntemi: Öyküntü yöntemi örgütlerin, kurum ve kuruluş isimlerinin, bileşik sözcüklerin bileşenlerinin, deyimlerin, yaygın olarak kullanılan kalıp ifadelerin birebir çevrilmesini içermektedir. Bu yöntem “calque” ya da “loan translation” olarak da bilinmektedir. Ancak Newmark, burada bu terimlerin yerine daha net ve şeffaf bir terim olduğunu düşündüğü için “through-translation” terimini önermiştir. Öyküntü yöntemi daha çok kültürel olarak birbirine benzeyen ve yakın olan dil çiftlerinde kullanışlı olmaktadır. Öyküntü yöntemine çoğunlukla, içerisinde evrensel ve şeffaf kelimeler barındırdıkları için uluslararası örgütlerin isimlerinin tercümesinde rastlanmaktadır.

8. Kaydırma/yer değiştirme (shifts or transpositions) yöntemi: Newmark “shift” terimini Catford’dan, “transposition” terimini ise Vinay ve Darbelnet’ten ödünç almıştır. Yer değiştirme yöntemi, kaynak dildeki bir ifadenin erek dile aktarılırken dil bilgisi düzeyinde değişikliğe uğratılmasını içermektedir. Bu değişikliğin ilk türü tekil bir biçimden çoğul bir biçime geçiştir. Bu duruma örnek olarak ‘furniture’ teriminin Fransızcaya ‘des meubles’ olarak tekil bir formdan çoğul bir forma dönüştürülerek aktarılması verilebilir ya da sıfatın cümle içerisinde sırasındaki değişiklik verilebilir:

İngilizce beyaz ev “the white house” şeklinde denilmektedir yani sıfat cümle içerisinde isimden önce gelmektedir, ancak bu ifadenin Fransızca karşılığı olan ‘la maison blanche’ ifadesinde ise sıfat isimden sonra gelmektedir.

Bundan başka kaynak dile ait bir gramer yapısının erek dilde bulunmadığı durumlarda da Yer değiştirme yöntemine başvurulmaktadır. Yine sözcüğü sözcüğüne çevirinin dil bilgisi açısından mümkün olduğu, ancak bunun erek dilin doğal dil kullanım biçimiyle uyuşmadığı durumlarda da Yer değiştirme yöntemine başvurulmaktadır. Newmark’a göre ‘transposition’ (yer değiştirme) işlemi dil bilgisi ile ilgili olan tek çeviri işlemidir ve çoğu çevirmen bu işlemi sezgisel olarak yapmaktadır.

9. Düzenleme (modulation) yöntemi: Vinay ve Darbelnet, ‘modulation’ terimini kaynak metnin iletisindeki bakış açısının, perspektif ya da düşünce biçiminin değiştirilmesi olarak tanımlamaktadırlar. Serbest-düzenlemeler (free-modulation), bir çevirmen tarafından erek dil birebir çeviriyi kabul etmediği durumlarda kullanılmaktadır. Newmark, Düzenleme Yöntemini 11 kategoriye sırasız bir biçimde ayırmaktadır. Bu 11 kategori içerisinde Newmark için en önemli olanı ‘negated contrary’ (olumsuzlama) kategorisidir. Newmark, ‘negated contrary’nin (olumsuzlamanın) somut bir çeviri işlemi olduğunu ve bu işlemin prensip olarak eylem, sıfat ve zarf gibi türlerde kullanılabileceğinin altını çizmektedir. Bu çeviri işlemine yalnızca çeviri doğal durmadığında başvurulmalıdır.

10. Makul/kabul gören standart çeviri yapma (recognised translation): Bu yöntem, kaynak metin içerisinde geçen kurum ve kuruluş isimlerinin erek dilde, erek okuyucu için kabul edilebilir, yaygın ya da resmi bir terimle karşılanmasını içermektedir. Newmark, her bir kurumsal terim için erek dilde resmi ya da genel kabul görmüş bir terim kullanılması gerektiğini, ancak çevirmenin gerekli gördüğü ya da kurumsal terimin resmi versiyonu ile hemfikir olmadığı durumlarda, dolaylı bir şekilde bu versiyona muhalif olduğunu açıklayıcı bir dipnot düşerek gösterebileceğini belirtmiştir. Newmark, Almanca ‘Mitbestimmung’ teriminin İngilizceye ‘co-determination’ olarak tercümesini, ilgili tercümenin ayırt edici bir özelliğe sahip olması ve kısa olmasına rağmen, kötü bir çeviri olarak değerlendirmektedir. Bir taraftan da bu Almanca terimin ‘workers participation’ olarak tercüme edilmesi için çok geç kalındığını ve bu şekilde tercüme edildiği takdirde resmi ve bilgilendirici metinlerde karmaşıklığa yol açacağını belirtmiştir.

11. Çeviri etiketi/notu (translation label) yöntemi: Bu yöntem özellikle yeni ve henüz standart bir tercümesi bulunmayan kurumsal terimlerin sözcüğü sözcüğüne çevrilmesini içermektedir. Diğer bir deyişle yeni kurumsal terimlerin geçici olarak çevirisinin yapılmasıdır, bu yöntem kullanılarak yapılan tercüme tırnak içerisinde gösterilir.

12. Telafi (compensation) yöntemi: Cümlelerin bir bölümündeki anlamda, ses efektinde, mecazda ya da pragmatik efektte bir kayıp söz konusu olduğunda, bunların cümlelerin başka bir bölümünde ya da bitişik bir cümlede telafi edilmesidir.

13. Çok bileşenli tahlil (componential analysis): Bu işlem, sözcüksel bir birimin 1'den 2'ye, 3'e ya da 4'e olacak şekilde anlam bileşenlerine bölünmesi ile ilgilidir.

14. Daraltma ve genişletme (reduction and expansion) yöntemi: Daraltma ve Genişletme yöntemleri bazı durumlarda çevirmenin sezgisel olarak kullandığı yöntemlerdir. Bu yöntemler çevirmenlerin özellikle kötü yazılmış metinlerin tercümesinde başvurdukları bir yöntemdir.

15. Açıklama (paraphrase) yöntemi: Açıklama yöntemi, metnin içerisindeki bir bölümün anlamına ilişkin detaylı bir şekilde açıklamada bulunulmasını içermektedir. Çevirmen yaratıcısı bilinmeyen, kötü yazılmış, gizli ve kayda değer anlamlar içeren ya da birtakım eksiklikleri olan metinlerin tercümesinde bu yöntemle başvurabilmektedir.

16. Çift süreç kullanma (couplets): Çift-, üçlü-, dörtlü süreç kullanımı (couplets, triplets, quadruplets) yöntemi tek bir problemin çözümünde iki, üç ya da dört farklı çeviri yönteminin kombine edilerek kullanılmasını içermektedir. Örneğin, kültürel terimlerin tercümesinde çoğunlukla Aktarım yöntemi, İşlevsel Eşdeğerlik ya da Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi ile kombine edilerek kullanılmaktadır. Bundan başka Dörtlü Süreç Kullanım Yöntemine sadece üst-dilbilimsel kelimelerin tercümesinde rastlanabilmektedir.

17. Notlar, ilaveler ve açıklamalar (notes, additions, glosses) yöntemi: Bu yöntem, kaynak dile ait kültürel bir sözcüğün erek dilde notlar, eklemeler veya açıklamalar eklenerek çevrilmesi sürecini içermektedir. Çevirmen tercümesinde erek okuyucuların gereksinimlerini dikkate alarak ek bilgiye kültürel (kaynak dil kültürü ve erek dil kültürü arasındaki farklılıklardan dolayı), teknik (konu ile ilgili) ya da dilbilimsel (kelimelerin tutarsız kullanımına açıklık getirmek için) gibi birtakım nedenlerden dolayı yer verebilir.

Notlar ve açıklamalara metin içerisinde çeşitli biçimlerde rastlanabilmektedir:

(1) Metnin içerisinde

(a) Tercüme edilen kelimenin bir alternatifi olarak

(b) Sıfat yapısında bir cümle olarak

(c) Zıt bir kavram kullanılarak

(d) Ortaç türünden bir sözcük grubu kullanılarak

(e) Aktarılan kelimenin birebir tercümesinin yapıldığı durumlarda parantez içerisinde verilebilir

(f) Parantez içerisinde verilebilir- bu not eklemenin en uzun biçimidir

Ek bilgiler mümkün mertebe metnin içerisine serpiştirilmelidir, ancak bu yapılırken de okuyucunun okuma hızı ve dikkatinin sekteye uğratılmamasına özen gösterilmelidir. Bu yöntem çok sık kullanıldığında asıl metin ile çevirmenin katkıları arasında ayırım yapmayı güçleştirebilir. Bu nedenle ilave edilen bilgilerin çok uzun olmamasına dikkat edilmelidir.

(2) Metnin altına / Sayfa sonuna not ekleme

(3) Bölümün sonuna not ekleme

(4) Kitabın sonuna not ya da terimler sözlüğü ekleme

Newmark, 2-4 arasındaki not ekleme tekniklerini öncelik sırasını dikkate alarak belirlemiştir. Sayfanın sonuna not ekleme yöntemi eğer not çok uzunsa ve çok sayıda ise sıkıntılı bir durum yaratabilmektedir. Kitabın sonuna not ekleme tekniği tercih edildiğinde mutlaka sayfa numarası referans alınmalı ve belirtilmelidir. Yine bölümlerin çok uzun olduğu metinlerde, notun bölüm sonuna eklenmesi erek okuyucuyu açısından zahmetli olabilir. Normalde bir başucu kaynağında rahatlıkla bulunabilecek bilgiler metin içerisinde geçen bir ifade ya da metnin bir kısmının yerine geçecek şekilde kullanılmamalıdır.

Erek metinde ek bilgilere, ancak yapılan tercümenin erek okuyucuları açısından yetersiz, eksik ya da anlaşılması güç bulunulacağı düşünüldüğünde yer verilmelidir.

18. Çıkarma (deletion) yöntemi: Çıkarma yöntemi, kaynak metinde geçen kültürel bir kelimenin hedef metinden tamamen çıkartılmasıdır. Kültürel kelimelerin metnin bağlamı içerisindeki önem derecesine bakılmaksızın çevirmenin zorunlu olmadıkça uygulaması tavsiye edilmeyen bir yöntemdir. Kaynak metinde geçen kültürel terimin, erek dilde hiçbir karşılığının bulunmadığı ya da alternatif karşılıkların yetersiz kaldığı durumlarda çevirmenin bu yöntemle başvurması kabul edilebilir (Newmark'tan aktaran Aksoy, 2002, s.92-93).

Birçok çeviribilim araştırmacısı tarafından çeviri stratejilerine yönelik yapılan sınıflandırmalar birbirinden çok farklı çalışmalarını gibi gözükseler de aslında bu çalışmalar özünde birbirlerinden çok da farklı değildir. Temelde hepsinin ortak noktası

çeviri sürecinde karşılaşılan birtakım çeviri problemlerine uygun çözüm önerileri sunmaktır ve çeviri sürecinde nasıl bir yol izlemeleri gerektiği konusunda çevirmenlere yardımcı olmaktır (Odacıoğlu & Barut, 2018, s.1390). Tez çalışmasının uygulama bölümünde ele alınan örneklerin analizinde kullanılmak üzere seçilen, Newmark ve Vinay & Darbelnet'in çeviri yöntemlerine ilişkin sınıflandırması irdelendiğinde, bazı çeviri yöntemlerinin içeriklerinin aynı olduğu ancak farklı adlandırıldıkları tespit edilmiştir. Tez çalışmasında herhangi bir ikilem olmaması için bu durumun aydınlatılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Newmark tarafından önerilen çeviri yöntemleri Vinay & Darbelnet tarafından önerilenlerden daha kapsamlı ve sayıca daha fazla oldukları için, bu tez çalışmasında Newmark'ın çeviri yöntemleri için kullandığı kavramlara öncelik verilecektir.

Newmark'ın "Transference" olarak adlandırdığı; Vinay&Darbelnet'in ise "Borrowing" olarak adlandırdığı çeviri yöntemlerinin her ikisi de kaynak dile ait bir sözcüğün yazımı korunarak, erek dile çevrilmeden doğrudan aktarılmasını içermektedir. Tezin uygulama bölümünde yapılacak olan analizlerde bu kavramlar içerisinde Newmark tarafından önerilen "Transference" (Aktarma) kavramı tercih edilecektir.

Newmark tarafından "Through-Translation" olarak adlandırılan; Vinay & Darbelnet tarafından ise "Calque" olarak adlandırılan çeviri yöntemlerinin her ikisi de kaynak dile ait bir ifade şeklinin ödünçlenerek erek dile birebir çevrilmesini içermektedir. Tezin uygulama bölümünde yapılacak olan analizlerde bu kavramlar içerisinde Newmark tarafından önerilen "Through-Translation" (Öyküntü) kavramı tercih edilecektir.

Newmark ve Vinay & Darbelnet tarafından "Modulation" olarak adlandırılan çeviri yöntemlerinin her ikisi de kaynak metin iletilisindeki bakış açısının, perspektif ya da düşünce biçiminin değiştirilerek erek dile aktarılmasını içermektedir. Tezin uygulama bölümünde yapılacak olan analizlerde bu kavramlar içerisinde Newmark tarafından önerilen "Modulation" (Düzenleme) kavramı tercih edilecektir.

Newmark tarafından "Shifts or Transposition" olarak adlandırılan ve Vinay&Darbelnet tarafından da "Transposition" olarak adlandırılan çeviri yöntemlerinin her ikisi de kaynak dildeki bir ifadenin erek dile aktarılırken dil bilgisi düzeyinde değişikliğe uğratılmasını içermektedir. Tezin uygulama bölümünde yapılacak olan analizlerde bu kavramlar içerisinde Newmark tarafından önerilen "Shifts or Transposition" (Kaydırma/Yer Değiştirme) kavramı tercih edilecektir.

Newmark tarafından “Cultural Equivalent” (Kültürel Eşdeğerlik) olarak adlandırılan ve Vinay & Darbelnet tarafından da “Equivalence” (Eşdeğerlik) olarak adlandırılan çeviri yöntemlerinin her ikisi de kaynak dile ve hedef dile ait deyişlerin aynı durumu ifade etmeleri, ancak bu deyişlerin birbirinden tamamen farklı üslup biçimlerinden yararlanılarak oluşturulmasını içermektedir. Tezin uygulama bölümünde yapılacak olan analizlerde bu kavramlar içerisinde Newmark tarafından önerilen “Cultural Equivalent” (Kültürel Eşdeğerlik) kavramı tercih edilecektir.

3.6. Yazılı Çeviri ve Sözlü Çeviri

Benzer yönleri: Hem yazılı çeviride hem de sözlü çeviride çevirmenlerin, dilsel ve kültürel olarak en ideal şekilde erek dile aktarmakla yükümlü oldukları yazılı ya da sözlü biçimde bir kaynak metin mevcuttur. Her iki çevirmenin de en temel görevlerinden biri bireyler, toplumlar ve kültürler arasında sağlıklı bir iletişimin kurulmasını sağlamaktır. Her iki çevirmen de bireylerin ya da toplumların birbirlerini tanımalarında, kültürel ve manevi değerleri hakkında bilgi sahibi olmalarında, çeşitli konularda bilgi alışverişinde bulunmalarında çok önemli bir yere sahiptir. Hem sözlü çevirmenin hem de yazılı çevirmenin her iki dile ve kültüre de hâkim olmaları gerekmektedir ve uzmanlık alanlarına ilişkin yeterli derecede alan bilgisine ve alan terminolojisi bilgisine de sahip olmalıdırlar. Hem yazılı çevirmenler hem de sözlü çevirmenler çeviri süreci esnasında karşılaştıkları kaynak dil ve erek dil arasındaki birtakım anlamsal, yapısal ya da kültürel farklılıklardan kaynaklanan çeviri problemlerinin, nasıl üstesinden gelebileceklerinin bilincinde olmalıdırlar ve problemleri aşabilmek için gereken stratejilere yönelik yeterli kuramsal ve uygulama becerisine sahip olmalıdırlar (Gile, 2004, s.12-13).

Dışarıdan bakıldığında her iki çeviri türünün de çevirmeni için tanımlanan görevler büyük ölçüde örtüşmektedir. Dolayısıyla bu iki çeviri türünün arasındaki birtakım farklılıklar, çevirmenlerin yerine getirmekle yükümlü oldukları görevlerden değil, çevirmenlerin çalışma biçimlerinden ve içerisinde bulundukları çalışma koşullarından kaynaklanmaktadır. Her iki çeviri türünde de ortak bazı noktalar bulunsa da, aktarım süreci içerisinde her iki çeviri türünü etkileyen farklı dışsal (zaman, donanım, toplumsal koşullar) ve içsel (stres düzeyi, bilişsel süreçler) faktörler bulunmaktadır (Gürçağlar, 2016, s.66).

Yazılı ve sözlü çeviri arasındaki farklılıklar ise şu başlıklar altında incelenebilir:

a) Zaman faktörü ve araştırma olanakları: Sözlü çeviri yapan bir çevirmen, çeviri edimini en fazla birkaç dakika içerisinde gerçekleştirmek durumundadır. Dolayısıyla çevirmenin

yaptığı çeviriler büyük oranda spontane çevirilerdir, ilgili çevirmenler çok kısıtlı bir süre içerisinde konuşmacının söylediklerini bir şekilde analiz etme, yorumlama ve erek dildeki uygun karşılıklarını bulmak durumundadırlar. Yazılı çeviri yapan bir çevirmen ise, sözlü çeviri yapan bir çevirmene kıyasla daha avantajlı bir konumdadır, çünkü sözlü çeviri yapan bir çevirmenle mukayese edildiğinde çeviri edimini gerçekleştirmek için önünde daha uzun bir zaman vardır. Sahip olduğu bu zaman avantajı sayesinde kaynak metni defalarca okuyabilme, kaynak metin veya kaynak metin yazarıyla ilgili araştırma yapabilme olanağına sahiptir. Bu olanaklar sayesinde de ilgili çevirmen, kaynak metni daha rahat çözümleyebilir, kaynak metnin okurlara anlatmak istediklerini kolaylıkla kavrayabilir ve çevirisini tamamladığında oluşturduğu çeviri ürününü tekrar inceleyebilir, kontrol edebilir ve gerekli gördüğü düzeltmeleri yapabilir. Yazılı çeviri yapan bir çevirmen, çeviri sürecinde karşılaştığı birtakım dilsel ya da kültürel farklılıklardan kaynaklanan çeviri problemlerine yönelik çözüm yöntemleri geliştirmede de sözlü çeviri yapan çevirmenlere nispeten çok daha uzun bir süreye sahiptir. Sözlü çevirmenler, saniyeler içerisinde bir çözüm bulmak durumundadırlar ve bu süre içerisinde herhangi bir kaynağa başvurmaları teknik açıdan pek mümkün değildir; ancak yazılı çevirmenlerin karşılaştıkları çeviri problemlerinin üstesinden gelebilmek için daha uzun süreleri vardır ve bu sayede basılı, elektronik vb. kaynaklara başvurabilirler, meslektaşlarına ve alanın uzmanlarına danışabilirler ve fikir alışverişinde bulunabilirler (Gile, 2004, s.12).

b) Çalışma ortamları ve ekip çalışması: Çeviri işlemini yazılı olarak gerçekleştiren bir çevirmenle çeviri işlemini sözlü olarak gerçekleştiren bir çevirmenin çalışmalarını yürüttükleri mekânlar birbirinden farklıdır. Yazılı çeviri yapan çevirmenler, çeviri süreci boyunca çalışmalarını genelde tek başına yürütürler ve söz konusu bu çevirmenlerin çalışma ortamları evleri ve işyerleridir (Gürçağlar, 2016, s.67).

Sözlü çeviri yapacak çevirmenler ise, çeviri işlemini en az iki kişi arasında olmak üzere ve genellikle kalabalık ortamlarda ve farklı mekânlarda gerçekleştirmektedirler. Örneğin, mahkeme çevirmenlerinin çalışma ortamları genelde mahkeme salonları iken, konferans çevirmenleri genellikle uluslararası örgütler, büyük sanayi şirketleri ya da üst düzey hükümet yetkilileri tarafından düzenlenen üst düzey basın toplantılarında genellikle konferans salonlarında ya da devlet dairelerinde çalışırlar (Gile, 2004, s.11).

Sözlü çevirmenlerin, konuşmacı ve alıcı kitle ile birlikte aynı ortam içerisinde bulunmaları birçok avantajı beraberinde getirmektedir. Sözlü çevirmen, kaynak dil üreticisini yani

konusmacıyı doğrudan gözlemlene şansına sahiptir. Konuşmacının konuşma sırasında yaptığı jest ve mimikler, konuşmacının ses tonu ve tonlamaları gibi birçok unsur sözlü çevirmen için ideal çeviriye ulaşmada önemli birer ipuçlarıdır. Bunun yanı sıra çevirmen, alıcı kitle ile de aynı ortamda bulunduğu için alıcı kitlenin tepkilerini de gözlemlene şansına sahiptir ve alıcı kitlenin gösterdiği tepkiler çevirmen için aynı zamanda birer geri dönüttür. Dolayısıyla sözlü çevirmenler alıcı kitle ile aynı ortam içerisinde bulundukları için hızlı bir geri dönüt alabilmektedir. Sözlü çevirmenler, çeviri süreci içerisinde anlamaya dönük herhangi bir problemle karşılaştığında konuşmacı ve alıcı kitle ile birlikte kurdukları hızlı iletişim sayesinde bu problemlerin üstesinden daha kolay bir şekilde gelebilirler (Gile, 2004, s.23).

c) Çeviri ürünü: Sözlü çevirinin çıktıları yine sözlü metinlerdir ve söz konusu bu metinler saniyeler içerisinde dinleyiciler tarafından duyularak anlamlandırılmaya ve kavranmaya çalışılır. Sözlü çeviri edimini gerçekleştiren çevirmenin, dile getirdiği sözel ifadelerin içeriğine (kelime seçimi, cümle yapısı vs.) ilaveten çevirmenin ses tonu, vurgulama ve tonlamaları, telaffuzu, aksanı, konuşma hızı, konuşurken yaptığı duraklamalar, mimikleri, hal ve hareketleri, bunun yanı sıra dinleyicilerin beklentileri gibi ve buna benzer birçok çevresel faktör söz konusu iletişim ortamını ve ilgili kaynak metnin anlamlandırılmasını ve yorumlanmasını büyük oranda etkilemektedir. Bu nedenle sözlü olarak gerçekleştirilen çevirilerin, kâğıda döküldüklerinde hiçbir zaman çevirinin gerçekleştirildiği o ilk andaki gibi olmaları söz konusu değildir (Gile, 2004, s.13).

Sözlü çeviri ve yazılı çeviri çevirmenlerinin, çalışma ortamları ve çalışma koşullarının birbirlerinden farklı olmaları, her iki çeviri türünün ürünlerine yönelik farklı beklentiler içerisine girilmesine neden olmaktadır. Örneğin, konferans çevirmenliği yapan bir çevirmen işi gereği belirli bir topluluk karşısındadır ve üst düzey toplantılarda kamera karşısındadır ve bu nedenle Sözlü çeviride bir zamanla yarış söz konusu olduğu için ve çevirmenler duyduklarını karşı tarafa çok kısa bir süre içerisinde aktarmak durumunda oldukları için, çeviri çıktılarını kontrol etmeleri ve varsa eksikliklerini gidermeleri çoğunlukla mümkün olmamaktadır ve kapsamlı bir araştırma yapabilme imkânları da yoktur. Tüm bu faktörler nedeniyle sözlü çeviri ürünlerine ilişkin yüksek düzeyde bir beklenti içerisine girilmemektedir ve sözlü çeviri ürünlerinin hatasız ve kusursuz olması beklenmemektedir (Gile, 2004, s.12).

Bunun aksine yazılı çeviri kâğıt üzerinde sabittir ve kalıcıdır, ilgili erek okur istediği zaman ilgili çeviri metnini defalarca okuyabilir ve her okuduğunda farklı şekillerde de yorumlayabilir. Yazılı çeviri çevirmenlerinin, hem söz konusu kaynak metne yönelik kapsamlı bir araştırma yapmaları, hem de çeviri metinlerini tamamladıktan sonra ilgili metinleri gözden geçirmeleri için önlerinde daha bol vakitleri vardır. Bu ayrıntılar, yazılı çeviri ürünlerine yönelik okur beklentilerinin çitasını yükseltmektedir ve yazılı çeviri ürünlerinin doğru, anlaşılır, eksiksiz ve pürüzsüz olmaları beklenmektedir (Gürçağlar, 2016, s.67-68).

d) Gerekli beceriler: Yazılı ve sözlü çeviri çevirmenlerinin sahip olması gerektiği düşünülen birtakım beceriler vardır. Örneğin, yazılı çeviri çevirmenleri okudukları kaynak metni kavradıktan ve yorumladıktan sonra kaynak metinden anladıklarından yola çıkarak ve kaynak metnin biçimini de dikkate alarak erek dilde yeni bir metin tasarlamak durumundadırlar, dolayısıyla bir yazı çeviri çevirmeninin bunu en başarılı şekilde gerçekleştirebilmesi için öncelikle çalıştığı metin türlerine hâkim olması, terminoloji araştırmasının nasıl yapıldığını bilmesi, yazma becerilerinin çok iyi bir düzeyde olması, yani kaleminin çok kuvvetli olması gibi becerilere sahip olması beklenmektedir. Sözlü çeviri çevirmenleri ise, yazılı çeviri çevirmenleri gibi çok yüksek düzeyde bir yazma becerisine sahip olmak durumunda değildirler, ancak çalışma biçimlerine bağlı olarak güçlü bir hafızaya, not tutma becerisine, güçlü bir hitap yeteneğine ve yüksek bir iletişim becerisine sahip olmak durumundadırlar (Gürçağlar, 2016, s.68).

e) Bilişsel beceriler: Sözlü çeviride, kaynak dilden gelen iletinin öncelikle algılanması ve çözümlenmesi ve daha sonraki aşamada ise bu algılanan iletinin hedef dile dönüştürülerek, yeniden formüle edilmesi gibi birçok zihinsel işlem saniyeler içerisinde ve hızlı geçişler yapılarak çevirmen tarafından gerçekleştirilmek durumundadır. Bu nedenle sözlü çeviri edimini gerçekleştiren çevirmenler, özellikle konferans çevirmenleri, çevirilerini simultane ya da ardıl fark etmeksizin gerçekleştirdiklerinde yoğun bir zihinsel yüklenmeye maruz kalmaktadırlar (Gile'den aktaran Gile, 2004, s.13-14).

f) Psikolojik yönler: Yazılı çeviri ve sözlü çeviri çevirmenlerinin, farklı çalışma biçimlerine ve koşullarına sahip olmaları, ilgili çevirmenlerin psikolojisinde farklı etkilere sahiptir. Örneğin, yazılı çeviri çevirmenleri çevirilerini belli bir zaman dilimi içerisinde gerçekleştirmek durumundadırlar, dolayısıyla ilgili çevirmenlerde çeviri metinlerini

zamanında yetiştiremememe veya kaliteli bir çeviri ürünü ortaya çıkaramama kaygısı oluşabilir.

Sözlü çeviri çevirmenleri için ise durum biraz daha farklıdır. Söz konusu çevirmenler, çeviri süreci boyunca tek başlarına olmadıkları için, genellikle halkın ve basın önünde, devlet adamlarıyla aynı ortamda bulundukları için doğal olarak belli bir topluluk önünde olmanın stresini ve gerilimini yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar. Sözlü veya yazılı çevirinin sebep olduğu bu olumsuz duyguların yanı sıra, elbette çevirmenlere kattığı birtakım olumlu duygular da mevcuttur. Bir yazılı çeviri çevirmeni için üzerinden yıllar geçse de ortaya çıkardığı çeviri ürününün takdir toplayabileceği ve beğenileceği düşüncesi bir mutluluk sebebi iken; sözlü çeviri çevirmeni için ise konuşmacı ve dinleyici kitle ile aynı ortamda bulunarak, onlarla göz teması kurarak iki dil ve iki kültür arasında aktarım yapabilmenin kıvancını ve hazzını canlı canlı yaşamak yine bir mutluluk sebebidir (Gürçağlar, 2016, s.69).

g) Toplumsal statü ve finansal durum: Alanında uzman yazılı çevirmenler, çalıştıkları şirkette en düşükten orta seviyeye olmak üzere çeşitli sosyal ve ekonomik bir düzeye sahip olabilirler. Konferans çevirmenlerinin ücretleri çok yüksek ücretler olmasa da, toplum içerisindeki genel sosyal statüleri oldukça yüksek bir düzeyde seyretmektedir. Konferans çevirmenliği denildiğinde akla heyecan verici ve göz alıcı çalışma ortamları gelmektedir. Örneğin, cumhurbaşkanlığı köşkü, uluslararası konferanslar, uluslararası festivaller ve spor müsabakaları, tanınmış kişilerle karşılaşma ya da yüz yüze konuşma ihtimali gibi daha birçok neden konferans çevirmenliğini hem çevirmen açısından hem de toplum açısından sözlü çevirmenliği albenili yapmaktadır.

Diğer bir deyişle özellikle konferans çevirmenlerinin toplum tarafından böylesine bir yüksek statüye sahip olmalarının nedeni, kısmen sözlü çevirmenlerin becerilerine yönelik hayranlık, kısmen de onların siyasi, bilimsel, endüstriyel ya da farklı alanlardan kişilerle birlikte yüksek düzey toplantılara ya da etkinliklere katılmaları ve onların orada fiziksel olarak bulunmalarıdır (Gile, 2004, s.12-14).

h) Kişisel özellikler: Sözlü çeviri gerçekleştiren çevirmenler, yaptıkları işin doğası gereği ve sahip oldukları birtakım çalışma koşulları nedeniyle yazılı çevirmenlere nispeten çok daha fazla heyecan ve stres duygu durumu içerisinde bulunmaktadır. Dolayısıyla sözlü çevirmenlerin tüm bu olumsuz faktörlerin performanslarını kötü yönde etkilemesine engel

olabilmek için, yaptıkları işe bağlı olarak oluşan kaygı ve streslerini minimum düzeyde tutmayı başarabilmelidir (Gile, 2004, s.14).

Diyalog çevirmenleri, çeviri süreci içerisinde iletişim tarafları arasında herhangi bir anlaşmazlık ve bir iletişim krizi yaşandığında taraflar arasındaki bu gerginlik ile nasıl baş edeceğini iyi bilmelidir ve taraflar arasında uzlaştırıcı olmalıdır (Gile, 2004, s.28).

BÖLÜM IV

ÇEVİRİ TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

4.1. İlk Çağ'da Çeviri

Yunan-Roma Antik dönemi, tarihsel süreç incelendiğinde en eski ve somut çeviri dönemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çeviri olgusuna ilişkin birtakım temel anlayışların ilk defa bu dönemde ortaya çıktığı bilinmektedir. Yunan-Roma Antik döneminde temelleri atılan çeviri anlayışı tarihin ilerleyen dönemlerinde de yankı bulmuştur, hatta Yunan-Roma Antik döneminden kalma birtakım çeviri anlayışları halen günümüzde de kendisine yer bulabilmektedir (Seele'den aktaran Stolze, 2008, s.17).

Yunancanın hem dil açısından hem de kültür açısından zengin bir birikime sahip olması ve bu yüzden de saygın bir konumda bulunmasına ek olarak, Romalıların çeviri vasıtasıyla dillerini ve edebiyat repertuarlarını zenginleştirme düşünceleri ve kendilerini Yunan kültür ve edebiyatının birer mirasçısı olarak nitelendirmeleri, Yunanca eserlerin Romalılar tarafından yüceltilmesine ve büyük ölçüde benimsenmesine yol açmıştır. Eğitim almış Romalıların metni orijinalinden okuyacak kadar Yunanca bilmeleri ve Romalıların birincil amacının çeviri vasıtasıyla kendi anadillerini ve edebiyat repertuarlarını zenginleştirme düşüncesi, Romalıların çeviri etkinliğine karşı genel tutumlarını, kaynak metne yönelik yaklaşımlarını ve erek metne yönelik beklentilerini önemli ölçüde etkilemiştir. Bunun bir sonucu olarak çeviri ürünü oluşturulurken estetik kaygılar ön plana çıkmış, buna karşın kaynak metne karşı katı bir sadakat anlayışı geri plana itilmiştir, bu nedenle de çevirmenlerin, orijinal eserin erek dilde birebir eşdeğerini yakalama gibi bir çaba içerisine girmeleri de lüzumsuz görülmüştür (Bassnett, 2002, s.50-52).

Romalıların, çeviri etkinliğini salt dilsel bir aktarım olarak değil, çevirmenin yaratıcı dil kullanımını ve kendine özgü tarzını ortaya koyması gereken bir etkinlik olarak değerlendirmeleri, onların kaynak metin ve erek metin arasındaki ilişkiye yönelik bakış açılarını önemli ölçüde etkilemiştir. Romalılar bu bakış açısından hareketle erek metni orijinal metnin bir “kopyası” olarak değil, orijinal metnin bir “üst metni” olarak nitelendirmişlerdir (Bassnett, 2002, s.52).

Romalıların kaynak metne ve erek metne yönelik bu tarz yaklaşımları, çevirmenlerin eserlerin orijinalleri ile kendilerini bir rekabet içerisinde bulmalarına yol açmıştır. Çevirmenlerin, kendi çıkarları ya da okuyucu kitlenin beklentileri doğrultusunda orijinal esere müdahalelerde bulunmaları normal karşılanmış ve çevirmenler yeri geldiğinde orijinal metinlerin içeriklerini zenginleştirirken, yeri geldiğinde de sadeleştirme yoluna gitmişlerdir, hatta kimi zaman orijinal eserin anlamında dahi değişikliklere gitmişlerdir. Orijinal eserleri çevirirken, edebi yaratıcılığını en üst düzeyde ortaya koyarak, orijinal metinden daha üstün bir metin ortaya koyma çabası içerisine giren ve antik dönemin önde gelen çevirmenlerinden biri olarak kabul edilen çevirmenlerden biri de Cicero’dur (Stolze, 2008, s.17-18).

Cicero tarafından kaleme alınan “De Oratore” (Hatip Üzerine) (İÖ. 55) adlı eseri, Cicero’nun ilk çeviri kuramcısı olarak kabul edilmesinde önemli bir referans noktası olarak değerlendirilmektedir. “De Oratore” adlı eserinde Cicero, ana temasını söylev sanatının oluşturduğu Grekçe metinlerin Latinceye çevirisinde karşılaşılan çeviri problemlerini ele alırken “ut interpre” (çevirmen gibi) ve “ut orator” (hatip gibi) gibi kavramlardan istifade etmiştir. Cicero “ut interpre” kavramını, çevirmenin erek metin oluştururken özgün metne dilsel ve anlamsal açıdan olabildiğince sadık kalması olarak açıklamıştır. “Ut interpre” kavramına ilişkin yaptığı bu açıklamayı ifade etmek için de “verbum de verbo” (sözcüğü sözcüğüne çeviri) terimini geliştirmiştir. Cicero tarafından öne sürülen bir diğer kavram olan “ut orator” kavramı ile de çevirmenin, özgün metnin anlamına sadık kalmak koşuluyla, erek okur kitlesi üzerinde hedeflenen etkiyi yaratabilmesi için dilsel kullanım alanında daha fazla özgürlüğe sahip olduğu ifade edilmektedir (Robinson’dan aktaran Yazıcı, 2005, s.35).

Cicero, kelimesi kelimesine bir çeviriye tasvip etmemekle birlikte, kaynak metnin anlamına uygun bir çeviri yapılması gerektiğini savunmuştur (Stolze, 2008, s.18). Cicero’nun geliştirdiği bu üç terim ve çeviri olgusuna ilişkin görüşleri antik dönemin ileri gelen

çevirmenleri üzerinde etkili olmuştur ve özellikle kutsal kitap çevirilerinde uzun bir süre tartışıl原因lmıştır. Cicero'nun çeviri anlayışından önemli ölçüde etkilenen ve benimseyen Horace de, çevirmenin hem bir çevirmen olarak sanatını ortaya koyabilmesi hem de özgün metni olabildiğince makul bir şekilde çevirebilmesi için sözcüğü sözcüğüne değil, anlamına göre bir çeviri anlayışını benimsemesi gerektiğini, bunu yaparken de özellikle erek metin okuyucusunu dikkate alması gerektiğini vurgulamıştır (Bassnett, 2002, s.52). Horace "Ars Poetika" adlı eserinde de erek metnin estetik değerler açısından zengin ve yaratıcı bir şekilde üretilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Horace'nın çeviriye ilişkin bu görüşleri ileriki dönemlerin çeviribilimcilerini de önemli ölçüde etkilemiştir (Munday, 2008, s.20).

Antik dönemin önde gelen kutsal metin çevirmenlerinden biri olarak kabul edilen Hieronimus (İS. 348-423) da Cicero'nun çeviri anlayışından önemli ölçüde etkilenen şahsiyetlerden biridir. Hieronimus, Cicero'nun "verbum de verbo" (sözcüğü sözcüğüne) teriminden hareketle "sensum de sendo" (anlamına göre) terimini türetmiştir. Hieronimus'un anlamına göre çeviri kavramıyla kastettiği şey "özgür çeviri" değil, anlama sadık kalmak şartıyla yapılan çeviridir. Hieronimus diğer çevirmenlerden farklı olarak, kutsal kitap çevirisi yaparken hem ara dil olan Yunanca Yeni Ahit'ten hem de orjinal metin olan İbranice Eski Ahitten istifade etmiştir. Hieronimus'un hem Yunanca hem de İbranice metinden yararlanarak yaptığı çeviri "Vulgata" olarak adlandırılmıştır (Yazıcı, 2005, s.36-37).

Çeviri anlayışının tarihin eski dönemlerinden günümüze kadar uzanan değişim ve dönüşümleri incelendiğinde, tarihin eski dönemlerinden itibaren çevirmenler tarafından benimsenen çeviri anlayışlarında metin türlerine ilişkin bir ayrıma gidildiği rahatlıkla görülmektedir. Özellikle İncil gibi kutsal metin çevirilerine yönelik benimsenen anlayış doğrultusunda, kutsal metin üzerinde kelimelerin dizilişi de dâhil olmak üzere herhangi bir değişikliğe gidilmesine ve çevirmenlerin kutsal metne en ufak bir müdahalede bulunmalarına hiçbir şekilde müsaade edilmemiştir. Böyle bir tutumun sonucunda ise, kaynak metnin erek dile kelimesi kelimesine aktarılmasını gerektiren "satır arası çeviri" yöntemi ortaya çıkmıştır (Stolze, 2008, s.19).

Kutsal metinlerin dokunulmazlığı düşüncesi, İncil çevirmenlerinin karşılaştıkları en temel sorunsallardan biridir, zira çevirmenler kelimelerin dizilimine dahi müdahale edememektedirler. Bu durum, dünya edebiyatı çevirmenlerini de doğal olarak etkilemiştir.

Bu çevirmenler de tıpkı kutsal metin çevirmenleri gibi erek metni oluştururken özgün metindeki dilsel unsurların birebir eşdeğerini bulma çabası içerisine girmiş ve orijinal metni birebir taklit etme eğilimi göstermişlerdir (Stolze, 2008, s.19).

Hieronymus'un "kelimesi kelimesine çeviri" anlayışını reddetmesinin nedeni, özgün metne biçimsel anlamda sıkı sıkıya uyulması halinde ortaya anlamsız bir çevirinin çıkacağını ve özgün metnin anlamının tam olarak yansıtılamayacağını düşünmesidir. Günümüze kadar devam etmiş olan "sözcüğü sözcüğüne çeviri" / "serbest çeviri" ve "biçim"/"içerik" arasında yapılan ayrımların kökeni tarihin en eski dönemlerine dayanmaktadır (Munday, 2008, s.20).

Salamisli papaz Epiphanius'un, Kudüslü papaz Johannes'e yazmış olduğu bir mektubu Yunancadan Latinceye serbest bir biçimde çevirdiği için, metnin içerisindeki gerçekleri birebir yansıtmadığı gerekçesiyle birtakım suçlamalara maruz kalan Hieronymus, kendisine yöneltilen bu ağır ithamları kabul etmemiş ve bu ithamlara cevaben okul arkadaşı Pammachios'a 395 (396?) yılında bir mektup göndermiştir. Hieronymus, kaleme aldığı bu mektubunda Cicero ve Horatius'un çeviri edimine ilişkin görüşlerini büyük ölçüde benimsediğini, sözcüğü sözcüğüne değil anlam aktarımına yönelik bir çeviri stratejisinin bu tür metinlerde daha doğru bir strateji olduğunu vurgulamıştır. Hieronymus'un bahsi geçen mektup çevirisinde anlam aktarımı üzerine odaklanmasının sebebi metin türünden kaynaklanmaktadır. Hieronymus da tıpkı Cicero gibi çeviri stratejilerinin belirlenmesinde metin türlerine yönelik bir ayrıma gitmiştir (Yücel, 2016, s.56-57).

Metin türlerini dünyevi (profane) ve kutsal (sakrale) olmak üzere ikiye ayıran Hieronymus, tıpkı Cicero gibi çeviri stratejisinin/stratejilerinin belirlenmesinde metin türlerinin dikkate alınması gerektiğini savunmuştur. Kutsal metinler Tanrı tarafından yazdırıldıkları için, bu metinlerin insanlar tarafından kaleme alınan dünyevi metinlerden çok daha farklı olduğunun altını çizen Hieronymus, bu nedenle bu metin türlerine özel muamele edilmesi gerektiğini savunmuştur. Kutsal metinlerin içeriğinin olduğu kadar söz diziminin de kutsal olduğunu ve müdahale edilmemesi gerektiği üzerinde durmuştur (Hieronymus'dan akt. Yücel, 2016, s.57). Hieronymus, dünyevi metinlerde ise anlam aktarımına öncelik verilmesi gerektiğini ve bu tarz metinlerin çevirisinde çevirmenin erek kültür odaklı bir yaklaşım benimsemesi gerektiğinin altını çizmektedir (Yücel, 2016, s.60).

Hieronymus'un dünyevi metin türleri için önerdiği anlam odaklı çeviri yaklaşımını, Martin Luther kutsal metin çevirilerinde benimsemiştir. Benimsediği çeviri anlayışı doğrultusunda yalnızca başarılı bir kutsal metin çevirisi değil, aynı zamanda Almancanın halk arasında ortak ve standart bir dil haline gelmesinde ve yazı dili olarak gelişmesinde çok büyük katkıları olmuştur (Yücel, 2016, s.61).

4.2. Orta Çağ'da Çeviri

Hristiyanlık dininin yaygın bir din haline gelmeye başlamasıyla birlikte hem çeviriye yüklenen anlamlar hem de çevirmenden beklentiler birtakım değişikliklere uğramıştır. Çeviri olgusu, dolayısıyla da çevirmen artık Tanrı'nın kelimelerini büyük kitlelere tebliğ etme gibi önemli ve kutsal bir görev üstlenmeye başlamıştır. İncil çevirisi 17. yüzyıla kadar çeviri tartışmalarının merkezinde yer almaya devam etmiştir. "Ulusal kültür" kavramının gelişmesi ve Reform hareketlerinin patlak vermesiyle birlikte kutsal kitap çevirilerine ilişkin anlaşmazlıklar ve çatışmalar giderek şiddetlenmiştir. Ulus devletlerinin ortaya çıkması ve kilisenin otoritesinin zayıflamasının sonucunda çeviri artık dini ve siyasi anlaşmazlıklar için bir silah olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yine tüm bu gelişmelerin neticesinde Latince evrensel bir dil olma özelliğini de yitirmeye başlamıştır (Bassnett, 2002, s.53).

Orta Çağ döneminin karakteristik özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Yücel, 2016, s.49-55):

- Orta Çağ döneminde kendisini Tanrı'nın ve Hristiyanlık inancının yegâne temsilcisi olarak nitelendiren kilise yönetimi, bu sayede insanlar üzerindeki nüfuzunu arttırarak, toplumsal hayatın neredeyse tamamına müdahale etme olanağına kavuşmuştur.
- İnsanlar üzerindeki etkisini ve kontrolünü kaybetmek istemeyen kilise yönetimi, mutlak doğruya ulaşmada aklın ve deneyin değil, kutsal kitabın rehber olarak alınması gerektiğini vurgulamıştır.
- Orta Çağ döneminde halkın büyük bir çoğunluğunun okuma-yazma bilmemesi, eğitim fırsatından yalnızca zengin ve soylu kimselerin yararlanabilmesi, matbaanın henüz yaygın bir şekilde kullanılmaması, kütüphanelerin halkın erişimine kapalı

olması gibi başlıca faktörler bireylerde eleştirel düşünme, sorgulama, şüphe duyma gibi birtakım yetilerin gelişimini engellemiştir.

- Kilisenin dayattığı yaptırımlar ve öğretiler, halk tarafından sorgulanmadan ve kuşku duyulmadan mutlak doğru olarak kabul edilmiştir.
- Orta Çağ döneminde eğitimin saraylar ve manastırlarda verilmesi dönemin aydın kesiminin manastır eğitimi almış kişiler tarafından yetiştirilmelerine neden olmuştur.
- Bu dönemde çeviriyle uğraşan bireylerin de bu kurumlarda (manastır ya da saraylar) eğitim görmeleri, kilise yönetiminin çeviriye olan bakış açısını ve yaklaşımlarını büyük ölçüde benimsemelerine neden olmuştur.
- Çevirmenler, çevirilerini gerçekleştirirken kararlarını bağımsız ve özgür bir şekilde alamamış, çevirilerini kilisenin denetimi ve kontrolü altında gerçekleştirmişlerdir.
- Kutsal metinlerin çevirisinde en ufak bir hataya ya da eksikliğe meydan vermemek için, ilgili metinlerin çevirisinde birçok çevirmen bir araya gelerek ve yoruma açık olan ifadeleri kendi aralarında tartışarak bu ifadeleri Hristiyanlık inancıyla çelişmeyecek şekilde çevirmişlerdir.
- Kutsal metne hem içeriksel hem de biçimsel yönden sadık kalabilmek için ağırlıklı olarak sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemi benimsenmiştir.
- Kutsal metinlerin çevirisinde benimsenen yaklaşımlar ve yöntemler, anlaşılması oldukça güç ve karma bir dilin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum da çeviri metinlerinin kaynak metinden bağımsız olarak karşılaştırılmadan okunmalarını ve anlaşılma olanağını olanaksızlaştırmıştır.
- Kutsal metin çevirilerinin varlık amacı sıradan halk kesiminin dinini okuyup anlaması için değil, din adamlarının araştırmalarında, vaaz ve dualarında yardımcı bir kaynak olarak istifade edebilmeleri içindi.
- Diller arasında biçimsel açıdan muazzam farklılıklar olsa da, bütün dillerin ‘Tanrı’nın bir ürünü ve yansıması” olarak kabul edilmesi ve bir dilde ifade edilebilen bir gerçeğin diğer dillerde de ifade edilebileceği düşüncesi, bu dönemde “çevrilebilirlik” anlayışının gündeme gelmesine neden olmuştur.

- Orta Çağ dönemi çevirmenleri, çevirilerinde kutsal metne karşı yaptıkları en ufak bir sadakatsizlik nedeniyle Tanrı'nın mesajını değiştirmekle itham ediliyor ve ağır cezalara çarptırılıbiliyorlardı.

Roma katolik kilisesi, doğru olarak gördükleri ve kabul ettikleri İncil çevirilerinin dışında kalan tercümeleri/yorumları sapkın olarak nitelendirmişlerdir ve bu şekilde nitelendirdikleri çevirileri sansürleme ya da yasaklama yoluna gitmişlerdir. Hatta bazı çevirmenler, tercümeleri Roma katolik kilisesinin çeviri anlayışına ters düştüğü için ölüm cezasına çarptırılmışlardır. Bu duruma en bilindik örneklerden biri İngiliz ilahiyatçı-çevirmen William Tyndale ve Fransız Hümanist Etienne Dolet'tir. Her ikisi de kazığa bağlanarak yakılmıştır (Munday, 2008, s.23).

Çeviri kuramı geliştirmeye çalışan ilk yazarlardan biri de Fransız hümanist Etienne Dolet'tir. Dolet, Platon'un diyaloglarından birinin tercümesinde ölümsüzlüğe inanmadığını ima ettiği gerekçesiyle sapkınlıkla suçlanarak idam edilmiştir (Bassnett, 2002, s.60).

Dolet, 1540 yılında yayımladığı ve çeviri prensiplerinin kısaca ana hatlarını çizdiği 'La manière de bien traduire d'une langue en aultre' (Bir dilden diğerine iyi bir çeviri nasıl yapılabilir?) çalışmasında çevirmenler için beş adet ilke saptamıştır. Dolet'in bahsettiği bu prensipler önem sırasına göre listelenmiştir. Buna göre Dolet için en önemli ve en öncelikli ilke çevirmenin kaynak dil metnini anlayabilmesidir (Bassnett, 2002, s.60-61):

1. Çevirmen anlam belirsizliklerini açığa kavuşturmada özgür olsa da kaynak metin yazarını tam anlamıyla anlayabilmelidir.
2. Çevirmen mükemmel bir düzeyde kaynak dil ve erek dil bilgisine sahip olmalıdır.
3. Çevirmen kelimesi kelimesine bir çeviriden kaçınmalıdır.
4. Çevirmen yaygın olarak kullanılan konuşma biçimlerini tercih etmelidir.
5. Çevirmen doğru ritmi yakalayabilecek şekilde kelimeleri seçmeli ve sıralamalıdır.

İncil'in İngilizceye ilk tam çevirisi, ünlü Oxford teoloğu John Wycliffe (1330-1384) tarafından 1380 ve 1384 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Wycliffe'nin bu çevirisi kilisenin yazılı metinlere ilişkin tutumlarında önemli değişikliklere yol açmış, reformasyon hareketinin ortaya çıkmasında da küçümsenmeyecek bir paya sahip olmuştur. Wycliffe "dominion by grace" adlı bir teori öne sürerek çevirmenin kilise otoritesine ve kanunlarına değil, Tanrı'ya ve onun kelamına karşı sorumluluk sahibi olduğunu vurgulamıştır. Wycliffe mukaddes kitabın insan yaşamının idame ettirilmesinde bir rehber olduğu görüşünden hareketle, her insanın yaşamı için önem arz eden bu kitabın hedef okur

kitlesinin anlayabileceği bir şekilde çevrilmesi gerektiğini vurgulamış ve kitabı mukaddesin yerel dillere de çevirisinin yapılmasını desteklemiştir. Wycliffe'nin savunduğu bu görüşler önemli bir kitle tarafından beğeniyle karşılanmış ve söz konusu kitle Wycliffe'nin destekçisi olarak yanında yer almaya başlamıştır. Ancak Wycliffe ve 'Lollards' olarak adlandırılan taraftarları dini sapkınlık gerekçesiyle kınanmışlardır (Bassnett, 2002, s.53-54).

Wycliffe'nin tercümesinden sonra İncil'in İngilizceye önemli bir çevirisi William Tyndale (1494–1536) tarafından kaleme alınan ve 1525 yılında yayımlanan Yeni Ahit'tir. Çevirisini gerçekleştirirken Yunanca Yeni Ahit'ten ve kısmen de İbranice Eski Ahitten istifade eden Tyndale, çeviri amacının erek okur tarafından kolay bir şekilde anlaşılabilen ve herhangi bir anlam karmaşasına yol açmayan, başka bir deyişle toplumun her kesimi için (ruhban sınıfından olmayan kişiler için de) anlaşılır bir çeviri ortaya koymak olduğunu belirtmiştir. Tyndale 1536 yılında kazığa bağlanarak yakılmıştır (Bassnett, 2002, s.54-55).

16. yüzyıl İncil çevirmenlerinin genel amaçları üç kategoride toplanabilir (Bassnett, 2002, s.56):

1. Önceki tercümelere kaynak dil metninin eksikliğinden ya da dilsel yetersizliklerden kaynaklanan hataları açıklığa kavuşturmak,
2. Yerel dillerde kolay anlaşılır ve estetik açıdan tatmin edici bir metin üretmek,
3. Dogmaları açıklığa kavuşturmak ve ruhban sınıfından olmayan kişiler için bir üst-metin olarak tercüme edilen ve sunulan kutsal metinlerin kapsamını daraltmak.

Büyük şehirlerin kurulması ve insanların maddi gücünün düzelmesiyle birlikte, daha fazla insan eğitim alabilmiş ve toplumsal hayatın içine dâhil olmaya başlamıştır. Hayat koşulları daha iyiye giden insanlar hayatı sorgulamaya başlamış, önceleri gözü kapalı kabul ettikleri ve kendilerine mutlak doğru olarak dayatılan değerlere daha eleştirel bir gözle bakmaya başlamışlardır. Orta Çağ'ın karanlık ve baskıcı ortamından kurtulabilmek için, Antik Yunan ve Roma dönemlerinin insanı ölçüt alan sanat anlayışı benimsenmiş ve bu döneme ait çok sayıda eserin çevirisi yapılmıştır. Orta Çağ'ın nihayete ermesinde Rönesans ve Hümanizm gibi akımların yanı sıra dinsel bir başkaldırı olan Reformasyonun da payı büyüktür. Bu hareketin en önemli aktörü, Tanrı odaklı bir dünya görüşü yerine insancıl bir dünya görüşünü savunan Martin Luther olmuştur (Yücel, 2016, s.62-63).

Kilisenin kendisini her alanda mutlak bir otorite olarak hissettirmesinden, insanların dini inançlarını kullanarak onları savaşlara, ölümlere sürüklemesinden ve kendisini Tanrı ile insanların arasında bir aracı konumunda göstererek insanları hem maddi hem de manevi olarak sömürmesinden rahatsız olan Martin Luther, kiliseye karşı bir başkaldırı hazırlığına girmiştir. Bu doğrultuda Luther, yazdığı 95 maddelik protesto bildirisini 31 Ocak 1517 tarihinde Wittenberg Kilisesi'nin kapısına asarak Katolik kilisesine resmen savaş ilan etmiştir (Yücel, 2016, s.63-64).

Luther, başka din adamlarıyla da bir araya gelerek, 1521'den 1534 yılına kadar on üç yıl içerisinde İncil'in Almancaya çevirisini gerçekleştirmiştir. Ancak Luther, çevirisinde benimsediğı birtakım yaklaşımlar ve izlediğı stratejiler nedeniyle eleştirilince, bu eleştirilere cevaben "Ein Sendbrief vom Dolmetschen" (Çeviriye ilişkin açık mektup) başlıklı bir mektup kaleme almıştır. Söz konusu mektubunda Luther, gerçekleştirdiğı İncil çevirisinde benimsediğı yaklaşımları neden tercih ettiğine dair açıklamalarda bulunmuştur. Luther'in İncil çevirisinde erek okur odaklı bir çeviri yaklaşımı benimsemesinin ardında yatan temel nedenlerden birinin, insanların başkalarının aracılık etmesine gerek duymadan, bireysel olarak okuyup anlayabilecekleri bir erek metin ortaya koyarak, kilisenin halk üzerindeki mutlak gücünü sarsmayı amaçlaması olduğı söylenebilir. Luther'in kendi çevirisinde dikkat ettiğı temel husus, çevirisinin geniş kitlelerce kolay anlaşılabilir olmasını sağlamaktır. Luther, bunu sağlayabilmek için İncil'i çevirirken bunu halkın diline indirgemeye çalışmıştır ve İncil'i olabildiğince Almancalaştırma yönünde çaba göstermiştir (Yücel, 2016, s.65-67).

1530 yılında kaleme aldığı "Sendbrief vom Dolmetschen" de Martin Luther, yukarıda 16. yüzyıl çevirmenleri tarafından benimsenen genel amaçlar arasından özellikle ikinci maddeyi (yerel dillerde kolay anlaşılır ve estetik açıdan tatmin edici bir metin üretmek) ön plana çıkarmıştır. Bu maddenin önemini ise "übersetzen" (çevirmek) ve "verdeutschen" (Almancalaştırmak) fiillerini neredeyse ayırım gözetmeksizin kullanarak vurgulamaktadır. Luther'e göre bir metnin çevirisi, o metnin Almancalaştırılması anlamına geliyordu (Bassnett, 2002, s.56).

Martin Luther, yaptığı İncil çevirisiyle her tabakadan insana ulaşmak istediğı için, çevirilerini sıradan insanların dahi anlayabilecekleri şekilde, etkileyici, açık ve anlaşılır bir dille yazmayı tercih etmiştir. Burada sıradan insanlarla kastedilen şey, Luther'in çevirisinde kullandığı dil ile sokakta konuşulan dilin birebir aynı olması durumu değildir.

Luther çevirileriyle hem halk kesimi hem de Hristiyan soylu sınıfına hitap edebileceği, statüsü ne olursa olsun her kesimden insanın anlayabileceği bir çeviri ortaya koymaya çalışmıştır. Luther'in, İncil çevirisini oluştururken dikkat ettiği en önemli kıstasların başında anlaşılabilirlik ve gündelik dile yakınlık gelmekteydi. Luther, çevirisinde bu kıstaslara dikkat ederken çevirilerinde aynı zamanda sanatsal bir dil de kullanmayı ihmal etmemiştir. Okulda öğrendiği Latince beyan ve belagat sanatını Almancanın imkânları dâhilinde kullanmıştır (Sevim, 2004, s.1-2).

Luther'in İncil çevirisi, Almanya'daki bölgesel dil farklılıklarının aşılmasında ve ortak bir yazı dilinin geliştirilerek Almancanın, standart bir dil haline getirilmesinde, sözcük dağarcığının zenginleştirilmesinde ve yabancı dillerin boyunduruğu altından kurtarılmasında büyük katkılar sağlamıştır. İncil'in ulusal dillere çevirisinden sonra halkın kutsal kitabı bireysel olarak okuma isteğine bağlı olarak, toplum içerisinde minimum düzeyde bulunan okur-yazarlık oranında önemli bir artış gözlemlenmiştir. Matbaanın da yaygınlaşmasına koşut olarak bireylerin bilgi kaynaklarına artık daha rahat bir şekilde ulaşabilmelerinin sonucunda ise, toplum içerisinde bir tartışma kültürü oluşmaya başlamıştır. Bilgi kaynaklarına artık daha rahat ulaşabilen ve bunlardan yararlanabilen bireylerin, kendilerine olan özgüvenleri pekişmiş, toplumun bir bireyi olarak kendilerini daha değerli hissetmeye başlamış ve olaylara daha eleştirel ve sorgulayıcı bir gözle bakabilmeyi öğrenmişlerdir (Yücel, 2016, s.70).

Özetle; İncil çevirisi, daha önceleri kutsal metinleri daha iyi anlayabilmek ve halka daha doğru bir şekilde aktarabilmek için özellikle din adamlarının dua ve vaazlarında istifade ettikleri vazgeçilmez bir yardımcı kaynak idi. Doğal olarak din görevlilerinin kutsal metinden yaptıkları bu aktarımları, kilisenin denetimi ve kontrolünden bağımsız değildi. Ancak Luther'in İncil çevirisine yönelik tutumunu yansıttığı çalışmalarıyla birlikte, İncil çevirileri artık halkın hiçbir aracıya gereksinim duymadan bireysel olarak okuyabileceği ve dininin emrettiklerini kendi başına öğrenebileceği bir kaynağa dönüşmüştür. Bunun sonucunda ise kutsal kitabın yüzyıllar boyunca süren dokunulmazlığının yerini gitgide erek okur odaklılık almıştır. Kısacası Luther, İncil'in ulusal dillere anlaşılır bir şekilde çevrilmesini sağlayarak bireylerin dinlerini kendi akıl ve vicdan süzgecinden geçirerek alımlamasını arzu etmiştir.

4.3. Aydınlanma Döneminde Çeviri

Orta Çağ döneminde, kilise otoritesi insanlara bilginin mutlak ve değişmez olduğu inancını aşlamış ve İncil'i bilginin yegâne kaynağı olarak göstermiştir. Ancak Aydınlanma dönemiyle birlikte aklın önemli bir ölçüt haline gelmesiyle birlikte, bilginin mutlaklığı ve değişmezliği sorgulanmaya başlamıştır. Artık Aydınlanma dönemi bilim insanları bilgiye ve somut verilere ulaşmada deney ve gözlem yöntemlerine başvurmuşlardır.

Aydınlanma döneminin karakteristik özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Yücel, 2016, s.83-91):

- Aklını eleştirel bir biçimde kullanmayı öğrenen insan, somut verilere dayanmayan, akla ve mantığa ters düşen hiçbir bilgi veya değere itibar etmemiştir.
- Aydınlanma döneminde Orta Çağ'ın karamsar dünya anlayışının yerini iyimser bir dünya anlayışı almıştır.
- Aydınlanmacı yazarlar/çevirmenler, çeviriden kendi dil ve edebiyatlarının geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi hususunda istifade etmişlerdir.
- İnsan aklının birliği ve evrenselliğine inanan Aydınlanmacı düşünürler, dillerin de ortak bir paydada buluşabileceğini savunmuşlardır. Ortaya atılan tüm bu fikirler “çevrilebilirlik” kavramının, yani bir dilde söylenebilen bir cümlenin diğer dillerde de söylenebileceği konusunu gündeme getirmiştir.
- Aydınlanma döneminin çeviri anlayışı doğrultusunda çevirmenler, erek metni kaynak metne öykünerek oluşturmuşlar ve kendi ana dillerinin yapısal özelliklerine aykırı olan unsurları çevirilerine yansıtmamaya özen göstermişlerdir.
- Aydınlanma döneminde çeviri metinlerinde anlaşılabilirlik, öğreticilik gibi kriterler ön planda tutulmuştur.
- Erek okur kitlesinde, çeviri metninin kendi dilinde yazılmış bir eser olduğu hissiyatının uyandırılması için, kaynak metnin aktarımı sırasında bazı değişiklik, kısaltma ve eklemelerin tatbik edilmesinde hiçbir sakınca görülmemiştir.
- Bu dönemde üretilen edebi ve çeviri eserlerin denetimini ve kontrolünü elinde bulunduran yayıncılar, yazar ve çevirmenlerin işvereni konumuna yükselmiştir.

- Yayıncılar, toplumun ihtiyaç ve gereksinimlerinden, toplumun ilgisini cezbeden konuların ne olduğu hususundaki gözlemlerinden ve arz-taleplerden hareketle yazarları ve çevirmenleri bu doğrultuda yönlendirmişlerdir.

Aydınlanma dönemi yazarları/çevirmenleri genel olarak çeviriye karşı olumlu bir yaklaşım içerisinde bulunmuşlardır. Ancak Gottsched bu konuda diğer yazar/çevirmenlerden ayrılmaktadır. Zira Gottsched, çevirinin Alman dilini ve edebiyatını geliştirmekten ve zenginleştirmekten ziyade, Almancayı olumsuz yönde etkilediğini ileri sürmüştür. Gottsched çeviriyi bir öykünme süreci olarak nitelendirmiş ve çeviri metninin kaynak metnin kötü bir kopyası olduğunu savunmuştur. Gottsched, çeviri metnin hiçbir zaman kaynak metinle aynı edebi değeri taşıyamayacağını ve aynı kaliteye erişemeyeceğini öne sürmüştür. Bu nedenle de çeviri metnini hem orijinal metnin anlaşılmasında hem de tanıtılmasında başvurulacak bir yardımcı kaynak olarak nitelendirmiştir. Savunduğu tüm bu fikirlerden hareketle de çeviri sürecinde kaynak metnin biçimsel özelliklerini dikkate almaktan çok, içeriğinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır (Yücel, 2016, s.90-91).

Breitinger ve Venzky gibi yazarlar/çevirmenlerin, çeviriye ilişkin yaklaşımlarında Gottsched'le fikir ayrılığına düştükleri söylenebilir. Breitinger ve Venzky'nin çeviriye ilişkin yaklaşımları Gottsched'in aksine daha olumludur. Breitinger ve Venzky, çevirmenlerin çevirilerinde her ne kadar yalnızca kaynak metnin içeriğini aktarmak isteseler de bunu yaparken bile belirli bir edebi üslubu kullandıkları gerçeğini hatırlatmıştır. Bu görüşlerinden hareketle çeviride yalnızca içeriğin değil, edebi üslubunda belirleyici olduğunu ve dikkate alınması gerektiğinin altını çizmişlerdir. İçeriğin nasıl bir edebi üslup kullanılarak aktarıldığı da dikkate alınmaya başlanmıştır (Yücel, 2016, s.93).

4.4. Romantik Dönemde Çeviri

Bireylere, kendisinden farklı dünyaları, kültürleri, toplumları tanıma imkânı verdiği için ve buna ek olarak da kendi kimliğinin, kültürel değerlerinin farkına varmasını sağladığı için özellikle Romantik dönemde çeviri, sanatın ve edebiyatın bir parçası olarak değerlendirilmiş ve önemli bir etkinlik haline gelmiştir. Bu anlamda çeviri, hem insanların dış dünya ile olan bağlantısını ve ilişkilerini güçlendirirken hem de yitirilen evrenselliği tekrar bulmalarına yardım etmektedir.

Romantik dönemin karakteristik özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Yücel, 2016, s.99-129):

- Aydınlanma dönemindeki aşırı akılcılığa tepki gösteren Romantikler, bu aşırılığın yine akılcılığın karşıtı olan doğa ve duygu unsurlarının, toplumsal hayata entegre edilmesiyle dengelenebileceğini düşünmüşlerdir.
- Romantik dönem düşünürleri dini, toplum içerisinde önemini yitiren insani değerlerin yeniden diriltilmesi, maddiyatçılıktaki aşırılığın hafifletilmesi ve “insanlığın” öneminin toplum içerisinde hatırlatılabilmesi için bir araç olarak kullanmışlardır.
- Bu dönemin çevirilerinde, erek okurun herhangi bir dilsel veya kültürel bir engelle takılmaksızın okuyabileceği bir çeviri metni oluşturma kaygısı taşınmamıştır.
- Romantik dönemde, dünya üzerinde farklı kültürlere sahip, farklı dilleri konuşan, dünyaya ve insanlara farklı yaklaşan ve farklı düşünce sistemlerine sahip olan toplumların da var olduğuna ilişkin farkındalık artmıştır.
- Yabancı eserlerin yabancı olduklarının kabul edilmesi, insanların benimsediği kültürel, toplumsal, manevi değerleri de sorgulamasına buna ek olarak bir öz farkındalığın ve bilincin oluşturulmasında etkili olmuştur.
- Romantikler, çeviriyi bütünsel sanat anlayışının bir parçası ve bir türü olarak görmüşlerdir. Çeviri, edebiyatın ve sanatın bir parçası olarak görüldüğünden, yerel edebiyattan soyutlanamaz hale gelmiştir.
- Romantik dönemle birlikte çeviri metinleri artık kaynak metnin bir kopyası olarak görülmemiş, çevirmenin kaynak metinden yola çıkarak erek dilde yeniden yarattığı, özgün bir metin türü olarak değerlendirilmiştir.
- Romantikler, çeviri metinlerinin yerel edebiyatın gelişmesinde, zenginleşmesinde ve devingenliğini korumasında önemli katkılarda bulunduğunu düşünmüşlerdir.
- Yabancı yapıtların, erek dile/edebiyata yeni değerler, yeni bakış açıları, yeni türler vs. gibi birtakım yenilikler getirmesi Romantikler için çeviriyi anlamlı kılan bir etmendi. Romantikler bu nedenle kaynak metin içerisinde yer alan yabancı unsurların erek dile yerleştirilmeden aktarılması gerektiğini savunmaktadır.
- Sanatta her şeyin açıklanabilir ve tanımlanabilir olmasının somut göstergesi olan akıldan çok, hayal gücünün gizemli, karanlık ve anlaşılmaz olan niteliğinin yüceltilmesi önem kazanmıştır.

- Romantik dönem ile birlikte çevirmenler, artık kaynak metnin yalnızca içeriğini değil, bunun yanı sıra biçimsel özelliklerini, kaynak metin yazarının üslubunu, kaynak metnin kültürel ve tarihsel bağlamı gibi birçok etmeni de göz önünde bulundurarak, edebi metinlere bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmayı tercih etmişlerdir.
- Bu dönemde yabancılaştırıcı bir çeviri yönteminin benimsenmesindeki temel amaç, erek okurunun çeviri metinde kendisine yabancı olan, kendi kültürel ve tarihsel özelliklerinden farklı ve aşina olmadığı şeylerle karşılaşmasını sağlayarak kaynak metin yazarı ve kaynak metnin ruhunu anlayabilmesini sağlamaktır.
- Diğer dönemlere kıyasla özellikle Romantik dönemde daha fazla eserin çevrilmesinin nedeni, Romantiklerin, bireylerde farklı dil ve kültür topluluklarına karşı farkındalığın, anlayışın ve hoşgörünün geliştirilmesini amaçlamalarıdır.

Özetlemek gerekirse; Romantik dönemde çeviri, artık ikincil bir faaliyet olarak değerlendirilmemiş, farklı kültürler arasında diyalogun tesis edilmesinde kullanılan en önemli araçlardan biri haline gelmiştir. Romantik dönemle birlikte çeviri metin, bağımsız ve kendi başına da değerli olarak görülen bir metin türü olarak kabul edilmiştir. Çeviride artık kaynak metne öykünme gereksinimi ortadan kalkmıştır. Çeviri, artık toplumların kendisinden farklı olanları anlayabilme ve ağırlıklı olarak bu yabancılıkların ve farklılıkların vurgulandığı bir uğraş haline gelmiştir. Dil ve kültür arasında sıkı bir bağ olduğu, iki unsurun iç içe geçmiş bir bütün olduklarının idrak edilmesi ve bu her iki unsurun da tarihsel ve dinamik yapıya sahip olduklarına yönelik farkındalığın artmasıyla birlikte, hiçbir eserin başka dillerde birebir eşdeğerinin, özdeşinin yaratılamayacağı düşüncesi egemen olmaya başlamıştır. Bundan hareketle de çevirmenin, kaynak metni erek dile sözcük odaklı olarak değil, sürece kendi yaratıcılığını ve yorumunu da katarak aktarması gerektiği vurgulanmıştır.

Romantik dönemle birlikte çeviride, yabancılaştırıcı çeviri stratejisinin tercih edilmeye başlanmasının nedeni, dillerin belirli bir kültürel ve tarihsel bir süreç içerisinde tekâmül ettikleri gerçeğinin idrak edilmesinde aranabilir. Kültürel ve tarihsel bir olgu olarak dillerin, sahip olduğu dinamik yapısı, devingen ve değişken olduğu fikri çok önceleri Herder ve Humboldt gibi düşünürler tarafından öne sürülmüştür (Yücel, 2016, s.112).

Dini metinlere atfedilen “kutsallık” anlayışı, bu metinlerin sözdizimlerinin dahi dokunulmaz olduğu kanısının benimsenmesine yol açmış ve bu metinlerin çevirisinde

“satır arası çeviri” (Interlinearversion) yöntemine başvurulmasını gerekli kılmıştır. Bunun dışında genel çeviri anlayışının orijinal metne ve metin yazarına karşı bir sadakat ilişkisine dayanması, özellikle Alman Romantik döneminde “Dilin ruhu” (Geist der Sprache) anlayışının benimsenmesine yol açmıştır. Böyle bir anlayışın temsilcilerinden biri de Wilhelm von Humboldt idi. Humboldt Aeschylus’dan yaptığı Agamemnon (1816) çevirisinin giriş bölümünde düşünce ve dilin bir bütün teşkil ettiğinden yola çıkarak, söz konusu kaynak yapıtın (Agamemnon) kendine has özellikleri nedeniyle çevrilemez olduğunu savunmuştur. Humboldt, düşüncenin ana dilden bağımsız olmadığını ifade etmektedir. Humboldt’un “çevrilemezlik” savını ortaya atmasının temelinde her dilin özünde birbirinden farklı olmaları yatar. Dil ve düşünce bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle de bir dildeki hiçbir sözcüğün başka bir dilde tamamen örtüşebileceği bir karşılığa sahip olmadığı düşüncesi savunulmuştur (Stolze, 2008, s.25-26).

Humboldt’a göre bireyler, bir dili öğrenerek ve bir kültür içerisinde yetişerek aslında dünyaya yönelik bir bakış açısı kazanırlar, dünyada olup bitenleri, olayları ve olguları ana dillerinden yola çıkarak yorumlar ve değerlendirirler. Bu yönüyle dil onu anadili olarak konuşan birey ile doğrudan özdeşleşir. Tüm bu düşüncelerden yola çıkarak Humboldt, diller arası bir aktarımın gerçekleşmesinin olanaksız olduğunu öne sürmektedir (Kızıltan, 2001, s.63).

Humboldt’un şu sözleri çeviriye olan bakış açısını net bir şekilde ortaya koymaktadır:

Her şeyi tercüme etmeye çalışmak bana göre çözümü olmayan bir problemi çözmeye çalışmak gibidir. Zira çevirmen iki taraftan birinde bir engelle mutlaka takılabiliyor. Çevirmen ya orijinal esere yakın durarak kendi ülusunun diline ve beğenisine aykırı davranır ya da kendi ülusunun karakteristik özelliklerine yakın durarak orijinal esere aykırı davranır. Bu durumda orta bir yol bulmak sadece zor değil, aynı zamanda imkânsızdır (Stolze, 2008, s.25-26).

Humboldt’un bu görüşünden yola çıkılırsa şu sonuçlara varılabilir: Çevirmen, çeviri sürecinde ya kaynak odaklı ya da erek odaklı bir yaklaşım benimser. Ya kaynak odaklı bir yaklaşım benimseyerek kaynak metne ve yazara yakın bir duruş sergiler, bunun sonucunda da erek dil ve kültürün özelliklerine aykırı davranır; ya da erek odaklı bir yaklaşım benimseyerek erek dil ve kültürün özelliklerine yakın durarak kaynak metin ve yazarına aykırı düşer. Humboldt’a göre burada bir orta yol yoktur, çevirmen iki yoldan birini tercih etmek durumundadır.

19.yüzyılda çeviriye kuramsal açıdan önemli katkılarda bulunan kişilerden biri de Humboldt'un çağdaşı Friedrich Schleiermacher'dir (1768-1834). “Çevirinin farklı yöntemleri üzerine” (Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens) adlı 1813 yılında yayımladığı makalesinde Schleiermacher, Platon'u Almancaya aktarırken karşılaştığı önemli sorunların çözümünde esas aldığı ilkelerden bahsetmektedir. “Orijinal dilin ruhunun” (Geist der Ursprache) çeviride aktarılması sırasında karşılaşılan zorlukları ele alan Schleiermacher, buradan hareketle üç temel ayrıma gider (Stolze, 2008, s.26-27):

(1) Schleiermacher, metin türlerine yönelik bir ayrıma giderek, çeviri yöntemlerine ilişkin alınan kararlarda metin türünün belirleyici olduğunu vurgulamıştır. Metin türlerini gündelik kullanım metinleri ve bilim ve sanat metinleri olarak iki ana başlık altında toplayan Schleiermacher, bu metin türlerine ait birtakım karakteristik özelliklerden de bahsetmiştir. Buna göre gündelik kullanım metinleri ağırlıklı olarak bilgilendirici bir işleve sahiptir ve bu metinlerin yazılış amacı çoğunlukla okuyucusunu bir konu ya da durum hakkında bilgilendirmektir. Schleiermacher'e göre bu tür metinlerde salt bir dilsel aktarım söz konusu olduğundan, çevirmenlerin bu tür metinlerin çevirisinde hata yapma olasılıkları neredeyse hiç yoktur. Gündelik kullanım metinlerinin başka bir dile aktarılmasını mekanik bir eylem olarak değerlendiren Schleiermacher'e göre, bir çevirmenin bu türleri çevirebilmesi için her iki dile de hâkim olması tek başına yeterlidir. Schleiermacher, gazete makalelerini, gezi notlarını ve ekonomi dünyasına ait haberleri gündelik kullanım metinleri kapsamında değerlendirmiştir. Bilimsel ve sanatsal metin türleri ise yazarın kendine has üslubunun ve dili kullanım biçiminin öne çıktığı metin türleridir. Schleiermacher' e göre bilimsel ve sanatsal metinlerin çevirisi diğer metin türlerinin çevirisine nazaran daha meşakkatlidir.

(2) Schleiermacher, metin türlerinde olduğu gibi kavramlarda da bir ayrıma giderek, kavramları da özellikleri bakımından ikiye ayırmıştır. Buna göre, bazı kavramlar ya da ifadeler belirli bir nesneyi ya da olguyu işaret ettikleri için bu tür kavram veya ifadelerin farklı dillerde birebir karşılıkları mevcuttur. Genellikle duyguları, düşünceleri ve anlayışları yansıtan diğer gruba ait kavramlar ise, zamanın akışı içerisinde değişikliğe uğramaktadır. Söz konusu bu kavramlar vasıtasıyla bir dilin ruhu ve o dili konuşan bireylerin düşünme biçimleri daha net bir şekilde anlaşılabilir.

(3) Schleiermacher, yaygın olarak kullanılan “sadakat” ve “özgürlük” kavramlarının netleştirilmesi amacıyla sanatsal metinlerin çevirisine ilişkin iki yöntemden bahsetmiştir:

Birinci yöntemde, çeviri metin oluşturulurken okuyucunun söz konusu metni sanki orijinal dilde yazılmış bir metin olarak algılaması sağlanmaya çalışılır, başka bir deyişle metnin çeviri kokmamasına özen gösterilir. Bu yöntemi benimseyen çevirmen “orijinal metin yazarı Alman olsaydı ve Almanca konuşsaydı bu metni Almanca olarak nasıl ifade ederdi” düşüncesinden hareketle erek metni oluşturur. Ancak Schleiermacher, dil-düşünce birliği gerçeğinden hareketle yazarın okura götürülmesinin olanaksız olduğunu düşündüğünden, özellikle bilim ve sanatsal metinlerde okurun yazara götürülmesi gerektiği düşüncesini savunur (Stolze, 2008, s.27).

Yabancılaştırma yöntemi olarak da adlandırılan ikinci yöntemde ise, okuyucu yazara götürülür. Schleiermacher’e göre ancak bu yönetime başvurularak erek dilde kaynak metne sadık bir çeviri metin üretilebilir. Okuyucunun yazara götürüldüğü bu yöntemde erek metinde birtakım oturmamış ve eğreti duran ifadeler rastlanması doğaldır, zira ancak bu sayede çeviri vasıtasıyla orijinal metin dilinin ruhu erek dile aktarılabilir. Schleiermacher, orijinal dilde hiçbir bozulmaya meydan vermemek adına çevirmenin, kendine özgü dil kullanımını yabancı metin ile kaynaştırması gerektiğinin altını çizmiştir (Stolze, 2008, s.27).

Schleiermacher yabancılaştırma yönteminin benimsenmesi gerektiğini savunmuştur. Schleiermacher bir çeviri metnin orijinal bir eser gibi okunmasına karşı çıkmaktadır. Ona göre kaynak yapının dili çeviri metne elden geldiğince yansıtılmalıdır, çeviri eserler çeviri olduğunu belli etmelidir, yani çeviri kokmalıdır (Kızıltan, 2001, s.62).

Schleiermacher, üretilen bir çeviri metnin erek okurun alımlama alışkanlıklarını değiştirmesi gerektiğini savunmuştur. Schleiermacher, erek okur kitlesinin bildiklerinin, alışkanlıklarının ve aşına olduklarının dışına çıkılarak, orijinal metin içerisinde yer alan ve erek okur kitlesi için yeni, yabancı ve bilinmeyen unsurların muhafaza edilerek erek dile aktarılması gerektiğini savunmaktadır. Ancak bu sayede erek okur, yalnızca metnin içeriğini değil, yazarın kendine özgü üslubunu, kaynak metnin üretildiği kültürel ve tarihsel bağlamı keşfedebilir ve kaynak dil okurunun düşünce biçimini çözümleyebilir. Bu nedenle Schleiermacher, çeviride yabancılaştırıcı bir çeviri yaklaşımının benimsenmesi gerektiğini savunur. Ona göre “yabancılaştırıcı” çeviri yaklaşımı, kaynak metnin “ruhunu” yansıtmada en uygun araçtır (Yücel, 2016, s.119).

BÖLÜM V

ÇEVİRİBİLİM-KURAMSAL BİR ALAN OLARAK ÇEVİRİ

5.1. Çeviriye Dilbilimsel Yaklaşımlar

Tarihsel süreç incelendiğinde, her dönemde farklı kuramsal yaklaşımların ağırlıklı olarak benimsenmesine ve ilgili dönemlerde gerçekleştirilen çeviriye yönelik araştırma ve çalışmalarda etkin rol oynamasına bağlı olarak, “çeviri” kavramına yönelik tanımlarda çeşitlilik gözlemlenmekte ve çeviri olgusunun farklı bakış açıları çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. 1970’li yıllara dek uzanan dönem içerisinde “çeviri”, ağırlıklı olarak dilbilimsel bir yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır ve bu dönemlerde en çok “eşdeğerlik” kavramı üzerinde durulmuştur. Bu dönemde çeviri kuramcılarının/araştırmacılarının, çeviri kavramına yönelik getirdikleri tanımlardan hareketle çeviri, kaynak metin ve erek metin arasında sözcük düzeyinde bir eşdeğerlik kurma çabası olarak değerlendirilebilir (Berk, 2005, s.44).

Özellikle 1970’li yıllara kadar çeviride dilbilimsel yaklaşımların en temel kavramlarından biri olarak nitelendirilen “eşdeğerlik” kavramı, köken itibarıyla Latince “aequalis” kelimesinden gelmektedir. Söz konusu kavram daha sonra İngilizceye “equivalence”, Fransızcaya “équivalence” biçiminde geçmiştir. Türkçede ise “eşdeğerlik” kavramı ile karşılanan bu kavram, “eşit, aynı değerde olma” şeklinde tanımlanabilir (Yalçın, 2015, s.73-74).

“Eşdeğerlik” kavramı, çeviri bağlamında ele alındığında genel olarak “kaynak metin ile çeviri metninin olabildiğince aynı değerde olmasıdır, yani kaynak dil metni ile hedef dil

metni arasında sözcük, sözdizimsel, dilbilgisel, biçemsel ve anlamsal yönlerden yeterli ölçüde denklik kurma işidir” şeklinde tanımlanabilir (Yalçın, 2005, s.73). Çeviride ağırlıklı olarak dilbilimsel yaklaşımın benimsendiği dönem içerisinde, dönemin önde gelen çeviri kuramcıları ya da araştırmacıları, “eşdeğerlik” kavramına yönelik kendilerine özgü birtakım sınıflandırmalar yapmışlardır.

a) Eugene Nida: 1940’lı yıllardan itibaren İncil çevirisiyle meşgul olan, İncil metinlerinde yer alan anlamların hedef dilde doğru ve en ideal şekilde aktarımı üzerinde yoğunlaşan ve bu doğrultuda çeşitli araştırmalar ve çalışmalar yürüten Nida, bu uğraşının sonucunda kazandığı bilgi, birikim ve deneyimlerini dilbilim alanındaki yeni gelişmeler ile harmanlayarak, 1964 yılında “Toward a Science of Translating” (Çeviri Sürecinin Bilimine Doğru) adlı kitabını kaleme almıştır. Nida’nın söz konusu çalışmaları yürüterek çeviribilime önemli kavramlar kazandırmasının arkasındaki motivasyonu, bir çeviri kuramı geliştirmekten ziyade, ideal bir İncil çevirisine ulaşmaktır (Berk, 2005, s.47-48).

Nida, çeviride esas olanın kaynak metinde yer alan anlamların ve iletilmek istenilen mesajların, hedef dile ve aynı zamanda da hedef kültüre açık ve anlaşılır bir şekilde aktarılacak olduğunu dolayısıyla da, kaynak metnin anlamını hedef dil ve kültürde doğru verebilmek uğruna kaynak metnin biçiminden ödün verilmesinde herhangi bir sakınca görmediğini açıkça ifade etmiştir (Aksoy, 2002, s.22). Nida’nın savunduğu bu görüşlerden hareketle onun, çeviribilim alanında “kültürel farklılık” gerçeğine vurgu yapan ilk kuramcılardan biri olduğu söylenebilir (Karavin, 2016, s.128).

Bundan başka Nida, 1964 yılında kaleme aldığı “Toward a Science of Translating” (Çeviri Sürecinin Bilimine Doğru) adlı eserini oluştururken, o döneme damgasını vuran ünlü dilbilimcilerinden Noam Chomsky’nin üretimsel-dönüşümsel dilbilgisi (generative transformational grammar) çalışmasından istifade etmiştir. Nida, Chomsky’nin çalışmasında bahsettiği “derin yapı” ve “yüzey yapı” kavramlarını çeviri alanına uyarlamıştır. Buna göre, diller her ne kadar farklı karakteristiklere sahip olsalar da tüm dillerde ortak olan “öz” ve “derin yapı”, çevirinin tüm diller arasında gerçekleştirilebileceği savını güçlendirmektedir (Aksoy, 2002, s.22-23).

Nida’nın, İncil’in çeşitli yerli toplulukların dillerine yapılan çevirilerine yönelik yürüttüğü yoğun çalışmalar, onun dil ve kültür unsurları arasında sıkı bir bağın var olduğunu ve bu unsurların birbirinden asla ayrı düşünülemeyeceği gerçeğini idrak etmesini sağlamıştır. Bundan hareketle, sözcükleri kültürel olguların birer simgesi olarak betimleyen Nida, söz

konusu simgelerin dilden dile ve kültürden kültüre farklılık göstermesi nedeniyle, kaynak metinde yer alan sözcüklerin erek dilde tam eşdeğerlerinin bulunmasının mümkün olmadığını dile getirirse de, kaynak dilden erek dile yapılan aktarımlarda öncelikle anlam daha sonra da biçim açısından kaynak iletiye en yakın doğal deyiş ya da sözcük seçilerek eşdeğerliliğin sağlanabileceğini de belirtmiştir (Snell-Hornby'den aktaran Gürçağlar, 2016, s.117-118).

Nida, çeviride eşdeğerliğin uygulanabilir olup olmadığına yönelik öne sürdüğü görüşlerinde, birbirinden farklı sistemlere ait olan iki ayrı dil arasında birebir örtüşen bir eşdeğerliğin kurulmasının mümkün olmadığını altını çizmiştir. Nida, çeviri metnini, özgün metnin birebir aynısı olarak değerlendirmenin yanlış bir tutum olduğunu, çeviri metnin en fazla özgün metnin bir yakını ya da benzeri olabileceğini savunmuştur. Bundan başka Nida, çeviri metin oluşturulurken ister istemez çevirmenin de kendi yorumlarını çeviri sürecine dâhil ettiğinin de unutulmaması gerektiğini ayrıca belirtmektedir (Nida'dan aktaran Karavin, 2016, s.128-129).

Nida, eşdeğerliği “biçimsel eşdeğerlik” ve “devingen eşdeğerlik” olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. “Biçimsel eşdeğerlik” kapsamı içerisinde, kaynak metin erek metne kıyasla çok daha dominant bir konuma sahiptir. Bu eşdeğerlik türünde esas olan, kaynak metnin içeriğinin ve dilbilimsel yapısının erek dile aktarılmasıdır. Bu tür bir eşdeğerliğin sağlanabilmesi için, genellikle çevirmenlerin “sözcüğü sözcüğüne” çeviri yöntemine başvurmaları tavsiye edilir (Nida'dan aktaran Karavin, 2016, s.129). Diğer bir ifadeyle biçimsel eşdeğerlik, kaynak metnin içerdiği anlamlar üzerine yoğunlaşılmasını ve bunların hedef dile doğru bir şekilde ve eksiksiz olarak transfer edilmesini içeren bir eşdeğerlik türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devingen eşdeğerlikte ise, kaynak metnin içeriğinden ziyade, kaynak metnin kaynak okur üzerinde bıraktığı tesir üzerine odaklanılır. Buna ek olarak, çeviri esnasında aynı tesirin çeviri metin vasıtasıyla erek okur kitlesinde de uyandırılması amaçlanır (Nida'dan aktaran Gürçağlar, 2016, s.118).

Nida, çeviribilime kazandırmış olduğu “devingen eşdeğerlik” kavramıyla, dilbilimsel odaklı yaklaşımların çeviribilim üzerindeki egemenliğinin önemli ölçüde sarsılmasına yol açarak, çeviribilim alanında kültürel çeviri yaklaşımlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamış ve çeviri sürecinde erek toplumun kültürel unsurlarının yanı sıra, beklentilerinin

ve gereksinimlerinin de dikkate alınması gerektiğinin özellikle altını çizmiştir (Gürçağlar, 2016, s.117-119).

Nida, ortaya attığı “devingen eşdeğerlik” kavramıyla birlikte çeviride yalnızca dilsel değil, kültürel farklılıkların da ciddiye alınması gerektiğini vurgulayarak, “eşdeğerlik” kavramını kelime ve cümle düzeyinde ele alan yaklaşımlardan farklı olarak, “kültürel” boyutta ele almıştır.

Kaynak okur kitlesinde uyandırılan etkinin, erek okur kitlesinde de uyandırılabilmesine yönelik kaynak dil ve erek dil arasında yapılan salt-dilsel çevirilerin çoğunlukla yeterli olmadığı, dilsel çeviriye ek olarak, erek toplumun kültürel unsurlarının da dikkate alındığı ve çeviri metninin de bu doğrultuda şekillendirildiği “kültürel” bir çevirinin de sürece dâhil edilmesinin kritik bir öneme sahip olduğu vurgulanmıştır (Berk, 2005, s.46-47).

Eugene Nida tarafından ortaya atılan “devingen eşdeğerlik” kavramının, çeviribilime daha geniş bir açıdan bakma hususunda araştırmacı ve kuramcılar için bir esin kaynağı olduğu aşikârdır. Ancak söz konusu kavramın, çeviribilime olan olumlu katkılarına rağmen kendi içerisinde birtakım eksiklik ve belirsizliklere sahip olduğu öne sürülerek birçok eleştiriye de maruz kalmıştır.

Söz konusu kavramı eleştiren çeviribilim kuramcıları ve araştırmacıları, içerisinde kaynak kültüre özgü birçok unsuru barındıran bir kaynak metnin, erek dilde de aynı tesiri yaratacak şekilde çevrilmesinin her zaman mümkün olup olmayacağına şüpheyle yaklaşmışlardır. Buna ek olarak, Nida’nın kaynak ve erek metni “eşdeğer etki” üzerinden tanımlayıp, bu etkinin ne derecede sağlandığının ölçülmesine hizmet eden herhangi bir somut model geliştirmemesi de büyük bir eksiklik olarak nitelendirilmiş ve öne sürdüğü argümanının zayıflamasına yol açmıştır (Karavin, 2016, s.130).

b) Peter Newmark: Peter Newmark da “eşdeğerlik” kavramını ele alan önemli çeviribilimcilerden biridir. Newmark’ın “eşdeğerlik” kavramına ilişkin yaklaşımları incelendiğinde, Nida’nın ortaya attığı “eşdeğer etki” kavramının izleri rahatlıkla görülmektedir. Ancak Nida ve Newmark’ın “eşdeğerlik” kavramına yönelik tutumlarında ince bir ayrım söz konusudur. Newmark “eşdeğerlik” kavramını Nida’nın aksine, çevirmenin ulaşmak istediği nihai bir amaç olarak değerlendirmez ve kaynak metin ile erek metin arasında bir eşdeğerliğin her zaman kurulmasının olanaksız olduğunu ve eşdeğerliği bazı durum ve koşullarda ulaşılması mümkün olmayan bir hedef olarak değerlendirmiştir. Kaynak metin ile erek metnin amaçlarının örtüşmediği ve kaynak dil ile erek dil arasında

büyük kültürel bir uçurumun var olduğu durumları bu koşullara örnek olarak vermiştir (Newmark'dan aktaran Karavin, 2016, s.130).

Metin dışı faktörlerin “eşdeğer etki” üzerindeki önemli rolüne de vurgu yapan Newmark, kültür ile çeviri arasında sıkı bir bağ bulunduğuna dikkat çekerek, “kültürel eşdeğerlik” kavramını ortaya atmıştır. Söz konusu bu kavramı ise “kaynak dildeki kültürel bir ögenin, erek dildeki kültürel öge ile karşılanması” olarak tanımlamıştır (Newmark'dan aktaran Karavin, 2016, s.130).

Peter Newmark, “Approaches to Translation” (1988) adlı eserinde diller arasındaki kültürel farklılığı en aza indirmek maksadıyla “anlamsal” (semantik) ve “iletişimsel” (communicative) çeviri olmak üzere iki tür çeviriden bahseder. Anlamsal çeviri, “kaynak metin iletilsinin içerik ile biçimini mümkün olduğunca erek dildeki eşdeğerleri ile karşılamayı” içermektedir (Newmark'dan aktaran Karavin, 2016, s.130). Anlamsal çeviri, kaynak metin odaklı bir yaklaşımın benimsenmesini gerektirir, ağırlıklı olarak kaynak metinde yer alan anlamların üzerine eğilir ve bu çeviri türü daha çok “eşdeğerlik” kavramı ile ilintilidir. İletişimsel çeviride ise, özgün metin okuru üzerinde bırakılan tesirin erek metin okuru üzerinde de bırakılması ve erek metnin erek toplum için anlaşılır olması büyük bir önem taşımaktadır. Bu hedeflere ulaşmada, her şeyden önce kaynak metnin içerdiği kültürel unsurların erek kültürdeki karşılıklarıyla eşleştirilmesi ve böylece erek toplumun kültürüne uyarlanması atılması gereken önemli adımlardan biridir (Yalçın, 2015, s.33).

Genellikle edebi eserlerin ve dini içerikli metinlerin çevirisinde anlamsal bir çevirinin benimsenmesi gerektiği düşünülmektedir. Söz konusu bu metin türlerinin, yazarın özgün yaratıcılığını ve kendine has geliştirdiği üslubunu büyük ölçüde yansıttığı düşünülerek, çeviri süreci boyunca kaynak dil yazarının dili dikkate alınır ve kaynak metin vasıtasıyla iletilmek istenilen anlamlar üzerinde durulur. Bunun aksine iletişimsel çeviride ise, erek toplumun dili ve kültürü merkeze alınarak bu doğrultuda bir erek metin oluşturma çabası içerisine girilir (Yalçın, 2015, s.33).

c)Werner Koller: Koller, çevirmenin çeviri sırasında korunacak bir değerler hiyerarşisi oluşturması gerektiğini ve buradan yola çıkarak da söz konusu metin ya da metin bölümü için bir “eşdeğerlik” hiyerarşisi oluşturabileceğini ifade etmiştir. Çevirmenin böyle bir işleme başlamadan önce çeviriye ilişkin bir metin analizi yapması gerektiğini de vurgulamıştır (Koller'den aktaran Munday, 2008, s.47-48).

Koller çeviri ile ilgili metin analizi için bir kontrol listesi önermektedir (Munday, 2008, s.48):

- ☐ dilsel işlev;
- ☐ içerik özellikleri;
- ☐ dil-üslup özellikleri;
- ☐ biçimsel-estetik özellikler;
- ☐ pragmatik özellikler.

Koller, düzanlamsal -, yananlamsal -, metin türü gelenekleriyle ilgili -, dil kullanımsal - ve biçimsel eşdeğerlik olmak üzere beş tür eşdeğerlikten bahsetmiştir.

1. Düzanlamsal eşdeğerlik:

Batı dillerinde hemen hemen aynı terimlerle karşılanan düzanlam (Alm. Denotation, Frz. dénotation, İng. denotation) kavramıyla bir sözcüğün mantıksal, değişmez, somut anlamı kastedilir. Başka bir deyişle bir sözcüğün en yaygın ve o sözcüğü duyduğumuzda ilk çağrışım sonucu hemen aklımıza gelen anlamına düzanlam denir. (Akerson'dan aktaran Aktaş, 1996, s.100)

“Değişmez içerik” ya da “içerik düzeyindeki değişmezlik” olarak da ifade edilebilecek söz konusu bu eşdeğerlik türü, kaynak metin ve erek metin arasında sözcük, dizi, cümle veya metin düzeylerinde bir eşdeğerliğin sağlanmasına yöneliktir. Düzanlamsal eşdeğerlikte özgün metinde yer alan sözcük ya da cümleler erek dildeki en temel ve en yaygın kullanımlarıyla karşılanmaya çalışılır. Bu eşdeğerlik türünün önceliği özgün metnin anlam içeriğinin nesnel bir biçimde erek dile farklı çıkarımlar ve yorumlara açık olmayacak şekilde aktarılması ve göreceli değil, nesnel bir erek metin oluşturulmasıdır (Göktürk, 2019, s.66-68).

2. Yananlamsal eşdeğerlik: “Bir sözcüğün düzanlamından başka, herkesçe algılanmayan, öznel gözlemlere, izlenimlere, anılara, duygulara ilişkin çağrışımsal anlamı” yananlam olarak ifade edilebilir (Berk, 2005, s.162). Başka bir ifadeyle yananlam (Frz. connotation, İng. connotation, Alm. Konnotation), bir sözcüğün temel anlamının dışında çağrıştırdığı tüm anlamları ifade etmektedir. Her dilde bulunan sözcüklerin düzanlamlarının ötesinde birden fazla anlama sahip olmaları doğaldır. Sözcüklerin bu şekilde yananlamlarıyla birlikte kullanılmaları özellikle edebi metinlerde sıkça rastlanılan bir durum olmakla birlikte, sözcüklerin bu tarz bir kullanımına, anlatımı daha güçlü ve etkili kılmak, satırlarca anlatılabilecek bir durumu en kısa yoldan sunmak amacıyla başvurulur (Aksan'dan aktaran Yalçın, 2015, s.78).

Birçok alternatif arasından, metin içerisinde kullanılmak üzere yazar tarafından özellikle seçilen belli bir kelimenin ya da belli bir ifadenin metin bağlamı içerisinde üstlendiği fonksiyonu göz önünde bulundurulmalıdır.

Bir özgün metni ve bu metnin başka bir dildeki çevirisini yananlamsal eşdeğerlik ilişkisi çerçevesinde ele almak isteyen bir çeviri araştırmacısının, özgün metinde yer alan sözcüklerin düzanlam ve yananlam ilişkilerini doğru bir şekilde tanımlaması ve sözcüklerin özellikle yananlamlarının metin bağlamı içerisinde nasıl bir işleve sahip olduğunu tespit etmesi önemli bir adımdır (Göktürk, 2019, s.69-70).

3. Metin türü gelenekleriyle ilgili eşdeğerlik: Metinsel eşdeğerlik, “... metin türü düzeyinde eşdeğerliktir ve Katharina Reiss’ın metin türleriyle ilgili çalışmasıyla yakından ilgilidir” (Berk, 2005, s.138).

Metindilbilim alanında yapılan yoğun araştırma ve çalışmalara paralel olarak, günümüzde yürütülen çeviri faaliyetlerinde özgün metnin çevirisine yönelik uygun bir çeviri yönteminin belirlenmesinde, özgün metnin türünün saptanması halen geçerliliğini koruyan önemli bir aşamadır. Bu nedenle de metin türlerinin neler olduğunun ve söz konusu bu türlerin ayrı ayrı hangi özelliklere sahip olduklarının bilinmesi önem arz etmektedir.

Farklı alanlara yönelik düzenlenmiş farklı metin türleri, günlük hayatımızın önemli birer parçasını oluşturmaktadırlar. Söz konusu bu metinler kullanım alanları ve amaçları doğrultusunda farklı işlevleri yerine getirmekle mükelleftir ve kendilerine özgü birtakım niteliklere sahiptirler. Bu metinler, herhangi bir dilde kaleme alınmış bir edebi eser (roman, öykü, şiir, tiyatro oyunu vb.), kişiler ya da resmi kurumlar arasında çeşitli amaçlara yönelik düzenlenmiş sözleşmeler, ürünlere yönelik kullanım kılavuzları, doktor reçeteleri, mahkeme tutanakları gibi daha birçok örnek verilerek çoğaltılabilir (Aktaş,1996, s.129-130).

Zikredilen metin türlerinin her biri, üzerinde daha önce uzlaşmış ve genel kabul görmüş birtakım sözdizimsel ve sözcüksel kalıplar dikkate alınarak oluşturulur. Bu şekilde oluşturulan metinlerin, başka bir dile aktarılırken ilgili dilin metin türü gelenekleriyle örtüşmesine dikkat edilir. Tüm bunların yanı sıra, bazı durumlarda edebi metinlerin çevirisinde de metin türü geleneklerine ilişkin bir eşdeğerliğin kurulması zaruri hale gelebilir. Örneğin, bir romanın akışı içerisinde bir mektup ya da bir mahkeme tutanağına yer verildiğinde, söz konusu eşdeğerlik türüne bu anlamda bir gereksinim duyulabilir (Göktürk, 2019, s.73-74).

4. Dil kullanımsal eşdeğerlik: Çevirmenin, özgün metin ile erek metin arasında dil-kullanımsal bir eşdeğerlik kurabilmesi için öncelikle metnin içeriğini ve dilbilgisel sistemini kavraması gerekir. Başka bir ifadeyle çevirmen, metin içerisinde yer alan her bir dilsel unsurun, metin akışı içerisinde yerine getirdiği işlevi ya da işlevleri ve okuyucu üzerinde bıraktığı tesiri tespit ederek kendine bir yol haritası çizmelidir. Çeviriye kaynaklık eden metne yönelik yaptığı bu incelemelerden sonra ise, kaynak metnin içerisinde yer alan dilsel ve içeriksel unsurları erek dil toplumunun mevcut dilsel ve kültürel unsurlarıyla karşılamalıdır (Aktaş, 1996, s.150).

Dil-kullanımsal eşdeğerliğin kapsamı incelendiğinde, söz konusu bu eşdeğerlik türünün Nida tarafından ortaya atılan “iletişimsel eşdeğerlik” türü ile neredeyse aynı odak noktalara sahip olduğu görülür. Bu eşdeğerlik türü de özellikle kaynak metnin okuyucusu üzerinde yarattığı etki üzerinde durur ve aynı etkinin erek dil okurunda da yaratılması için erek toplumun dilsel olduğu kadar kültürel özelliklerinin de çeviri sürecine dâhil edilmesi gerektiğinin özellikle altını çizer (Aktaş, 1996, s.149-150).

Her dil ve kültür toplumunun kendilerine has bir dil kullanma tarzı vardır. Çeviri esnasında erek dil toplumunun dil-kullanımsal özellikleri dikkate alındığı ve özgün metnin içeriği ve özgün metinde yer alan kaynak dil ve kültüre ait unsurlar erek dil okur kitlesine açık ve anlaşılır bir şekilde aktarıldığı takdirde, bir dil-kullanımsal eşdeğerlikten bahsetmek mümkün olur (Göktürk, 2019, s.75).

Dil-kullanımsal eşdeğerlik türünün somut örneklerine özellikle Kutsal Kitap çevirilerinde sıkça rastlanmaktadır. Örneğin, Eskimolar için yapılan bir İncil çevirisinde orijinal metinde geçen “Tanrım bugünkü ekmeğimizi ver bize” duası, Eskimolar ekmeği bilmediği için “bugünkü balığımızı ver” şeklinde aktarılmıştır (Reiss’dan aktaran Göktürk, 2019, s.76-77).

5. Biçimsel eşdeğerlik: Yazar, okuyucuya bir olayı, durumu ya da konuyu anlatmak üzere özgün bir metin kaleme alırken, söz konusu metin içeriğini çeşitli dil unsurlarıyla bezeyerek anlatımını akıcı, güçlü ve etkili kılmayı ve okuyucuya okuma hazzı yaşatmayı amaçlar.

Başka bir deyişle metnin içeriğini, “...kaynak metinde kullanılan sözcükler, bunların düz ve yananamları, söz dizimi (basit ve birleşik cümleler), (...) , metindeki söz oyunları, tekerlemeler, tekrarlar, kısaltmalar, normal cümle kurallarından sapmalar, anlam kaydırmaları, deyimler, atasözleri, mecazlar, imajlar, semboller ve bunların yaygınlığı, ses

ve kafiye düzeni, ..." (Aktaş, 1996, s.157) gibi dilsel unsurlarla kaynaştırarak özgün bir metin ortaya koyar. Bahsedilen tüm bu dilsel unsurlar ise biçimsel eşdeğerliliğin kapsamı içerisinde değerlendirilir.

Kaynak metin ve erek metin arasında biçimsel bir eşdeğerliğin kurulmasına yönelik hassasiyet, özellikle edebi metin türleri için gösterilmelidir. Zira edebi metin türleri yapıları gereği dilin ve kültürün tüm zenginliklerini ve estetiğini içerisinde barındırma özelliğine sahiptir (Aktaş, 1996, s.157).

5.2. Çeviriye Kültürel Yaklaşımlar

5.2.1. İşlevci Çeviri Kuramı

a) Katharina Reiss - Metin tipolojisi: 1960'lı yıllarda Kutsal Kitap çevirilerine yönelik yapılan çeşitli incelemeler sonucunda, çeviride bilgi aktarımının yalnızca sözcük ya da sözdizim düzeyinde değil, metin düzeyinde de ele alınması gerektiği görüşü benimsenmeye başlamıştır. Buna ilaveten çeviri sürecinin yalnızca bilgi ve biçim aktarımı ile sınırlı tutulmaması gerektiği, bilgi ve biçimin yanı sıra ileti, biçim ve etki gibi diğer unsurların da dikkate alınması gerektiği görüşü savunulmuştur. 1970'li yıllara gelindiğinde ise metindilbilim alanında kaydedilen önemli gelişmelerin, başta çeviribilim alanı olmak üzere pek çok alana önemli yansımaları bulunmuştur. Geçmiş dönemlere bakıldığında özellikle dilbilimsel yaklaşımların etkisiyle, çeviri ediminde ön plana çıkan sözcük ve sözdizimi düzeyinde aktarımın yerini, metin düzeyinde bir aktarım almaya başlamıştır (Kuran, 1995, s.44-45).

Çeviride metin düzeyinde bir aktarımın esas olduğunu savunan çeviribilimcilerden biri de ünlü Alman çeviribilimci Katharina Reiss'tır. Alman çeviri geleneğinde büyük ses getiren "Çeviri Eleştirisinin Olanakları ve Sınırları" adlı eser, Katharina Reiss tarafından 1971 yılında kaleme alınmış olmakla birlikte, Almanya'da çeviribilim alanında akademik düzeyde yapılan ilk çalışma olma özelliğine sahiptir. Reiss, çalışmasında çeviribilim alanında istifade edilmek üzere metin türlerine yönelik bir kategorilendirme sunmuştur. Bunun yanı sıra çeviri metinlerinin niteliklerine ilişkin yorum getirmede kullanılabilecek ölçütleri sıralamıştır (Gürçağlar, 2016, s.121-122).

Reiss’a göre, her metnin türüne bağılı olarak farklı çeviri öncelikleri söz konusudur. Buna göre Reiss, metin türlerini ana hatlarıyla üç başlık halinde sınıflandırmıştır (Reiss’dan aktaran Gürçağlar, 2016, s.122):

1. Bilgilendirici metinler: Reiss, bilgilendirici metinleri daha çok içeriğin ön planda tutulduğu metin türleri olarak açıklamakla birlikte, bu metin türüne örnek olarak eğitim malzemelerini ya da raporları göstermektedir. Reiss’e göre, bilgilendirici metin türlerinde yapılan çevirilerde dikkat edilmesi gereken temel unsur, kaynak metnin içeriğinin, hiçbir şekilde müdahale edilmeden, yani kaynak metnin içeriğinin tamamıyla muhafaza edilerek ilgili erek dile aktarılmasıdır.

2. Anlatımcı metinler: Anlatımcı metinler, içeriklerinden çok biçimlerinin ön plana çıktığı metin türleridir. Yani bu metin türlerinde dikkat edilen temel nokta metnin ne anlattığından çok nasıl anlattığıdır. Bu metin türü kapsamına edebi metinler gibi sanatsal metinler girmektedir. Reiss, anlatımcı metin türlerinde çevirmenin ilgili kaynak metnin biçimini birebir taklit etmekten kaçınması gerektiğini ve bunun yerine erek dilde kaynak metnin biçimine denk bir tür bulmaya çalışması gerektiğini savunmaktadır.

3. İşlemci metin türleri: İşlemci metin türlerinin çevirisinde, kaynak okur üzerinde oluşturulması amaçlanan etkinin erek okur üzerinde de oluşturulması beklenir. Reiss, işlemci metin türlerinin çevirisinde çevirmenlerin, diğer metin türlerine kıyasla kaynak metnin içeriğinden ve biçimsel özelliklerinden yana daha bağımsız bir hareket sahasına sahip olduklarını ifade etmektedir. Reklam ve propaganda metinleri işlemci metin türüne örnek olarak gösterilebilir.

Örnekleri çoğaltacak olursak bilgilendirici metin türü kapsamına “...raporlar, resmî konuşmalar, kullanma kılavuzları, turizm broşürleri; anlatımcı metin türlerine yazın yapıtları; işlemsel metin türlerine ise reklamlar, seçim konuşmaları, vaazlar gibi metinler girer” (Berk, 2005, s.52).

Yukarıda zikredilen bu üç türe ek olarak Reiss, daha sonra bunlara dördüncü bir tür olarak çok araçlı metinleri de eklemiştir. Görsel-işitsel metinleri, çok araçlı metinler kapsamında değerlendirmiştir (Kuran, 1995, s.45).

Reiss, yukarıda zikredilen bu metin türlerinin her birinin çevirisinde farklı çeviri yöntemlerinin kullanılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Zira metinler, türlerine bağılı olarak kendilerine özgü birtakım niteliklere sahiptirler ve her bir metin türünün üstlendiği

farklı bir işlev söz konusudur. Ancak metin türlerinin arasına kesin sınırlar çizilerek ayrı tutulması ve her bir metin türünün çevirisinde de sadece tek bir metodun benimsenmesi doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilmemektedir (Gürçağlar, 2016, s.122-123).

Reiss’a göre çevirmenin, kaynak metnin türüne ve işlevine yönelik yaptığı tespitler, erek metnin oluşturulmasında yol göstericidir. Çeviride hangi genel yöntemin ya da yöntemlerin kullanılacağı, kaynak metnin ait olduğu metin türüne bağlıdır. Reiss tarafından ortaya konulan metin türlerine yönelik sınıflandırma, kaynak metnin erek dile aktarımında çevirmen için adeta bir rehber niteliğinde olsa da, metin türlerinin ve işlevlerinin kesin çizgilerle birbirlerinden ayrıştırılmalarının olanaksız görüldüğünden, söz konusu sınıflandırma birçok çeviribilim araştırmacısının eleştirisine maruz kalmıştır. Reiss, bu eleştirilere cevaben, çevirmenin erek metni oluştururken kaynak metni içerdiği tüm işlevleriyle birlikte değil, en çok ağır basan işlevini göz önünde bulundurarak aktarması gerektiğini ifade etmiştir. Buna göre, çeviri sürecinde esas olan, kaynak metnin tüm işlevleriyle değil, birincil yani ağır basan işleviyle erek metne taşınmasıdır (Berk, 2005, s.52-53).

Çeviriyi bir işlevsel eşdeğerlik kurma çabası olarak değerlendiren Reiss’a göre, her metin belirli bir işlevi yerine getirecek şekilde üretilmektedir. Bu duruma çeviri sürecine kaynaklık eden özgün metin açısından bakıldığında Reiss, kaynak metnin de bir işlev doğrultusunda üretildiğini, bu işlevin çevirmen tarafından ne olduğunun tespit edilmesi ve erek metin oluşturulurken de söz konusu bu işlevden yola çıkılması gerektiği üzerinde durmaktadır. Başka bir ifadeyle, Reiss’ın kastettiği eşdeğerlik sözcük ya da cümle düzeyinde değil, işlev düzeyinde bir eşdeğerliktir. Buna göre, çeviri de dikkat edilmesi gereken temel nokta, kaynak metnin işlevi ile erek metnin işlevinin birbirleriyle örtüşmesidir (Reiss’dan aktaran Berk, 2005, s.51).

Reiss tarafından 1970’li yıllarda yapılan metin tipolojisi çalışmaları, çeviriye işlevsel bir yaklaşım getirmiş, bunun yanı sıra Vermeer’in 1978’li yıllarda ortaya attığı Skopos Kuramı için de bir esin kaynağı olmuştur. 1970’lerde Reiss ile başlayan bu girişimler, 1984 yılında Reiss ve Vermeer’in bir araya gelerek çalışmalarını daha kapsayıcı ve geniş bir boyuta taşıdıkları “Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie” (Genel Bir Çeviri Kuramının Temeli) adlı çalışmalarıyla zirveye ulaşmıştır (Berk, 2005, s.54).

b) Hans Vermeer – Skopos kuramı: Eski dönemlerde ağırlığın daha çok dini içerikli metinlerin çevirisine verilmesi ve 1950’li yıllardan itibaren çeviribilimde söz sahibi olmaya başlayan dilsel yaklaşımların da etkisiyle kaynak metne kutsallık atfedilmiş, kaynak metnin dokunulmazlığı ve müdahale edilemezliği mütemadiyen savunulmuştur. Dilsel yaklaşımların çeviribilime kattığı bu düşünce, İşlevsel Çeviri yaklaşımlarının ortaya çıkmasıyla birlikte önemini yitirmeye başlamıştır. Bununla neticesinde ise, kaynak metnin dokunulmazlığı konusu geniş çevrelerce tartışılır hale gelmiştir.

İşlevsel yaklaşımlar zikredildiğinde akla ilk gelen kuramlardan biri olan Skopos kuramı, Hans J. Vermeer tarafından 1978 yılında geliştirilmiştir. Vermeer’in Skopos kuramını geliştirmesinde esin kaynağı olarak Katharina Reiss’in metin türleri ve işlevlerine yönelik yaptığı çalışmalar kabul edilmektedir. Vermeer’in kuramını şekillendirmesinde, çalışmalarıyla birlikte kaynaklık eden Reiss, daha sonra genel bir çeviri kuramı ortaya koymak amacıyla Vermeer ile el ele verip Skopos kuramını geliştirme yoluna gitmiştir (Reiss ve Vermeer’den aktaran Gürçağlar, 2016, s.121).

Vermeer’in kuramına isim olarak verdiği ve Yunanca kökenli bir kelime olan “skopos” sözcüğü “amaç” anlamına gelmektedir. Kuramın adlandırılmasında özellikle bu kavramın tercih edilmesinin arkasında yatan en güçlü nedeni çeviri olgusunun, belli bir amacın gerçekleştirilmesine hizmet eden bir süreç olarak değerlendirilmesidir (Gürçağlar, 2016, s.123).

Vermeer kuramında çeviriyi, bir eylem olarak nitelendirmektedir. Her eylemin bir amaca hizmet ettiği gerçeğinden hareketle, çevirinin de bir eylem olarak, belirli bir amaç doğrultusunda gerçekleştirildiğini ya da gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Skopos kuramına göre, çevirinin amacının belirlenmesinde bazen işveren bazen de çevirmenin kendisi karar merci konumundadır. Çeviri metnin skoposunu belirleyen kişi kim olursa olsun, çevirmen çeviri metnini oluştururken önceden kararlaştırılan amaç doğrultusunda hareket etmeli ve çeviri süreci içerisinde kaynak metne yaklaşımından başvurduğu yöntem ve stratejilere kadar, her adımında çevirinin skoposuna riayet etmeli ve buna uygun bir tutum ve davranış içerisinde bulunmalıdır. Çevirmenin sahip olduğu söz konusu bu yükümlülükler, bir yandan çevirmenin “uzmanlık” konumuna yükselmesini sağlarken, diğer yandan da çevirmenin daha bilinçli hareket etmesini ve aldığı her kararın çevirinin amacı ile örtüşmesini zorunlu hale getirmektedir (Ece, 2007, s.54-55).

Skopos kuramında, “amaç” kavramı öncelikli bir öneme sahiptir. Öyle ki, Vermeer, çeviri metne kaynaklık eden özgün metnin de belirli bir amaç gözetilerek kaleme alındığı görüşünü savunmaktadır. Skopos kuramının temel kavramlarının başında gelen “skopos” yani “amaç” kavramının, bu kuramda üç farklı alanda kullanımı mevcuttur. Bunlardan ilki çeviri sürecinin amacı, ikincisi çeviri ürününün amacı ya da işlevi, üçüncüsü ise çeviri yönteminin amacıdır (Berk, 2005, s.55).

Çeviride dilbilimsel yaklaşımların aksine, Skopos kuramı için kaynak metnin erek dile tam ve eksiksiz bir şekilde aktarımı hayati bir önem taşımaz. Skopos kuramı için esas olan, erek metnin, çeviri sürecinin başında işveren tarafından belirlenen çeviri amacı doğrultusunda oluşturulması ve erek okur kitlesinin erek metne ilişkin beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanmasıdır (Gürçağlar, 2016, s.124).

Skopos kuramında çevirmene bir profesyonel, bir uzman sıfatı yakıştırılır. Bir çevirmenin uzman ya da profesyonel olarak nitelendirilebilmesi için de elbette yerine getirmesi gereken birtakım ön koşullar mevcuttur. Bunların en başında çevirmenin yaptığı işe yönelik bir farkındalığının olması gelmektedir, başka bir deyişle bir çevirmen neyi, neden ve nasıl yaptığının bilincinde olmalı ve yeri geldiğinde bunları izah edebilecek bir konumda olmalıdır (Bengi, 1995, s.17).

Önemli ölçüde edimbilim ve alımlama kuramlarından beslenen ve kendisinden ağırlıklı olarak ticari metinlerin çevirisinde istifade edilen Skopos Kuramı için, çevirinin amacı vazgeçilmez bir unsurdur ve kilit bir role sahiptir, bu nedenle çeviri süreci boyunca çevirmenler tarafından alınan kararların, temel yönlendirici unsuru hiç şüphesiz çevirinin amacıdır. Özgün metinden çok fazla uzaklaşmamak kaydıyla, amaç doğrultusunda hedef kitlenin kültür normları dikkate alınarak kaynak metin üzerinde birtakım değişikliklere gidilebilir (Kuran, 1995, s.48).

Çeviri olgusunu bir eylem olarak nitelendiren Skopos kuramı için, eyleyen bir özne konumunda olan insan ve onun sahip olduğu kültürü daima önemli bir yere sahip olmuştur. Eserini, içerisinde bulunduğu zamanın ve mekânın koşullarına ve mensubu olduğu toplumun sosyo-kültürel yapısının onda bıraktığı izler doğrultusunda kaleme alan bir özgün metin yazarı, eserini yine mensubu olduğu topluma ithafen üretir ve gayesi ilgili toplumu etkilemektir. Bu gerçekten yola çıkan Skopos kuramı, nasıl ki kaynak metin kaynak kültür için üretiliyorsa, erek metnin de erek kültür için üretilmesi gerektiği görüşünü savunur. Buna göre, bir ürün ortaya konulurken, söz konusu ürün hangi kültür

toplumu için üretiliyorsa, onun kuralları ve normları dikkate alınarak üretilmelidir (Erkurt, 2017, s.63).

Özetle; Skopos kuramına göre, kaynak metin kaynak kültür için, erek metin de erek kültür için üretilir. Bu düşünceden hareketle de kaynak metin ve erek metin ait oldukları dilsel ve sosyo-kültürel yapı çerçevesinde yani kendi gerçekleriyle ele alınmalı ve değerlendirilmelidir.

Çeviri süreci henüz daha başlamadan belirlenen, çeviri ürününün oluşturulmasında takip edilen amacın, kaynak metnin amacından farklı olduğu durumlarda kaynak ve erek metinlerinin birebir örtüşmesi beklenemez. Bu nedenle söz konusu bu metinler arasında bazı noktalarda önemli ayrılıkların olması da doğal karşılanmalıdır. Bunun yanı sıra, bu kuram çerçevesinde gerçekleştirilen çevirilerde ağırlıklı olarak erek odaklı bir yaklaşımın benimsenmesinin sonucunda, kaynak metin ve erek metin arasındaki kültürel farklılıklardan kaynaklanan ciddi ayrılıkların olması da pek tabiidir (Bengi, 1995, s.17-18).

Skopos kuramının bir diğer önemli kavramı da “uygunluk” ilkesidir. Reiss ve Vermeer tarafından ortaya atılan “uygunluk” ilkesi, bir çeviri metnin başarılı olarak kabul edilmesinde kullanılan bir kıstas olarak açıklanabilir.

Bir çeviri metni uygunluk ilkesi kapsamında değerlendirilirken, ilgili çeviri metnin çeviri sürecinin başında belirlenen “çevirinin skoposu”na hizmet edecek şekilde üretilip üretilmediğine bakılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken temel nokta, “uygunluk ilkesi” ile kastedilenin dilbilimsel yaklaşımlarda olduğu gibi kaynak metin ve erek metin arasında bir eşdeğerlik ilişkisi kurulup kurulmadığı değil, çeviri metnin önceden belirlenen işlevi yerine getirecek şekilde oluşturulup oluşturulmadığıdır. Yani uygunluk ilkesi kapsamında kaynak metin ve erek metin arasındaki ilişki değil, erek metin ile çevirinin skoposu arasında örtüşme olup olmadığına bakılır (Gürçağlar, 2016, s.125).

Dilbilimsel yaklaşımlar tarafından daima ön planda tutulan ve büyük bir önem atfedilen kaynak metnin çeviribilim alanı üzerindeki otoritesi, Vermeer’in geliştirdiği Skopos kuramıyla birlikte sarsılmıştır. Bilindiği üzere “eşdeğerlik” kavramı dilbilimsel yaklaşımların kaynak metin ve erek metin arasındaki ilişkiyi açıklamak için kullandıkları bir kavramdır. Vermeer, dilsel yaklaşımların en önemli ve temel kavramlarından biri olarak görülen “eşdeğerlik” kavramını farklı bir perspektiften yola çıkarak yeniden tanımlamıştır.

Buna göre, İşlevsel çeviri yaklaşımlarının anahtar kavramı olarak kabul edilen “işlevsellik” kavramı ile kaynak ve erek dizgeleri arasında iletişimin sağlanması ve çeviri ürününün kendine erek kültürde/dizgede yer bulabilmesi yani işlevsel olması kastedilir. Skopos kuramı ve Çeviriye ilişkin eylem kuramı gibi işlevsel kuramlarda güdülen temel amaç, ortaya çıkarılan çeviri ürününe erek kültürde işlevsel bir özellik kazandırılmasıdır. Çeviri ürününün kaynak odaklı mı yoksa erek odaklı mı gerçekleştirileceği, çevirmenin çeviri sürecinin başında işverenle uzlaşarak aldığı karara bağlıdır. Genellikle kuralcı ve kaynak odaklı yaklaşımların kullandığı “sadakat” kavramı yerine, işlevsel çeviri yaklaşımlarında, mucidinin Christiane Nord olduğu “bağlılık” (Loyalität) kavramı tercih edilmektedir. Burada “bağlılık” kavramı ile çevirmenin, çeviri sürecinin başında işveren ile birlikte aldığı kararlara, yani çevirinin skoposuna riayet etmesi anlatılmak istenmektedir (Berk, 2005, s.57-58).

Özetleyecek olursak; Skopos kuramında işveren talebine ek olarak, erek dil, erek kültür, erek okur unsurlarının ön planda tutulması, dilsel yaklaşımlar tarafından benimsenen kaynak metnin dokunulmazlığı görüşünün önemini yitirmesine yol açmıştır. Ayrıca çevirmene atfedilen uzmanlık sıfatıyla birlikte de, çevirmenin yükümlülüklerinin yeniden tanımlanmasında ve çevirmenlerin daha özgür bir hareket sahasına kavuşmasında etkili olmuştur. Bundan başka Skopos kuramıyla birlikte, çevirmenin üstlenmesi gereken başlıca sorumluluklar çeviri metninin çevirinin amacına hizmet edecek şekilde, erek kitlenin ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda ve işlevsel olacak bir şekilde üretilmesi olarak sıralanmıştır (Özbent, 2017, s.612).

Skopos kuramı, ağırlıklı olarak edebi metinlerin dışında kalan metin türlerinin çevirilerine yönelik yürütülen, araştırma ve incelemelerde kendisinden istifade edilen bir kuram olma özelliğine sahiptir. Skopos kuramı, yapısı gereği sahip olduğu birtakım özellikleri ya da kabulleri nedeniyle çoğu zaman birçok eleştiriyle de karşı karşıya kalmıştır. Söz konusu eleştirilerin önemli bir kısmı, Skopos kuramının genel kabulüne yöneliktir. Bilindiği gibi Skopos kuramı her eylemin bir amaç doğrultusunda gerçekleştirildiğini ve dolayısıyla çeviri de bir eylem olduğuna göre, çevirinin de bir amacı olması gerektiği görüşünü savunur. Ancak çeviribilimcilerin önemli bir bölümü, her eylemin bir amaç doğrultusunda yapılmayacağını ve bundan hareketle de her çevirinin de bir amacının olduğunu söylemenin yanlış olduğunu ileri sürerek, Skopos kuramının söz konusu genel kabulünü eleştirmişlerdir. Skopos kuramına yöneltilen eleştirilerin bir bölümü Skopos kuramının

önemli kavramları olarak görülen “amaç” ve “işlev” kavramlarının edebi metinlerin çevirisi açısından problemli kavramlar olduğu ve bu nedenle de Skopos kuramının edebi metinlerin çevirisinde işlevsiz bir kuram olduğu yönündedir (Nord’dan aktaran Gürçağlar, 2016, s.126).

c) Justa Holz- Mänttäre – Çeviriye ilişkin eylem kuramı: Önemli diğer bir işlevci çeviri kuramı da Finlandiya asıllı ünlü çeviribilimci Justa Holz- Mänttäre tarafından ortaya atılan “Çeviriye İlişkin Eylem” kuramıdır. Holz-Mänttäre’nin 1984’li yıllarda yayımlanan “Translatorisches Handeln, Theorie und Methode” adlı çalışması, çeviribilim alanında önemli değişim ve dönüşümleri beraberinde getirmiştir (Erkurt, 2017, s.63). Holz-Mänttäre’nin kuramı genel hatlarıyla incelendiğinde, bazı hususlarda Skopos kuramıyla ortak paydada bulunduğu görülmektedir. Söz konusu bu iki kuramın en önemli ortak yanı, çevirinin bir eylem olarak tanımlanması ve her eylemin bir amacı olduğu gibi her çevirinin de belirli bir amacının olduğunun düşünülmesidir. Her iki kuramda da “uzmanlık” statüsünde yer alan çevirmenin, çeviri süreci içerisinde aldığı her karar ve başvurduğu yöntem ve stratejilerin çevirinin skoposuyla bağdaşacak şekilde alınması gerektiği ve çevirmenin erek dil-kültür yanlısı bir tutum içerisinde hareket etmesi gerektiği özellikle vurgulanmaktadır (Odacıoğlu & Çoban, 2017, s.273).

Çeviriyi belli bir amaç için gerçekleştirilen bir eylem olarak tanımlamanın yanı sıra, Holz-Mänttäre, çevirinin aynı zamanda bir iletişim süreci olduğunu da ifade etmektedir. Holz-Mänttäre’ye göre, bir çeviri metni oluşturulurken dikkat edilmesi gereken temel nokta, kaynak metnin türü ya da özellikleri değil, ilgili çeviri ürününün erek kitle açısından gerekli ve yeterli iletişim işlevini yerine getirip getirmediğidir (Munday’dan aktaran Gürçağlar, 2016, s.121).

Bu kurama göre, belirli bir amaca hizmet etmesi gerektiği düşünülen çeviri eylemi, aynı zamanda basit bir dil-kültür aktarım işlemi olmasının da ötesinde profesyonel bir uğraş olarak değerlendirilir. Holz-Mänttäre, erek metnin erek kültürün ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak şekillendirilmesi gerektiğini savunur. Eylem Odaklı Çeviri kuramında, çevirmenin çeviri süreci içerisinde öngörülen bir amaç doğrultusunda hareket etmesi ve neyi, neden yaptığının bilincinde olması gibi birtakım etmenler, çevirmenin bir profesyonel ve uzman kimliğine bürünmesinde etkili olmaktadır. Buna ilaveten çevirmenin, yalnızca iki dil ve kültür arasında aktarımı sağlayan bir kişi olarak değil, aynı zamanda iki dil ve

kültür arasında konumlanan bir “iletişim uzmanı” olarak da nitelendirilmesini sağlamaktadır (Erkurt, 2017, s.64).

“İşbirlik” kavramı, Eylem Odaklı Çeviri kuramının önemli kavramlarından birini teşkil etmektedir. Çeviriyi profesyonel bir uğraş olarak değerlendiren söz konusu kuram, çevirmenin, sahip olduğu uzman kimliğiyle çeviri sürecinin her aşamasında, içerisinde bulunduğu toplumun bireyleri ile sık sık iletişim içerisinde olmasını ve çevirmenin çeviriye ilişkin bazı hususlarda toplumdaki bireylerin bilgi ve deneyimlerine başvurmasını “işbirlik” kavramıyla izah etmiştir. Çeviri etkinliğinde toplum ve çevirmen arasındaki sıkı bir dayanışma hali, çeviride “kültür” unsuruna dikkatleri çekmiştir (Erkurt, 2017, s.64).

Odacıoğlu ve Köktürk çalışmalarında (2015, s.291), Holz-Mänttari’nin, “Çeviriye İlişkin Eylem” kuramının pratiğine yönelik geliştirdiği hiyerarşik yapıli işbirliğı modelini şu şekilde özetlemektedirler:

1. **İşli başlatan (çeviriyi başlatan, initiator):** Çeviri işine ihtiyaç duyan şirket veya birey.
2. **Komisyoncu, (işli/çeviriyi ısmarlayan, besteller):** Çevirmenle bağlantıya geçen kişili/kişiler.
3. **Kaynak metnin üreticisi, yazarı (Ausgangstext/Texter):** Çeviri metnin üretiminde rol oynaması gerekmez. Ancak pasif de olsa bir rolü olabilir.
4. **Erek metnin üreticisi (Translators):** Çevirmen.
5. **Erek metnin kullanıcısı (ZieltextApplikators):** Erek metni kullanan kişili. Eğitim materyali olarak erek metni kullanan öğretmen bu kategoriye örnek verilebilir.
6. **Erek metnin alıcısı (ZieltextRezipient):** Erek metnin son alıcısı. Erek metni kullanan öğretmenin hitap ettiğı kesim söz gelimi, öğrenciler erek metnin alıcısı olabilir.

Çeviribilime getirdiğı yeni bakış açısına ve kazandırdığı özgün kavramlara karşın, geliştirdiğı kuramında daha çok edebiyat dışı metinlerin çevirilerine odaklanan Holz-Mänttari, kuramının içerdii karmaşık terminoloji ve kaynak metni izole etme tutumu nedeniyle birçok çeviribilimci tarafından eleştirilere maruz kalmıştır (Munday’dan aktaran Gürçağlar, 2016, s.121).

d) Christiane Nord – İşlev artı bağıllık kuramı: Skopos kuramının kaynak ile erek metin arasındaki ilişkiye kayıtsız kalması, Vermeer’in öğrencisi Christiane Nord’un harekete geçmesini sağlamış ve kaynak ile erek metin arasındaki ilişkinin yeniden tanımlandığı, önemli işlevci çeviri kuramları arasında sayabileceğimiz, “İşlev Artı Bağıllık” adında yeni bir model yaratılmasına zemin hazırlamıştır (Nord’tan aktaran Gürçağlar, 2016, s.126).

Nord tarafından geliştirilen söz konusu kuram, ana hatlarıyla incelendiğinde Vermeer’in Skopos kuramının büyük oranda benimsendiğı görülür. Ancak Nord kuramında, Skopos

kuramının işlevciliğe sıkı sıkıya bağlı kalarak kaynak metni bir kenara itmesini eleştirir ve “...çevirinin işlevine uygun olması gerektiği şartına bağlılık (Loyalität) şartını ekler. Bağlılık çevirmenlerin hem işverene, hem erek alıcısına, hem de yazara karşı sorumlulukları olduğunu ifade eden bir referans noktasıdır.” Bundan hareketle “bağlılık” kavramı ile vurgulanmak istenenin “metinler arası tutarlılık, eşdeğerlik veya sadakat” olmadığı sonucuna varılabilir (Özbent, 2017, s.612).

Nord kuramında “sadakat/bağlılık” ilkesinden söz etmektedir. “Sadakat/bağlılık” ilkesiyle vurgulanan husus, çeviri eyleminin bir yandan öngörülen amaç ve işlev doğrultusunda gerçekleştirilirken, diğer yandan da kaynak metne sadık kalınarak gerçekleştirilmesi gerektiğidir. Nord’a göre çevirmen, çevirinin amacının ne olacağına karar verirken kaynak metni tamamen saf dışı bırakmamalı ve kaynak metne ve yazarına karşı birtakım yükümlülükleri olduğunu unutmamalıdır (Nord ve Gürçağlar’dan aktaran Odacıoğlu & Çoban, 2017, s.273).

Nord’a göre bağlılık, “çevirmenlerin çeviri etkileşimindeki taraflara karşı sahip oldukları sorumluluk” olarak tanımlanır ve bağlılık, çevirmenin hem kaynak hem de erek kültüre eşit mesafede durmasını gerektirir (Nord’tan aktaran Gürçağlar, 2016, s.126).

Nord’un ortaya attığı bu yeni modelde, çevirinin amaç ve işlev alanı genişletilmiştir. Nord, çevirmenin, çeviri metnini oluştururken yalnızca işverenin belirlediği amaçlar ve erek kültürün beklentileri doğrultusunda hareket etmemesi gerektiğini, buna ilaveten kaynak metin yazarı tarafından ulaşılmak istenilen amaçlar ve yerine getirilmek istenilen işlevleri de dikkate alması gerektiğini vurgulamıştır (Gürçağlar, 2016, s.126).

5.2.2. Betimleyici Çeviri Araştırmaları

Toury, İsrail’deki çeviri metinlerine yönelik yaptığı geniş çaplı araştırmalarından elde ettiği verilerden yola çıkarak, Betimleyici Çeviri Araştırmaları (BÇA) olarak da adlandırılan kuramını geliştirmiştir (Yalçın, 2015, s.59). Toury, çalışmalarından elde ettiği verilerin yanı sıra, kuramını geliştirirken çeviribilim alanında özellikle Çoğuldizge kuramından da büyük ölçüde istifade etmiştir. Toury tarafından ortaya atılan bu kuram ilerleyen dönemlerde birçok çeviribilimci tarafından yeniden ele alınarak daha ileri boyuta taşınmıştır (Gürçağlar, 2016, s.128).

Toury, 1980 yılında kaleme aldığı “In Search of a Theory of Translation” (Bir Çeviri Kuramının Peşinde) isimli çalışmasıyla BÇA’nın yöntemsel ve kuramsal zeminini oluşturmuştur. Daha sonra 1995’li yıllarda kaleme aldığı “Descriptive Translation Studies and Beyond” (Betimleyici Çeviri Araştırmaları ve Ötesi) isimli yayınıyla birlikte de çalışmalarına yeni bir boyut getirmiş ve “varsayılan çeviri” kavramını çeviribilim alanına kazandırmıştır (Gürçağlar, 2016, s.133-134).

Betimleyici çeviri araştırmaları ana hatlarıyla incelendiğinde, kuramın genel ya da kısmi bir çeviri kuram olma özelliği taşımadığı görülür. BÇA’dan daha ziyade, çeviri metinlerine ilişkin yapılan incelemeler neticesinde ulaşılan sonuçları yorumlamada yararlanılmaktadır (Gürçağlar, 2016, s.129).

Dilbilimsel yaklaşımların aksine, Betimleyici Çeviri Araştırmaları odak noktasına kaynak metni değil, erek metni almaktadır. Bunu yaparak da kaynak metnin içerisinde yer alan birtakım dilsel, yapısal ya da kültürel farklılıkların neticesinde ortaya çıkmış sorunlardan ziyade, erek metinler araştırmaların merkezine alınarak, tüm bu sorunlara getirilen çözüm önerileri üzerinde durulur. Böyle bir yol izlenirken kaynak metin, erek metin kadar ön planda tutulmasa da kesinlikle araştırma kapsamının dışında bırakılmaz, zira çeviri metin ile kaynak metin arasındaki eşdeğerlilik ilişkisinin türünün ve derecesinin tespit edilebilmesi için yine kaynak metne ihtiyaç duyulacaktır (Berk, 2005, s.59).

Kuramında “betimleyici alan”ın hayati bir öneme sahip olduğunu vurgulayan Toury, bir bilim dalının tam anlamıyla özerk bir bilim dalı olarak nitelendirilebilmesi için mutlaka betimleyici bir alana sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Toury’e göre, bu betimleyici alanın araştırma nesnelerini ise “çeviri ürünleri” teşkil eder. Çeviri süreci esnasında çevirmenin zihninde neler olup bittiğinin tahminden öteye gidememesi ve tam olarak bilinmemesi nedeniyle “çeviri süreci”ni bir “kara kutu” olarak değerlendiren Toury, bu nedenle kuramında “çeviri süreci” üzerinde durmayı tercih etmemiştir. Buna karşın çeviri ürünlerinin somut ve gözlemlenebilir olgular olmaları, Toury’nin kuramında özellikle bunları ön plana çıkarmasında etkili olmuştur (Toury’dan aktaran Bengi, 1995, s.13).

Toury kaynak metnin kaynak kültür için üretildiğinden hareketle, erek metnin de erek kültür için üretilmesi gerektiğini savunur. Bu düşüncesinden yola çıkarak, çeviri metinlerin erek okur üzerinde erek kültüre ait orijinal bir eser izlenimi bırakması gerektiğinin ayrıca altını çizer. Toury’nin kuramında özellikle üzerinde durduğu önemli hususlardan biri de erek dili-kültürü etkileyen ve aynı zamanda erek dil-kültürden etkilenen toplumsal birtakım

normlar ve kuralların varlığıdır. Toury'e göre, her toplumda ve kültürde var olan bu normlar ve kurallar, o toplumun bireylerinin yaşam biçimleri üzerinde etkilidir. Çevirmen de söz konusu toplumun bir bireyi olduğuna göre, normlar ve kurallar doğal olarak çevirmenin de kişiliği, yaşam tarzı, dünya görüşü, çeviriye olan yaklaşımı, çeviri sürecinde aldığı kararlar, benimsediği yöntemler ve stratejiler üzerinde de etkilidir (Erkurt, 2017, s.65).

Toury'e göre, çeviri eyleminin başlatılmasında erek kültür karar veren merci konumundadır, bu yüzden çeviri etkinliği de erek kültüre yönelik bir eylem olarak görülmelidir. Çeviri ürünlerinin yalnızca erek kültür dizgesinde anlam kazanabileceğini ve ancak erek dizge içerisinde kendisine yer bulabileceğini vurgulayan Toury, bu nedenle erek metin oluşturulurken erek kültürün özelliklerinin dikkate alınması gerektiğini, başka bir deyişle erek odaklı bir anlayışın benimsenmesi gerektiğini belirtmiştir (aktaran Bengi, 1995, s.13).

Toury'e göre, erek dizgede çeviri olarak tanıtılan ya da çeviri olarak kabul edilen her olgu "çeviri" olarak kabul edilir. Çeviri metni ve erek dizge, kuramın odak noktasını teşkil etmektedir. Bu nedenle betimleyici alanda yapılan araştırmalarda, çeviri metnin erek dizgenin içerisinde yer alan diğer metinler ile arasındaki ilişki ağına büyük bir önem ve öncelik verilmektedir. Çeviri metni ile erek dizgede yer alan metinlerin arasındaki ilişki betimlendikten sonra sıra çeviri metni ile kaynak metin arasındaki ilişkiyi betimlemeye gelir. Erek metin ile kaynak metin birbirleriyle mukayese edilerek aralarındaki ilişki betimlenirken, burada kaynak metin "sorun" olarak nitelendirilirken, erek metin "çözüm" olarak nitelendirilir. Başka bir deyişle, kaynak metin ve erek metin ilişkisi sorun-çözüm ilişkisi bağlamında ele alınır (aktaran Bengi, 1995, s.14).

Çeviri metni ve kaynak metni karmaşık birer görüngü olarak nitelendiren Toury, bu nedenle iki metin arasındaki karşılaştırmanın tam ve kapsayıcı olmasının mümkün olmadığını, ancak birtakım aracı kavramların devreye sokulmasıyla kısmi ve dolaylı bir karşılaştırma yapılabileceğini ifade eder. Buna göre, karşılaştırmaya temel oluşturacak aracı kavram Toury'nin "varsayımsal yapı" olarak da adlandırdığı "yeterli çeviri" kavramıdır. Toury'e göre, erek metin içerisinde tespit edilen kaymalar açıklayıcı varsayımlara ulaşmada, başka bir ifadeyle çeviri sorununun çözümüne yönelik çıkarımlarda bulunma aşamasında önemli bir çıkış noktasıdır (aktaran Bengi, 1995, s.14).

Yaptığı araştırma ve çalışmalarla betimleyici çeviribilim çalışmalarının kuramsal ve yöntemsel tabanını oluşturan Toury, “eşdeğerlik” kavramını dilbilimsel yaklaşımlardan farklı bir bakış açısıyla ele almıştır. Bilindiği üzere “eşdeğerlik” kavramı, dilbilimsel yaklaşımlar tarafından ulaşılmak istenen bir ideal olarak görülmektedir ve dilbilimsel yaklaşımların üzerinde durduğu temel nokta, erek metin ile kaynak metin arasında eşdeğerliğin sağlanıp sağlanmadığının ortaya çıkarılmasıdır. Ancak Toury, dilbilimsel yaklaşımların eşdeğerlik arayışlarının gereksiz olduğunu, zaten her erek metin ve kaynak metin arasında hali hazırda bir eşdeğerliğin mevcut olduğunu ve asıl olanın zaten var olan eşdeğerliğin türünün ve derecesinin saptanması gerektiğini savunur (Karavin, 2016, s.133-134).

Eşdeğerlik kavramı, kendisinden hem kuramsal alanda hem de betimleyici alanda istifade edilen bir kavram olma özelliğine sahiptir. Ancak söz konusu kavram, kuramsal ve betimleyici alanda farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Kuramsal alanda “eşdeğerlilik” kavramıyla, kaynak metin ve erek metin arasında olması gereken, soyut ve ideal bir ilişki kastedilirken; betimleyici alandaki kullanımında ise kaynak metin ve erek metin arasında var olan, somut ve gerçek ilişki kastedilir. Betimleyici çalışmalarında kaynak metin ve erek metin arasında olması gereken ideal ilişkiden ziyade, bu metinlerin aralarında var olan ve gözlemlenebilen ilişki üzerinde duran Toury, betimleyici çalışmalarını kaynak metin ve erek metin arasındaki bu var olan gerçek ilişkiden yola çıkarak gerçekleştirmektedir (Berk, 2005, s.60).

Toury, çeviri sürecinde çevirmen tarafından benimsenen çeviri normlarının, kaynak metin ve erek metin arasındaki eşdeğerlilik ilişkisinin türünü ve derecesini önemli ölçüde etkilediğini belirtmiştir. Toury’e göre, çeviri sürecinde hangi çeviri normlarının benimsendiği ile içerisinde bulunan tarihsel dönemin koşulları arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Bu yönüyle “eşdeğerlilik” kavramı, Toury’nin kuramında tarihsel bir kavram olarak ele alınır (Karavin, 2016, s.134).

Toury, “eşdeğerlilik” kavramının “yeterlik” ve “kabul edilebilirlik” olmak üzere birbirine zıt iki kutuptan oluştuğunu ifade etmektedir. Buna göre, “yeterlilik” kavramı ile kaynak metnin ön planda tutularak, çeviride kaynak metnin içerdiği normlar doğrultusunda hareket edilmesi kastedilirken; “kabul edilebilirlik” kavramı ile de çevirinin erek dil ve kültürün normları dikkate alınarak gerçekleştirilmesi kastedilir. Başka bir deyişle, erek metin ağırlıklı olarak kaynak metnin normlarıyla örtüşüyor ise çeviride “yeterlilik” söz

konusudur, şayet erek metin ağırlıklı olarak erek dil ve kültürün normları ile örtüşüyor ise çeviride “kabul edilebilirlik” söz konusudur (Yalçın, 2015, s.61).

Toury’e göre, bir erek metnin bütünüyle “yeterlilik” ya da “kabul edilebilirlik” kutbu içerisine dâhil edilebilmesi mümkün değildir. Toury’e göre, erek metin oluşturulurken kaynak metne ne kadar sadık kalınırsa kalınsın, çevirinin gerçekleştirildiği hedef dilin dilsel ve kültürel özellikleri ister istemez kaynak metin içerisinde yer alan unsurlarda çeşitli kaymalara sebep olmaktadır. Aynı şekilde de erek metnin, erek toplumun dilsel ve kültürel normlarına uygun olması için ne kadar çaba gösterilirse gösterilsin, erek toplum için yabancı olan ve kaynak metne ait birtakım yapıların ya da biçimlerin erek metne yansması kaçınılmazdır (Aksoy, 2002, s.46-47).

Toury’nin kuramında bahsettiği “yeterlilik” kavramı dilbilimsel yaklaşımlardaki sadık çeviriye tekabül ederken, “kabul edilebilirlik” kavramı ise serbest çeviriye tekabül etmektedir. BÇA’yı sadık-serbest çeviri klasik ikilisinden farklı kılan en önemli nokta, çeviri kararlarının tek kutuplu yani ya yeterli ya da kabul edilebilir çevirilere yol açmadığının, bir çeviri metnin kimi yönleriyle kabul edilebilir, kimi yönleriyle de yeterli olabileceğini belirtilmiş olmasıdır. Örneğin, erek metnin akıcı bir şekilde okunmasını sağlamak amacıyla kaynak metinde yer alan uzun cümlelerin bölünmesi kabul edilebilirlik kapsamında değerlendirilebilecek bir karardır. Diğer taraftan, kaynak metnin içerisinde yer alan kültürel öğelerin orjinal halleriyle erek metne aktarılmaları ise “yeterlilik” kapsamında değerlendirilebilecek bir karardır. Bir çeviri metin içerisinde bu örneklerle aynı anda rastlamak mümkündür (Gürçağlar, 2016, s.137).

Toury’nin kuramında geniş bir yer verdiği ve çeviri eylemini açıklamada yararlandığı kavramlardan biri de “norm” kavramıdır. Toury, norm kavramını çevirmenlerin düzenli davranış biçimleri olarak açıklamış ve bu davranış biçimlerinin çeviri süreci içerisinde alınan kararların bir tezahürü olduğunu belirtmiştir. Diğer bir deyişle, bu normlar, çevirmenlerin çeviri süreci öncesinde ya da esnasında aldığı kararlarda yönlendirici unsurlardır. Toury, bu normları öncül normlar, süreç öncesi normlar ve çeviri süreci normları olmak üzere toplam üç ana başlık altında toplamaktadır. Çeviri süreci daha henüz başlamadan, çevirmenin çeviri sürecine ilişkin aldığı kararlara “öncül normlar” denilmektedir. Çevirmenlerin çeviri yaparken erek dil ve kültürün normlarına mı yoksa kaynak dil ve kültürün normlarına mı daha yakın olacakları ile ilgilidir. Şayet çevirmen kaynak metne yakın bir tutum sergiliyor ise çeviride “yeterlik” söz konusudur, erek metne

yakın bir tutum sergiliyor ise çeviride “kabul edilebilirlik” söz konusudur (aktaran Gürçağlar, 2016, s.135-137).

Çevirmen, öncül normlara yönelik bir karara vardıktan sonra ikinci aşama olarak çeviriyi hangi çeviri politikası çerçevesinde gerçekleştireceğine karar verir. Bu aşamada da çeviri süreci içerisine halen girilmemiştir. Yine bu aşamada çevirmen, çeviri politikasına ek olarak metnin doğrudanlığına yönelik de bir karara varmaktadır. Başka bir deyişle, çevirmen, çevirinin doğrudan X dilinden mi yoksa aracı bir metin vasıtasıyla mı gerçekleştirileceğine ilişkin bir karara varmak durumundadır. “İşlemsel normlar” olarak da adlandırılan “çeviri süreci normları” artık çeviri sürecinin başlamasıyla birlikte devreye giren normlardır. “Bu aşamada çevirmenin metnin yapısıyla ilgili yapacağı her türlü değişiklik, ekleme ve çıkarma matrisyel normlar kategorisinde incelenir. Bu ekleme ve çıkarmalar metnin makro yapısıyla ilgilidir. Öte yandan metne yapılan küçük değişiklikler (sözcük seçimleri vb.) metinsel-dilsel norm başlığında ele alınır ve metnin mikro yapısıyla alakalıdır” (Toury, Munday ve Odacıoğlu’ndan aktaran Odacıoğlu & Çoban, 2017, s.275).

Toury’ye göre BÇA yöntemi üç aşamadan oluşmaktadır (Toury ve Munday’dan aktaran Gürçağlar, 2016, s.135):

1. Öncelikle çeviri metnin erek kültür dizgesi içindeki konumu belirlenir, metne verilen önem ya da erek kültür tarafından ne derece kabul gördüğü incelenir.
2. Kaynak ile erek metinler karşılaştırılarak deyiş kaydırmaları saptanır, her iki metinden seçilecek ikili metin birimleri ve altta yatan çeviri kavramına ilişkin genellemeye varmaya çalışılır.
3. Gelecekte çeviri yaparken alınan kararlarda yararlanılabilecek sonuçlara varılır.

Bu üç aşamadan birinci ve ikinci aşama daha çok BÇA’nın betimleyici yönüne ilişkindir, üçüncü aşama ise çeviri eğitimi alanına yönelik bir içeriğe sahip olduğundan BÇA’nın uygulamalı alanına yöneliktir. Ayrıca bu aşamalardan birincisi Çoğuldizge kuramıyla doğrudan bağlantılıdır ve ilgili çeviri metnin bu kuram temel alınarak konumlandırılmasını içermektedir. İkinci aşamada bahsi geçen karşılaştırmalı çalışma ancak norm kavramı ile gerçekleştirilebilmektedir (Gürçağlar, 2016, s.135).

5.2.3. Çoğuldizge Kuramı

Geçmiş dönemlerden itibaren çeviribilim alanında hâkim anlayış olarak varlığını sürdürmüş olan kaynak odaklı çeviri anlayışı, özellikle 1970’li yıllardan sonra betimleyici

Çalışmaların hız kazanmasıyla birlikte doğruluğu sorgulanır duruma gelmiştir. Yapılan betimleyici çalışmalarla birlikte, eviribilim dilbilim alanının dar sınırları içerisinden kurtarılarak, kültürün de içerisinde bulunduğu daha geniş bir çerçeveyle ele alınmaya başlamıştır. Bunun sonucunda, çevirinin salt bir dilsel aktarım olduğu görüşü tarihe karışmış ve çevirinin dilsel bir aktarımın yanı sıra kültürel bir aktarım da olduğu düşüncesi, eviribilim alanında yankı bulmuştur (Yalçın, 2015, s.54).

Çevirinin hem dilsel hem de kültürel bir aktarım olduğu anlayışını savunan en önemli kuramlardan biri de 1970’li yıllarda Itamar Even-Zohar tarafından geliştirilen Çoğuldizge kuramıdır. nemli bir kültür araştırmacısı olan Even-Zohar, oğuldizge kuramını, kültür ve edebiyat alanlarını tetkik etmede yararlanabileceği bir araç olarak geliştirmiştir. Söz konusu kuram, kendisinden yalnızca eviri metinlerine ilişkin incelemelerde istifade edilebilecek bir kuram olmaktan ziyade, kültürel alana ait her türlü ürünün incelenmesinde de yararlanılabilen bir kuram olma özelliğine sahiptir. Even-Zohar, toplumlarda gerçekleşen birtakım değişikliklerin ve dönüşümlerin, edebiyat ile bağlantısını ortaya koymak amacıyla Çoğuldizge kuramını geliştirmiştir. Çeviribilim alanında da başvurulan bir kuram olma özelliği taşıyan Çoğuldizge kuramı, özellikle hangi metinlerin çevrilmek üzere tercih edileceği, nasıl çevrileceği ve nasıl okunacağı gibi konularda toplumsal bağlamın ne denli önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır (Yalçın, 2015, s.57).

Kuramını geliştirirken sosyoloji ve edebiyat alanlarından önemli ölçüde istifade eden Even-Zohar, İşlevci eviri kuramlarından farklı olarak eviri sürecini değil, eviri ürününü araştırma nesnesi olarak nitelendirmiştir (Odacıoğlu & oban, 2017, s.273-274).

Ulusal edebiyatın toplum yapısı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu savunan Çoğuldizge kuramı, edebiyatı, “... içinde türleri, ekolleri ve akımları olan ve tüm bunların okurun ıkartı için birbirleriyle yarıştığı belirli bir kültürün çoğul dizgesi...” olarak tanımlamaktadır (Erkurt, 2017, s.64-65).

Başka bir deyişle, edebiyat, türler, ekoller ve akımlardan oluşan birçok dizgenin bir araya gelerek oluşturduğu bir bütündür. oğuldizge içerisinde yer alan dizgeler arasında bir hiyerarşi söz konusudur. Birbirleriyle sürekli etkileşim içerisinde bulunan bu dizgeler merkezi konumda yer almak ve saygın görünen bir edebiyat seviyesine erişmek için daima bir rekabet ve yarış içerisindedirler. oğuldizge kuramının asıl ilgilendiği temel nokta da tam olarak söz konusu dizgeler arasında yaşanan bu çekişme halidir (Berk, 2005, s.108-109).

Even-Zohar kuramını izah etmede bazı ikili karşıt kavramlardan istifade etmektedir. Bu ikili karşıt kavramların en önemlilerinden biri, merkez ve çevre karşıt kavram ikilisidir. Çoğuldizgenin içerisinde birden fazla merkez ve çevreyi barındırdığını ifade eden Even-Zohar, merkez ve çevre kavramlarını birer konum olarak nitelendirmektedir. Çoğuldizgeyi oluşturan her bir dizgenin, içerisinde bulunan dönemin şartlarına ve koşullarına bağlı olarak merkez ya da çevre konumlarından birinde yer alabileceğini, ancak bu konumların çoğuldizgenin tabiatı gereği değişmez ve sabit birer konum olmadıklarını dile getirmiştir. Merkez ve çevre konumlarında bulunan dizgelerin daimi bir temas içerisinde bulunduğu altını çizen Even-Zohar, bu dizgeler arasında gerçekleşen alışverişi ise “transfer” kavramı ile açıklamaktadır (aktaran Gürçağlar, 2016, s.130).

Bu durum edebiyat açısından değerlendirildiğinde, burada yer alan metinlerin de sürekli bir rekabet içerisinde oldukları söylenebilir. Yaşanan bu çekişme ve rekabet hali metinlerin dizge içerisindeki konumlarının değişmesi ile nihayet bulabilir. Bu metinlerin arasından merkez konumuna sahip olan metinler, çoğuldizge içerisinde önemli ve etkin bir yere sahip olan metinlerdir ve bu metinler “saygın görülen” (canonised) metinler olarak nitelendirilir. Çevre konumunda bulunan diğer metinler ise “saygın görülmeyen” (noncanonised) metinler olarak nitelendirilir, bu metinler merkez konumuna yükselme çabası içerisindeyler, buna karşın merkezde bulunan metinler de konumlarını muhafaza etme gayreti içerisindeyler. Ancak bahsi geçen bu konumlar da değişmez konumlar değildir. Saygın görülmeyen metin ya da tür kapsamına giren bir metin ya da tür, sahip olduğu mevcut konumunu değiştirerek saygın görülen metin ya da tür kapsamına girebilir. Buna bir örnek olarak edebiyat dizgesinde çevre konumunda yer alan ancak daha sonra merkez konuma yükselen ve böylelikle saygın metin ya da türlerin içerisinde yer almayı başarmış fantastik ya da polisiye edebiyat verilebilir (Berk, 2005, s.109).

Yazın edebiyatının, çoğuldizgenin içerisinde yaşanan kıyasıya rekabetin bir parçası olduğuna dikkat çeken Even-Zohar, yazın edebiyatının ulusal kültürlerin değişimi, gelişimi, dönüşümü ve şekillenmelerinde sahip olduğu etkin rolü nedeniyle ayrı bir edebi dizge olarak ele alınmasının gerekliliği üzerinde durmuştur (Yazıcı’dan aktaran Erkurt, 2017, s.65).

Merkez ve çevre unsurlarının daimi bir rekabet içerisinde olduğunu ve adeta birbirleriyle yarış halinde bulunduğunu vurgulayan Even-Zohar’a göre, merkez ve çevre unsurlarının ezeli rakip olmaları bilhassa ulusal edebiyatın gelişmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

Zira yeni edebi eserlerin çeviri aracılığıyla zamanla ulusal edebiyatın birer parçası haline gelmesinin bir sonucu olarak, ulusal edebiyatın merkezinde yer alan metinler sahip oldukları merkezi konumunu yitirmekte ve yerlerini yeni metin türlerine bırakmaktadırlar (Odacıoğlu & Çoban, 2017, s.274).

Çeviri vasıtasıyla erek dile ve kültüre kazandırılan edebi eserler ya da türler, zaman içerisinde merkezi konuma yükselerek ve erek kültürün edebi dizgesinin ayrılmaz birer parçası haline gelerek, erek kültürün yazarları için birer esin kaynağı olma işlevini üstlenirler. Erek yazarlar ise kendi dillerinde bu çeviri eserlere benzer eserler kaleme almaya başlarlar. Bu sayede erek kültürün ulusal edebiyatı bir yenileşme döngüsü içerisine girmekte ve her yeni edebi eser ya da tür ile birlikte çeşitlenme imkânı bulmaktadır (Odacıoğlu & Çoban, 2017, s.274).

Çoğuldizge kuramında yer alan bir diğer karşıt kavram ikilisi de birincil edebiyat ve ikincil edebiyat ikilisidir. Çeviri yazının ağırlıklı olarak ikincil bir öneme sahip olduğunu belirten Even-Zohar, ancak bazı durumlarda çeviri yazının birincil konuma yükselebileceğini öne sürmüştür (Yalçın, 2015, s.57):

“(a) Çoğuldizge henüz oluşmamışken ya da başka bir deyişle, edebiyat henüz “genç” ve yerleşme sürecinde iken; (b) edebiyat ya “çevresel” ya “güçsüz” ya da her iki durumda iken; (c) edebiyatta dönüm noktaları, bunalımlar ve yazınsal boşluklar yaşanırken” (Even-Zohar’dan aktaran Gürçağlar, 2016, s.131).

Yazın edebiyatı, çoğuldizgede konum itibarıyla çevrede bulunuyor ise çeviri edebiyatın yenilikçi bir nitelik taşımadığı, dolayısıyla da ikincil edebiyat konumunda yer aldığı söylenebilir. Çoğuldizge kuramına göre, çeviri metinlerinin dizge içerisinde yer alan diğer metinlerle sahip oldukları ilişkinin niteliği ve dizge içerisinde konum itibarıyla nerede durdukları gibi hususlar, çevirmenlerin çeviri sürecinde hangi çeviri stratejilerini benimsemesi gerektiği noktasında yönlendiricidir. Ayrıca hedef toplumun, bir çeviri metnine ilişkin beklentilerinin şekillenmesinde de bu hususların etken bir role sahip olduğu söylenebilir (Gürçağlar, 2016, s.131).

Bir çeviri yapıtının, sahip olduğu edebiyat modeli itibarıyla erek dizgede birincil bir konumda yer aldığı ve erek dizgede herhangi bir karşılığı bulunmadığı takdirde, çeviride kaynak dil ve kültür normlarını dikkate alan bir yaklaşım benimsenir. Buna karşın çevirinin, konumu bakımından çoğuldizge içerisinde ikincil olduğu durumlarda ise çeviride erek dil ve kültür normlarına öncelik verilir (aktaran Gürçağlar, 2016, s.131).

Tüm bu bilgilerden hareketle; çeviri olgusunu açıklamada, dilbilimsel yaklaşımların ön plana çıkardığı birtakım katı kuralların yetersiz oldukları ve çeviri olgusunun daha kapsamlı bir bakış açısı ile özellikle de kültür bağlamında ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Çeviri olgusuna ilişkin birtakım anlayış ve yaklaşımların şekillendirilmesinde, yalnızca kaynak metnin değil, çeviri metnin erek kültür dizgesi içerisindeki diğer unsurlarla ilişkisinin niteliğinin de önemli olduğu unutulmamalıdır (Yalçın, 2015, s.58).

5.3. Kültüre Özgü Terimlerin Çevirisi

Kültür çevirisi, yalnızca belirli bir kültürde yeri olan ve bir anlam ifade eden, ancak diğer kültürlerde herhangi bir karşılığı olmayan kavramların, deyimlerin ve deyişlerin tercümesini içermektedir. “Kültüre özgü terimler” (culture specific terms) olarak adlandırılan bu kavramların, yalnızca ait oldukları kültüre özgü olmaları “çevrilemezlik” savının ortaya atılmasında önemli bir dayanak olarak gösterilebilir. Kimi çeviri teorisyenleri kültüre özgü terimlerin çevrilemez olduğunu iddia etseler de, çeviri teorisyenlerinin büyük bir çoğunluğu, bu zorlukların hem kaynak hem de erek dili ve kültürü hakkında yeterli bilgiye sahip, donanımlı çevirmenler tarafından kullanılan doğru yöntem ve stratejiler ile aşılabileceğini öne sürmektedirler (Neshkovska & Kitanovska–Kimovska, 2018, s.166).

Edebi metinler, toplumların sosyal ve kültürel yaşamlarını en iyi yansıtan metin türlerindendir, bunun bir sonucu olarak da edebi metin çevirileri, kültürlerarası iletişimi sağlayan en önemli ve etkili araçlardan biridir. Dolayısıyla edebi metinler, toplumların sosyal ve kültürel yaşamları ile iç içe oldukları için, bu metinlerin başka dillere aktarılması da çevirmen açısından zorlu bir iştir. Kültüre özgü terimlerin başka dillere aktarılması, çevirmenin özellikle edebi metinlerde karşılaştığı yaygın çeviri sorunlarından biridir. Kültüre özgü terimler, belirli bir dil ve kültürde belirli nesneleri, olguları vb. sembolize eden terimlerdir. Bu terimler, ait oldukları kültür ile öylesine bütünleşmiştir ki ve emsalsizdir ki, bu terimler diğer dillerde ve kültürlerde bilinmediği ya da tanınmadığı için birebir eşdeğeri bulunmamaktadır. Bazen aktarım sağlanmak istenen iki kültür arasındaki farklılık o denli muazzamdır ki, çevirmen her ne kadar nitelikli, deneyimli bir çevirmen olsa dahi kaliteli bir çeviri ürünü her zaman ortaya koyamayabilir. Çevirmenler, kültüre özgü terimlerin aktarımında büyük bir sorumluluk üstlenmektedirler. Zira kaynak metnin

içerisinde yer alan herhangi bir kültürel unsurun erek dile yanlış bir şekilde aktarılması, kaynak kültürün erek okuyucu kitle nazarında yanlış bir imaj çizmesine yol açabilir (Guerra, 2012, s.1).

Guerra (2012, s.4), kültüre özgü terimlerin çevirmen için önemli ve zor bir çeviri sorunu olduğunu kabul etmektedir, ancak Leipzig okulundan Kade, Jäger ve Neubert gibi bazı çeviri akademisyenlerine atıfta bulunarak temelde tüm dillerin aynı şeyi söylediklerini, ancak dillerin bunları kendi kuralları çerçevesinde ve farklı biçimlerde ifade ettiklerini savunmaktadır.

Kültüre özgü terimler çeşitli ve birbirinden farklı kategoriler altında incelenmektedir. Kültüre özgü terimler, belirli bir kültürde nesnelere ya da kavramlara işaret etmektedirler. Bu terimler, belirli bir kültüre has oldukları için yalnızca ait oldukları kültürde mevcutken ve ilgili kültürde bir gerçekliği yansıtırken, aynı kavram ya da nesne başka bir kültürde var olmayabilir ya da bir kültür için önemli olan herhangi bir şey diğer kültürlerde özel bir anlam ifade etmeyebilir. Bazı durumlarda kültürler arasında benzerlikler olsa da kültüre özgü terimlerin diğer kültürlerde birebir eşdeğerine genellikle rastlanılmamaktadır. Kültüre özgü terimlerin, erek kültürde çoğunlukla herhangi bir karşılığının bulunmaması çevirmenin üstesinden gelmesi gereken önemli bir çeviri sorunudur. Dolayısıyla kültüre özgü terimlerin erek dile aktarılması noktasında çevirmene çok iş düşmektedir. Bu terimlerin erek dile en uygun şekilde aktarılabilmesi için çevirmenin öncelikle bu terimlerin ne anlama geldiğini, hangi bağlamlarda kullanıldıklarını kavramış olması, buna ek olarak da bu terimlerin (tarihsel, sosyolojik, ekonomik, ideolojik vb. gibi) arka plan bilgisine sahip olması elzemdir (Neshkovska & Kitanovska–Kimovska, 2018, s.169).

Kültüre özgü terimlerin tercümesi konusu, birçok çeviri teorisyenleri ve uygulayıcıları tarafından ele alınmıştır ve söz konusu terimlere işaret eden çeşitli üst kavramlar geliştirilmiştir. Örneğin, Newmark (1988) bu terimlere bir üst kavram olarak “cultural words” ifadesini, Baker (1992) “culture-specific concepts” ifadesini, Robinson (1997) “realia” ifadesini, Schäffner ve Wiesenmann (2001) “culture-bound phenomena and terms” ve “culture-specific items” ifadelerini kullanmışlardır (Neshkovska & Kitanovska–Kimovska, 2018, s.168).

Baker (2018, s.19) “In Other Words A Coursebook on Translation” adlı kitabında, sözcük düzeyinde “eşdeğersizlik” (non-equivalence) kavramını ele almıştır ve bu kavramı, kaynak metin içerisinde yer alan bir sözcük için erek dilde doğrudan bir eşdeğerin bulunmaması

durumu olarak açıklamıştır. Baker, çeviri sürecinde sıklıkla karşılaşılabilen sözcük düzeyinde eşdeğersizlik durumunun, farklı nedenlerden ötürü ortaya çıkabileceğini ve bu eşdeğersizlik türlerinin zorluk derecelerinin birbirinden farklılık gösterebileceğini, dolayısıyla da her bir eşdeğersizlik türünün farklı bir çeviri stratejisinin kullanımını gerektirdiğini belirtmiştir. Ayrıca Baker'e göre, eşdeğersizlik türlerinin çevirisinde kullanılan stratejilerin belirli bir kalıba sokularak, söz konusu eşdeğerlik türleriyle her durumda kullanılmak üzere eşleştirilmesi de doğru bir yaklaşım değildir.

Baker, eşdeğersizlik durumunun ortaya çıkmasına neden olan yaygın olarak bilinen problemleri 11 ayrı başlık altında toplamıştır. Kültürel farklılıkların hissedilmesinde önemli bir yeri olan kültüre özgü terimlere bir üst kavram olarak “culture-specific concepts” (kültüre özgü kavramlar) ifadesini kullanmıştır ve bu üst kavram aynı zamanda 11 başlıktan biridir.

Buna göre, kaynak metin içerisinde yer alan ve kaynak kültür ile bütünleşmiş bir kavramın, hedef kültürde bulunmaması ve tanınmaması durumudur. Kültüre özgü kavramlar, somut ya da soyut bir nesneye ya da olguya işaret edebilir, dini bir inanç, sosyal bir gelenek ya da hatta bir tür yiyecek ile ilgili olabilir. Bu duruma örnek olarak İngilizcedeki “privacy” (kişisel gizlilik) kavramı verilebilir. Bu kavram, İngiliz kültürüyle o kadar iç içedir ki, söz konusu kavramın diğer dillere tercümesi oldukça zordur ve diğer kültürlerin insanları tarafından da nadiren anlaşılmaktadır (Baker, 2018, s.19).

5.3.1. Kültüre Özgü Terimlerin Sınıflandırılması

Kültüre özgü terimlerin erek dile aktarımını kolaylaştırmak için birçok çeviri teorisini tarafından kültüre özgü terimlere yönelik çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır.

Guerra'nın (2012) kültüre özgü terimlere yönelik sınıflandırması dört ana başlıktan oluşmaktadır:

- 1) coğrafi ve etnografik terimler; 2) folklor, gelenek ve mitolojiye atıfta bulunan kelime ve ifadeler; 3) günlük nesnelerin isimleri, eylemler ve etkinlikler (yiyecek ve içecekler, giysi, konut, araçlar, toplu taşıma, danslar ve oyunlar, ölçüm birimleri, para, vb gibi); 4) bölgesel idari birimleri veya bölünmeleri ifade eden sosyal ve tarihsel terimler; bölümler, meslekler, unvanlar, rütbeler, selamlaşmalar ve tedaviler; kurumlar, milli ve dini kuruluşlar, vb. (aktaran Neshkovska & Kitanovska-Kimovska, 2018, s.169).

Katan (1999, s.45-61) “Logical Levels and Culture” adlı kitabında kültürün, mantıksal düzeylerin her birinde kendini nasıl ortaya çıkardığına kapsamlı bir bakış açısını sunmak ve kültürel farklılıklara yönelik pratik örnekler vermek amacıyla kültüre özgü terimleri altı ana başlık altında incelemiştir:

1. Environment (Çevre)
 - a) Physical environment (Fiziksel çevre)
 - b) Political environment (Siyasal ortam/çevre)
 - c) Climate (İklim)
 - d) Space (Alan)
 - e) The built environment (Yerleşik çevre)
 - f) Dress (Kıyafet)
 - g) Olfaction and food (Koku alma duyusu ve yemek)
 - h) Temporal setting (Zamansal ayar(lama))
2. Behaviour (Davranış)
3. Capabilities/ Strategies/ Skills (Yetenekler/ Stratejiler/ Beceriler)
 - a) Language channel and style (Dil kanalı ve stili)
 - b) Rituals (Dini törenler)
 - c) Strategies (Stratejiler)
4. Values (Değerler)
5. Beliefs (İnançlar)
6. Identity (Kimlik)

Newmark’a (1988, s.94) göre kültür, belirli bir dili ifade aracı olarak kullanan bir topluma özgü yaşam biçimi ve bu yaşam biçiminin dışı vurumudur. “Kültürel” dili “evrensel” ve “bireysel” dilden ayrı tutan Newmark, “ölmek”, “yaşamak”, “yıldız”, “yüzmek”, “ayna” ve “masa” gibi olgulara ve eşyalara neredeyse her kültürde rastlanıldığı için, bu tarz kavramların başka bir dile dolayısıyla başka bir kültüre aktarımında genellikle herhangi bir çeviri problemi ile karşılaşmadığını ifade etmektedir. Ancak “monsoon” (muson rüzgârı), “steppe” (bozkır), “dacha” (rus kır evi, villa), “tagliatelle” (italya'ya özgü bir çeşit makarna) gibi kavramlar kültüre özgü kavramlar olduklarından, bu ve buna benzer kavramların, kaynak dil ve erek dil arasında kültürel bir örtüşme olmadığı sürece çeviri açısından problem teşkil ettiğini belirtmiştir.

Newmark (1988, s.94) ayrıca “kültürel odak” (cultural focus) kavramından da söz etmektedir. Buna göre “kültürel odak”, bir dilsel topluluğun odağını bir konu ya da bir alan üzerinde yoğunlaştırması ve söz konusu bu konuya ya da alana ilişkin özel bir dil ve

terminoloji geliştirebilmek için çok sayıda kelime türetmesidir. Bir dildeki kelime yoğunluğundan hareketle, ilgili kültür için hangi konuların ya da alanların önemli olduğuna ilişkin çıkarımda bulunulabilir. Örneğin, İngilizlerin kültürel odağı spordur (kriket oyunu ile ilgili çok sayıda kelime mevcuttur), Fransızların kültürel odağı şarap ve peynirdir, Almanların sosis, İspanyolların boğa güreşi, Arapların develer, Eskimoların kültürel odağı ise kاردır. Bir dil toplumunun kültürel odakları nerede bulunuyorsa, orada kaynak ve hedef diller arasındaki kültürel 'boşluk' veya 'mesafe' den kaynaklanan bir çeviri probleminin ortaya çıkma potansiyeli de oldukça yüksektir.

Newmark (1988, s.95), kültüre özgü terimlerin, belirli bir dil ve kültür ile ilişkilendirildiği ve tam anlamıyla tercüme edilemediği için kolay tespit edilebildiklerini belirtmiştir. Kültüre özgü terimlerin yapı itibarıyla biricikliği, bu kelimelerin sözcüğü sözcüğüne tercüme edilmesini olanaksız kılmaktadır, ancak kültüre özgü geleneklerin büyük bir çoğunluğu gündelik dil vasıtasıyla erek dilde açıklanabilmektedir.

Newmark “A Textbook of Translation” (1988) adlı kitabında kültüre özgü terimler için “cultural words”i (kültürel kelimeler) üst kavram olarak kullanmıştır. Kültürel kelimeleri de Nida’nın (1966, s.91) çalışmasına dayanarak beş ana başlık altında kategorize etmiş ve bunlara yönelik tipik örnekler vermiştir (Newmark, 1988, s.103):

- (1) Ecology Animals, plants, local winds, mountains, plains, ice, etc.
- (2) Material culture (artefacts) Food, clothes, housing, transport and communications
- (3) Social culture - work and leisure
- (4) Organisations, customs, ideas -Political, social, legal, religious, artistic
- (5) Gestures and habits (often described in 'non-cultural* language)

Newmark, kültüre özgü terimlere yönelik 1988 yılında yaptığı sınıflandırmasını, “Translation and Culture” (Çeviri ve Kültür) (2010, s.175) adlı makalesinde genişletmiştir:

- 1. Ecology**, the geological and the geographical environment.
- 2. Public life**, including Politics, Law and Government.
- 3. Social life**, including the economy, occupations, social welfare, health and education.
- 4. Personal life**, including food, which is always the pre-eminent cultural component, and clothing and housing, both these rapidly losing any cultural component they ever had (Italian, Chinese, Indian restaurants are everywhere, but they retain their cultural identity.)
- 5. Customs** like slow hand clapping and table rapping (meaning applause)

or the presence of spirits) and pursuits such as cricket and football, with all their national idioms: sticky wicket, offside.

6. Private passions, which may be religion, music, poetry, as well as their very different social organisations, the churches, the Arts Councils, the poetry societies which contain them.

Newmark birinci kategorisinde “Ekoloji” başlığı altında jeolojik ve coğrafi çevreyi ele almaktadır. Bu kategori, bitki örtüsü, hayvanlar, yerel rüzgârlar, ovalar, buzullar vb. gibi tabiata ait kavramları içermektedir. İkinci kategorisi “Kamusal hayat” başlığı ise siyaset, hukuk ve devlet yönetimi gibi konuları içermektedir. Üçüncü kategorisi “Sosyal yaşam” ise ekonomi, meslekler, toplumsal refah, sağlık ve eğitim gibi konuları kapsamaktadır. Dördüncü kategorisi olan “Kişisel yaşam” başlığı altında ise yiyecek-içecekler, kıyafetler, barınma, mutfak ve ev eşyaları ele alınmaktadır. Beşinci başlık olan “Gelenek-görenekler” de ise yavaş el çırpma, masaya hafifçe vurma (alkışlamak ya da ruhların varlığı için), kriket ve futbol gibi ilgi alanlarını ve bu alanlara ilişkin ulusal deyimleri (örneğin: sticky wicket, offside) ele almaktadır. Ve son başlık olan “Kişisel meraklar” da ise din, müzik, şiir, sosyal örgütler, kilise ayini, şiir topluluklarını içeren sanat konseyleri gibi alt başlıkları incelemektedir.

5.3.2. Venuti’nin Çevirmenin Görünürlüğü/Görünmezliği Konsepti

Yerlileştirme ve Yabancılaştırma çeviri stratejilerinden ilk kez bahseden kişi, Romantik akımının önde gelen isimlerinden biri olan Schleiermacher’dır. Ancak söz konusu bu iki kavram, ünlü Amerikan çeviribilimci Venuti tarafından azınlık kültürlerine/dillere ve sömürge sonrası döneme yönelik yapılan araştırmalar ve incelemeler sonucunda yeniden ele alınmış ve daha farklı bir perspektif çerçevesinde değerlendirilmiştir. Venuti, “Yerlileştirme” ve “Yabancılaştırma” kavramlarını ele alırken sahip olduğu bakış açısını pekiştirmek adına, çevirmenin “görünürlüğü” ve “görünmezliği” gibi başka kavramlar da ortaya atmıştır. Venuti, tüm bunlara ek olarak çeviri metinlerini de bir eser olarak nitelendirmiş, çeviri metinlerine en az kaynak metinler kadar önem verilmesi gerektiğini ve bu metinlerin de kaynak metinler gibi itibar görmesi gerektiğini savunmuştur (Odacıoğlu, Köktürk ve Aytaş, 2016, s.620).

Venuti de tıpkı Schleiermacher gibi çeviride, Yerlileştirme yerine Yabancılaştırma çeviri stratejisinin tercih edilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Venuti'nin aşağıdaki şu ifadeleri bu konuda bir kanıt niteliğindedir:

Çeviride etnik milliyetçilik şiddetini/zorbalığını kontrol altına aldığı için yabancılaştırma çeviri stratejisini öneriyorum, günümüzde İngilizce konuşan ulusların baskınlığı ve eşit olmayan kültürel alışverişler ile yarışabilmek için dünya meselelerinin mevcut durumuna stratejik bir kültürel müdahale arzu edilmektedir. İngilizcede çeviriyi yabancılaştırmak, demokratik jeopolitik ilişkilerin yararınadır ve etnik milliyetçilik ve ırkçılık, kültürel narsisizm ve emperyalizme karşı bir direniş biçimi olabilir (Venuti'den aktaran Snell-Hornby, 2006, s.145-146).

Yukarıdaki alıntıdan hareketle Venuti'nin, “Yerlileştirme” çeviri stratejisine karşı olduğunu ve İngilizce konuşan ulusların diğer toplumlar üzerindeki baskısını azaltmak, adaletsiz ve eşit olmayan kültürel alışverişi dengelemek için “Yabancılaştırıcı” çeviri stratejisini bir çözüm yöntemi olarak önerdiği söylenebilir.

Yirminci yüzyıl boyunca bilimsel araştırmalar aracılığıyla elde edilen muazzam ekonomik ve politik güç, toplumsal hayatın hemen hemen bütün alanlarında doğru, anlaşılır ve kesin bilgiye ulaşma eğiliminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durumdan etkilenen en önemli alanlardan biri de çeviri araştırmaları olmuştur. Böyle bir eğilimin ortaya çıkmasıyla birlikte, çeviri alanında yabancı metnin türü ne olursa olsun (edebi, bilimsel, teknik ya da pragmatik; bir roman ya da bir restoran menüsü farketmeksizin) özellikle “akıcılık” ve “kolay anlaşılabilirlik” gibi birtakım kriterler çeviri metinlerinde aranmaya başlanmıştır. Çeviri metinlerinde özellikle “akıcılığın” ve “kolay anlaşılabilirliğin” ön plana çıkmasıyla birlikte, çevirmenler yabancı metinlerin yalnızca temel anlamlarına odaklanmış, yabancı metinlerin kendine özgü dilsel ve biçimsel özelliklerini ve içerdiği kültürel değerleri göz ardı etmiş ve çeviri metinlerini yalnızca erek dilin dilsel özellikleri ve kültürel değerleri ile şekillendirmişlerdir. Bu yöntemle oluşturulan çeviri metinleri içerisinde erek okuyucuya yabancı, bilinmedik ya da şaşırtıcı gelebilecek herhangi bir unsur barındırmadığından, erek okuyucu kaynak metnin temel düşüncelerine herhangi bir dilsel ya da kültürel engele takılmadan rahatlıkla ulaşabilmiştir. Bu sayede de çevirmen akıcı bir çeviri metin elde etmiş olmaktadır. Çevirmenlerin çevirilerinde böyle bir tutum sergilemeleri, sahip oldukları çevirmen kimliklerini de etkileyerek ortaya koyduğu çeviri çalışmalarının orijinal metin karşısında gölgede kalmasına ve ikinci dereceden bir metin olarak değerlendirilmesine yol açmıştır (Venuti, 2008, s.5-6).

Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan bu yana, Amerika'nın dünya üzerindeki siyasi ve ekonomik hegemonyasına bağlı olarak yabancı yayıncıların diğer dillere kıyasla ağırlıklı olarak hemen hemen her türden İngilizce kitapları çevirmeleri, buna karşın farklı dillerden İngilizceye yapılan çevirilerin sayıca az olması Venuti'nin dikkatini çeken önemli meselelerden biri olmuştur. İngilizceden farklı dillere yapılan çeviriler vasıtasıyla, İngiliz ve Amerikan kültürlerinin diğer toplumlar üzerinde kurduğu baskı ve yaptığı kültürel istila ve bu sayede elde ettiği finansal getiriler Venuti'yi rahatsız etmiştir. Venuti, İngilizceye çevirisi gerçekleştirilen yabancı metinlerin içerdiği dil kullanımsal özelliklerinin ve kültürel değerlerinin saf dışı bırakılarak, bunların İngiliz dilinin dilsel ve kültürel özelliklerine uyarlanmasının etik olmadığını savunmaktadır. Bu şekilde İngilizceye çevirisi yapılan yabancı metinlerin görünmez olduklarını ve bunun sonucunda da erek okurun farklı toplumsal ve kültürel dokuları tanıma fırsatının elinden alındığını savunmaktadır. Venuti, çevirmenlerin İngiliz ve Amerikan kültüründe konum itibarıyla “görünmez” olmalarını, finansal durumlarının kötü olmasını ve saygınlık açısından hak ettiği değeri görememelerini çevirmenlerin çeviride akıcılığı ön plana çıkararak ve yerileştirici bir çeviri stratejisi benimsemelerine bağlamıştır. Venuti tüm bunlara dikkat çekebilmek için “görünmezlik” kavramını ortaya atmıştır (Venuti, 2008, s.12-13).

Venuti görüşünü savunurken “majör/birincil dil”, “minör/ikincil dil” ve “remainder” gibi kavramlardan bahseder. Venuti'ye göre, minör yani ikincil dil, birincil dili biçimlendiren önemli faktörlerden biridir. Türkçedeki anlamı “geri kalan kısım ya da tortu” olan “remainder” kavramı ise, majör yani birincil dilde tehlike çanlarının çalmasına neden olan bir kavramdır, zira söz konusu kavram ile diğer dillerden İngiliz diline yapılan çevirilerde kaynak metne ait bazı dilsel ve kültürel değerlerin olduğu gibi aktarılması anlatılmak istenir. Bu durum doğal olarak majör dillerinde tortuların kalmalarına neden olmaktadır. Bahsedilen bu durum İngilizcenin çeviri alanındaki dominantlığına son vermek için Venuti tarafından önerilen bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Durum bu açıdan değerlendirildiğinde, Yabancılaştırma çeviri stratejisinin benimsenmesine bağlı olarak, kaynak metne ait dilsel-kültürel unsurların korunarak erek dile aktarılması durumunda erek metin, erek okurda bir çeviri metin hissiyatı uyandırabilmektedir. Buna ek olarak çeviri metin, erek kitle için kaynak dili ve kültürü tanıma hususunda önemli bir referans noktası haline gelebilmektedir (Odacıoğlu vd., 2016, s.623-624).

Kaynak dile ve kültüre ait birtakım değerlerin, arka planda erek dil ile sürekli etkileşim içerisinde bulunan ve erek dilin temel taşları olarak nitelendirilebileceğimiz kültür, gelenek-görenekler, yaşam tarzı, hayat görüşü, ideoloji, politik düşünceler gibi birçok unsurla çatışmayacak hale getirilmeleri ve erek dile ait bu unsurlarla örtüşmelerinin sağlanması “Yerlileştirme” stratejisinin özünü oluşturmaktadır.

“Yerlileştirme” stratejisinde güdülen temel amaç, erek okurun kendisi için yeni, yabancı ve bilinmeyen bir kültürle ve bu kültüre ait yaşam tarzıyla karşılaşmasına mani olmaktır. Buna ek olarak erek okurda, orijinal bir metin okuyormuş hissiyatı yaratılarak erek okurun dilsel-kültürel engellere takılmadan rahat ve akıcı bir şekilde, keyifli bir okuma deneyimi gerçekleştirmesini sağlamak da güdülen temel amaçlardan biridir (Yurtdaş, 2016, s.382).

“Yabancılaştırma” stratejisinde ise erek dil, kültür ve edebiyat anlayışı ile örtüşmeyen, kaynak dile ve kültüre ait birtakım yabancı unsurların korunarak erek dile aktarılması söz konusudur. Bu stratejiye başvurularda kaynak dil ve erek dil arasındaki kültürel farklılık erek metne yansıtılmakta, erek metin okurunda bir çeviri metin okuyormuş hissiyatı uyandırılmaktadır. Bu sayede de çeviri metin, erek okur için kaynak dili ve kültürü tanıma noktasında önemli bir referans haline gelmekte ve böylece çevirmen de kendisini görünür kılmaktadır (Yurtdaş, 2016, s.382).

Yerlileştirme ve Yabancılaştırma çeviri stratejilerine yönelik Gideon Toury ve Itamar Evan Zohar'ın kuramlarında savundukları görüş ile Venuti'nin savunduğu görüş taban tabana zıt görüşlerdir. Toury'nin kuramında erek kültür çevirinin odak noktasıdır. Söz konusu bu kurama göre çevirmen, çeviri süreci içerisinde yalnızca erek kültürün normlarını dikkate alarak hareket etmelidir. Bundan hareketle Toury'nin “Yerlileştirme” ya da kendi ifade biçimiyle “kabul edilebilirlik” tutumuna sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Buna karşın Venuti de “çeviri şayet evrensel bir olguysa sadece İngilizce'nin baskısı altında yürütülen bir olgu olarak düşünülmemelidir” görüşünden yola çıkarak, yabancı metinlerin yabancı olarak kalmasına, dolayısıyla çeviride Yabancılaştırma stratejisine büyük bir önem atfetmektedir. Bu açıdan bakıldığında "remainder" (tortu) kavramı, Venuti için kritik bir öneme sahiptir (Odacıoğlu vd., 2016, s.625).

Venuti, çeviri sürecinde tercihini “Yerlileştirme” çeviri stratejisinden yana kullanan bir çevirmenin, bu tercihinin arka planında başka nedenlerin olabileceğine dikkat çeker. Çevirmen, yaşadığı dönemde hâkim olan politik, siyasi ya da ideolojik düşüncelere hizmet edeceğini düşündüğü için ya da dayatma sonucu bu stratejiyi seçmek durumunda kalabilir.

Bundan başka çevirmenin, “Yerlileştirme” çeviri stratejisini benimsemesinin ardında tamamen masumane bir gerekçe de yatabilir. Örneğin, çevirmen söz konusu çeviri stratejisini kullanarak erek okurların herhangi bir dilsel-kültürel ve iletişimsel engellere takılmadan okuyabilecekleri, karmaşık olmayan, akıcı, açık ve anlaşılır bir çeviri metni oluşturarak, erek okurda adeta kendi kültürlerine ait orijinal bir metin okuyormuş izlenimi bırakmak amacıyla da bu stratejiyi tercih edebilir (Venuti’den aktaran Yıldırım, 2015, s.225).

Günümüzde halen akademisyenler ve yayınevleri tarafından çeviri alanına yönelik gerekli ilgi ve özenin gösterilmemesi, telif hakkı gibi hukuki düzenlemelerin çevirmenlerin lehine olacak şekilde oluşturulmamaları gibi birçok neden, Venuti’nin çeviride özellikle “Yabancılaştırma” stratejisini benimsemesinde etkin rol oynamıştır. Buna ek olarak Venuti, nitelikli bir çeviri metnin, erek okuyucu kitlesini kaynak kültürün özellikleri hakkında bilgilendiren, erek okuyucu kitlesine yeni bilgiler ve tecrübeler kazandıran ve çeviri metnin gerçekten de bir çeviri metin olduğunu erek okuyucuya hissettirebilen bir metin olması gerektiğinin altını çizmiştir (Odacıoğlu vd., 2016, s.622-623).

BÖLÜM VI

“İSTANBUL HATIRASI” ROMANI

6.1. Romanın Yazarı

Türkiye’nin en önemli polisiye ve suç yazarlarından biri olan Ahmet Ümit, 1960 yılında Gaziantep’te doğmuştur. 1983 yılında Marmara Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü’nü bitiren Ümit, 1985-1986 yılları arasında Moskova’da, Sosyal Bilimler Akademisi’nde siyaset eğitimi görmüştür. Yazarın ilk öykü kitabı olan Çıplak Ayaklıydı Gece, 1992 yılında yayımlanmıştır, bunu Bir Ses Böler Geceyi, Agatha’nın Anahtarı, Şeytan Ayrıntıda Gizlidir adlı polisiye öykü kitapları izlemiştir.

Yazarın 1996 yılında kaleme aldığı Sis ve Gece romanı, polisiye edebiyat türünde bir başyapıt olarak nitelendirilmiştir. Bu başyapıtı Kar Kokusu, Patasana, Kukla, Ninatta’nın Bileziği, İnsan Ruhunun Haritası, Aşk Köpekliktir, Beyoğlu Rapsodisi, Kavim, Bab-ı Esrar, İstanbul Hatırası, Sultanı Öldürmek, Beyoğlu’nun En Güzel Abisi ve Elveda Güzel Vatanım adlı kitapları izlemiştir. Ahmet Ümit’in, İsmail Gülgeç’le birlikte hazırladığı Başkomser Nevzat-Çiçekçinin Ölümü ve Başkomser Nevzat-Tapınak Fahişeleri, Aptülrika (Abdülkadir Elçioğlu) ile birlikte hazırladığı Başkomser Nevzat-Davulcu Davut’u Kim Öldürdü? ve Bartu Bölükbaşı ile birlikte hazırladığı Elveda Güzel Vatanım-İttihatçıların Yükselişi adlı çizgi romanları da bulunmaktadır.

Yazarın eserleri yirminin üzerinde yabancı dile çevrilmiştir. Yazar, polisiye romanlarında cinayetleri sağlam bir kurgunun üzerine oturarak anlatır, bunu yaparken de insan psikolojisine ilişkin derin çözümlemeler gerçekleştirir. Yazar eserlerinde işlediği olay

örgüsünü, tarih, arkeoloji ve mitoloji alanları ile bağlantılar kurarak anlatır ve bu alanlara dair ilginç bilgileri, eserin sürükleyiciliğini ve akıcılığını bozmayacak şekilde metnin içerisine ustaca yerleştirir.

Tez çalışmasında karşılaştırmalı çeviri analizi yapılmak üzere örneklem olarak seçilen ve yazar tarafından 2010 yılında kaleme alınan İstanbul Hatırası adlı polisiye romanının içeriğine kısaca değinmekte yarar vardır.

6.2. Romanın İçeriği

İstanbul Hatırası, yedi gün içerisinde ardı ardına işlenen, yedi gizemli cinayeti konu edinir. Katiller, işledikleri cinayetleri yedi sayısına odaklanarak, bu sayı çerçevesinde tasarlarlar. Katiller, kurbanlarını, Tarihi Yarımada'yla ilgili inşaat işlerine karışmış ve İstanbul'u yağmalayan kimselerden seçerler. Cinayetler hep aynı ritüeller tekrar edilerek işlenir, katiller, kurbanlarını boğazları kesilmiş bir vaziyette, avuçlarına bir sikke koyarak, tarihi anlamı olan yerlere bırakırlar. Katiller, işledikleri bu cinayetlerle İstanbul'u kuran, başkent yapan ve imar edip güzide bir şehir haline gelmesinde önemli katkıları bulunduran kral, imparator ya da padişahlara gönderme yaparlar.

Birbirine taban tabana zıt fikirleri savunan iki grup, cinayet soruşturması boyunca Başkomiser Nevzat ve ekibinin zanlılar listesinde kalmaya devam eder. Bu gruplardan birisi, İstanbul'un tarihi dokusunu korumaya çalışan Cerrah Namık Karaman ve İSD (İstanbul'u Savunma Derneği) üyeleridir, diğer grup ise İstanbul'u bir imar projesi olarak gören hırslı iş adamı Âdem Yezdan ve Dersaadet Turizm şirketinin çalışanlarıdır. Dersaadet Turizm şirketinin sahibi ve aynı zamanda Hakkârili köklü bir aşiretin reisi olan Âdem Yezdan, Tarihi Yarımada'da özellikle Sultanahmet civarında büyük bir iş merkezi açmak ister. Bundan 3 yıl önce inşaatına başlanılan iş merkezi, 3 inşaat işçisiyle birlikte oradan geçmekte olan, Nevzat'ın çocukluk arkadaşı Handan ve oğlu Umut'un enkaz altında kalarak yaşamlarını yitirmesi nedeniyle durdurulur.

Âdem Yezdan, mahkeme heyetini bir şekilde etkisi altına alarak bunun bir kaza olduğuna ikna eder ve böylece cinayeti örtbas etmeye çalışır. Ancak davayı yakından takip eden Cerrah Namık ve derneği, hayatını kaybedenlerin bir sabotaja kurban gittiklerini iddia eder ve sonunda mahkeme heyeti tarafından davanın yeniden görülmesine karar verilir.

Romanın sonunda, cinayetleri işleyen katillerin, Başkomiser Nevzat'ın çocukluk arkadaşları Yekta ve Demir olduğu ortaya çıkar. Yekta ve Demir işledikleri cinayetlerde birtakım ritüellere başvurarak, İstanbul'da yaşayanlara bu şehrin tarihini öğretmeyi amaçladıklarını ve her ikisinin de çocukluk aşkı olan Handan'ın ve oğlu Umut'un intikamını alarak, hayatlarına bir anlam katmak istediklerini itiraf ederler. Romanın akışı içerisinde özellikle İstanbul'un tarihi dokusuna, doğasına ve güzelliklerine yeterince sahip çıkılmadığı ve gerekli özenin gösterilmediği konusu eleştirilir.

6.3. Çalışma Yöntemi

Tez çalışmasının asıl inceleme kısmına geçilmeden önce, tez çalışması için örneklem olarak seçilen “İstanbul Hatırası” romanı ile bu romanın Almanca tercümesi olan “Die Gärten von Istanbul” romanının, kültürel unsurların aktarımı bağlamında yapılacak olan karşılaştırmalı çeviri analizi sırasında kullanılacak olan yöntemlerin açıklanmasında yarar vardır. “İstanbul Hatırası” romanının içerdiği kültürel unsurların analizinde, romanın Türkçesinde İstanbul/Everest Yayınlarının 2018 yılındaki 19. basımı kullanılmıştır. Orijinal kitap toplamda 565 sayfadan oluşmaktadır. Orijinal kitabın detaylı bir analizinden sonra kitapta yer alan kültürel unsurlar tespit edilmiş ve bu unsurlar Almanca tercümeleri ile karşılaştırılmıştır. Bunun için de Sabine Adatepe tarafından Almancaya tercüme edilen, 2. baskısı Ekim 2017’de cep kitabı olarak Münih/btb yayınevi tarafından basılan kitabın, e-book sürümü kullanılmıştır. Sabine Adatepe tarafından Almancaya tercüme edilen kitap ise toplamda 734 sayfadan oluşmaktadır. Kaynak metin içerisinde yer alan kültürel unsurlar tespit edildikten sonra ve Almanca karşılıkları bulunduktan sonra, söz konusu kültürel unsurlar Newmark'ın (2010: 175) kültürel unsurlara yönelik yaptığı aşağıdaki sınıflandırması dikkate alınarak kategorize edilmiştir:

Tablo 1

Newmark'ın Kültüre Özgü Terimleri Sınıflandırması

1. Ekoloji	Bitki Örtüsü Hayvanlar Âlemi Rüzgârlar Coğrafi ve Yeryüzü Şekilleri
2. Kamusal Hayat	Siyaset Hukuk Devlet Yönetimi
3. Sosyal Yaşam	Meslekler Lakaplar Toplumsal Statüler
4. Kişisel Yaşam	Yiyecek-İçecekler Kıyafetler Mutfak Eşyaları Ev Eşyaları
5. Gelenek-Görenekler	Gelenek-Görenekler Atasözleri Deyimler
6. Kişisel Meraklar	Din Müzik Şiir Sanatı

Romanın bütünü içerisinde tespit edilen 432 adet kültüre özgü terim, Newmark'ın kültüre özgü terimlerin sınıflandırılmasına ilişkin önerdiği model temel alınarak Ekoloji, Kamusal Hayat, Sosyal Yaşam, Kişisel Yaşam, Gelenek-Görenekler ve Kişisel Meraklar başlıkları altında kategorize edilmiştir. Bir sonraki aşamada ise her bir kategorinin kültürel terim bazında roman içerisindeki yüzdelik dağılımları hesaplanmıştır. Buna göre romanın içerisinde geçen kültüre özgü terimlerin %6'sının Ekoloji kategorisi; %10'unun Kamusal Hayat kategorisi; %6'sının Sosyal Yaşam kategorisi; %10'unun Kişisel Yaşam kategorisi; %56'sının Gelenek-Görenekler kategorisi ve son olarak %12'sinin de Kişisel Meraklar kategorisi içerisinde yer aldıkları tespit edilmiştir. Tez çalışmasının uygulama bölümünde, hangi kategoriden kaç adet kültüre özgü terimin analiz edilmek üzere örneklem olarak ele alınacağı, kategorilerin yüzdelik dağılımları dikkate alınarak belirlenmiştir. Buna göre 6'sı Ekoloji kategorisinden; 10'u Kamusal Hayat kategorisinden; 6'sı Sosyal Yaşam kategorisinden; 10'u Kişisel Yaşam kategorisinden; 56'sı Gelenek-Görenekler

kategorisinden ve 12'si de Kişisel Meraklar kategorisinden olmak üzere toplamda 100 adet kültüre özgü terimin Almanca tercümesi ile karşılaştırmalı olarak detaylı çeviri analizi gerçekleştirilmiştir.

Orijinal eser içerisinde yer alan kültürel unsurların çeviri analizi, Venuti'nin “Yerlileştirme Stratejisi” (Domestication Strategy) ve “Yabancılaştırma Stratejisi” (Foreignization Strategy) temel alınarak yapılmıştır. Vinay & Darbelnet ve Newmark tarafından kültürel terimlerin çevirisine yönelik önerilen çeviri yöntemleri, Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisi ve “Yabancılaştırma” stratejisi başlıkları altında gruplandırılmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, çevirmenin, kültürel unsurları erek dile aktarırken ağırlıklı olarak hangi çeviri yöntemlerinden yararlandığını ve Venuti'nin “Yerlileştirme” ve “Yabancılaştırma” stratejilerinden ağırlıklı olarak hangisini tercih ettiğini tespit etmektir.

Orijinal metin içerisinde yer alan kültürel unsurlar sınıflandırıldıktan sonra Almanca tercüme ile karşılaştırılırken aşağıdaki 2 tablo dikkate alınacaktır:

Tablo 2

Vinay&Darbelnet'in Çeviri Yöntemleri

Venuti'nin Çeviri Stratejileri		Vinay&Darbelnet'in Çeviri Yöntemleri
Yerlileştirme Stratejisi	Erek Kültür Odaklı	☐ Uyarlama (Adaptation) Yöntemi
		☐ Eşdeğerlik (Equivalence) Yöntemi
		☐ Düzenleme (Modulation) Yöntemi
		☐ Yer Değiştirme (Transposition) Yöntemi
		☐ Sözcüğü Sözcüğüne (Literal) Çeviri Yöntemi
Yabancılaştırma Stratejisi	Kaynak Kültür Odaklı	☐ Öyküntü (Calque) Yöntemi
		☐ Ödünçleme (Borrowing) Yöntemi
		☐ Sözcüğü Sözcüğüne (Literal) Çeviri Yöntemi

“Ödünçleme”, “Öyküntü” ve “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemleri kullanılarak kaynak metnin kültürel özellikleri erek metinde daha fazla görünür kılındığı için, bu yöntemler Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisi kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak burada “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yönteminin kimi durumlarda “Yerlileştirme” stratejisi kapsamında da değerlendirilebileceği belirtilmelidir. “Uyarlama”, “Eşdeğerlik”, “Düzenleme” ve “Yer Değiştirme” yöntemleri kullanıldığında kaynak kültür, erek metne kısmen ya da hiç yansıtılmamaktadır. Bu sayede erek okuyucu kitlesi, herhangi bir anlama

zorluğu ve kaynak dil ve erek dil arasındaki dilsel özelliklerle de kültürel farklılıklara ilişkin tam anlamıyla bir farkındalık yaşayamamaktadır. Bu nedenle zikredilen bu çeviri yöntemleri Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisi kapsamında değerlendirilmiştir.

Tablo 3

Newmark'ın Çeviri Yöntemleri

Venuti'nin Çeviri Stratejileri	Newmark'ın Çeviri Yöntemleri
Yerlileştirme Stratejisi	☐ Kültürel Eşdeğerlik (Cultural Equivalent) Yöntemi ☐ İşlevsel Eşdeğerlik (Functional Equivalent) Yöntemi ☐ Betimleyici Eşdeğerlik (Descriptive Equivalent) Yöntemi ☐ Eş Anlamlılık (Synonym) Yöntemi ☐ Kabul Gören Standart Çeviri (Recognised Translation) Yöntemi ☐ Telafi (Compensation) Yöntemi ☐ Daraltma ve Genişletme (Reduction and Expansion) Yöntemi ☐ Açıklama (Paraphrase) Yöntemi ☐ Çıkarma (Deletion) Yöntemi ☐ Kaydırma ya da Yer Değiştirme (Shifts or Transpositions) Yöntemi ☐ Düzenleme (Modulation) Yöntemi ☐ Çift Süreç Kullanma (Couplets) Yöntemi
Yabancılaştırma Stratejisi	☐ Doğallaştırma (Naturalisation) Yöntemi ☐ Çeviri Etiket/Notu (Translation Label) Yöntemi ☐ Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar (Notes, Additions, Glosses) Yöntemi ☐ Aktarma (Transference) Yöntemi ☐ Öyküntü (Through-Translation) Yöntemi ☐ Çift Süreç Kullanma (Couplets) Yöntemi

Newmark'ın kültüre özgü terimlerin çevirisine yönelik önerdiği çeviri yöntemlerinden “Doğallaştırma”, “Çeviri Etiket/Notu”, “Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar”, “Aktarma” ve “Öyküntü” yöntemleri Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisi kapsamında değerlendirilmiştir. Çevirmen zikredilen bu yöntemlere başvurarak kaynak metnin kültürel özelliklerini ön planda tutmaktadır ve erek okuyucunun erek metni okurken yabancılık hissiyatına kapılmasını sağlamaktadır.

“Kültürel Eşdeğerlik”, “İşlevsel Eşdeğerlik”, “Betimleyici Eşdeğerlik”, “Eş Anlamlılık”, “Kabul Gören Standart Çeviri”, “Telafi”, “Daraltma ve Genişletme”, “Açıklama”, “Çıkarma”, “Çift Süreç Kullanma”, “Kaydırma ya da Yer Değiştirme” ve “Düzenleme” yöntemleri ise Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bahsi

geçen bu yöntemlerden herhangi biri çevirmen tarafından kullanıldığında, kaynak kültürün özellikleri erek metne ya kısmen ya da hiçbir şekilde yansıtılmamaktadır. Bunun sonucunda ise, erek okuyucu erek metni okurken herhangi bir kültürel engele takılmamakta ve herhangi bir anlama güçlüğü yaşamamaktadır. Dolayısıyla çevirmen, böyle bir yaklaşım benimseyerek aynı zamanda erek metin okurunun, kaynak dile ve kaynak kültüre dair birtakım bilgiler edinmesine de mâni olmaktadır.

Newmark tarafından kültüre özgü terimlerin çevirisine yönelik önerilen “Çift Süreç Kullanma” yönteminde çevirmen, tek bir kültürel terimin erek dile aktarımı için iki, üç ya da dört farklı çeviri yöntemini kombine edebildiği için, bu yöntem hem “Yerlileştirme” hem de “Yabancılaştırma” stratejisi kapsamında değerlendirilmiştir.

6.4. Romanın İçerisinde Yer Alan Kültürel Unsurların Erek Metinle Karşılaştırılması

1. Ekoloji

Tablo 4

Kasımpatı

Orijinal	Odunluğun kapısı, küçük çeşme, solmuş <u>kasımpatılar</u> , ölmüş gülfidanları, bir zamanlar domates, yeşilbiber yetiştirilen tarhlar, kiraz ağacı... (s.540)	Çeviri Yöntemi	Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Die Tür des Holzverschlags, der kleine Brunnen, die welken <u>Chrysanthemen</u> , die abgestorbenen Rosenknospen, die Beete, auf denen einst Tomaten und grüner Paprika gezogen wurden, der Kirschbaum ...(S.702)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Kasımpatı, kasım ayında birdenbire çıkıveren bir çiçek türü olduğu için Türkçede kendisine böyle bir isim verildiği düşünülmektedir. *Kasımpatı*, “birleşikgillerden, çiçekleri iri, katmerli ve türlü renkte, sonbahardan kışa değin açan bir süs bitkisi, krizantem (*Chrysanthemum*)” olarak tanımlanmaktadır (TS, s.342). Çevirmen, ele alınan bu örnek cümledeki söz konusu kavramı erek dildeki eşdeğeri olan *Chrysanthemen* kavramı ile değiştirerek aktarmıştır. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Vinay & Darbelnet’in “Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin, erek kültür odaklı bir yaklaşım benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Her iki kavramın da Latincedeki karşılığı “*Chrysanthemum/Chrysanthemon*” olduğu için çevirmenin burada Türkçede *kasımpatı*

olarak adlandırılan bitki türü için erek dilde doğru bir eşdeğer kavram kullandığı görülmektedir.

Tablo 5

Kangal

Orijinal	“Yok, Başkomiserim,” dedi bizim çelimsiz Pehlivan. Sesinde sıcak bir tını vardı. “Akbaş... Akbaş Çoban Köpeği. <u>Kangal</u> ’dan daha iyidir.” (s.216)	Çeviri Yöntemi	Aktarma Yöntemi
Çeviri	»Nein, Hauptkommissar«, entgegnete unser schwächlicher Ringkämpfer Pehlivan. Sein Tonfall klang warm. »Ein Akbaş, ein anatolischer Hirtenhund. Die sind noch besser als <u>Kangals</u> .« (S.284)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Kangal köpeği, “Anadolu’da Sivas bölgesinde yetiştirilen, burnu ve ağzı siyah, kulakları düşük, kuyruğu sırtına doğru düzgün kıvrım yaparak duran ve en çok tutulan bir tür köpek” olarak tanımlanmaktadır (TS, s.1297). Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu kavramı erek dile çevirmeden doğrudan aktarmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark’ın “Aktarma” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Ele alınan örnek cümlelerin ana teması köpek türleri üzerinedir, dolayısıyla da bir erek metin okuru metnin bağlamından yola çıkarak *Kangal*’ın Anadolu da yetiştirilen köpek türlerinden biri olduğu yönünde kolaylıkla bir çıkarımda bulunabilir.

Tablo 6

Yelkovankuşu

Orijinal	“Ne bir tekne, ne bir martı, ne <u>yelkovankuşu</u> ... Tek bir canlı bile yoktu denizde.” (s.488)	Çeviri Yöntemi	Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Kein Boot, keine Möwe, kein <u>Sturm-vogel</u> ... Kein einziges Lebewesen war auf dem Meer unterwegs.« (S.638)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Yelkovankuşu, fırtına kuşları takımından martı iriliğinde bir okyanus kuşudur. Çevirmen, söz konusu kavramı erek dildeki eşdeğeri olan *Sturm-vogel* kavramı ile değiştirerek aktarmıştır. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Vinay & Darbelnet’in “Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir yaklaşım benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini

benimsediği söylenebilir. Her iki kavramın da Latincedeki karşılığı “Puffinus” olduğu için çevirmenin burada Türkçede *yelkovankuşu* olarak adlandırılan bu kuş türü için, erek dilde doğru bir eşdeğer kavram kullandığı görülmektedir.

Tablo 7

Akasya

Orijinal	Sarayın ön bahçesindeki uzun boylu çam ağacıyla <u>akasyanın</u> gümrak dallarının arasından Dikilitaş görünüyordu. (s.168-169)	Çeviri Yöntemi	Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Durch die ausladenden Äste einer großen Kiefer und einer <u>Akazie</u> im Vorgarten war der Obelisk zu sehen. (S.221-222)	Venuti'nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Akasya, “baklagillerden, sıcak iklimlerde birçok türü yetişen ve tanen, zamk, boya vb. maddelerin yapımında kullanılan bir ağaç (Acacia)” olarak tanımlanmaktadır (TS, s.60). Çevirmen, söz konusu kavramı erek dildeki eşdeğeri olan *Akazie* kavramı ile değiştirerek aktarmıştır. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Vinay & Darbelnet’in “Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir yaklaşım benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Her iki kavram da Latincedeki “Acacia” kavramından türetildiği için çevirmenin burada Türkçede *akasya* olarak adlandırılan bitki türü için, erek dilde doğru bir eşdeğer kavram kullandığı görülmektedir.

Tablo 8

Sığırcık

Orijinal	Turist grupları ağır ağır ortalıktan çekilirken, çoğu kestane ve çınardan oluşan görkemli ağaçların sürekli konukları <u>sığırcıklar</u> , sürüler halinde dallara konup kalkıyor, uzun uykularına dalmadan önce günün son ışıklarının tadını çıkarmaya çalışıyorlardı. (s.161)	Çeviri Yöntemi	Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Allmählich verliefen sich die Touristengruppen, in Scharen flogen <u>Stare</u> von den Zweigen auf, die Stammgäste des prächtigen Baumbestands, den Kastanien und Platanen dominierten, sie genossen das letzte Tageslicht, bevor sie in ihren langen Schlaf fielen. (S.211)	Venuti'nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Sığırcık, “serçegillerden, siyah renkli, uzun gagalı, serçeden iri, ötücü bir kuş, çoğurcuk, çekirge kuşu (Sturnus)” olarak tanımlanmaktadır (TS, s.2090). Çevirmen, söz konusu

kavramı erek dildeki eşdeğeri olan *Stare* kavramı ile değiştirerek aktarmıştır. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Vinay & Darbelnet’in “Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir yaklaşım benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Her iki kavramın da Latincedeki “Sturnus” olduğu için çevirmenin burada Türkçede *sığırcık* olarak adlandırılan bu kuş türü için, erek dilde doğru bir eşdeğer kavram kullandığı görülmektedir.

Tablo 9

Sardunya

Orijinal	Sözlerim	Çeviri	Eşdeğerlik
	Zeynep’in yüzündeki gülümsemeyi sildi. Ali’nin bakışları da kırmızı <u>sardunyalardan</u> bana çevrildi. (s.17)	Yöntemi	Yöntemi
Çeviri	Meine Worte wischten das Lächeln aus Zeyneps Miene, und Ali drehte den Kopf von den roten <u>Geranien</u> zu mir. (S. 26)	Venuti’nin	Yerlileştirme
		Konsepti	Stratejisi

Sardunya, “sardunyagillerden, çoğunlukla pembe çiçekler açan bir süs bitkisi (Geranium)” olarak tanımlanmaktadır (TS, s.2034). Çevirmen, söz konusu kavramı erek dildeki eşdeğeri olan *Geranie* kavramı ile değiştirerek aktarmıştır. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Vinay & Darbelnet’in “Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir yaklaşım benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Her iki kavramın da Latincedeki karşılığı “Geranium” olduğu için çevirmenin burada Türkçede *sardunya* olarak adlandırılan bitki türü için, erek dilde doğru bir eşdeğer kavram kullandığı görülmektedir.

2. Kamusal Hayat

Tablo 10

Osmanlı Tokadı

Orijinal	Dinleyen kim, gençlerden biri, gözlerinin önünde yan masadaki Alman hanıma elle sarkıntılık etmeye kalkınca artık bu kadarına dayanamayan Arif Usta, sağlam bir <u>Osmanlı tokadı</u> yla genci meyhanenin orta yerine yıkıvermiş. (s.65)	Çeviri Yöntemi	Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar Yöntemi
Çeviri	Doch niemand hörte auf ihn, und als einer von ihnen vor seinen Augen die deutsche Frau am Nebentisch tätlich belästigte, war das Maß voll, und Maître Arif streckte den Jungen mit <u>einer Ohrfeige nach Art der Osmanen</u> zu Boden. (S.88)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Osmanlı tokadı, Osmanlı askerlerinin meydan savaşlarında silahsız kaldıkları durumlarda, düşmana karşı kendilerini savunmak ya da düşmanı etkisiz hale getirmek için kullandıkları bir vuruş tekniğidir. Elin ve kolun omuzdan açısız bir şekilde hedeflenen noktaya sert bir şekilde temas ettirilmesiyle gerçekleştirilmektedir. Burada hedeflenen nokta, düşmanın yanak ve ense kısmına doğru olan bölgedir. Özellikle Başbozuk (Delibaş) diye de adlandırılan düzensiz bir orduya mensup olan askerlerin bu vuruş tekniğini kullandıkları bilinmektedir. Bu vuruş tekniği, zamanla askerler arasında yiğitliğin bir sembolü olarak ün kazanmıştır. *Osmanlı tokadı*, eski dönemlerden günümüze kadar gelerek günümüzde de mecazi anlamlarda da kullanılan bir ifade şekli olarak yerini almıştır.

Osmanlı tokadı ifadesi, Osmanlı Devleti'nin askeri teşkilatına ilişkin herhangi bir ön bilgisi olmayan bir erek okur için anlaşılması güç bir ifade olabilir. Kaynak metinde geçen *Osmanlı tokadı* ifadesi cümle bağlamı içerisinde değerlendirildiğinde, söz konusu kültürel ifade ile atılan tokadın sert ve etkili bir tokat olduğu anlamı verilmek istenmektedir. Kaynak metinde tarihsel ve kültürel bir arka plana sahip böyle bir ifadeye yer verilmesindeki temel amaç, atılan tokadın ne denli sert ve etkili bir tokat olduğunu vurgulamak olabilir. Başka bir deyişle *Osmanlı tokadı* ifadesi kaynak metin içerisinde mecazi bir anlamda kullanılmıştır ve cümle bağlamı içerisinde “sert ve etkili bir tokat” anlamını taşımaktadır. Çevirmen, erek okuyucunun kaynak metinde geçen söz konusu kültürel ifadeye olan yabancılığını göz ardı ederek, “Osmanlı tokadı” ifadesini erek dile sözcüğü sözcüğüne çevirerek aktarmış ve bu ifadeye ek olarak “nach Art” (tarzı) kavramını da eklemiştir. Buradan hareketle çevirmenin bu tercümesinde Newmark'ın “Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar” yöntemine başvurduğu ve kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği görülmektedir.

Kaynak metin okuyucusu söz konusu kavramı tarihsel arka planı ile değerlendirebilir ve bu ifade ile verilmek istenilen anlamı rahat bir şekilde kavrayabilir, ancak tarihsel bir ön bilgiye sahip olmayan erek metin okuyucusu, ilgili ifadeyi anlamlandırmakta güçlük çekebilir. Dolayısıyla *Osmanlı tokadı* ifadesi ile kaynak metin okuyucusunun zihninde yaratılan imge ile erek metin okuyucusunun zihninde yaratılan imge aynı olmayacaktır. Çevirmen burada söz konusu kültürel ifadenin mecazi anlamından yola çıkarak “mit einer schallenden und heftigen Ohrfeige” (sert ve ses çıkaran bir tokatla) ifadesini kullanması, erek metin okuyucusunda herhangi bir anlam karmaşasına mahal vermeyeceği için daha doğru bir çeviri alternatifi olabilirdi.

Tablo 11

Sultan

Orijinal	Nerede ne çeşmesi var, hangi <u>sultan</u> hangi kasrı yaptırmış, hangi sarayın mimarı kim? Tarihi tarihine, sokağı sokağına sayar döker hepsini. (s.88)	Çeviri Yöntemi	Aktarma Yöntemi
Çeviri	Wo steht welcher Brunnen, welcher <u>Sultan</u> ließ welchen Palast erbauen, welcher Architekt ist für welches Schloss verantwortlich? Geschichte für Geschichte, Gasse für Gasse kann er dir alles aufzählen. (S.116)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Arapçadan dilimize geçmiş olan *sultan* kavramı, çoğunlukla Müslüman ve özellikle de Sünni hükümdarların kullanmayı tercih ettikleri bir unvandır (TS, s.2129). *Sultan* kavramının Avrupa ülkelerinin çoğunluğu için tanıdık bir kavram olduğu söylenebilir. Nitekim ilgili kavram birçok Avrupa lisanına geçmiştir. Çevirmen de bu gerçekten hareketle, erek metin okuyucusunun da *sultan* kavramına aşina olduğunu varsayarak ya da erek metin okuyucusunun metnin bağlamından yola çıkarak *sultan* kavramını sorunsuz bir şekilde anlayacağını düşünerek, ilgili kavramı erek dile çevirmeden doğrudan aktarmayı tercih etmiş olabilir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark'ın “Aktarma” yöntemine başvurduğu ve kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek de Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği görülmektedir. Çevirmen, bu kavramın erek metin okuyucusu açısından herhangi bir anlama güçlüğüne yol açmayacağını düşünse de burada yine de bu terime ek olarak “Titel für islamische Herrscher” (Müslüman hükümdarların unvanı) gibi kısa bir açıklamada bulunulabilirdi. Bu sayede erek metin okuyucusu bu kavramın ne anlama geldiğini daha net bir şekilde algılayabilirdi.

Tablo 12

Şehzade

Orijinal	Padişahın türbesine uğramış, <u>şehzade</u> lerin gömütlerini görmüş, hatta aynı bahçede bulunan bir başka Osmanlı Sultanı Abdülmecid'in mezarını da ziyaret etmiştik ama o günlerden aklımda kalan, Yavuz Sultan Selim'in sandukasının başındaki kocaman kavukla caminin arka bahçesinden görünen İstanbul manzarasıydı. (s.138)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Wir besuchten das Grabmal des Sultans, sahen die Gräber der <u>Prinzen</u> und auch das Grab von Abdulmecid, einem weiteren osmanischen Sultan, das sich ebenfalls dort im Hof befand, aber im Gedächtnis geblieben waren mir von jenem Tag der mächtige Turban auf dem Sarkophag von Sultan Selim und der Blick auf Istanbul vom Garten hinter der Moschee aus. (S.179)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Köken itibariyle Farsçadan dilimize geçen *şehzade* kavramı, “padişahların ve oğullarının erkek çocuklarına verilen san” olarak açıklanabilir (TS, s.2212). Çevirmen, erek metin okuyucusunun *şehzade* kavramını hiç tanımadığını varsayarak, ilgili kavramı erek dildeki kültürel bir eşdeğeriyle karşılamayı tercih etmiştir. Dolayısıyla çevirmenin söz konusu kültürel kavramın çevirisinde Newmark'ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Çevirmenin burada kaynak metinde geçen *şehzade* kavramını erek okuyucu için bilindik bir kavram olan *Prinz (prens)* kavramı ile değiştirerek, erek kültür odaklı bir yaklaşım sergilediği ve Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Şehzade* ve *Prinz* kavramları anlamsal ve kullanım alanı açısından birbiriyle örtüşen kavramlardır. Dolayısıyla erek metin okuyucusu kaynak metinde geçen sözcüğün orijinal anlamını erek metinde de yakalayabilecektir.

Tablo 13

Vezir

Orijinal	“Şimdi müze ama 400 küsur yıl önce, Kanuni Sultan Süleyman'ın çocukluk arkadaşı ve <u>veziri</u> İbrahim Paşa'nın sarayı olarak yapılmıştı.” (s.167)	Çeviri Yöntemi	Doğallaştırma Yöntemi
Çeviri	»Heute schon, aber vor gut fünfhundert Jahren wurde es als Palast für Ibrahim Pascha erbaut, Sultan Süleymans des Prächtigen Jugendfreund und <u>Wesir</u> .« (S.219)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Vezir, devletin asıl yöneticisi hükümdardan sonra gelen en yetkili kişi olarak, devletin yönetiminde, idaresinde, halkın refahı ve huzurunun tesis edilmesinde önemli görevleri üstlenen, hükümdarların devlet idaresinde ve çeşitli konularda fikir alışverişi yaptığı,

birtakım kararların alınmasında hükümdara yardımcı olan ve danışmanlık yapan kişi olarak tanımlanabilir (Bardakçı, 2018, s.302). Çevirmen, ele alınan bu örnek cümlede erek metin okuyucusunun *vezir* kavramına aşina olduğunu düşünmüş olabilir. Bu nedenle de ilgili kavramı erek dilin fonolojik ve morfolojik yapısına uygun hale getirerek *Wesir* şeklinde aktarmayı tercih etmiş olabilir. Bu tutumuyla çevirmenin Newmark'ın “Doğallaştırma” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında çevirmenin böyle bir tercüme yaparak görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Vezirlik, özellikle İslam devletlerinde sıkça rastlanan bir makam olduğu için, *vezir* kavramı daha önce bu kavramı hiç duymamış bir erek okuyucusu için anlamlandırması güç bir kavram olabilir. Çevirmen burada *vezir* kavramına ilaveten “Wesir, nur dem Sultan unterstellter Amtsträger des Osmanischen Reiches, der die Regierungsgeschäfte führt” şeklinde bir açıklamayı dipnot şeklinde ekleyerek, erek metin okuyucusunun söz konusu siyasi kavramı sorunsuz bir şekilde anlamasını sağlayabilirdi.

Tablo 14

Paşa

Orijinal	“...Kanuni'nin büyük aşkı Hürrem Sultan'ın kıskırtması sonucu, İbrahim <u>Paşa</u> bizzat padişahın emriyle boğdurularak öldürüldü.” (s.168)	Çeviri Yöntemi	Doğallaştırma Yöntemi
Çeviri	Hürrem Sultan, die große Liebe des Sultans, hetzte ihren Mann gegen ihn auf, und der Sultan befahl persönlich, Ibrahim <u>Pascha</u> zu erdrosseln.« (S.221)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Paşa, Osmanlı Devleti'nde kullanımı yaygın olan bir unvandır. Askerî ve mülkî bir unvan olarak kullanılan paşa unvanı, genellikle hanedandan olmayan yüksek rütbeli şahsiyetlere verilmiştir. Çevirmen, erek metin okuyucusunun *paşa* kavramını bildiğini varsayarak, söz konusu kavramı erek dilin sesletimine ve morfolojik yapısına uygun hale getirerek *Pascha* şeklinde aktarmayı tercih etmiş olabilir. Bu tercihiyle çevirmenin, *paşa* kavramını erek dile aktarırken Newmark'ın “Doğallaştırma” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Ayrıca çevirmenin böyle bir tercüme yaparak kaynak kültür odaklı bir tutum sergilediği ve Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği de söylenebilir. Tıpkı sultan kavramı gibi *paşa* kavramının da Avrupa ülkeleri açısından tanıdık bir kavram olduğu söylenebilir, dolayısıyla erek metin okuyucusunun ilgili kavramı anlamlandırma noktasında herhangi bir sıkıntı çekmeyeceği açıktır.

Tablo 15

Yeniçeri

Orijinal	İsyan eden <u>Yeniçeriler</u> , padişahları Genç Osman'ı bu kulede boğmuşlardı. (s.215)	Çeviri Yöntemi	Doğallaştırma Yöntemi
Çeviri	Die aufständischen <u>Janitscharen</u> hatten Osman II. in dieser Feste erst erdrosselt und anschließend enthauptet. (S.283)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Yeniçeriler, tamamıyla padişahın komutasında bulunan, barış zamanında padişahın emniyeti ve güvenliğinden sorumlu savaş zamanında ise Osmanlı ordusunun en önemli askeri güçlerinden biridir. Yeniçeri Ocağı için özellikle Hristiyan tebaasından 8 ila 18 yaşları arasındaki çocuk ve gençlerden sağlıklı ve sağlam yapılı olanları seçilmekteydi. Seçilen bu çocuklar Müslüman yapıldıktan sonra Türk ailelerinin yanına verilmekte ve burada belirli bir süre kalmakta idiler. Seçilen çocukların bu sayede Türk kültürünü, gelenek ve göreneklerini öğrenmeleri sağlanmaktaydı. Bu çocuklar daha sonra İstanbul'a getirilerek acemi ocağına kaydedilmekte ve burada da gerekli eğitimi almaları sağlanmaktaydı. Bilhassa 1453 yılından sonra *yeniçerilerin* hem sayılarının hem de Osmanlı ordusu içerisindeki etkinliğinin gitgide arttığı bilinmektedir (Elibol, 2019, s.22-23).

Çevirmen, *yeniçeri* kavramının erek metin okuyucusuna yabancı gelmeyeceğini düşündüğü için, söz konusu kavramı erek dilin fonolojik ve morfolojik yapısına uyumlu hale getirerek *Janitscharen* şeklinde erek dile aktarmayı tercih etmiş olabilir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark'ın "Doğallaştırma" yöntemini kullandığı görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin böyle bir yönetime başvurarak kaynak kültür odaklı bir yaklaşım sergilediği ve Venuti'nin "Yabancılaştırma" stratejisini benimsediği söylenebilir. Ancak *Janitscharen* kavramı, Osmanlı Devleti'nin askeri yapısına ilişkin ön bilgiye sahip olmayan bir erek metin okuyucusu için anlaşılması güç bir kavram olabilir. Bu nedenle çevirmenin *Janitscharen* kavramına ek olarak "Soldat einer Kerntuppe des osmanischen Sultans" (Osmanlı sultanının seçkin birliğinin askeri) gibi kısa bir açıklamada bulunabilirdi, bu sayede erek metin okuyucusunun bu kavram ile ne ifade edildiğini net bir şekilde anlamasını sağlayabilirdi.

Tablo 16

Cihad

Orijinal	İfadesinde Afganistan'a <u>cihada</u> katılmak için gittiğini, Amerikalılarla savaşmak istediğini ama oradaki direnişçilerin kendisine güvenmediği için dağlara çıkamadığını söylüyordu. (s.223-224)	Çeviri Yöntemi	Doğallaştırma Yöntemi
Çeviri	Er gestand, nach Afghanistan gegangen zu sein, um sich dem <u>Dschihad</u> anzuschließen, er wollte gegen die Amerikaner kämpfen, aber die Rebellen hätten ihm nicht vertraut, weshalb er nicht in die Berge gehen konnte. Aus diesem Grund sei er auch zurückgekommen.« (S.295)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Cihad kavramı, Arapçada “güç ve gayret sarfetmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmak” anlamına gelen cehd kökünden türetilmiştir. *Cihad* kavramının, Kuran'ı Kerim'in içerisinde bazı ayetlerde geçmesi, bu kavramın İslamiyet'i sembolize eden kavramlardan biri haline gelmesine neden olmuştur. *Cihad* kavramı, ayetlerin bir kısmında “Müslümanların kendilerini dış tehlikelere karşı koruması ve gerektiğinde düşmanla savaşması” anlamında kullanılırken, diğer bir kısmında ise “Allah'a layıkıyla kulluk etmek ve onun rızasına uygun yaşamak için çaba göstermek, İslam'ı diğer insanlara tebliğ etmek” gibi genel ve kapsamlı bir anlamda da kullanılmıştır (Özel, 1993, s.527-528). Özellikle son dönemlerde vuku bulan birtakım hadiseler nedeniyle *cihad* etmek tartışmalı bir konu haline gelmiştir. *Cihad* ile ilgili birtakım haberlerin basına yansımaları, özellikle birçok Avrupa ülkeleri vatandaşlarının *cihad* kavramına aşina olmalarını sağlamıştır.

Çevirmen de bu nedenlerden dolayı *cihad* kavramının erek metin okuyucuları için bilindik bir kavram olduğunu farz ederek, söz konusu kültürel kavramı erek dilin sesletimine ve morfolojik yapısına uygun hale getirerek aktarmayı tercih etmiş olabilir. Buradan yola çıkarak çevirmenin, *cihad* kavramını erek dile aktarırken Newmark'ın “Doğallaştırma” yöntemine başvurduğunu, buna ek olarak kaynak kültür odaklı bir yaklaşım sergileyerek görünür olmayı seçtiği ve Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. İlerleyen teknolojiyle birlikte insanların, dünyada olup bitenlerden kısa bir süre içerisinde ve zahmetsiz bir şekilde haberdar olabildikleri düşünüldüğünde, çevirmenin ilgili kültürel kavramı erek dile bu şekilde aktarması haklı görülebilir, ancak *cihad* kavramının kapsamı ve anlamı konusunda her erek okuyucu bir ön bilgiye sahip olmayabilir. Dolayısıyla ilgili kavrama ek olarak “der Kampf der Muslime zur Verteidigung und Verbreitung des Islams” (İslamın tebliğ edilmesi ve müdafası için

müslümanların verdikleri mücadele) şeklinde bir dipnot eklenerek ilgili kavramın kapsamı net bir şekilde ortaya konulabilirdi.

Tablo 17

Kağan

Orijinal	“Hadi yürüyelim,” demesem, bir zamanlar padişahların tahta çıkma törenlerinin yapıldığı, dini bayramların kutlandığı, Türk <u>kağan</u> larının savaş otağlarından esinlenerek yapılmış Bab’üs Saade’nin önünde öylece kalacaktı. (s.380)	Çeviri Yöntemi	Doğallaştırma Yöntemi
Çeviri	»Komm, gehen wir weiter«, sagte ich, sonst wären wir ewig vor der nach dem Vorbild der Kriegszelte türkischer <u>Khagane</u> gestalteten Pforte der Glückseligkeit stehengeblieben, vor der einst die Thronbesteigung der Sultane stattgefunden hatte und religiöse Feste gefeiert worden waren. (S.498)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Kağan, Türk hükümdarlarının İslâm öncesi dönemden beri kullandıkları bir unvandır. İslam öncesi dönemde Asya Hunları’nda, Türk hükümdarları için III. yüzyıldan itibaren *kağan/kaan* ve *han* unvanları kullanılmaya başlanmıştır. *Kağan* unvanıyla anılan Türk hükümdarları, kendisine biat eden kabileleri ve oymakları bir arada tutarak bunların sayısını artırmak, kabile ve oymakların kendisiyle olan ilişkilerini düzenlemek, savaşları yönetmek ve halkını refah içinde yaşatmak gibi misyonları üstlenmişlerdir. Göktürk ve Uygur hükümdarları tarafından *kağan* resmî bir unvan olarak kullanılmıştır. Avarlar’ın hükümdarlarının da aynı şekilde *kağan* unvanını benimsemeleri, söz konusu unvanın Avrupa lisanlarına “kaganus” şeklinde geçmesine aracılık etmiştir (Taneri, 1997, s.517-518). Çevirmen, söz konusu kültürel kavramın, erek metin okuyucusuna yabancı gelmeyeceğini düşünerek ilgili kavramı erek dilin fonolojik ve morfolojik yapısına uygun hale getirerek *Khagane* şeklinde aktarmayı tercih etmiş olabilir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark’ın “Doğallaştırma” yöntemini kullandığı görülmektedir. Ayrıca çevirmenin kaynak kültür odaklı bu yaklaşımıyla Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Kağan* kavramı, İslamiyet öncesi dönemdeki Türk devlet teşkilatı ve yönetimi hakkında bilgi sahibi olmayan bir erek okur için anlaşılması güç bir kavram olacaktır. Dolayısıyla bu kavrama ilişkin “der Titel von den türkischen Herrschern vor der islamischen Periode” şeklinde açıklayıcı bir ifadenin de yer alması, erek metin okuyucusunun ilgili kavramı kolay bir şekilde anlamasında yardımcı olabilirdi.

Tablo 18

Bostancıbaşı

Orijinal	“Hah, tamam o işte. <u>Bostancıbaşı</u> , adamlarını toplayıp düşmüş Hüseyin Ağa’nın peşine...” (s.425)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Ja. <u>Der Leibgardenkommandeur</u> setzte mit seinen Leuten dem Hüseyin Ağa nach. (S.554)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

TDK’ye göre, Osmanlı Devleti’nde saray ve şehrin güvenliğini sağlamakla yükümlü erlerden her birine bostancı denilmektedir. Bostancılar, Osmanlı sarayında Birun teşkilatında görev yapmakta idiler. Özellikle devşirme oğlanlarının güçlü ve gösterişli olanları bostancı olarak seçilip yetiştirilmekteydi. Bostancıların en büyük âmiri ise *bostancıbaşı* olarak adlandırılmaktaydı. İstanbul’un başta Boğaziçi ve Adalar olmak üzere önemli bir kısmının asayişinden sorumlu olan *Bostancıbaşının*, diğer bir önemli görevi ise genellikle saray içinde olmak üzere idam cezasına mahkûm edilen kimselerin infazını gerçekleştirmektir (Özcan, 1992, s.308-309). Çevirmen, Osmanlı devletinin askeri teşkilatına özgü bir kavram olan *Bostancıbaşı* kavramını erek metin okuyucusunun hiç bilmediğini varsayarak sadece işlevsel eşdeğerliği sağlamak amacıyla, ilgili kavramı erek dile aktarırken daha evrensel bir terim olduğunu düşündüğü *Leibgardenkommandeur* (muhafızların komutanı) ifadesini kullanmayı tercih etmiş olabilir. Buradan hareketle çevirmenin Newmark’ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu söylenebilir. Diğer yandan yaptığı bu tercümeyle çevirmenin, Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği söylenebilir. Bostancıların, temelde görevlerinin sarayın ve şehrin güvenliğini sağlamak olduğu düşünüldüğünde, bostancıların her biri birer muhafız olarak da nitelendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında kaynak metinde ve erek metinde geçen kavramların işlevsel açıdan birbirleriyle örtüştükleri söylenebilir. Dolayısıyla erek metin okuyucusu kaynak metinde *bostancıbaşı* kavramı ile anlatılmak isteneni sorunsuz bir şekilde anlayabilecektir.

Tablo 19

Tuğra

Orijinal	İnce bacaklı, süslü çalışma masasının arkasındaki duvarda mozaiklerle işlenmiş bir padişah <u>tuğrası</u> göze çarpıyordu. (s.460)	Çeviri Yöntemi	Doğallaştırma Yöntemi
Çeviri	An der Wand hinter dem schmalfüßigen verschnörkelten Schreibtisch fiel eine als Mosaik gearbeitete Sultans- <u>Tughra</u> ins Auge. (S.598)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Osmanlı padişahlarının imza yerine kullandıkları, özel bir biçimi olan sembolleşmiş işarete *tuğra* denilmektedir (TS, s.2384). Çevirmen, kaynak metinde geçen *tuğra* kavramının erek metin okuyucusu tarafından sorunsuz bir şekilde anlaşılabilceğini düşündüğü için, söz konusu kavramı erek dilin sesletimine ve biçimsel yapısına uygun hale getirerek *Tughra* şeklinde aktarmakla yetinmiş olabilir. Böyle bir tutum sergileyerek çevirmenin, ilgili kültürel kavramı erek dile aktarırken Newmark’ın “Doğallaştırma” yöntemini kullandığı görülmektedir. Buna ilaveten çevirmenin kaynak kültür odaklı bir yaklaşımda bulunarak görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Ancak erek metin okuyucularının daha önceden *tuğra* kavramına rastlamış olmaları düşük bir ihtimal olabilir, dolayısıyla burada bu kavrama ilişkin “Namenszug des Sultans auf Staatsurkunden, Orden und Münzen im Osmanischen Reich” şeklinde açıklayıcı bir ifadenin dipnot şeklinde verilmesi, erek metin okuyucularının söz konusu kültürel kavramın içeriğini anlamlandırmalarını kolaylaştırabilirdi.

3. Sosyal Yaşam

Tablo 20

Hamam

Orijinal	“Burası sadece cami değildir. Burada medreseleri, sıbyan mektebi, hastanesi, konukevi, aşevi, kütüphanesi, kervansarayıyla ve <u>hamamı</u> yla küçük bir kasaba kurdurmuştu Fatih...” (s.413)	Çeviri Yöntemi	Aktarma Yöntemi
Çeviri	Ja, Hauptkommissar Nevzat, wir haben es nicht allein mit einer Moschee zu tun. Fatih gründete hier mit Medresen, Knabenschule, Hospital, Herberge, Volksküche, Bibliothek, Karawanserei und <u>Hamam</u> eine kleine Stadt. (S.537-538)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

İslam dininin vücut temizliğine verdiği önem nedeniyle *hamam* kültürü Müslümanların gündelik hayatlarının vazgeçilmezi olmuştur. *Hamam*, özellikle Türklerin kültürel yaşamı ile özdeşleşmiştir. Bilhassa Osmanlı Devleti döneminde devletin sınırlarının eriştiği her yerde *hamamlar* inşa edilmiştir (Eyice, 1997, s.402-414). *Hamam* kültürünün Osmanlı-Türk sosyal hayatına yerleşmesiyle birlikte, bu kültür etrafında çeşitli gelenekler oluşmaya başlamıştır. Anadolu’da *hamamlar*, hem erkek hem kadınlar için vücut temizliğinin yanı sıra, zaman içerisinde eş dost ile sohbet ettikleri ve eğlenceli vakit geçirdikleri birer mekân haline dönüşmüşlerdir. Bundan başka kadın *hamamları*, anneler tarafından evlenme çağına erişmiş erkek çocukları için gelin adayı seçme yeri olma işlevini de üstlenmiştir. Yine

evlenecek kızların düğününden iki gün önce “gelin hamamı” na götürülmesi, lohusa kadınların doğumunun kırkinci günü götürüldükleri “kırk hamamları” birer *hamam* geleneği haline dönüşmüştür (Uzun & Albayrak, 1997, s.431). *Hamam* kültürünün, özellikle çoğu Avrupa ülkesi tarafından yaygın bir şekilde bilinmesi ve *hamamın* özellikle Türk kültürü ile özdeşleştirilmesi gibi nedenlerden dolayı çevirmen, ilgili kavramı erek dile çevirmeden doğrudan aktarmayı tercih etmiş olabilir. Çevirmenin, *hamam* kavramını erek dile çevirmeden doğrudan aktarmayı tercih ederek Newmark’ın “Aktarma” yöntemini uyguladığı görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin kaynak kültürü ön planda tutarak görünür olmayı seçtiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Özellikle son dönemlerde turizmin gelişmesine bağlı olarak, dünyanın dört bir yanından insanlar ülkemize gelmekte ve Türk kültürünü daha yakından tanıma olanağına kavuşmaktadır. Yurtdışından ülkemize gelen turistler, bilhassa Türk *hamamlarını* ziyaret ederek bu mekânları yakından görmekteyiz. Bu açıdan değerlendirildiğinde kaynak metinde geçen *hamam* kavramının erek metin okuyucuları için de tanıdık bir kavram olduğu düşünülebilir, dolayısıyla da erek metin okuyucularının bu kavramın ne anlam ifade ettiği noktasında herhangi bir sıkıntı çekmeyecekleri söylenebilir.

Tablo 21

Baldız

Orijinal	Ta ki başka bir imparatorun <i>baldızı</i> sütunun önünden geçinceye kadar. Heykel, imparatorun baldızına da, “sen bakire değilsin,” deyince kıyamet kopmuş... (s.311)	Çeviri Yöntemi	Betimleyici Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Das ging so, bis <i>die junge Schwester der Ehefrau</i> eines späteren Kaisers dort vorüberkam. Als die Statue auch zu ihr sagte: »Du bist keine Jungfrau mehr«, brach die Hölle los. (S.409)	Venuti’nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Türk kültürü içerisinde aile ve akrabalık kurumuna verilen önem ve değer, söz konusu bu kuruma ilişkin sözcük dağarcığının zenginleşmesine ve çeşitlenmesine yol açmıştır. Bunun neticesinde ise, Türkçenin söz varlığında bulunan, ancak dünyada birçok dilde birebir karşılığı olmayan ve akrabalık ilişkisini ifade eden birçok kavram türemiştir. Bunların başında “görümce, *baldız*, kayın, bacanak, elti” gibi kavramlar gelmektedir (Soydan’dan aktaran Hirik, 2017, s.1729). Ele alınan bu örnek cümlede de *baldız* kavramı geçmektedir. Çevirmen bu tercümesinde, *baldız* kavramının erek dilde birebir eşdeğer karşılığı bulunmadığı için, erek okuyucuyu da göz önünde bulundurarak söz konusu kültürel

kavramı tasvir edici ifadeler kullanarak erek dile “*die junge Schwester der Ehefrau*” (karının genç kız kardeşi) şeklinde aktarmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Betimleyici Eşdeğerlik” yöntemini kullandığı görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Kaynak metinde geçen *baldız* kavramı ile erek metinde buna karşılık olarak kullanılmış *die junge Schwester der Ehefrau* ifadesinin aynı olguya işaret ettikleri söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında kaynak metindeki *baldız* kavramıyla verilmek istenilen anlam ve kaynak metin okuyucusunun zihninde yaratılmak istenilen imgenin eşdeğer bir şekilde hedef metine de yansıtıldığı söylenebilir.

Tablo 22

Efendi

Orijinal	Bereket fazla tutmadılar, yerine gelen Şakir <u>Efendi</u> ’nin enfes bir sesi var. (s.29)	Çeviri Yöntemi	Aktarma Yöntemi
Çeviri	Glücklicherweise blieb er nicht lange. Nach ihm kam Şakir <u>Efendi</u> , und dessen Stimme klingt himmlisch. (S. 42)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Efendi kelimesi, Bizans Rumcasından (aféndis) Türkçeye geçmiştir ve “sahip, malik” anlamına gelmektedir. 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra *efendi* kelimesinin kullanımı sosyal, siyasî, ilmî, dinî ve tasavvufî gibi alanlarda yaygınlaşmıştır. *Efendi* kavramı, toplum içerisinde saygın bir konumda bulunan, hatırı sayılır ve eğitilmiş bireylere yönelik bir hitap şekli olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca *efendi* kavramı, Osmanlı Devleti’nde sıklıkla rastlanılan bir unvan olma özelliğine de sahiptir. Osmanlı Devleti’nde yüksek devlet memurlarının bazıları, şeyhülislam, İstanbul kadısı ve daha birçok makamı işgal eden kimselere bu unvan verilmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise bu unvanın kullanımı daha da yaygınlaşmış, tarikat mensupları da *efendi* ifadesini şeyhlerine hitap etmek için kullanmışlardır. Bununla birlikte *efendi* tabirine günümüzde de bir saygı ifadesi olarak halen rastlanmaktadır (Köprülü, 1994, s.456). Çevirmen, erek metin okuyucularının *efendi* kavramını bildiklerini varsayarak söz konusu kültürel kavramı erek dile çevirmeden doğrudan aktarmayı tercih etmiş olabilir. Bu hareketiyle çevirmenin Newmark’ın “Aktarma” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin kaynak kültür odaklı yaklaşımıyla görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma”

stratejisini benimsediği de söylenebilir. Bir erek metin okuyucusunun, *efendi* kelimesinin bir hitap şekli olduğunu cümle bağlamından yola çıkarak tahmin etmesi kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla söz konusu kültürel ifadenin erek metin okuyucusu açısından herhangi bir anlam sorunu yaratmayacağı söylenebilir.

Tablo 23

Molla

Orijinal	Haliyle ahalisi de <u>mollaların</u> , hocaların ailelerinden oluşmuş. (s.138)	Çeviri Yöntemi	Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar Yöntemi
Çeviri	Logischerweise setzte sich die Bevölkerung aus den Familien von <u>Mullahs</u> , Hodschas und <u>Religionsgelehrten</u> zusammen. (S.180)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Molla kelimesinin Arapçada “efendi, sahip, âmir” manasına gelen “mevlâ”dan geldiği kabul edilmektedir. *Molla*, “bazı İslâm toplumlarında tanınmış din âlimlerine veya belirli seviyede öğrenim görmüş kimselere verilen unvan” olarak açıklanabilir (Algar, 2005, s.238). Çevirmen, *molla* kavramını erek dilin sesletimine ve morfolojik yapısına uygun hale getirerek “Mullah” şeklinde aktarmakla birlikte, kaynak cümle içerisinde bulunmayan ve *molla* kavramını açıklayıcı nitelikte, ekstra olarak erek cümle içerisinde “Religionsgelehrten” (din âlimleri) kavramına da yer vermiştir. Dolayısıyla çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Ayrıca çevirmenin kaynak kültür odaklı bu yaklaşımıyla görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Çevirmen ele alınan bu örnek cümlede kaynak kültüre özgü bir kavram olan *molla* kavramını “*Mullah*” şeklinde aktararak, erek metin okuyucusuna metnin yabancılığını hissettirirken, ilgili kavrama ilişkin açıklayıcı bir ifade kullanarak da erek metin okuyucusunun “*Mullah*” kavramının ne demek olduğunu sorunsuz bir şekilde anlamasını sağlamıştır.

Tablo 24

Ağa

Orijinal	“Mimarı Sedefkâr Mehmet <u>Ağa</u> , Ustası Mimar Sinan’dan öğrendiklerine kendi hünerini de katarak bu olağanüstü eseri yaratmış...” (s.164)	Çeviri Yöntemi	Aktarma Yöntemi
Çeviri	»Ihr Baumeister war Sedefkâr Mehmet <u>Ağa</u> . Zu dem, was er bei seinem Meister Sinan gelernt hatte, fügte er das eigene Talent hinzu und schuf dieses grandiose Werk. (S.215-216)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Ağa kavramı, köken itibariyle Moğolca “büyük erkek kardeş” anlamına gelen “aka” kelimesinden gelmektedir. Bu kavram, 13. yüzyıldan itibaren bir şeref unvanı olarak kullanılmış, ilerleyen dönemlerde ise Osmanlı Devleti teşkilatının gitgide büyümesi ve gelişmesiyle birlikte kendisine ağırlıklı olarak askerî teşkilâtta da yer bulmuştur. Osmanlı Devleti’nin giderek zayıflamasına bağlı olarak, Anadolu’daki otoritesi sarsılmaya başlamıştır. Bunun sonucunda ise köylerin, yörelerin ve bazı bölgelerin idaresi oralardaki köklü ve maddi anlamda güçlü olan aile ve şahısların eline geçmiştir. Bu durum karşısında herhangi bir müdahalede bulunamayan devlet, bunları “âyan” adıyla kendi temsilcileri olarak tanımak durumunda kalmıştır. Bu ayanların birçoğu ise aynı zamanda *ağa* unvanını da taşımışlardır (Sümer, 1988, s.451-452). Çevirmen, erek metin okuyucusunun *ağa* kavramına aşina olduğunu düşünerek, söz konusu kavramı erek dile çevirmeden doğrudan aktarmayı tercih etmiş olabilir. Bu tercihiyle çevirmenin Newmark’ın “Aktarma” yöntemini kullandığı görülmektedir. Ayrıca çevirmenin, kaynak kültür odaklı bu yaklaşımıyla görünür olmayı seçtiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Ağa* kavramı, hemen hemen Avrupa ülkelerinin çoğunluğunun aşina olduğu bir kavramdır, dolayısıyla erek metin okuyucularının da söz konusu kavramı anlamlandırmada herhangi bir sıkıntı çekmeyecekleri söylenebilir.

Tablo 25

Amca, Teyze, Yenge, Dayı, Abi, Abla

Orijinal	Annem, babam, komşularımız <u>Dimitri Amca</u> , karısı <u>Sula Teyze</u> , <u>Mesut Amca</u> , <u>Nida Teyze</u> , oğulları <u>İhsan Abi</u> , <u>Primo Amca</u> , <u>Raşel Teyze</u> , kızları Ester gibi Handan da hep vardı. (s.198)	Çeviri Yöntemi	Çıkarma Yöntemi
Çeviri	Wie meine Eltern, unsere Nachbarn <u>Dimitri und seine Frau Sula</u> , <u>Mesut und Nida</u> und ihr Sohn <u>Ihsan</u> , <u>Primo und Raşel</u> und ihre Tochter Ester, so war auch Handan schon immer da. (S.260)	Venuti’nin Konsepti	Yerleştirme Stratejisi

Toplumların kullandıkları hitap şekilleri benzerlikler ve farklılıklar gösterebilmektedir. Bazı hitap şekilleri, bir kültür toplumunda yaygın bir şekilde kullanılırken ve bunların kullanımı ilgili kültür toplumunda gayet normal karşılanırken, aynı hitap şekli ya da şekilleri farklı bir kültür toplumunda kullanıldığında çoğu zaman tuhaf karşılanmaktadır. Türk toplumunda, “*amca, teyze, yenge, dayı, abi, abla*” gibi hitap şekillerinin kullanılmasında mutlaka bir akraba bağı koşulu aranmamaktadır. Bu hitap şekilleri, bireylerin yakın çevresinde bulunan tanıdıkları, komşuları için hatta sokakta tanımadıkları insanlarla iletişime geçerken dahi kullandıkları yaygın hitap şekilleridir (Selçuk’tan aktaran Selçuk 2005, s.10-11). Ancak Alman toplumunda, akrabalık bağı bulunan kişilerin dışındaki kişilere kesinlikle akrabalık bildiren bu terimlerle hitap edilmemektedir. Ele alınan bu örnek cümlede de görüldüğü gibi romanın ana karakteri, komşuları ile olan ilişkilerinden bahsederken “*amca, teyze, abi*” gibi akrabalık bildiren terimler kullanılmaktadır. Çevirmenin akrabalık bildiren söz konusu terimleri erek dile aktarmaması, Türk kültürü ve Alman kültürünün hitap şekillerindeki farklılıkların bilincinde olduğunu açıkça göstermektedir. Dolayısıyla da çevirmenin, akrabalık bildiren bu terimleri erek dile aktarmayarak Newmark’ın “Çıkarma” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Ayrıca çevirmenin erek kültür odaklı bir yaklaşım içerisinde bulunduğu ve Venuti’nin de “Yerileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Kaynak metin içerisinde geçen ve akrabalık bildiren terimler erek dile birebir aktarıldığı takdirde, kaynak metin okuyucusu ile erek metin okuyucularında bırakacağı etki aynı olmayacaktır ve böyle bir tercüme erek metin okuyucularına bir kültür şoku yaşatacaktır. Dolayısıyla söz konusu akrabalık bildiren terimlerin erek dile aktarılmasının doğru bir seçim olduğu söylenebilir.

4. Kişisel Yaşam

Tablo 26

Muhallebi

Orijinal	Pencereden görünen Küçük Ayasofya Camii’nin kubbesi, koltuklara sinmiş vanilya kokusu ve yeryüzünün en nefis <u>muhallebi</u> si... (s.27)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Die Kuppel der sogenannten Kleinen-Hagia-Sophia-Moschee, auf die der Blick durch das Fenster fiel, der Vanillegeruch, der in der Couchgarnitur hing, und fantastischer <u>Pudding</u> . (S.39)	Venuti’nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Muhallebi, Türk toplumunda evlerde sıklıkla tüketilen ve misafirlere de ikram edilen sütlü tatlıların başında gelmektedir. İçerisine katılan malzemeler damak zevkine göre çeşitlilik gösterse de, *muhallebinin* ana malzemesini süt, şeker ve pirinç unu oluşturmaktadır. Çevirmen, *muhallebi* kavramının erek metin okuyucuları için yabancı bir kavram olduğunu düşündüğü için, söz konusu kavramı erek dile aktarırken kültürel eşdeğeri olduğunu düşündüğü ve erek metin okuyucularının daha yakından tanıdığı *Pudding* (puding) kavramıyla değiştirerek aktarmış olabilir. Buradan hareketle de çevirmenin, *muhallebi* kavramını erek dile aktarırken Newmark'ın "Kültürel Eşdeğerlik" yöntemine başvurduğu söylenebilir. Diğer yandan çevirmenin, erek kültür odaklı yaklaşımıyla görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin "Yerlileştirme" stratejisini benimsediği de açıkça görülmektedir. Puding, Avrupa ülkeleri tarafından yaygın olarak bilinen bir sütlü tatlı çeşididir. Marketlerde paket içerisinde satışı yapılan bir ürün olan pudingin, aynı zamanda ev yapımı tarifleri de mevcuttur. Ev yapımı pudinglerin içerisine katılan malzemeler pudingin çeşidine göre farklılık gösterse de, bu tatlının ana malzemesini genel olarak süt, şeker, yumurta ve nişasta oluşturmaktadır. *Muhallebi* ve *Pudding* tatlılarının her ikisi de sütlü tatlılardır, görünüş bakımından ve tat bakımından da birbirlerine benzedikleri söylenebilir. Dolayısıyla erek metin okuyucusunun, kaynak metinde anlatılmak isteneni sorunsuz bir şekilde anlayacağı söylenebilir.

Tablo 27

İmambayıldı

Orijinal	“(…) <u>İmambayıldı</u> , ıspanak salatası, deniz börülcesi. Peki, bu ne?” (s.75)	Çeviri Yöntemi	Notlar, Eklmeler ve Açıklamalar Yöntemi
Çeviri	<u>İmambayıldı-Auberginen</u> , Spinatsalat, Queller (...) Und was ist das?» (S.100)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

İmambayıldı, Türk mutfağının sevilen lezzetlerinden biridir. Bu yemeğe neden *imambayıldı* denildiğine dair çeşitli rivayetler mevcuttur. Bu rivayetlerden birine göre, eski zamanlarda bir imam, eşinin elinden bu yemeği yemiştir ve yemeğin lezzetinden bayılmıştır, o günden sonra imamın eşinin yaptığı bu yemek *imambayıldı* olarak anılmaya başlanmıştır. *İmambayıldı* yemeğinin ana malzemesini, bütün olarak kızartılmış patlıcanlar oluşturmaktadır. Soğan, sarımsak ve domatesten oluşan bir iç harcın, bütün olarak

kızzartılmış patlıcanların içerisine doldurulmasıyla hazırlanır (TS, s.1181). Türk mutfağına özgü bir yemek olan *İmambayıldı*, Alman mutfağında mevcut olmayan bir yemektir. Çevirmenin de bu nedenle yemeğin ismini erek dile aktarırken “İmambayıldı” kelimesine ek olarak söz konusu yemeğin ana malzemesi olan ve aynı zamanda evrensel bir terim olan *Auberginen* (patlıcanlar) kelimesini de eklediği düşünülebilir. Çevirmenin bu tercihiyle Newmark’ın “Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar” yöntemini uyguladığı görülmektedir.

Buna ek olarak çevirmenin, kaynak kültür odaklı bir yaklaşım sergileyerek de Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. *İmambayıldı* yemeği, erek metin okuyucularının çoğunluğu tarafından bilinmeyen bir Türk yemeği olabilir, dolayısıyla çevirmenin burada yemeğin adına ek olarak yalnızca yemeğin ana malzemesini oluşturan “patlıcan” kelimesine yer vererek yetersiz bir tercüme yaptığı söylenebilir. Zira erek metin okuyucularının yalnızca “patlıcan” kelimesinden yola çıkarak *İmambayıldı*’nın nasıl bir yemek olduğuna dair kafalarında hiçbir şey canlanmayacaktır.

Dolayısıyla kaynak metin okuyucuları üzerinde yaratılan etki, erek metin okuyucularında *İmambayıldı-Auberginen* ifadesi ile yaratılamayacaktır. Çevirmen, yemeğin adına ek olarak “İmambayıldı: ein türkisches vegetarisches Gemüsegericht in Olivenöl aus gefüllten, geschmorten Auberginen” şeklindeki bir açıklamayı dipnot şeklinde vererek daha düzgün ve yeterli bir çeviri elde edebilirdi.

Tablo 28

Poğaç

Orijinal	Restoranın içerisindeki sakın masalardan birine yerleştikten sonra çaylarımızı, <u>poğaçlarımızı</u> söyleyip dünün muhasebesini yapmaya başladık. (s.108)	Çeviri Yöntemi	Notlar Eklemeler ve Açıklamalar Yöntemi
Çeviri	Im Lokal suchten wir uns einen ruhigen Tisch, bestellten Tee mit <u>Poğaç-Pasteten</u> und bilanzierten den gestrigen Tag. (S.142)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Türk mutfağının popüler lezzetlerinden biri olan *poğaç*, sabah kahvaltılarında çayın yanında tüketilen bunun yanı sıra, misafirlere çayın yanında atıştırmalık olarak ikram edilen bir hamur işidir. *Poğaçlar* peynir, kıyma vb. gibi çeşitli iç harçlar konularak hazırlanmaktadır. Çevirmen, erek metin okuyucusunun *poğaç*ı hiç bilmediğini ya da daha önce hiç tüketmediğini varsaydığı için, söz konusu kültürel kavrama ek olarak erek

kültürde benzer bir eşdeğeri olarak gördüğü *Pastete* kavramına da yer vermiş olabilir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark'ın “Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin sergilediği kaynak kültür odaklı bu tutumuyla da Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Alman mutfağına ait bir lezzet olan *Pastete*, içerisine ince kıyılmış baharatlı et, tavuk eti, balıketi gibi çeşitli iç harçları konularak pişirilen, silindir şeklinde bir hamur işidir (DUDEN,2021). *Pastete*'nin de temelde iç harcı ile hazırlanan bir hamur işi olması, çevirmenin *Pastete*'yi teknik anlamda poğaçaya eşdeğer görmesine yol açmış olabilir. Ancak *poğaç* ve *Pastete*'nin hem biçimsel açıdan hem de içerilerine konulan malzemeler açısından birbirlerinden çok farklı oldukları söylenebilir, dolayısıyla *Pastete* kavramı için *poğaç* kavramının eşdeğeri denmesi oldukça zordur. Çevirmen burada *Pastete* kavramı yerine poğaç kavramına ek olarak “eine Teigware türkischer Art” şeklinde kısa bir açıklama ekleyerek, erek metin okuyucusunun kaynak metinde verilmek istenilen anlamı kolay bir şekilde yakalamasını sağlayabilirdi.

Tablo 29

Ayran

Orjinal	<u>Ayran</u> ımdan bir yudum içtikten sonra karşılık verdim. (s.137)	Çeviri Yöntemi	Aktarma Yöntemi
Çeviri	Ich trank einen Schluck <u>Ayran</u> . (S.178)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Ayran, yoğurdun sulandırılıp çalkalanmasıyla yapılan bir içecektir (TS, s.208). *Ayran*, eski dönemlerden itibaren Türk toplumunun günlük hayatta tükettiği ve eve gelen misafirlere ikram ettikleri bir içecektir. *Ayran* kavramının, köken itibarıyla “ürün” kelimesinden türetildiği düşünülmektedir. Ürün sözcüğü, Türk kültüründe saflığın ve temizliğin sembolü olarak görülmektedir. Buradan hareketle de *ayranın* Türk kültüründe kendisine kutsallık ve bereket atfedilen bir içecek olduğu söylenebilir (Otyzbay, 2019, s.231). *Ayran*, Türklerin milli bir içeceği olarak hemen hemen tüm dünyada tanındığı için, çevirmen *ayran* kavramını erek dile çevirmeden doğrudan aktarmayı tercih etmiş olabilir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin, Newmark'ın “Aktarma” yöntemini kullandığı görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin, kaynak kültürü ön planda tutarak görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Almanya'da Türk restoranlarının

ve işletmelerinin nicelik bakımından oldukça fazla olduğu düşünülürken, erek metin okurlarının Türklere özgü bu içeceği bilmeme ihtimali oldukça zayıftır, dolayısıyla *ayran* kavramının erek metin okurları için herhangi bir anlam gücü yaratmayacağı söylenebilir.

Tablo 30

Pide

Orijinal	“Yedim, yedim, az önce kocaman bir <u>pide</u> yi mideme indirdim.” (s.158)	Çeviri Yöntemi	Aktarma Yöntemi
Çeviri	»Doch, doch, eben hab ich ein riesengroßes <u>Pide</u> verspeist.« (S.207)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Türk mutfağının vazgeçilmez lezzetlerinden biri olan *pide*, Türk toplumunda günlük hayatta sofralarda yemeklerin yanında tüketilen, bunun yanı sıra Döner, Adana Kebabı ve İskender Kebabı gibi et yemekleriyle birlikte de servis edilen yassı bir ekmek çeşididir. Özellikle Ramazan aylarında “Ramazan Pidesi” adıyla bu ekmek çeşidi, Türk toplumunda büyük bir rağbet görmektedir. Aynı zamanda *pide* hamurunun üzerine yöreye bağlı olarak kavurma, kıyma, peynir veya başka bir malzeme eklenerek fırında pişirilen ve başlı başına bir öğünü karşılayan yiyeceğe de *pide* denilmektedir. Çevirmen, erek metin okuyucusunun *pide* kavramına yabancı olmadığını düşündüğü için, söz konusu kültürel kavramı erek dile çevirmeden doğrudan aktarmayı tercih etmiş olabilir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin, Newmark’ın “Aktarma” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin kaynak kültürü ön planda tutarak görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Örnek olarak ele alınan cümlelerin bağlamından yola çıkıldığında bu cümlede *pide* ile düz, yassı Ramazan pidesi olarak da adlandırılan ekmek çeşidinin değil, kıymalı harç ile hazırlanan hamur işinin kastedildiği açıkça görülmektedir. Çevirmen, *pide* kavramına ek olarak “gefüllte Teigschiffchen mit Hackfleisch” şeklinde kısa bir açıklama ekleyerek, söz konusu bu kavramı erek metin okuyucusu için daha anlaşılır kılabilirdi.

Tablo 31

Türk Kahvesi

Orijinal	“Şey, Leyla Hanım çayımız taze değil, <u>Türk kahvesi</u> yapsam.” (s.169)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Nun, äh, Leyla Hanım, der Tee ist nicht mehr frisch, darf ich vielleicht <u>türkischen Mokka</u> anbieten?« (S.222)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Türk kahvesi, Türk toplumunun gündelik hayatında sıklıkla ve severek tükettiği içeceklerin başında gelmektedir. Türk toplumunun kahveyle nasıl tanıştığına ilişkin birçok rivayet öne sürülmektedir. Ancak bu rivayetler içerisinde en baskın olanı Türklerin, Yemen Fatih Özdemiş Paşa’nın sefer dönüşü getirdiği bir miktar kahve sayesinde tanıştığı yönündedir. Türk toplumu tanıştığı bu yeni lezzetin kavrulmasında, pişirilmesinde ve sunumunda kendisine özgü bir üslup izlemiş ve bugünkü *Türk kahvesi* bir lezzet olarak Türk mutfağında yerini almıştır. *Türk kahvesi*, Türk kültürü ile o denli özdeşleşmiştir ki, koyu sohbet ortamlarında ve kız isteme törenlerinde bir gelenek olarak eve gelen misafirlere ikram edilmektedir. Çevirmen, kaynak metinde geçen *Türk kahvesi* kavramını erek dilde kültürel eşdeğeri olduğunu düşündüğü *Mokka* kavramı ile değiştirerek aktarmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin, Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergilediği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Mokka*, Almanca sözlükte “genellikle küçük fincanlarda servis edilen, sert kahve” olarak tanımlanmaktadır. *Mokka* ismi, eskiden Arabistan’ın başlıca kahve ihraç limanı olan ve Yemen’in güneybatısında yer alan kentin isminden gelmektedir. Dolayısıyla *Mokka* ile kastedilen şey Yemen kahvesidir. Türklerin de ilk kez kahveyle tanışmasının Yemen seferi sonrası olduğu düşünülürse burada aynı kahve türünün kastedildiği düşünülebilir. Dolayısıyla çevirmenin *Türk kahvesi* kavramına karşılık olarak kullandığı *türkischer Mokka* ifadesinin erek metin okuyucusu açısından herhangi bir anlam güçlüğüne yol açmayacağı söylenebilir. Ancak burada “türkische Kaffee” ifadesi de alternatif bir tercüme olarak düşünülebilir.

Tablo 32

Lokum

Orijinal	Tabaklarında çifte kavrulmuş birer <u>lokum</u> olan fincanları saygıyla masaya koydu. (s.172)	Çeviri Yöntemi	Aktarma Yöntemi
Çeviri	Ehrerbietig setzte er die Tassen, die Untertassen mit <u>Lokum</u> bestückt, auf den Tisch. (S.226)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Lokum, Türk toplumunda, Osmanlı döneminden itibaren Türk kahvesiyle birlikte tüketilen ve eve gelen misafirlere de kahve ile birlikte ikram edilen bir lezzettir. Zaman içerisinde Türk kültürü ile bütünleşen *lokum*, Türk kahvesinin yanında ağız tatlansın diye ikram edilen, bayramlarda misafirlere tutulan, okunan mevlitlerden sonra ya da kandil gecelerinde namazdan sonra dağıtılan kültürel bir lezzete dönüşmüştür. *Lokum*, Türk toplumunun favori bir lezzeti olduğu kadar, Avrupalı ve diğer çeşitli ülkelerden Türkiye'yi ziyarete gelen turistlerin de rağbet ettikleri ve beğendikleri bir tatlı çeşididir. Türk *lokumu* çok çeşitli olarak üretilmektedir. Bunların başında cevizli lokum, hindistan cevizli lokum, çifte kavrulmuş lokum, güllü lokum gelmektedir. Çevirmen, erek metin okuyucusunun *lokum* kavramını bildiğini varsaydığı için, söz konusu kavramı erek dile çevirmeden doğrudan aktarmayı tercih etmiş olabilir. Dolayısıyla çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark'ın "Aktarma" yöntemini kullandığı görülmektedir. Ayrıca çevirmenin kaynak kültürü ön planda tutarak görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin de "Yabancılaştırma" stratejisini benimsediği söylenebilir. *Lokum*, çeşitli Avrupa ülkelerinden ve dünyanın birçok yerinden Türkiye'ye tatile gelen turistlerin, memleketlerine dönerken kendileri için ya da yakınlarına hediye etmek için aldıkları bir lezzet olduğu için *lokumun*, Avrupa vatandaşlarının önemli bir çoğunluğu tarafından bilinen bir Türk lezzeti olduğu söylenebilir. Dolayısıyla *lokum* kavramının erek metin okuyucusu açısından herhangi bir anlam güçlüğü yaratmayacağı söylenebilir.

Tablo 33

Mercimek Çorbası

Orijinal	<u>Mercimek çorbası</u> enfesti. Biraz limon, biraz kırmızıbiber ekleyip taze francalayı da yanına katık edince şahane bir kahvaltı çıktı ortaya. (s.448)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Die <u>Bohnensuppe</u> war köstlich. Darauf ein wenig Zitrone und Paprika und dazu Baguette, fertig war ein herrliches Frühstück. (S.583)	Venuti'nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Mercimek çorbası, ana malzemesini kırmızı, sarı veya yeşil mercimeğin oluşturduğu içerisine un, tuz, tereyağı, et suyu, soğan, kırmızı veya karabiber ilave edilerek hazırlanan bir çorba çeşididir. Sıcak olarak tüketilen ve genellikle limon ile servis edilen *mercimek çorbası*, özellikle kış aylarında soğuk algınlığına ve hastalıklara karşı iyi gelmesi için hazırlanmaktadır. Çevirmenin, *mercimek çorbası* için erek dilde kültürel eşdeğeri olarak düşündüğü *Bohnensuppe* kavramını kullanarak bu yaklaşımıyla Newmark'ın "Kültürel Eşdeğerlik" yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin de "Yerlileştirme" stratejisini benimsediği söylenebilir. Alman mutfağının önemli lezzetlerinden biri olan *Bohnensuppe*'nin ana malzemesini mercimek değil, Meksika fasülyesi oluşturmaktadır. Ayrıca içerisine yağ, soğan, konserve mısır, domates salçası, kırmızı toz biber, pul biber, karabiber, kekik gibi baharatlara ek olarak kırmızı et suyu, domuz yağı gibi malzemeler de eklenerek hazırlanan bir çorba çeşididir. Dolayısıyla çevirmenin *mercimek çorbası* için erek dilde kullandığı ifadenin, hem isim hem de içerik bakımından söz konusu kültürel kavramla uyuşmadığı görülmektedir. Alman mutfağında hali hazırda "Linsensuppe" (mercimek çorbası) isimli bir çorba mevcuttur, ancak bu çorbanın içerisine giren malzemeler de Türk usulü yapılan *mercimek çorbası*ndan farklıdır. Bu çorbanın içerisine mercimek dışında patates, havuç, kereviz, pırasa, sebze suyu, et suyu, tereyağ, maydanoz, yeşil soğan, sirke gibi malzemeler girmektedir. Çevirmen burada *mercimek çorbası*na karşılık erek dilde "Linsensuppe türkischer Art" şeklinde bir ifade kullanarak daha doğru bir tercüme elde edebilirdi.

Tablo 34

Kalpak

Orijinal	Çeviri	Kültürel Eşdeğerlik
Siyah <u>kalpağın</u> altından, o arkeologun ölümüyle benim hiçbir ilgim yok, der gibi alingan bir ifadeyle bakıyordu. (s.25)	Yöntemi	Yöntemi
Çeviri	Venuti'nin	Yerlileştirme
Seine Miene unter der schwarzen <u>Fellmütze</u> schien pikiert sagen zu wollen: Mit dem Tod des Archäologen habe ich nichts zu tun. (S. 36)	Konsepti	Stratejisi

Kalpak, ters döndürülmüş kesik koni şeklinde, genellikle kürk, kumaş veya deriden imal edilen bir başlık türü olarak tanımlanabilir. Bu başlık türünün kullanımı Türkiye'de, Kafkasya'da, İran'da, Rusya'da ve Orta Asya ülkelerinde yaygındır. *Kalpağa* özellikle

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan ulu önder Atatürk'ün resimlerinde de sıklıkla rastlanmaktadır. Dolayısıyla *kalpak* deyince Türk okuyucusunun zihninde canlanan görüntü, Atatürk'ün resminde başında taşıdığı türden bir başlıktır. Seçilen bu örnek cümlede de doğrudan Atatürk'ün başında siyah bir *kalpak* taşıdığı resme işaret edilmektedir. Çevirmen, *kalpak* kavramının erek metin okuyucusu için yabancı bir kavram olduğunu varsayarak, ilgili kültürel kavramı erek dilde kültürel eşdeğeri olduğunu düşündüğü *Fellmütze* kavramıyla değiştirerek aktarmayı tercih etmiş olabilir. Çevirmenin yaptığı bu tercümesiyle Newmark'ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin, erek kültür odaklı bu yaklaşımıyla görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Çevirmenin *kalpak* kavramını karşılamak için kullandığı *Fellmütze* kavramı, Duden Online-Sözlükte (2021) arandığında karşımıza aşağıda “Şekil 2” olarak adlandırılan görsel çıkmaktadır. Dolayısıyla bu görseldeki şapka türü Rus kalpağı ya da kulak şapkası olarak da adlandırılan Rusların kullandığı özel bir şapka türü olarak geçmektedir.

Şekil 1. Kalpak

Şekil 2. Fellmütze

Kalpak kavramı, Türkçeden erek dile geçmiş bir kavramdır ve “Kalpak” ya da “Kolpak” şeklinde kullanımları da mevcuttur. Çevirmen de tercümesinde rahatlıkla “kalpak” terimini kullanabilirdi. Bu sayede erek metin okuyucusunun zihninde “kalpak” kavramı ile daha doğru bir çağrışım yakalanabilirdi.

Tablo 35

Cübbe

Orijinal	Gözleri, kaldırımda koyu gri <u>cüppesinin</u> altına hâkim yaka beyaz bir gömlek giymiş, sakalları göğsüne kadar inen adama takıldı. (s.138)	Çeviri Yöntemi	Eş Anlamlılık Yöntemi
Çeviri	Sein Blick glitt zu einem Mann im dunkelgrauen <u>Kaftan</u> , darunter trug er ein weißes Hemd, kragenlos wie ein Richter, der Bart reichte ihm auf die Brust. (S.180)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Cübbe, ayaklara kadar uzanan, arkası önünden biraz kısa, kanatları birbiri üzerine kavuşturularak önü kapatılan, bol ve hafif bir üstlük olarak tasvir edilebilir. Osmanlı döneminde daha çok ulemaların beyaz sarı ile birlikte kullandıkları bir üst kıyafettir. Bunun yanı sıra *cübbenin*, Hz. Peygamber tarafından da kullanıldığı savının genel kabul görmesiyle birlikte *cübbe*, İslam dini ile bağdaştırılmış ve günümüzde birçok Müslüman ülkede gündelik yaşam içerisinde özellikle namaz ibadeti yerine getirilirken tercih edilen bir dış giysisi haline gelmiştir (Türkoğlu, 1993, s.102-103). Çevirmen erek metin okuyucusunun, *cübbe* kavramına kıyasla *kaftan* kavramına daha aşina olduğunu düşündüğü için ve *kaftanın* biçim ve şekil itibarıyla *cübbeye* benzediğini düşündüğü için, bu kavramı *cübbenin* bir eş anlamlısı olarak kullanmayı tercih etmiş olabilir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark'ın "Eş Anlamlılık" yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin bu tutumuyla Venuti'nin "Yerlileştirme" stratejisini benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği söylenebilir. *Kaftan*, "boyu diz kapağı, ayak bilekleri veya yere kadar uzanan, önden açık, dik yahut devrik yakalı, çeşitli renklerde kıymetli kumaştan yapılmış, ekserisi mücevherlerle süslü veya nakışlı üst elbisesinin adıdır" (Küçükbaşçı, 2016, s.709). İki kıyafet de temelde uzun, bol, hafif, önü açık, kolları geniş ve bol, diz kapağına kadar uzanan bir üstlük olduğu için çevirmen, bu kıyafetlerin benzerliklerinden yola çıkarak erek dilde bilinen bir kavram olduğu ve görünüş itibarıyla *cüppeyi* andırdığı için *kaftan* kavramını kullanmayı tercih etmiş olabilir. *Kaftan* ve *cübbenin*, şekil itibarıyla aralarında ufak tefek farklılıklar bulunsa da her iki kıyafet de benzer kıyafetler olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında "*cübbe*" kavramının, kaynak metindeki anlamı ve kaynak metin okuyucusunun zihninde yarattığı çağrışımların "*kaftan*" kavramıyla benzer şekilde erek metin okuyucusunda da yaratıldığı söylenebilir.

5. Gelenek-Görenekler

Tablo 36

El Öpmek

Orijinal	Bayramları <u>elini öpmeye</u> giderdim. (s.27)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	An Festtagen <u>ging</u> ich sie <u>besuchen</u> . (S. 39)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Türk kültüründe *el öpme* davranışı, çocukların ya da erişkinlerin kadın ya da erkek ayırt etmeksizin, kendilerinden yaş itibarıyla büyük olan kimselere gösterdikleri bir saygı ve sevgi ifadesidir. *El öpme* davranışının, Türk toplumunun sosyal yaşamı içerisinde oldukça geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Uzun süreli ayrılıklarda, yolculuğa gidiş ve dönüşlerde, misafirlğe gidildiğinde, düğünlerde ve özellikle bayram ziyaretlerinde çocuk ve genç erişkinlerin kendilerinden yaşça büyük olan kimselerin *ellerini öpme* davranışı, zamanla Türk kültürünün önemli bir pratiği haline dönüşmüştür (Selçuk, 2005, s.6-7). Türk kültüründe *el öpme* davranışına yüklenen derin anlamlar ve verilen önem, Alman kültüründe karşılık bulmadığı için çevirmen burada *el öpmek* ifadesini “ziyarete gitmek” anlamına gelen “*besuchen gehen*” ifadesiyle karşılamakla yetinmiştir. Çevirmen, *el öpme* davranışının erek metin okurlarına farklı geleceğini ve bu davranışa anlam yüklemekte zorlanacaklarını düşünmüş olabilir. Çevirmen bu nedenle *el öpmek* gibi Türk kültürüne has bir kavramı nötrleştirme yoluna gitmeyi tercih etmiştir ve burada Newmark’ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemini kullanmıştır. Diğer yandan çevirmen erek kültür odaklı bir yaklaşım sergileyerek Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsemiştir. *El öpme* davranışı, Alman kültüründe herhangi bir karşılığı olmayan bir pratiktir. Çevirmenin burada *el öpme* ifadesini birebir aktarmayarak, ilgili ifadeyi erek dile *besuchen gehen* (ziyaret gitmek) gibi evrensel terimler kullanarak aktarmasının doğru bir tercih olduğu söylenebilir.

Tablo 37

Bayram Bahşışı

Orijinal	En fazla <u>bayram bahşisini</u> onlardan alırdım. (s.27)	Çeviri Yöntemi	Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Yöntemi
Çeviri	Das dickste <u>Feiertagstaschengeld</u> stecken sie mir zu. (S. 39)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Türk toplumunda, dini bayramlarda ve dini bayramların öncesinde uygulanan ve zaman içerisinde Türk kültürünün birer parçası haline gelmiş çeşitli pratikler mevcuttur. Bayramdan önce bayram temizliği olarak da adlandırılan evlerde dip bucak temizlik yapılır. Çocuklara bayramlıklar alınır, bayramda eve gelen misafirlere ikram etmek için çeşitli yemekler ve tatlılar hazırlanır. Ramazan ve kurban bayramlarında akrabalar, eş-dost bir araya gelerek hasret giderir. Bayram ziyaretlerinde çocuklar ve gençler kendilerinden yaşça büyük tanıdıklarının ve akrabalarının ellerini öperek hayır dualarını alırlar. Ayrıca el

öpen çocuklara *bayram harçlığı* vermek de halen uygulanan bir Türk geleneğidir. Dini bayramlarda halen devam ettirilen çocuklara *bayram harçlığı* verme âdeti, Alman kültüründe var olmayan bir gelenektir. El öpme davranışına kıyasla, bayramda çocuklara *bayram harçlığı* verilmesi geleneği bir erek metin okuyucusunun daha az yadırgayacağı bir durum olduğu için, çevirmen kaynak dilde yer alan bu ifadeyi birebir aktarmayı tercih etmiş olabilir. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Vinay & Darbelnet'in "Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri" yöntemini kullandığı görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin, kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin "Yabancılaştırma" stratejisini benimsediği de söylenebilir. Bayramlarda çocuklara *bayram harçlığı* verme geleneği kendi kültüründe bulunmadığı için bir erek metin okuyucusuna ilginç gelebilir, ancak erek metin okuyucusu metnin bağlamından yola çıktığı takdirde *Feiertagstaschengeld* kavramını anlamlandırmada herhangi bir sıkıntı çekmeyecektir.

Tablo 38

Deli Dumrul

Orijinal	"Haraç desene şuna. "Kendi lisaniyla durumu yorumluyordu bizim kopuk. " <u>Deli Dumrul</u> hesabı, geçenden üç, geçmeyenden beş akçe..." (s.47)	Çeviri Yöntemi	Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar Yöntemi
Çeviri	»Sag doch gleich Schutzgelderpressung!« Unser Strolch kommentierte die Sache in seiner Sprache. »Wie beim Volkshelden <u>Deli Dumrul mit seiner Brücke über den trockenen Fluss</u> : Wer rüber will, zahlt drei Asper, wer nicht rüberwill, aus dem werden fünf herausgeprügelt.« (S. 64-65)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Türklerin en önemli kültürel miraslarından biri olarak kabul edilen Dede Korkut Hikâyeleri, Müslüman Oğuz Türklerinin toplumsal, siyasi, kültürel, ekonomik, askerî ve dinî hayatlarının anlaşılmasında önemli bir referanstır. Belli bir düşünce sistemini, felsefi düşünceyi aşlamak üzere kurgulanan, içerisinde milli, manevi ve dini değerlere sıklıkla yer veren bu destansı hikâyelerin başında "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu" hikâyesi gelmektedir. Bu hikâyede *Deli Dumrul*'un başlarda Allah'a asi iken başına gelen birtakım olayların neticesinde ilahi kudrete boyun eğmesi ibretlik bir şekilde anlatılır. Bu fantastik hikâyenin popüler olması ve yaygınlaşmasıyla birlikte hikâyenin başkahramanı *Deli Dumrul*, Türk kültürünün önemli halk kahramanlarından biri haline gelmiştir (Çetin, 2017, s.55-61). Metnin orijinalinde *Deli Dumrul*'un kurumuş bir akarsu üzerine bir köprü yaptığı ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır. Ancak çevirmen, bu bilgiyi tercümesinde okurlarına ek

bir bilgi olarak sunmuştur. Buna ek olarak çevirmen, *Deli Dumrul*'un bir halk kahramanı olduğunu belirtmek için *Volkshelden* (halk kahramanı) kavramına da yer vermiştir. Buradan hareketle çevirmenin, *Deli Dumrul* ifadesini erek dile aktarırken birtakım bilgileri de ekleme yoluna gittiği açıkça görülmektedir. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark'ın “Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar” yöntemini kullandığı görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin kaynak kültür odaklı bir yaklaşım benimseyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Çevirmenin, tercümesinde *Deli Dumrul* hikâyesine ilişkin anahtar kelimelere yer vererek ve *Deli Dumrul*'un bir halk kahramanı olduğunu belirten *Volkshelden* kavramını kullanarak, erek metin okuyucularının metnin bağlamını ve *Deli Dumrul*'un kaynak kültüre ait bir halk kahramanı olduğunu anlamalarını kolaylaştırdığı söylenebilir.

Tablo 39

Ab-ı Hayat

Orijinal	<i>Ab-ı hayat</i> suyunun aktığı şadırvana. (s.497)	Çeviri Yöntemi	Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri
Çeviri	Auf den Brunnen, in dem <u>das Wasser des Lebens</u> floss. (S.647)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Ab-ı Hayat, kendisine İslam-Türk kaynaklarında ve edebi eserlerde yer bulmuş, hemen hemen bütün dünya mitolojilerinde bahsi geçen bir kavramdır. İnsanlığın tarih boyunca, sonsuza kadar yaşama arzusunun ve ölüme çare bulma yönündeki çabalarının, mitolojide böyle bir kavramın ortaya çıkmasında birer ilham kaynağı olduğu söylenebilir. İnsanlar tarafından ebedi bir hayata kavuşmada aracı olarak suyun kullanılmasının temel nedenleri arasında suyun bütün canlıların hayatta kalabilmeleri için temel bir ihtiyaç olması, suyun hayat verme, diriltme, canlandırma gibi özelliklere sahip olması sayılabilir. Bu durumun ise, suyun ölümsüzlük ile bağdaştırılmasına ve *ab-ı hayat* efsanesinin ortaya çıkmasına zemin hazırladığı söylenebilir (Ocak, 1988, s.1). Çevirmen, kaynak metinde geçen *ab-ı hayat* ifadesini erek dile birebir çevirerek aktarmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Vinay & Darbelnet'in “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin, kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin de “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği

söylenebilir. TDK’ye göre *ab-ı hayat*, içen kimseye ölümsüzlük sağladığına inanılan bir sudur. Kaynak metnin bağlamı açısından düşünüldüğünde, çevirmenin burada *das Wasser des Lebens* (hayat suyu) ifadesi yerine “das Wasser der Unsterblichkeit in der türkisch-islamischen Mythologie” (Türk-İslam mitolojisinde ölümsüzlük suyu) ifadesini kullanması daha doğru olabilirdi.

Tablo 40

Ateş Olmayan Yerden Duman Çıkmaz

Orijinal	“...Öte yandan, <u>ateş olmayan yerden duman çıkmaz</u> , demişler...” (s.362)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Andererseits sagt man ja, <u>ohne Feuer kein Rauch</u> . (S.473-474)	Venuti’nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Ateş olmayan yerden duman çıkmaz ifadesi, Türkçede “bir olayın gerçekten meydana gelmiş olup olmadığını anlamak için, gizli kalamayan belirtisine bakmak gerekir. Bu belirti varsa olay da var demektir” (TS, s.159) anlamına gelen bir atasözüdür. Başka bir deyişle, eğer ortada bir belirti varsa olay veya durum da var demektir anlamına gelmektedir. Söz konusu atasözü, erek dilde aynı duruma işaret eden eşdeğer bir ifade ile değiştirilerek aktarıldığı için, çevirmenin burada Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemini kullandığı görülmektedir. Ayrıca çevirmenin, ele alınan bu örnek cümlede erek kültür odaklı yaklaşımıyla görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği de söylenebilir. “*Ohne Feuer kein Rauch*” ifadesinin Almancada “kein Rauch ohne Flamme” şeklinde bir kullanımı da mevcuttur. Bu ifadelerin her ikisi de temelde ortada bir dedikodu ya da suçlama varsa mutlaka bir doğruluk payının da olduğunu ve hiçbir şeyin durup dururken ortaya çıkmayacağını anlatmak isteyen ifadelerdir (DUDEN,2021). Orijinal metinde kullanılan atasözü ve erek dilde buna karşılık olarak kullanılan ifade, anlamsal olarak karşılaştırıldığında her iki ifadenin de birbirleriyle örtüştüğü görülmektedir, dolayısıyla çevirmenin bu tercümesinin doğru bir tercüme olduğu söylenebilir.

Tablo 41

Komşu Komşunun Külüne Muhtaçtır

Orijinal	Dar sokaklara yayılan yemek kokuları... <u>Birbirinin külüne muhtaç komşular</u> ... (s.559)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Der Essensgeruch in den Gassen. <u>Die engen nachbarschaftlichen Beziehungen</u> ... (S.725)	Venuti'nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Komşu komşunun külüne muhtaçtır ifadesi, Türkçede “komşular birbirlerine en küçük şey için bile muhtaçtırlar. Kimi zaman önemsiz bir şeyin eksikliği işimizi aksatır. O zaman komşu imdada yetişir” (TS, s.366) anlamında kullanılan bir atasözüdür. Bu atasözü aynı zamanda komşuluğun Türk kültüründe ne denli önemli bir yere sahip olduğunu ispatlar niteliktedir. Türk kültüründe komşuluğa verilen yoğun önem ve yüklenen derin anlamlar, Batı kültürleri için çoğunlukla geçerli değildir. Aynı şey Alman kültürü için de geçerlidir, Alman toplumunda Türk toplumunda olduğu gibi komşuluğa çok fazla önem verilmemektedir. Bu nedenledir ki Alman kültüründe komşuluk ilişkilerinin önemini vurgulayan bir atasözü de mevcut değildir. Dolayısıyla çevirmenin burada erek dilde ilgili atasözünün bir eşdeğeri bulunmadığı için evrensel terimler kullanmayı tercih ederek, Newmark’ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemini kullandığı görülmektedir. Çevirmenin ayrıca erek kültür odaklı bir yaklaşım benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Türkçede kullanılan bu atasözü temelde komşuluk ilişkilerinin iyi olması gerektiğini vurgulayan bir atasözüdür, çevirmenin de *die engen nachbarschaftlichen Beziehungen* (yakın komşuluk ilişkileri) ifadesini kullanarak atasözünün özünü vermeyi başardığı söylenebilir.

Tablo 42

Önce Can Sonra Canan

Orijinal	Şimdi olmuştu işte, sonunda gerçek, kalın kafasına dank etmişti. Soruşturmanın kritik bir noktaya doğru gittiğini anlayınca, <u>önce can sonra canan</u> , diyen eski atasözünü hatırlamış ve hemen tavrı değiştirmişti. (s.284-285)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Nun war die Wahrheit also in seinem dicken Schädel angekommen. Kaum begriff er, dass die Ermittlungen auf einen kritischen Punkt zusteuerten, änderte er abrupt seine Haltung nach dem Motto: »Das Hemd ist mir näher als die Hose«. (S.374)	Venuti'nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Önce *can* sonra *canan* ifadesi, TDK’ye göre “insanlar bencildir, önce kendilerini, sonra yakınlarını düşünürler” anlamında kullanılan bir atasözüdür. Çevirmen, kaynak metinde geçen ilgili atasözünü erek dildeki eşdeğeri ile değiştirerek aktarmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemini kullandığı görülmektedir. Bundan başka çevirmenin sergilediği erek kültür odaklı tutumuyla görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği görülmektedir. Çevirmenin, ilgili atasözüne karşılık erek dilde kullandığı *das Hemd ist mir näher als die Hose* ifadesi, insanların her zaman kendi çıkarlarını başkalarının çıkarlarından üstün tuttuğu anlamında kullanılan bir ifadedir (DUDEN,2021). Orijinal metin ve çeviri metinde kullanılan ifadelerin vermek istedikleri mesaj ve anlamları karşılaştırıldığında, her iki ifadenin de birbirleriyle örtüştükleri söylenebilir. Dolayısıyla çevirmenin orijinal metinde kullanılan atasözüne karşılık erek dilde eşdeğer bir karşılık bulduğu söylenebilir.

Tablo 43

Baltayı Taşa Vurmak

Orijinal	Biraz da benim tarih vaazımdan kurtulmak için görüntüyü değiştirmiş olan Ali, “Bu kadın da Byzant mı, Bizans mı?” diyecek oldu ama sözcüğün devamını getiremedi. <u>Baltayı taşa vurmuştu</u> yine. (s.11)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Ali hatte das Bild gewechselt, um meiner Predigt über Geschichte zu entgehen. »Ist diese Frau auch Bizant ..., Byzans ...?«, fing er an, bekam das Wort aber nicht heraus. Wieder <u>hockte er im Fettnäpfchen</u> . (S. 19)	Venuti’nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Baltayı taşa vurmak, TDK’ye göre “farkında olmayarak karşısındakine dokunacak söz söylemek, pot kırmak, gaf yapmak” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, orijinal metinde yer alan *baltayı taşa vurmak* deyimine karşılık olarak erek dilde eşdeğeri olduğunu düşündüğü *[bei jemandem] ins Fettnäpfchen hocken* deyimini kullanmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin, erek kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Söz konusu deyim erek dilde “tartmadan söylenen bir sözle, mantıksız bir ifadeyle birini kızdırmak, pot kırmak” anlamında kullanılmaktadır (DUDEN,2021).

Orijinal metinde ve çeviri metinde yer alan deyimlerin anlamları karşılaştırıldığında, her iki deyim de semantik açıdan birbirleriyle örtüşükleri görülmektedir.

Tablo 44

Astığı Astık Kestiği Kestik

Orijinal	<u>Astığı astık, kestiği keстик</u> bir savcı edasıyla konuşuyordu Ali. (s.58)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Ali sprach wie ein Staatsanwalt, der <u>niemandem Rechenschaft schuldig ist.</u> » (S.79)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Astığı astık, kestiği keстик TDK'ye göre, “yaptığı işlerden dolayı kimseye hesap vermek zorunda değil; yaptıklarına hiçkimse itiraz edemez” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen ise bu deyimde erek dilde karşılık olarak *niemandem Rechenschaft schuldig sein* (kimseye hesap vermek zorunda olmamak) ifadesini kullanmıştır. Ele alınan bu örnek cümlede deyim in erek dilde birebir eşdeğeri bulunmadığı için çevirmenin, deyim in anlamını veren genel ve evrensel bir ifade kullandığı görülmektedir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin, Newmark'ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemini kullandığı görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin de “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Orijinal metinde geçen deyim ile çevirmenin erek dilde kullandığı ifade semantik açıdan karşılaştırıldıklarında uyumlu oldukları görülmektedir. Dolayısıyla ele alınan bu örnek cümlede çevirmenin, orijinal metinde geçen deyim i doğru bir şekilde algıladığı ve erek dilde aynı anlamı veren başka bir ifade kullanarak doğru bir tercüme elde ettiği söylenebilir.

Tablo 45

Aklını Peynir Ekmekle Yemek

Orijinal	<u>“Aklımı peynir ekmekle mi yedim</u> ki sizi atlatmaya çalışayım.” (s.64)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Ich habe doch nicht <u>den Verstand verloren</u> , dass ich versuchen würde, Sie abzuwimmeln.« (S.87)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Aklını peynir ekmekle yemek deyimini, Türkçede “delice işler yapmak” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, bu deyimini erek dilde eşdeğeri olduğunu düşündüğü *den Verstand verlieren* (delirmek) deyimini ile karşılamayı tercih etmiştir. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin erek kültür odaklı bir yaklaşımda bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Her iki deyim anlamsal açıdan karşılaştırıldığında birbirleriyle örtüştükleri görülmektedir, dolayısıyla çevirmenin burada doğru bir seçim yaptığı söylenebilir.

Tablo 46

Bir Baltaya Sap Olamamak

Orijinal	Çeviri	Kültürel Eşdeğerlik
“ <u>Şu dünyada bir baltaya sap olamasam</u> da, bu iki adamın arkadaşı olmak bana yeter.” (s.88)	Yöntemi	Yöntemi
Çeviri	Venuti’nin	Yerlileştirme
»Da haben Sie recht. Auch wenn ich es <u>in dieser Welt nie zu etwas bringen werde</u> : Es reicht mir, der Freund dieser beiden Männer zu sein.« (S.116)	Konsepti	Stratejisi

Bir baltaya sap olamamak deyimini, Türkçede “belli bir iş sahibi olamamak” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyim karşılık olarak erek dilde eşdeğeri olduğunu düşündüğü *es zur etwas bringen* deyimini kullanmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Ayrıca çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Çevirmenin kaynak metinde geçen *bir baltaya sap olamamak* deyimine karşılık erek dilde kullandığı *es zur etwas bringen* deyimini “kendine iyi hayat şartları yaratmak; kariyer yapmak; zengin olmak; başarılı olmak” gibi anlamlarda kullanılmaktadır (DUDEN,2021). Deyimin, Almanca karşılığının birebir eşdeğeri olduğu söylenebilir. *Bir baltaya sap olamamak* deyimini ile temelde kişinin, belli bir iş sahibi olamadığı için bir kariyere de sahip olamadığı, dolayısıyla da başarısız olduğu anlatılmak istenmektedir. Bu açıdan bakıldığında kaynak metinde geçen *bir baltaya sap olamamak* deyimini ile bu deyim karşılık çevirmenin kullandığı *es zur etwas bringen* deyiminin anlamsal açıdan birbirleriyle örtüştükleri söylenebilir. Dolayısıyla kaynak metinde geçen söz konusu deyim ile verilmek

istenilen anlam ve mesajın, erek metin okuyucuları tarafından erek dilde de yakalanacağı söylenebilir.

Tablo 47

Samanlıkta İğne Aramak

Orijinal	<u>Samanlıkta iğne aramaktan</u> söz ediyordum ama becerikli kriminologumuz henüz bunun farkında değildi. (s.99)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Ich sprach davon, <u>eine Nadel im Heuhaufen zu finden</u> , doch das war unserer begabten Kriminologin noch nicht klar. (S.130)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Samanlıkta iğne aramak deyimi, Türkçede “gerçekleşmesi çok zor bir işi yapmaya çalışmak” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen *samanlıkta iğne aramak* deyimini erek dile eşdeğeri olduğunu düşündüğü *eine Nadel im Heuhaufen finden* deyimi ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark'ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Çevirmenin, kaynak metinde geçen söz konusu deyimle karşılık erek dilde kullandığı *eine Nadel im Heuhaufen finden* deyimi erek dilde “bir şeyi az ya da hiçbir başarı ümidi olmaksızın aramak” anlamına gelmektedir (DUDEN,2021). Temelde her iki deyimle de verilmek istenilen mesajın “gerçekleşmesi pek mümkün olmayan birşeye kalkışmak” olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında da her iki deyim anlamsal açıdan birbirleriyle uyumlu oldukları görülmektedir.

Tablo 48

Süt Dökmüş Kediye Dönmek

Orijinal	Yanıt gelmedi, az önce konuşmaya can atan iki kafadar şimdi <u>süt dökmüş kediye dönmüştü</u> . (s.106)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Keine Antwort. Die beiden eben noch redseligen Kumpane <u>standen wie begossene Pudel da</u> . (S.138)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Süt dökmüş kediye dönmek deyiimi Türkçede “suçunu bilerek bundan utanmak” anlamında kullanılan bir deyimdir. Başka bir deyişle, bir kimsenin bir kabahat işledikten sonra bu kabahinden dolayı utanması, çekinmesi ve korkması durumunu ifade eden bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen *süt dökmüş kediye dönmek* deyimini erek dile eşdeğeri olduğunu düşündüğü *wie begossene Pudel dastehen* deyiimiyle değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu açıkça görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği de görülmektedir. Çevirmenin kaynak metinde geçen deyimde karşılık olarak erek dilde kullandığı *wie ein begossene Pudel dastehen* deyiimi “çekingen, mahcup, korkmuş hissetmek, utanç verici bir durumda olmak” gibi anlamlarda kullanılmaktadır (DUDEN,2021). Her iki deyimde de temelde utanç ve mahcubiyet duygusu vurgulanmak istenmektedir. Dolayısıyla her iki deyimın anlamsal açıdan birbirleriyle örtüştükleri ve aynı mesajı verdikleri söylenebilir.

Tablo 49

Sütten Çıkma Ak Kaşık

Orjinal	“İyi de Başkomiserim, Namık da <u>sütten çıkma ak kaşık</u> değil. Adam iki polisi yaralamış. Biri neredeyse ölüyormuş.” (s.109)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Schön und gut, Hauptkommissar. Aber auch Namık <u>ist kein Engel</u> . Er hat zwei Polizisten verletzt. Einer wäre fast gestorben.« (S.142)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Sütten çıkma ak kaşık deyiimi Türkçede “temiz, saf olmak” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyiimi erek dilde eşdeğeri olduğunu düşündüğü *kein Engel sein* ifadesiyle değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Ayrıca çevirmenin erek kültür odaklı bir yaklaşım benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. “Engel” kelimesi Almandada “saf, masum insan” anlamında kullanılmaktadır (DUDEN,2021). Kaynak metinde geçen *sütten çıkma ak kaşık* deyiimiyle ve çevirmenin erek dilde bu deyimde karşılık kullandığı *kein Engel sein* ifadesiyle de temelde masum olma durumu

vurgulanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında her iki ifadenin de anlamsal açıdan birbirleriyle örtüşükleri görülmektedir.

Tablo 50

Dilinin Altındaki Baklayı Çıkarmak

Orijinal	Sorum onu cesaretlendirmişti, en azından sözleriyle ilgilendiğimi zannederek <u>dilinin altındaki baklayı çıkardı.</u> (s.132)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Meine Frage ermunterte ihn, er glaubte, mich würde das interessieren, und <u>ließ die Katze aus dem Sack.</u> (S.172)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Dilinin altındaki baklayı çıkarmak deyimini Türkçede “sabrı tükenip o zamana kadar sakladığı şeyleri söylemek” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimini erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *die Katze aus dem Sack lassen* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Die Katze aus dem Sack lassen* deyimini, erek dilde “şimdiye kadar bilinçli olarak saklanan bir niyeti, planı başkalarına açık etmek” anlamında kullanılmaktadır (DUDEN,2021). Her iki deyim de bir süreye kadar saklanan birşeyin o andan itibaren ifşa edilmesi anlamını taşımaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde her iki deyim de semantik açıdan birbirleriyle örtüşükleri ve aynı mesajı verdikleri söylenebilir.

Tablo 51

Tüyleri Diken Diken Olmak

Orijinal	Bu mezarlıkla ilgili o kadar çok hortlak hikâyesi dinlemiştim ki, sarıklı mezar taşlarını görünce <u>tüylerim diken diken oldu.</u> (s.141)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Über diesen Friedhof gingen so viele Gespenstergeschichten um, dass <u>mir die Haare zu Berge standen.</u> Ich erkannte die Grabsteine mit den Turbanen obendrauf. (S.184)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Tüyləri diken diken olmak deyimini Türkçede “üşümekten, korkmaktan, dehşet duymaktan, vücuttaki kıl dipleri kabarmak” anlamına gelmektedir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimini erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *jemandem stehen die Haare zu Berge* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Jemandem stehen die Haare zu Berge* deyimini erek dilde “son derece korkmuş, ürkmüş kişi” anlamında kullanılmaktadır (DUDEN,2021). Her iki deyimde de vurgulanan temel nokta, kişinin son derece korkmuş olması durumudur. Dolayısıyla da her iki deyim anlamsal açıdan kıyaslandığında birbirleriyle örtüşükleri görülmektedir.

Tablo 52

İpe Un Sermek

Orijinal	“Öyle mi?” diye <u>ipe un sermeye koyuldu</u> işte. (s.193)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Ah ja?« Da fing er schon an, <u>sich zu zieren</u> . (S.255)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

İpe un sermek deyimini Türkçede “istenilen işi yapmamak için birtakım bahaneler, gerçekleştirilemeyecek koşullar ileri sürmek, engeller göstermek, güçlük çıkarmak” anlamında kullanılmaktadır. Başka bir deyişle bir işi yapmaktan kaçınmak için geçersiz, saçma bahaneler öne sürmek anlamına gelmektedir. Çevirmen, söz konusu deyim karşılık olarak erek dilde *sich zieren* fiilini kullanmayı tercih etmiştir. Çevirmen burada ilgili deyim Almandaca birebir karşılığı olmadığı için erek dilde evrensel bir ifadeyi ve aynı anlamı verdiğini düşündüğü bir fiil kullanmayı tercih etmiş olabilir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark’ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemini kullandığı görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Sich zieren* fiili erek dilde “sahte bir çekingenlik, utangaçlık ile (aslında çok istenilen) bir şeyi reddetmek” anlamına gelmektedir (DUDEN,2021). Kaynak metinde geçen söz konusu deyim ile çevirmenin buna karşılık erek dilde kullandığı fiille verilmek istenilen anlamın birbirleriyle örtüşmedikleri açıkça görülmektedir. Dolayısıyla çevirmenin burada kaynak

metinde geçen söz konusu deyimini yanlış algıladığı söylenebilir. Çevirmen, kaynak metinde geçen “bir işi yapmamak için saçma bahaneler öne sürmek” anlamına gelen söz konusu deyimini bambaşka bir anlam taşıyan bir fiil ile erek dilde karşılamaya çalışmıştır. Kaynak metinde geçen söz konusu deyimini anlamından yola çıkıldığında ele alınan örnek cümlelerin bağlamına “faule Ausreden erfinden” ifadesi daha uygun düşebilirdi. Dolayısıyla çevirmen, orijinal metni “»Ah ja?« Da fing er schon an, faule Ausreden zu erfinden.” şeklinde çevirdiğinde anlamsal açıdan daha doğru bir tercüme elde edebilirdi.

Tablo 53

Burnundan Kıl Aldırmamak

Orijinal	“Dinlesene Nevzat! Soğuk değil de, hani şu gençlerin kullandığı şu İngilizce laf var ya, hani Kuul diyorlar. Yani Türkçesi, sen <u>burnundan kıl aldırmayan</u> bir adamsın ya.” (s.200)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Hör doch mal zu, Nevzat! Nicht kalt, die jungen Leute benutzen dieses englische Wort: cool. <u>Unnahbar</u> , würden wir es vielleicht nennen.« (S.263)	Venuti’nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Burnundan kıl aldırmmamak deyimini Türkçede “davranışlarına karşı hiç söz söyletmemek, en küçük bir eleştiriye ya da itiraza sinirlenip köpürecek kadar huysuz olmak” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, bu deyme karşılık olarak erek dilde *unnahbar* sıfatını kullanmayı tercih etmiştir. Çevirmen burada ilgili deyimini Almancada bir karşılığı olmadığı için erek dilde evrensel bir ifadeyi, aynı anlamı verdiğini düşündüğü bir sıfat kullanmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark’ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemini kullandığı görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Unnahbar* kelimesi Almancada “mesafeli olan, her türlü yakınlaşmaya soğuk bir çekingenlik ile cevap veren, asık suratlı, soğuk” anlamında kullanılmaktadır (DUDEN,2021). *Burnundan kıl aldırmmamak* deyimiiyle temelde kişinin huysuz olduğu vurgulanırken, buna karşılık erek metinde geçen *unnahbar* ifadesiiyle kişinin insanlara karşı soğuk olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla *burnundan kıl aldırmmamak* deyimiiyle *unnahbar* sıfatının aynı anlamı vermedikleri açıkça görülmektedir. Kaynak metinde geçen söz konusu deyimini anlamından yola çıkıldığında, ele alınan örnek cümlelerin bağlamına “*unnahbar*” ifadesi yerine “griesgrämig” (huysuz) ifadesi daha uygun düşebilirdi.

Tablo 54

İşe Burnunu Sokmak

Orijinal	Yine Şefik'ti <u>işimize burnunu sokan.</u> (s.213)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Wieder war es Şefik, der <u>seine Nase in unsere Angelegenheiten steckte.</u> (S.281)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

İşe burnunu sokmak deyimini Türkçede “kendisini ilgilendirmeyen işe karışmak” anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimini erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *seine Nase in etwas stecken* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark'ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Bu deyim Almancada bir kişinin kendisini ilgilendirmeyen bir konuyla meraklı bir şekilde ilgilenmesi anlamında kullanılmaktadır (DUDEN,2021). Her iki deyim de bir kişinin kendisini ilgilendirmeyen meselelere karışması anlamını taşımaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde her iki deyim de semantik açıdan birbirleriyle örtüşükleri ve aynı mesajı verdikleri söylenebilir.

Tablo 55

İn Cin Top Oynuyor

Orijinal	Eğrikapı'nın ardındaki yoksul mahalle geceye teslim olmuştu. <u>İn cin top oynuyordu sokakta.</u> (s.228)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Das ärmliche Quartier am Rand von Eğrikapı schlummerte in den Armen der Nacht, <u>die Gassen waren wie ausgestorben</u> , die Fenster der zumeist windschiefen Häuser dunkel. (S. 300)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

İn cin top oynuyor deyimini Türkçede ıssız, ortalıklarda hiçbir canlının olmadığı yerler için kullanılan bir deyimdir. Söz konusu deyim Almancada birebir karşılığı bulunmadığı için çevirmen, erek dilde kültürden bağımsız ve aynı anlamı verdiğini düşündüğü *ausgestorben* sıfatını kullanmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark'ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemini kullandığı görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Ausgestorben* sıfatı Almancada “ıssız,

tenha” anlamına gelmektedir (DUDEN,2021). Kaynak metinde geçen *in cin top oynuyor* deyiimiyle ve çevirmenin buna karşılık erek dilde kullandığı *ausgestorben* sıfatıyla temelde, kişinin bulunduğu mekânın ıssız ve تنها olması durumu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla çevirmenin erek dilde kullandığı söz konusu sıfatın kaynak metinde geçen deyim ile anlamsal açıdan uyuştukları ve aynı mesajı verdikleri söylenebilir.

Tablo 56

Özrü Kabahatinden Büyük

Orijinal	“Yük olmakmış... Lafa bak... <u>Özrü kabahatinden büyük...</u> ” (s.256)	Çeviri Yöntemi	Öyküntü Yöntemi
Çeviri	»Zur Last fallen! Hör dir das an! <u>Die Entschuldigung ist ja schlimmer als der Fehler!</u> « (S.338)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Özrü kabahatinden büyük deyiimi Türkçede “birinin suçunu bağışlatmak için bildirdiği özrün, daha büyük bir suç olduğunu” ifade eden bir deyimdir. Kaynak metinde geçen *özrü kabahatinden büyük* deyiminin, erek dilde birebir karşılığı bulunmadığı için çevirmen söz konusu deyiimi erek dile ödünçleyerek *die Entschuldigung ist ja schlimmer als der Fehler* şeklinde aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Öyküntü” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin kaynak kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Özrü kabahatinden büyük* deyiimi, içerisinde çok fazla mecaz bulundurmayan bir deyim olduğu için mantık yürütülerek deyimden vermek istediği mesaj kolay bir şekilde anlaşılabilir. Aynı durum erek metin okuyuları için de geçerlidir. Erek metin okuyucuları da mantık yürüterek deyim ile ne anlatılmak istendiğini rahatlıkla çözebileceklerdir.

Tablo 57

Ağzı Kulaklarına Varmak

Orijinal	“Hadi hadi, <u>ağzın kulaklarına varıyordu</u> ,” diye üsteledi. (s.261)	Çeviri Yöntemi	Öyküntü Yöntemi
Çeviri	»Nanana, <u>deine Mundwinkel gingen rauf bis zu den Ohren</u> «, beharrte er. (S.344)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Ağzı kulaklarına varmak deyimini Türkçede “çok sevinmek, sevindiği her halinden belli olmak” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen burada orijinal metinde yer alan deyimini Almancada birebir karşılığı olmadığı için, ilgili deyimini erek dile ödünçleyerek, erek dilin biçimsel ve söz dizimsel yapısına uygun hale getirerek *deine Mundwinkel geht rauf bis zu den Ohren* şeklinde aktarmayı tercih etmiştir. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Öyküntü” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin kaynak kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Erek metin okuyucuları, çevirmenin kaynak metinde geçen söz konusu deyme karşılık erek dilde kullandığı ifadeyi metin içerisindeki bağlamıyla düşündüklerinde ne kastedildiğini az çok anlayabilir. Ancak çevirmen ele alınan bu örnek cümlede kaynak metinde geçen deyim ile benzer anlama gelen erek dildeki “über beide Ohren strahlen” deyimini kullanarak, erek metin okuyucusu açısından daha anlaşılır bir tercüme ortaya koyabilirdi.

Tablo 58

Kıyamet Kopmaz

Orijinal	“Bırak şimdi işi filan. Bir saat geç gitsen <u>kıyamet kopmaz</u> .” (s.257)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Nun lass doch mal den Job Job sein. <u>Die Welt geht schon nicht unter</u> , wenn du eine Stunde später eintrudelst.« (S.338)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Kıyamet kopmaz ya da *kıyamet mi kopar?* deyimini Türkçede “ne çıkar ne olur ne önemi var” anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimini erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *die Welt geht schon nicht unter/ davon geht die Welt nicht unter* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Die Welt geht schon nicht unter* deyimini Almancada “bu o kadar da kötü bir şey değil” anlamında kullanılan bir deyimdir (DUDEN,2021). Kaynak metinde geçen kıyamet kopmaz deyimini ve erek dilde buna karşılık olarak kullanılan *die Welt geht schon nicht unter* deyimini ile temelde verilmek istenilen anlam karşı tarafın düşündüğü kadar durumun çok da vahim olmadığıdır. Bu

açından bakıldığında her iki deyim de semantik açıdan birbirleriyle örtüşükleri net bir şekilde görülmektedir.

Tablo 59

Sarmaş Dolaş Olmak

Orijinal	Öteki durur mu, 'Mümtazcım, şükür kavuşturana,' diyerek kucakladı bizim müdürü. <u>Sarmaş dolaş oldular</u> gözlerimin önünde." (s.278)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Der Mann blieb stehen und erwiderte die Umarmung. »Gut, dass du gerade hier bist, mein lieber Mümtaz!« Vor meinen Augen <u>machten sie einen auf dicke Kumpel</u> .« (S.366-367)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Sarmaş dolaş olmak deyimini Türkçede "birbirine iyice sarılıp kucaklaşmak" anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyim erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *einen auf dicke Kumpel machen* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark'ın "Kültürel Eşdeğerlik" yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin "Yerlileştirme" stratejisini benimsediği söylenebilir. *Einen auf dicke Kumpel machen* deyimini erek dilde "birine yanaşmak, laubali olmak" anlamında kullanılmaktadır (DUDEN,2021). Dolayısıyla erek dilde kullanılan söz konusu deyim, orijinal metinde yer alan deyimle anlamsal açıdan uyummadığı açıkça görülmektedir. Kaynak metinde geçen söz konusu deyim bağlamından yola çıkıldığında, çevirmen burada "...vor meinen Augen umarmten sie sich fest" şeklinde bir ifade kullanarak daha doğru bir tercüme elde edebilirdi.

Tablo 60

Kılı Kırk Yarmak

Orijinal	Benim de en nefret ettiğim durumdur bu. Sen <u>kılı kırk yarararak</u> , bin bir zahmetle karmaşık bir cinayeti çözmeye çalışırken, müdürün ya da amirin olacak adam, zanlılardan birine arka çıkar. (s.278)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Wie ich das hasste! Du <u>reißt dir den Arsch auf</u> , um einen komplizierten Mord aufzuklären, da kommt dein Chef und stellt sich hinter einen der Verdächtigen. (S.367)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Kılı kırk yarmak Türkçede “çok dikkatlice, en küçük ayrıntılarına kadar titizce incelemek” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimini erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *sich den Arsch aufreißen* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Sich den Arsch aufreißen* deyimini Almancada “çok çaba göstermek, çok zahmet çekmek” anlamında kullanılan kaba bir deyimdir (DUDEN,2021). Orijinal metinde “zahmet” kelimesi geçtiği için çevirmen erek dilde “çok zahmet çekmek” anlamına gelen *sich den Arsch aufreißen* deyimini tercih etmiş olabilir. Kaynak metinde geçen *kılı kırk yarmak* deyiminiyle birşeyi detaylı incelemek eylemi vurgulanırken, erek dilde buna karşılık kullanılan deyimde ise çok zahmet çekmek durumu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla her iki deyim anlamsal açıdan karşılaştırıldıklarında tamamen örtüşmedikleri görülmektedir. Çevirmen burada erek dilde birşeyi ayrıntılı bir biçimde incelemek anlamına gelen “etwas auf Herz und Nieren prüfen” deyimini kullanarak daha doğru bir tercüme elde edebilirdi.

Tablo 61

Yangına Körükle Gitmek

Orijinal	Durumu tam kavrayamadığından sadece eski arkadaşına biraz rahat davranmış olabilirdi. Böyle düşünmeme rağmen <u>yangına körükle gitmemek</u> için yardımcımı yatıştırmaya çalıştım. (s.279)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Vielleicht hatte er sich einem alten Freund gegenüber locker gegeben, weil ihm die Lage nicht bewusst war. Trotz dieser Gedanken bemühte ich mich, beruhigend auf meinen Assistenten einzuwirken, statt <u>Öl ins Feuer zu gießen</u> . (S.367)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Yangına körükle gitmek deyimini Türkçede “birini kötü davranışında güçlendirici işler yapmak; bir anlaşmazlıkta her iki tarafı kışkırtıcı bir yol tutmak” anlamlarında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimini erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *Öl ins Feuer gießen* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Öl ins Feuer gießen* deyimini Almancada “birşeyi olduğundan daha kötü bir duruma getirmek”

anlamına gelmektedir (DUDEN,2021). *Yangına körükle gitmek* ve *Öl ins Feuer gießen* deyimleri semantik açıdan karşılaştırıldığında her iki deyimde de “anlaşmazlığı ya da kargaşayı arttırıcı davranışlarda bulunmak” anlamını taşıdığı ve bu açıdan bakıldığında da söz konusu deyimlerin anlamsal açıdan uyduğu söylenebilir.

Tablo 62

Pabuç Pahalı

Orijinal	<u>Pabucun pahalı</u> olduğunu anlayan polis eskisi sıkıntıyla kıvranmaya başlamıştı. (s.284)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Der Polizist a.D. <u>sah seine Felle davonschwimmen</u> und druckste herum. (S.374)	Venuti'nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Pabuç pahalı deyimini Türkçede, herhangi bir durum veya girilen işin sonunda zararlı çıkma ihtimali bulunduğunu belirten ve bu anlamda kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimde erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *seine Felle davonschwimmen sehen* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark'ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir.

Diğer taraftan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Seine Felle davonschwimmen sehen* deyimini Almancada “çıkarlarının tehlikeye düştüğünü görmek, umudunu kaybetmek, zarara uğramaktan korkmak” gibi anlamlarda kullanılan bir deyimdir (DUDEN,2021). Her iki deyimde de temelde kişinin girdiği bir işin sonunda zararlı çıkacağını anlaması mesajı verilmek istenmektedir. Dolayısıyla erek dilde kullanılan söz konusu deyimde anlamsal açıdan orijinal metinde yer alan *pabuç pahalı* deyimine örtüştüğü söylenebilir.

Tablo 63

Minareyi Çalan Kılıfını Hazırlar

Orijinal	Ya da <u>minareyi çalarken nasıl bir kılıf hazırlaması</u> gerektiğini öğretiyordu diye geçirdim içimden ama şimdilik düşündüklerimiz kendime saklamayı uygun gördüğümünden, “Ya sikke koleksiyonu?” diye sordum sadece. (s.287)	Çeviri Yöntemi	Öyküntü Yöntemi
Çeviri	Beziehungsweise er unterrichtete ihn, <u>wie die Hülle beschaffen sein musste, mit der er unbemerkt das Minarett fortschaffen würde</u> , dachte ich, aber vorerst behielt ich meine Gedanken für mich.» Und die Münzkollektion? «, fragte ich lediglich. (S.378)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Minareyi çalan kılıfını hazırlar deyimi Türkçede, “kolay kolay gizlenemeyecek kadar büyük bir yolsuzluğu yapan kimse, sorumluluktan kaçma/ kurtulma yollarını önceden düşünür” anlamında kullanılmaktadır. Orijinal metin içerisinde yer alan söz konusu deyimın erek dilde birebir eşdeğeri bulunmadığı için, çevirmen burada ilgili deyimi ödünçleyerek, başka bir deyişle erek dilin biçimsel yapısına uygun hale getirerek aktarmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark’ın “Öyküntü” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Çevirmenin tercümesinde orijinal metinden farklı olarak “unbemerkt” (gizlice, fark ettirmeden) kavramına da yer vermesi erek metin okuyucusunun kaynak dile özgü bu deyimi anlamasını kolaylaştırmak isteğinden kaynaklanıyor olabilir. Erek metin okuyucularının, *minareyi çalan kılıfını hazırlar* deyimi ile verilmek istenilen anlamı mantık yürüterek ya da metnin bağlamından yola çıkarak bulmaları oldukça güç gözükmektedir. Dolayısıyla çevirmenin ele alınan bu örnek cümlede söz konusu deyme öykünmek yerine, deyimın bağlam içerisindeki anlamını göz önünde bulundurarak erek dilde buna göre bir karşılık bulması daha doğru bir yaklaşım olabilirdi. Orijinal metinde yer alan söz konusu deyim, cümle bağlamı içerisinde değerlendirildiğinde “bir kişinin işlediği bir suçun ortaya çıkmaması için, hangi tedbirleri alması gerektiği konusunda başka bir kişinin ona akıl vermesi, yol göstermesi” anlamı çıkmaktadır. Buradan hareketle çevirmenin, kaynak metinde geçen söz konusu deyimın anlamını dikkate alarak “Beziehungsweise er unterrichtete ihn, welche Maßnahmen er ergreifen sollte, damit von ihm begangenes Verbrechen nicht bekannt gegeben wird, dachte ich, aber vorerst behielt ich meine Gedanken für mich.” şeklinde bir çeviri yaparak erek metin okuyucularının metnin bağlamını kolay bir şekilde çözmelerini sağlayabilirdi.

Tablo 64

Kambersiz Düğün Olmaz

Orijinal	“Ne demek Hakan Bey! <u>Kambersiz düğün olur mu?</u> ” (s.292)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Selbstverständlich, Hakan Bey! <u>Wie sollte es ohne Sie gehen!</u> « (S.385)	Venuti’nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Kambersiz düğün olmaz/olur mu? deyimini Türkçede “en çok ilgili kişi bulunmadan bu işin tadı çıkmaz” anlamında kullanılan içerisinde az da olsa ironi barındıran bir deyimdir. Çevirmen, bu deyme karşılık olarak erek dilde *wie sollte es ohne Sie gehen!* (Siz olmadan olur mu?) ifadesini kullanmıştır. Ele alınan bu örnek cümle içerisinde geçen ilgili deyim, erek dilde birebir eşdeğeri bulunmadığı için çevirmen, ilgili deyimini erek dilde benzer anlama gelecek şekilde kültürden bağımsız, evrensel terimler kullanarak karşılamayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark’ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Kaynak dilde ve erek dilde yer alan ifadelerin anlamsal açıdan uyumsuzlukları söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında kaynak metindeki anlam ve kaynak metin okuyucusunun zihninde yaratılan çağrışımın, eşdeğer bir şekilde hedef metinde de yaratıldığı söylenebilir.

Tablo 65

Hangi Dağda Kurt Öldü?

Orijinal	“Neyse, beni boşver de söyle bakalım. <u>Hangi dağda kurt öldü?</u> Sen öyle kapımı pek çalmazdın benim?” (s.342)	Çeviri Yöntemi	Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Yöntemi
Çeviri	»Egal, lassen wir das, erzähl du. <u>Auf welchem Berg ist ein Wolf umgekommen?</u> Du stehst ja nicht gerade oft bei mir vor der Tür.« (S.448)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Hangi dağda kurt öldü? deyimini Türkçede “nasıl oldu da böyle umulmadık ve güzel bir davranışta bulundu?” anlamında kullanılan bir deyimdir. Orijinal metinde geçen söz konusu deyim, Almancada birebir eşdeğeri bulunmadığı için çevirmen, bu deyim Almancaya birebir tercüme ederek aktarmayı tercih etmiş olabilir. Bu yaklaşımıyla da çevirmenin Vinay & Darbelnet’in “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemini kullandığı

görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin, kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Erek dilde bu şekilde kalıplaşmış bir ifade bulunmasa da erek metin okuyucuları metnin bağlamından yola çıkarak bu deyiş ile ne kastedildiğine ilişkin rahatlıkla bir çıkarımda bulunabilir.

Tablo 66

Bekâra Karı Boşaması Kolaydır

Orijinal	“Tabii, <u>bekâra karı boşamak kolay</u> . Senin hiç sevgilin olmadı ki...” (s.344)	Çeviri Yöntemi	Öyküntü Yöntemi
Çeviri	»Klar, <u>ein Junggeselle weiß, wie man sich scheiden lässt</u> . Du hattest ja nie eine Liebste ...« (S.451)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Bekâra karı boşaması kolaydır deyimini Türkçede “bilgi ve deneyimi olmayan bir kimsenin işi hafife alması, önemsememesi, gereğince değerlendirememesi doğaldır” anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen, kaynak metinde geçen ilgili deyimini Almancada birebir eşdeğeri bulunmadığından dolayı, ilgili deyimini ödünçleyerek erek dile aktarmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark'ın “Öyküntü” yöntemini uyguladığı görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin kaynak kültür odaklı bir yaklaşım benimseyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Erek metin okuyucusu çevirmenin erek dile aktardığı deyimini ne anlama geldiğini metnin bağlamından yola çıkarak az çok tahmin edebilir. *Bekâra karı boşaması kolaydır* deyiminin özünde “sen benim gibi bir durumda olmadığın için bunu söylemek senin için kolay” anlamını barındırdığı söylenebilir. Buradan yola çıkıldığında çevirmen, bu anlamı erek dilde “das kannst du leicht sagen” ifadesini kullanarak verebilirdi.

Tablo 67

Deveye Hendek Atlatmaktan Daha Zor

Orijinal	“Biz de inşaat yapıyoruz. İstanbul'da bina yaptırmak <u>deveye hendek atlatmaktan daha zor</u> ...” (s.355)	Çeviri Yöntemi	Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Yöntemi
Çeviri	»Auch wir bauen. In Istanbul zu bauen <u>ist schwieriger, als ein Kamel zum Sprung über einen Graben zu bewegen</u> . (S.465)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Deveye hendek atlatmaktan daha zor deyimini Türkçede “bir kişiye yapamayacağı belli olan bir işi yaptırmaya çalışmak” anlamında kullanılan bir deyimdir. Orijinal metinde yer alan ilgili deyim, bir işi gerçekleştirmenin zorluğunu vurgulamak için kullanılan bir deyimdir. Çevirmen burada bu deyim i erek dile birebir çeviri yaparak aktarmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Vinay & Darbelnet’in “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemini kullandığı görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiğı ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediğı söylenebilir. Ere k metin okuyucusu, cümle nin bağlamından yola çıkarak İstanbul’da inşaat yapmanın çok zor olduğunu anlayabilir. Ancak çevirmen ele alınan bu örnekte, kaynak metinde geçen söz konusu deyimle benzer bir anlam taşıyan ve ere k dilde “birşeyin neredeyse imkânsız olduğı ve gerçekleşmesinin pek mümkün olmadığı” durumlarda kullanılan “eher geht ein Kamel durch ein Nadelöhr” deyimini kullanabilirdi.

Tablo 68

İğne Atsan Yere Düşmez

Orijinal	Amerikalı bir heyet gelmiş, ortalık mahşer yeri gibi, buradan daha kalabalık, <u>İğne atsan yere düşmez</u> . (s.377)	Çeviri Yöntemi	Çıkarma Yöntemi
Çeviri	Eine amerikanische Delegation verstopfte alles, es war viel voller als hier. (S.494)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

İğne atsan yere düşmez deyimini Türkçede “çok kalabalık” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, deyim in birebir Almanca karşılığı bulunmadığı için deyim i cümleden çıkarmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Çıkarma” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin ere k kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiğı ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediğı söylenebilir. Çevirmen, orijinal cümle nin içerisinde geçen ve deyim in açıklamasına ilişkin anahtar bir kavram olan “kalabalık” ifadesini Almancaya çevirmekle yetinmiştir. Dolayısıyla burada anlamsal açıdan herhangi bir kayıp olmadığı söylenebilir.

Tablo 69

Yüzünde Güller Açmak

Orijinal	Aramızda topu topu birkaç metre bulunmasına aldırmayan yardımcım, “Hayret, <u>yüzünde güller açıyor</u> ,” diye söylendi. (s.382)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Obwohl uns nur noch wenige Meter von ihr trennten, merkte mein Assistent an: »Na, so was, die Frau <u>strahlt ja über beide Backen</u> . (S.500)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Yüzünde güller açmak deyimi Türkçede neşesi, mutluluğu yüzünden belli olmak anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimi erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *über beide Backen strahlen* deyimi ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Über beide Backen strahlen* deyimi, Almancada “çok neşeli ve mutlu gözükme” anlamında kullanılan bir deyimdir (DUDEN,2021). *Yüzünde güller açmak* ve *über beide Backen strahlen* deyimleri semantik olarak karşılaştırıldığında her iki deyim ile de bir kimsenin sevincinin, mutluluğunun yüzüne yansıdığı anlatılmak istenmektedir, dolayısıyla bu açıdan bakıldığında söz konusu deyimlerin anlamsal açıdan uyumları görülmektedir.

Tablo 70

Bamteline Dokunmak

Orijinal	“Anlıyorum,” diyerek suyuna gitmeye çalıştım Cevaz Efendi’nin ama <u>bamteline dokunmuştum</u> bir kere, artık beni dinlemiyordu bile. (s.413)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Ich verstehe«, versuchte ich Cevaz Efendi zu schmeicheln, doch ich hatte <u>mich</u> nun einmal <u>in die Nesseln gesetzt</u> , er hörte mich nicht einmal. (S.538)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Bamteline dokunmak deyimi Türkçede “duyarlık gösterdiği konuda bir kimseyi çok kızdıracak söz söylemek ya da iş yapmak” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimi erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *sich in die Nesseln setzen* deyimi ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla

Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Sich in die Nesseln setzen* deyimini Almancada “bir şey yaparak hoşnutsuzluk yaratmak” anlamında kullanılan bir deyimdir (DUDEN,2021). *Bamteline dokunmak* deyiminde, temelde yapılan bir hareket ya da söylenen bir söz yüzünden karşı tarafın kızgın olması durumu vurgulanırken, buna karşılık çevirmenin erek dilde kullandığı *sich in die Nesseln setzen* deyiminde kişinin sebep olduğu bir hoşnutsuzluk durumu vurgulanmaktadır. Buradan hareketle de söz konusu deyimlerin anlamsal açıdan tam anlamıyla birbirleriyle örtüşmedikleri söylenebilir. Dolayısıyla çevirmen, ele alınan bu örnekte kaynak metinde geçen söz konusu deyimle hemen hemen benzer bir anlam taşıyan ve birini çok kızdırmak anlamına gelen “jemanden [bis] zur Weißglut bringen” deyimini kullanarak daha doğru bir tercüme elde edebilirdi.

Tablo 71

Ser Verip Sır Vermemek

Orijinal	‘...Mehmet Paşa emri yerine getirmek için <u>ser verip sır vermeyecek</u> yiğitlerini yanına alıp türbeye girmiş...’ (s.415)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Mehmet Pascha wählte <u>verschwiegene</u> Männer aus und begab sich mit ihnen ins Mausoleum. (S.540)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Ser verip sır vermemek deyimini Türkçede “ağzı çok pek olmak, ne denli sıkıştırılsa ağzından sır alınmamak” anlamında kullanılmaktadır. Söz konusu deyimın Almancada birebir karşılığı bulunmadığı için çevirmen, erek dilde kültürden bağımsız ve aynı anlamı verdiğini düşündüğü *verschwiegen* sıfatını kullanmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark’ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemini kullandığı görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Verschwiegen* sıfatı, Almancada “ağzı sıkı” anlamına gelmektedir (DUDEN,2021). Kaynak metinde geçen *ser verip sır vermemek* deyimini ve çevirmenin buna karşılık erek dilde kullandığı *verschwiegen* sıfatı ile temelde, bahsedilen kişinin ağzının sıkı olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla çevirmenin erek dilde kullandığı söz konusu sıfat ile kaynak metinde geçen deyimın anlamsal açıdan uyuştukları ve aynı mesajı verdikleri söylenebilir.

Tablo 72

Karıncayı Bile İncitmemek

Orijinal	“Kendini savunmuştur, yoksa <u>karıncayı bile incitmez</u> .” (s.449)	Çeviri Yöntemi	Öyküntü Yöntemi
Çeviri	»Er hat sich sicher bloß verteidigt, er <u>krümmt doch keiner Ameise ein Haar</u> .« (S.584)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Karıncayı bile incitmemek deyimini Türkçede “çok merhametli, ince duygulu olmak” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyim öykünerek erek dile *keiner Ameise ein Haar krümmen können* şeklinde aktarmayı tercih etmiştir. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Öyküntü” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Yapılan araştırma sonucunda, kaynak metinde geçen söz konusu deyim ile benzer bir anlam taşıyan bir deyim olan erek dilde zaten mevcut olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla çevirmen burada erek dilde “çok iyi kalpli, kimseye zarar veremez” anlamına gelen “keiner Fliege etwas zuleide tun [können]” deyimini kullanarak daha doğru bir tercüme elde edebilirdi.

Tablo 73

Diken Üzerinde Oturmak

Orijinal	Yekta’nın durumundan ötürü gece boyunca hep <u>diken üzerinde oturduğumdan</u> , ne içtiğimin tadını alabilmıştim, ne de yediğimin. (s.503)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Wegen Yekta hatte ich den ganzen Abend <u>wie auf Kohlen gesessen</u> und weder die Speisen noch den Rakı anständig genießen können. (S.653)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Diken üzerinde oturmak deyimini Türkçede “bir yerde tedirginlik duymak, heran kalkmak durumunu belirtir olmak, huzursuz olmak” anlamlarında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyim erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *auf Kohlen sitzen* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin, erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı

tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Auf Kohlen sitzen* deyimini Almancada “belirli bir durumda birşeyin beklentisi içerisindeyken, gecikme, engel vs. nedeniyle huzursuz olmak” anlamına gelmektedir (DUDEN,2021). Kaynak metinde geçen deyim ile çevirmenin buna karşılık olarak erek dilde kullandığı deyim semantik açıdan kıyaslandığında, her iki deyimde de temelde bir kimsenin, içerisinde bulunduğu bir ortamdaki tedirginliğinin ve huzursuzluğunun vurgulandığı söylenebilir. Dolayısıyla orijinal metinde geçen deyim ile verilen anlamın ve kaynak metin okuyucusunda yaratılan etkinin çevirmen tarafından başarılı bir şekilde erek metne de taşındığı söylenebilir.

Tablo 74

Başına Devlet Kuşu Konmak

Orijinal	<u>Başına devlet kuşu konan</u> adam, bir anda saltanatın önemli bir sadrazamı olup çıkıvermiş. (s.504)	eviri Yöntemi	Uyarlama Yöntemi
Çeviri	Nun <u>hockte dem Ehemann der Glcksvogel auf der Schulter</u> , er wurde Groşwesir. (S.655)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Başına devlet kuşu konmak deyimini Türkçede “beklemediği büyük bir nimete kavuşmak” anlamında kullanılan bir deyimdir. Türkçede “devlet kuşu”, beklenmedik bir şansı sembolize eden bir kavramdır. İlgili deyimden erek dilde birebir karşılığı bulunmadığı için çevirmen, erek dilde kaynak dil iletişinin refere ettiği duruma benzer olduğunu düşündüğü yeni bir karşılık yaratmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla evirmenin bu yaklaşımıyla Vinay & Darbelnet'in “Uyarlama” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin, erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Almancada böyle bir deyim bulunmamasına karşın cümle içerisinde kullanılan “Glcksvogel” (talih kuşu) ifadesinden ve cümlenin bağlamından yola çıkarak erek metin okurlarının herhangi bir anlama güçlüğü çekmeyecekleri söylenebilir.

Tablo 75

Dervişin Fikri Ne İse Zikri De O Olur

Orijinal	Ee <u>dervişin fikri neyse zikri de oymuş</u> diye düşünürken ansızın bir kaygı kapladı yüreğimi. (s.505)	Çeviri Yöntemi	Çıkarma Yöntemi
Çeviri	Unser schüchterer Romeo legte nun, nachdem er von dessen Liebesgeschichte gehört hatte, plötzlich Wert auf den Baumeister. Jetzt durchfuhr mich ein Schreck (...) . (S.656)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Dervişin fikri ne ise zikri de o olur deyimini Türkçede “insan önem verip düşündüğü şeyi konuşmaktan kendisini alamaz” anlamında kullanılmaktadır. Deyimin, Almancada birebir karşılığı bulunmadığı için çevirmen, söz konusu deyimini erek metne hiç aktarmamayı tercih etmiştir. Dolayısıyla çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Çıkarma” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin, erek kültürü ön planda tutarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Dervişin fikri neyse zikri de o olur* deyiminiyle, bir kimsenin konuştuklarının onun en çok önem verdiği düşüncelerinin bir yansıması olduğu anlamı verilmek istenmektedir. Buradan yola çıkarak, söz konusu deyimini temel anlamını verecek şekilde erek dilde “was man denkt und für wichtig hält, kommt aus dem Mund raus” ifadesi kullanılabilirdi.

Tablo 76

Cinleri Tepesine Çıkmak

Orijinal	<u>Cinlerim tepeme çıkmıştı</u> , gecenin bu saatinde, bu kafayla bir de bu salakla uğraşamazdım. (s.522)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Ich <u>fuhr aus der Haut</u> , um diese Nachtzeit, mit diesem Kopf konnte ich mich unmöglich mit diesem Dämlack abgeben. (S.678-679)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Cinleri tepesine çıkmak deyimini Türkçede “çok sinirlenmek” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimini erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *aus der Haut fahren* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Aus der Haut*

fahren deyimini, Almancada “çok sinirlenmek, sabrı tükenmek, hiddetlenmek” anlamında kullanılmaktadır (DUDEN,2021). Kaynak metinde geçen deyim ile çevirmenin buna karşılık olarak erek dilde kullandığı deyim, semantik açıdan kıyaslandığında her iki deyim de birbirleriyle uyumlu oldukları söylenebilir. Dolayısıyla orijinal metinde geçen deyim ile verilen anlamın ve kaynak metin okuyucusu üzerinde yaratılan tesirin, çevirmen tarafından başarılı bir şekilde erek metne de yansıtıldığı söylenebilir.

Tablo 77

Bir Kuş Sütü Eksik

Orijinal	Ve işte o zaman fark ettim Arif Usta'nın marifetlerini. Masayı öyle bir donatmıştı ki, hani <u>bir kuş sütü eksik</u> derler ya, tam öyle. (s.70)	Çeviri Yöntemi	Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Yöntemi
Çeviri	Da erst registrierte ich die Kunst von Maître Arif. Er hatte den Tisch so umwerfend gedeckt, dass, wie man so schön sagte, <u>nur Vogelmilch darauf fehlte</u> . (S.93)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Bir kuş sütü eksik deyimini Türkçede “hertürlü yiyecek var” anlamında kullanılan bir deyimdir. Bu deyim genelde muntazam bir şekilde hazırlanmış sofralar için kullanılmaktadır. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyim ereke dile birebir aktarmayı tercih etmiştir. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Vinay & Darbelnet'in “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Ereke metin okuyucuları, cümle içerisinde geçen “masayı öyle bir donatmıştı ki” ifadesinden yola çıkarak çevirmenin, ereke dile birebir aktardığı söz konusu deyim, çok çeşitli yiyeceklerin bulunduğu mükemmel bir şekilde donatılmış sofraları betimlemek için kullanıldığını rahatlıkla anlayabileceklerdir.

Tablo 78

Elinize Sağlık

Orijinal	“Güzel olmuş, <u>elinize sağlık</u> .” (s.172)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Wunderbar, <u>vielen Dank</u> .« (S.226)	Venuti'nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Eline/elinize sağlık ifadesi, akraba, eş-dost ziyaretlerinde ve genel olarak misafirlığe gidildiğinde ev sahibine hazırladığı sofraya ya da ikramlıklar için teşekkür etmek amacıyla, Türk kültüründe yaygın bir şekilde kullanılan kalıplaşmış bir ifadedir. Buna karşın ev sahibinin Alman olduğu bir durumda, yine ikramlıklar için Türkçedeki söz konusu ifade erek dile birebir “deiner/Ihrer Hand soll es gesund sein” şeklinde aktarıldığında ve kullanıldığında, Alman ev sahibi bu ifadeye hiçbir anlam yükleyemeyecektir. Çevirmen, büyük bir ihtimalle Alman ve Türk kültürü arasındaki bu farklılığın bilincindedir ki, burada sözcüğü sözcüğüne bir çeviri yapmaktan imtina etmiştir. Bunun yerine kültürden bağımsız ve daha tarafsız bir ifade kullanmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Yapılan tüm bu açıklamalardan hareketle çevirmenin, ele alınan bu örnek cümlede erek kültürü dikkate alarak doğru bir tercüme yaptığı söylenebilir.

Tablo 79

Can Kulağıyla Dinlemek

Orijinal	“O rehber abinin laflarını <u>can kulağıyla dinlemiştim</u> Başkomiserim, ama yukarıda Allah var, pek inanmamıştım...” (s.103)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Was der Fremdenführer erzählt hat, hab ich <u>mit eigenen Ohren gehört</u> , Hauptkommissar, aber da oben sitzt Allah, ich hab ihm nicht geglaubt. (S.135)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Can kulağıyla dinlemek deyimini Türkçede “çok dikkatli dinlemek” anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimini erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *mit eigenen Ohren hören* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Mit eigenen Ohren hören* deyimini Almancada “kendi kulakları ile duymak” anlamında kullanılan bir deyimdir (DUDEN,2021). Dolayısıyla erek dilde kullanılan söz konusu deyim ile orijinal metinde geçen deyim anlamsal açıdan birbirleriyle örtüşmedikleri görülmektedir. Çevirmen burada “çok dikkatli dinlemek, meraklı bir şekilde

dinlemek” anlamlarına gelen “ganz Ohr sein” deyimini kullanarak kaynak metinde verilmek istenilen anlamı başarılı bir şekilde erek dile taşıyabilirdi.

Tablo 80

Başınız Sağ Olsun

Orijinal	“ <u>Başınız sağ olsun.</u> ” Nazik olmaya çalışıyordum. (s.146)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri (S.191)	» <u>Herzliches Beileid.</u> « Ich bemühte mich um Höflichkeit.	Venuti’nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Türk kültüründe, yakını vefat eden kimselere taziyeye gidildiğinde bu kişileri teselli etmek ve onların acılarını paylaştığını ifade etmek için “mekânı cennet olsun; Allah rahmetiyle muamele eylesin; Allah taksiratını af etsin” gibi birçok taziye dileklerinde bulunmaktadır. Bunlardan birisi de *başınız sağ olsun* ifadesidir. Çevirmen, ele alınan bu örnek cümlede kaynak iletildeki ifadeye karşılık olarak, Alman toplumunun taziyeye katıldıklarında yakınına kaybeden kimselere başsağlığı dilemek için kullandıkları *herzliches Beileid* ifadesini kullanmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla çevirmenin burada Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin, erek kültürü ön planda tutarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Her iki ifadenin de taziye için kullanılan ifadeler oldukları düşünülürse, çevirmenin burada doğru bir seçim yaptığı söylenebilir.

Tablo 81

Kuran Musaf Çarpsın Ki

Orijinal	“Boş... Boştu valla Başkomiserim. <u>Kuran musaf çarpsın ki</u> boştu. Ne ceset vardı içinde, ne de çöp...” (s.106)	Çeviri Yöntemi	Öyküntü Yöntemi
Çeviri	»Der war leer, bei Gott, Hauptkommissar. Leer war der, <u>treffe mich der Fluch des Korans, wenn’s nicht stimmt.</u> Da war weder ’ne Leiche drin noch Müll ...« (S.139)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Herhangi bir konuyla ilgili yalan söylenmediği ve dürüst olunduğuna karşı tarafı ikna etmek ve inandırmak amacıyla çoğu zaman yemin etme yoluna gidilebilir. Yeminler

genellikle Allah’ın adını ya da sıfatlarını anarak veyahut kutsal saydığımız şeylerin üzerine edilir. Bu yeminlerden biri de Müslümanların kutsal kitabı olan Kur’an-ı Kerim üzerine edilmektedir. Örnek olarak alıntılanan cümlede de geçtiği gibi *Kuran musaf çarpsın ki* de bir çeşit yemin ifadesidir. *Kuran musaf çarpsın ki* şeklinde bir yeminin Almancada birebir eşdeğeri olmadığı için çevirmen, ilgili yemin ifadesini ödünçleyerek erek dile aktarmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımla çevirmenin Newmark’ın “Öyküntü” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiği ve erek dile yeni bir ifade biçimi kazandırarak da Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Çevirmenin tercümesinde “*wenn’s nicht stimmt*” (şayet doğru değilse) ve “*treffe mich der Fluch*” (laneti benim üzerime olsun) gibi ifadelerle yer vererek, erek metin okuyucusunun bunun bir yemin ifadesi olduğunu anlamasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Ayrıca çevirmenin, tercümesinde “*Koran*” (Kuran) kavramına da yer vererek, söz konusu ifadenin kaynak kültüre ait bir yemin ifadesi olduğunu başarılı bir şekilde erek metin okuyucusuna hissettirdiği söylenebilir.

Tablo 82

Elhamdülillah

Orijinal	<u>Elhamdülillah</u> peygamberimizdir, der. Kur’an Kitabımız... (s.132)	Müslümanız, der... Muhammed	Çeviri Yöntemi	Aktarma Yöntemi
Çeviri	<u>Elhamdülillah</u> , wir sind Mohammed ist unser Prophet, der Koran unser Buch. (S.172)	Muslime, werden sie sagen.	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Arapça kökenli bir kavram olan *elhamdülillah*, “Allah’a şükür” (TS: 787) manasına gelmektedir. Türk toplumunda daha çok dindar kesimin günlük hayatında kullanmayı tercih ettiği bir ifade olan *elhamdülillah*, bahsettiği güzellikler ve verdiği nimetler için Allah’a karşı duyulan minnettarlığı dile getirmek için sarfedilen bir sözdür. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu kavramı erek dile çevirmeden doğrudan aktarmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımla çevirmenin Newmark’ın “Aktarma” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin kaynak kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Elhamdülillah* kavramı, erek toplumun çok fazla aşına

olmağı bir kavram olabilir. Bu nedenle çevirmen, bu kavrama ek olarak “Gott sei Dank” ifadesine de yer verseydi daha anlaşılır bir tercüme elde edebilirdi.

Tablo 83

Vallahi De Billahi De

Orijinal	Belki kalbi yumuşar diye, ‘ <u>Vallahi de billahi de</u> , bir daha televizyona bakmayacağım, bir daha o şeytan icadından uzak duracağım,’ diye dakikalarca yalvardım. (s.141)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	› <u>Ich schwör’s bei Allah</u> , ich guck nie wieder Fernsehen‹, flehte ich minutenlang, weil ich dachte, das erweicht sein Herz. ›Ich schwör’s, ich halt mich von dem Teufelszeug fern!‹ (S.184)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Yemin ifadeleri, kişilerin, genellikle dürüst olduğuna karşı tarafı inandırmak, karşı tarafı ikna etmek veyahut herhangi bir meselede ne kadar kararlı olduğunu karşı tarafa göstermek amacıyla kullanımına başvurduğu ifadelerdir. Bu ifadeler, kişilerin kullandıkları sözlere ek olarak Allah’ın adı veya bir sıfatı zikredilerek pekiştirilir. “*Vallahi billahi*” ya da “*vallahi tallahi*” ifadeleri “Allah’a ant olsun ki” (TS, s.2467) anlamına gelmektedir ve kişinin söylediği sözlerde Allah’ı şahit tutmasıdır. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu yemin ifadesini, erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *ich schwör’s bei Allah* ifadesi ile değiştirerek aktarmıştır. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin, erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Çevirmenin, kaynak metinde geçen söz konusu yemin ifadesine karşılık erek dilde kullandığı yemin ifadesinin orijinali “ich schwör’s bei Gott” şeklindedir. Ancak çevirmen tercümesinde “Gott” kavramı yerine “Allah” kavramını kullanarak, bunun Müslümanlara ait bir yemin ifadesi olduğunu vurgulamak istemiş olabilir. Çevirmen, ele alınan bu örnek cümlede erek metin okuyucuları tarafından yaygın olarak bilinen bir yemin ifadesini kullandığı için, erek metin okuyucuları açısından herhangi bir anlama güçlüğüne ortaya çıkmayacağı söylenebilir.

Tablo 84

Estağfurullah

Orijinal	“Yok, <u>estağfurullah</u> Başkomiserim, ne ihtiyarı...” Gülümsemeye çalıştı. (s.222)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Nein, <u>ich bitte Sie</u> , Hauptkommissar, doch nicht alt!« Er versuchte zu lächeln. (S.292)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Köken itibariyle Arapçadan gelen *estağfurullah* ifadesi, Türk kültüründe gündelik hayat içerisinde insanların, birbirleriyle iletişim içerisindeyken yaygın olarak kullandıkları ifadelerden biridir. *Estağfurullah*, bir teşekkür veya övgü karşısında nezâket ve alçak gönüllülük ifadesi olarak kullanılmasının yanı sıra, “hâşâ, asla, katiyen, hiçbir zaman” anlamında bir ret sözü olarak da kullanılmaktadır. Ele alınan söz konusu cümlelerin bağlamından yola çıkıldığında, bu cümlede *estağfurullah* sözünün “haşa, asla, katiyen” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Çevirmen, kaynak kültüre özgü söz konusu ifadeyi erek okuyucuyu göz önünde bulundurarak kültürden bağımsız bir şekilde evrensel ifadeler kullanarak *ich bitte Sie* şeklinde aktarmayı tercih etmiştir. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Her iki ifade de semantik açıdan kıyaslandığında birbirleriyle örtüştükleri görülmektedir, dolayısıyla çevirmenin kaynak metinde geçen söz konusu ifadeye karşılık erek dilde kullandığı ifadenin, erek metin okuyucusu açısından herhangi bir anlam karmaşası yaratmacağı söylenebilir.

Tablo 85

Hakk’ın Rahmetine Kavuşmak

Orijinal	“Bugün çok fazla insan <u>Hak’kın rahmetine kavuşmuş</u> . Allah’ın takdiri işte... Belediye bize cenaze arabası tahsis edemedi. Hocayı bile sonradan gönderecekler...” (s.410)	Çeviri Yöntemi	Öyküntü Yöntemi
Çeviri	»Heute sind viele Menschen <u>in Gottes Gnade eingegangen</u> . Es ist allein Allahs Ratschluss. Die Stadt konnte uns keinen Leichenwagen stellen. Selbst den Hodscha schicken sie erst später.« (S.534)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

“Hakk’ın rahmetine kavuşmak”, “Hakk’a kavuşmak” veya “Hakk’a yürümek” (TS: 1027) gibi ifadeler, Türk kültüründe bir kimsenin vefat ettiğini belirtmek için kullanılan ifadelerdir. Bu ifadeler, temelde içerisinde dini bir hava barındıran ve ölen kişinin yaratıcısıyla beraber olduğunu vurgulayarak, ölüm olgusunun olumlu yönlerini ön plana çıkaran ifadelerdir. Çevirmen, kaynak metinde geçen *Hakk’ın rahmetine kavuşmak* ifadesini ödünçleyerek ve erek dilin söz dizimsel yapısına uygun hale getirerek erek dile *in Gottes Gnade eingehen* şeklinde aktarmayı tercih etmiştir. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Öyküntü” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Cümle içerisinde “cenaze arabası” (Leichenwagen) kavramının da geçmesi erek metin okuru için önemli bir ipucudur, dolayısıyla bir erek metin okurunun, “*in Gottes Gnade eingehen*” ifadesinin anlamına ilişkin bir çıkarımda bulunmakta zorlanmayacağı söylenebilir.

Tablo 86

İnşallah

Orijinal	‘Padişah Hazretleri’ne iki ayda tamam olur diye söz verdim. <i>İnşallah</i> iki ayda tamam edip tarihe de nam koyayım ki duyanlar hayır ile ansınlar.’ (s.493)	Çeviri Yöntemi	Notlar, Eklmeler ve Açıklamalar Yöntemi
Çeviri	›Ich gab Seiner Exzellenz, dem Sultan, mein Wort, in zwei Monden ist er vollendet. <i>So Gott will, inschallah</i> , wird der Bau in zwei Monden fertig, auf dass ich meinen Namen in die Geschichte einschreibe und wer davon hört, meiner mit Wohlgefallen gedenke.‹ (S.643)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Köken itibariyle Arapçadan gelen *inşallah* ifadesi, “Tanrı dilerse, Tanrı nasip ettiyse” anlamlarında dilek anlatan bir söz (TS, s.1198) olarak tanımlanabilir. *İnşallah* ifadesi, Türk toplumunda genellikle dindar kesimde yer alan bireylerin, geleceğe dair planlarını anlatırken, hayallerinden, ideallerinden ve gerçekleştirmek istediklerinden bahsederken sıklıkla kullandıkları bir ifade şeklidir. Söz konusu bu ifade, özellikle gelecek planlarının ancak ve ancak ilahi iradenin izniyle gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Çevirmen, *inşallah* kavramını erek dilin fonolojik ve morfolojik yapısına uygun hale getirerek *inschallah* şeklinde aktarmakla birlikte, söz konusu bu kavramın anlamına ilişkin açıklayıcı bir ifade ekleyerek erek dile aktarmıştır. Dolayısıyla çevirmenin, bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Notlar, Eklmeler ve Açıklamalar” yöntemine başvurduğu

söylenabilir. Ayrıca çevirmenin bu tutumuyla görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir.

Çevirmenin *inşallah* kavramına açıklayıcı nitelikte erek dilde kullandığı “*so Gott will*” ifadesi erek dilde “eğer araya bir şey girmezse, bir engel çıkmazsa” anlamlarında kullanılan bir kalıptır (DUDEN,2021). Çevirmenin burada yaptığı çevirinin çok yanlış olduğu söylenemez, ancak “*so Gott will*” ifadesi, *inşallah* ifadesini anlamsal açıdan tam olarak karşılamamaktadır, dolayısıyla burada çevirmenin *so Gott will* ifadesi yerine “*wenn Allah will*” ifadesini kullanması daha doğru olabilirdi.

Tablo 87

İçini Dökmek

Orijinal	Hiç tanımadığı polislere, zoraki olarak bildiklerini söylemekten çok, arkadaşlarına <u>İçini döker</u> gibiydi. (s.34)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Sie schien nun nicht länger gezwungenermaßen irgendwelchen Polizisten zu sagen, was sie wusste, sondern Freunden <u>ihre Herz ausschütten</u> . (S. 49)	Venuti'nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

İçini dökmek deyimini Türkçede “derdini anlatmak” (TS, s.871) anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyim, erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *jemandem sein Herz ausschütten* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark'ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Bu deyim, Almancada “birine açılmak, içini dökmek, sıkıntı ve endişelerinden bahsetmek” anlamında kullanılmaktadır (DUDEN,2021). Her iki deyim ile de bir kişinin, başka bir kişiye derdinden, sıkıntısından bahsetmesi, içini açması anlatılmak istenmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, her iki deyim de semantik açıdan birbirleriyle örtüşükleri ve aynı mesajı verdikleri söylenebilir.

Tablo 88

Dişini Sıkamak

Orijinal	“Tamam Bahtiyar, <u>sık dişini</u> biraz,” diye yatıştırmaya çalıştı Demir. (s.86)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Ist schon gut, Bahtiyar, <u>beiß</u> noch ein wenig <u>die Zähne zusammen</u> .« Demir versuchte, ihn zu beruhigen. (S.113-114)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Dişini sıkamak deyimini Türkçede “sıkıntıya, darlığa dayanma çabası içinde olmak” (TS, s.726) anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimini erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *die Zähne zusammenbeißen* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Bu deyim, Almandada “bir kişinin acı verici ya da sıkıntılı bir durum karşısında dirayetli olabilmek için çaba göstermesi, kendine hâkim olması” anlamında kullanılmaktadır (DUDEN,2021). Her iki deyim de bir kişinin sıkıntılı ya da acı verici bir durum karşısında dirayet göstermesi anlamını taşımaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, her iki deyim de semantik açıdan birbirleriyle örtüştükleri ve aynı mesajı verdikleri söylenebilir.

Tablo 89

Sol Tarafından Kalkmak

Orijinal	Adam ya bugün <u>sol tarafından kalkmıştı</u> ya da belasını arıyordu. (s.374)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Entweder war der Mann <u>mit dem linken Fuß zuerst aufgestanden</u> , oder er suchte Streit. (S.490)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Sol tarafından kalkmak deyimini Türkçede “aksiliği, huysuzluğu, tersliği üzerinde olmak” (TS, s.1073) anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen, kaynak metinde geçen söz konusu deyimini erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü *mit dem linken Fuss zuerst aufgestanden sein* deyimini ile değiştirerek aktarmıştır. Çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür

odaklı bir tutum benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Bu deyim, Almancada “kişinin kötü bir ruh hali içerisinde olması ve her şeyde bir kusur bulması” anlamında kullanılmaktadır (DUDEN,2021). Her iki deyimde de bir kişinin, kötü bir ruh haline sahip olduğu, herkese ya da her şeye karşı ters davrandığı anlamı verilmek istenmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde her iki deyimde de semantik açıdan birbirleriyle örtüşükleri ve aynı mesajı verdikleri söylenebilir.

Tablo 90

Beti Benzi Atmak

Orijinal	Beti benzi attı, bu şaşaalı, şatafatlı, renkli odadaki en solgun nesne, sanırım, şimdi Âdem'in yüzüydü. (s.463)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Er wurde <u>kreidebleich</u> , in diesem kunterbunten Zimmer voller Prunk und Protz war der farbloseste Fleck wohl Âdems Gesicht. (S.602)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Beti benzi atmak deyimini Türkçede “korkudan, heyecandan birdenbire benzi sararmak” (TS, s.635) anlamında kullanılmaktadır. Söz konusu deyimde de Almancada birebir karşılığı bulunmadığı için çevirmen, erek dilde kültürden bağımsız ve aynı anlamı verdiğini düşündüğü *kreidebleich* sıfatını kullanmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımla çevirmenin Newmark'ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemini kullandığı görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin, erek kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Kreidebleich* sıfatı Almancada, “son derece büyük bir korkuya ya da öfkeye kapıldığı ya da mide bulantısı geçirdiği için kişinin yüzünün bembeyaz olması, solgunlaşması ve sararması” anlamında kullanılan bir sıfattır (DUDEN,2021). Kaynak metinde geçen beti benzi atmak deyimiyile ve çevirmenin buna karşılık erek dilde kullandığı *kreidebleich* sıfatıyla temelde bahsedilen kişinin, korkudan yüzünün solması ya da sararması vurgulanmaktadır. Dolayısıyla çevirmenin erek dilde kullandığı söz konusu sıfatın, kaynak metinde geçen deyim ile anlamsal açıdan uyuştukları ve aynı mesajı verdikleri söylenebilir.

Tablo 91

Allah Müstehakını Versin

Orijinal	“Ah, ne diyeyim ben size... <u>Allah müstehakınızı versin.</u> ” (s.112)	Çeviri Yöntemi	Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Yöntemi
Çeviri	»Ach, was soll ich euch noch sagen... <u>Gebe Gott euch, was ihr verdient habt!</u> « (S.147)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Allah müstehakını versin ifadesi Türkçede “Allah, neye layıkça onu versin” (TS, s.99) anlamında kullanılan bir sözdür. Bu söz Türkçede bir ilenme, çıkışma ve azarlama ifadesi olarak kullanılmaktadır. Orijinal metinde geçen söz konusu deyişin Almancada birebir eşdeğeri bulunmadığı için çevirmen, bu deyişi Almancaya birebir çeviri yaparak aktarmayı tercih etmiş olabilir. Bu yaklaşımıyla da çevirmenin Vinay & Darbelnet’in “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemini kullandığı görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin, kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Erek dilde bu şekilde kalıplaşmış bir ifade şekli bulunmasa da, erek metin okuyucuları metnin bağlamından yola çıkarak bu deyiş ile ne kastedildiğine ilişkin bir çıkarımda bulunabilir.

6. Kişisel Meraklar

Tablo 92

Ezan

Orijinal	“Önceki müezzinin sesi korkunçtu. Hem <u>ezanı</u> , hem de bizi katlediyordu günde beş vakit. (s.29)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Der vorherige Muezzin hatte eine grässliche Stimme. Fünfmal am Tag massakrierte er den <u>Gebetsruf</u> und uns gleich mit. (S. 42)	Venuti’nin Konsepti	Yerleştirme Stratejisi

Köken itibariyle Arapçadan gelen *ezan* kavramı, müezzinin namaz vakitlerini bildirmek için yüksek sesle yaptığı çağrı (TS, s.841) olarak tanımlanabilir. *Ezan* kavramının, erek dilde Arapçadan türetilmiş “Adhan” şeklinde bir kullanımı mevcuttur. Çevirmenin, bu tercümesinde “Adhan” kavramı yerine “*Gebetsruf*” kavramını tercih etmesinin nedeni, erek metin okurlarının “adhan” kavramına aşina olmadıklarını düşündüğü için olabilir. Bu nedenle de ezan kavramını erek metin okurlarının rahatlıkla anlayabileceğine inandığı için,

kültürden bağımsız ve evrensel terimler kullanarak aktarmayı tercih etmiş olabilir. Dolayısıyla çevirmenin, bu yaklaşımıyla Newmark'ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin, erek kültür odaklı bir yaklaşım benimseyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Gebetsruf* kavramı, Türkçeye birebir çevrildiğinde “ibadet çağrısı” anlamına gelmektedir, dolayısıyla çevirmenin ezanın işlevini böyle bir kavram kullanarak erek dilde doğru bir şekilde yansıttığı görülmektedir. Buna ek olarak, cümle içerisinde geçen “günde beş vakit” ifadesi de erek metin okuyucusu için önemli bir ipucudur. Dolayısıyla söz konusu kavramın, erek metin okuyucusu açısından herhangi bir anlam karmaşası olmayacak şekilde erek metne aktarıldığı söylenebilir.

Tablo 93

Ayet

Orijinal	Kitap raflarının kapatamadığı yerlere yaldızlı Arap harfleriyle yazılmış, <u>ayet</u> ya da hadis olduğunu tahmin ettiğim çerçeveli metinler asılmıştı. (s.147)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Wo die Regale es zuließen, hingen eingerahmte Texte in goldener arabischer Schrift, vermutlich <u>Koranverse</u> oder Aussprüche des Propheten. (S.192)	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Köken itibariyle Arapçadan dilimize geçen *ayet* kavramı, Kur'an surelerini oluşturan kısımlardan her biri (TS, s.202) olarak açıklanabilir. Çevirmenin, *ayet* kavramı için kullandığı “*Vers*” kavramı erek dilde, İncil metninin içerisinde yer alan en kısa paragrafları betimlemek için kullanılmaktadır (DUDEN,2021). Çevirmenin bu yolla orijinal metin içerisinde yer alan söz konusu kültürel unsuru, erek dilde yakın bir kültürel eşdeğeriyle karşılayarak Newmark'ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin erek kültür odaklı bir yaklaşımda bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Çevirmenin ayrıca bahsedilenin İncil içerisinde değil, Kuran içerisinde yer alan *ayetler* olduğunu vurgulamak için *Vers* kavramına ek olarak “*Koran*” (Kuran) kavramına da yer vermesi, erek metin okurunun metnin bağlamını kolay bir şekilde çözmesini sağlayacaktır.

Tablo 94

Hadis

Orijinal	“Aynı <u>hadis</u> türbenin içinde de yazılıdır...” (s.409)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	»Derselbe <u>Prophetenausspruch</u> steht auch in der Türbe«, setzte er seine Rede fort, dann bemerkte er mich, der hinter ihnen stand. (S.532)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Köken itibariyle Arapçadan dilimize geçen *hadis* kavramıyla Hz. Peygamberin söz ve davranışları (TS, s.1023) ifade edilmektedir. *Hadis* kelimesinin, erek dilde Arapçadan türetilmiş olarak “Hadith” şeklinde bir kullanımı mevcuttur. Çevirmen, erek metin okuyucusunun “Hadith” kavramına çok fazla aşina olmadığını düşünerek tercümesinde “Hadith” kavramı yerine, erek metin okuyucusunun daha rahat anlayabileceğini düşündüğü “*Prophetenausspruch*” (peygamberin sözleri) ifadesine yer vermiş olabilir. Kaynak iletide yer alan *hadis* kavramını kaynak kültüre özgü olmaktan çıkarıp, kültürden bağımsız terimler kullanarak aktarma yoluna gittiği için, çevirmenin bu tercümesinde Newmark’ın

“İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu söylenebilir. Diğer yandan çevirmenin erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Çevirmenin *hadis* kavramına karşılık erek dilde kullanmayı tercih ettiği ifadenin, erek metin okuyucusu açısından herhangi bir anlam karmaşasına yol açmayacak kadar net olduğu söylenebilir. Ancak *hadis* kavramının peygamberin sözlerine ek olarak davranışlarını da kapsadığı ve burada “peygamber” kavramıyla kastedilenin Hz. Muhammed olduğu düşünüldüğünde, çevirmenin tercümesinde bazı eksikliklerin olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, çevirmen *hadis* kavramına karşılık erek dilde “Aussprüche und Taten des Propheten Mohammeds” şeklinde bir ifade kullanarak daha doğru bir tercüme elde edebilirdi.

Tablo 95

Muska

Orijinal	“ (...) Sana nasıl bir şey olmaz? Sen insanüstü bir varlık mısın? Yoksa kurşun geçirmeyen <u>muska</u> filan mı taşıyorsun koynunda? Ölüme karşı büyü mü yaptırdın? Söylesene Ali, sana nasıl bir şey olmaz?” (s.221)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	» (...) Was heißt, dir passiert nichts? Bist du ein über die Menschen erhabenes Wesen? Oder trägst du einen <u>Talisman</u> , damit dich keine Kugeln treffen? Hast du Voodoo gegen den Tod machen lassen? Sag schon, Ali, was heißt, dir passiert nichts?« (S.291-292)	Venuti’nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Muska, “içinde dinsel veya büyüleyici bir gücün saklı olduğu sanılan, taşıyanı, takanı veya sahip olanı zararlı etkilerden koruyup iyilik getirdiğine inanılan bir nesne, yazılı kâğıt vb., hamaylı” (TS, s.1713) olarak tanımlanabilir. *Muskaların* içerisine genellikle kişileri kazalardan, belalardan ve kötülüklerden koruduğuna inanılan Kuran’dan ayetler ya da sureler yazılarak konulur ve kişiler bu *muskaları* boyunlarında taşırlar. Çevirmenin, erek dilde *muska* kavramı için kullandığı *Talisman* kavramı, sihirli olduğu düşünülen ve kişilere şans getirdiğine inanılan küçük bir nesne ya da bir yadigâr olarak tasvir edilmektedir (DUDEN,2021). Çevirmenin orijinal metinde geçen *muska* kavramını erek dilde yakın bir kültürel eşdeğeriyle karşılamayı tercih ederek, Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin, erek kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Muska*, daha çok kişinin kendisini başına gelebilecek kötülüklerden ve tehlikelerden koruması için boynunda taşıdığı bir nesne iken, *Talisman* daha çok kişinin şans getirmesi için kullandığı bir nesne olma özelliğine sahiptir, dolayısıyla da her iki nesnenin kullanım amaçlarının birbirlerinden farklı oldukları görülmektedir. Kullanım amaçlarında ufak çaplı farklılıklar olsa da her iki nesne de kişilerin yanlarından ayırmadıkları ve doğaüstü güçleri olduğuna inanılan nesnelerdir. Dolayısıyla *muska* kavramı kullanılarak kaynak metin okuyucusunun zihninde yapılan çağrışımın, erek dilde kullanılan *Talisman* kavramıyla benzer şekilde erek metin okuyucusunda da yapıldığı söylenebilir.

Tablo 96

Büyü

Orijinal	“ (...) Sana nasıl bir şey olmaz? Sen insanüstü bir varlık mısın? Yoksa kurşun geçirmeyen muska filan mı taşıyorsun koynunda? Ölüme karşı <u>büyü</u> mü <u>yaptırdın</u> ? Söylesene Ali, sana nasıl bir şey olmaz?” (s.221)	Çeviri Yöntemi	Uyarlama Yöntemi
Çeviri	» (...) Was heißt, dir passiert nichts? Bist du ein über die Menschen erhabenes Wesen? Oder trägst du einen Talisman, damit dich keine Kugeln treffen? Hast du <u>Voodoo gegen</u> den Tod <u>machen lassen</u> ? Sag schon, Ali, was heißt, dir passiert nichts?« (S. 291-292)	Venuti’nin Konsepti	Yerleştirme Stratejisi

Büyü, “tabiatüstü gizli güçlerle ilişki kurularak yahut kendilerinde gizli güçler bulunduğu inanılan bazı tabii nesneler kullanılarak zararlı, faydalı veya koruma gayeli bazı sonuçlar elde etmek için yapılan işler” olarak tanımlanabilir (Tanyu, 1992, s.501). Çevirmen, *büyü* kavramını erek dilde “*gegen etwas Voodoo machen lassen*” ifadesi ile karşılamayı tercih etmiştir. *Voodoo*, Duden Online-Almanca sözlüğünde “Batı Afrika kökenli, sekretizme dayalı içerisinde katolik mezhebine ilişkin unsurlar barındıran, sihre ve büyücülüğe dayalı, dinsel bir ayin” olarak tanımlanmaktadır. Dünya genelinde 60 milyona yakın inananı bulunan *Voodoo*, Afrika’nın Benin şehrinde ortaya çıkmış olan kadim bir doğa dinine dayanmaktadır. *Voodoo*, başta Benin, Gana, Nijerya, Togo ve Kamerun olmak üzere Batı Afrika’nın büyük bir bölümünde yaygınlaşmıştır. Benin ve Haiti’de resmi bir din olarak kabul edilen *Voodoo*, içerisinde Hristiyanlık, İslam ve Hinduizm gibi dinlerden ithal edilen birçok unsuru barındırmaktadır. *Voodoo*, içerisinde sihri barındıran dinsel bir ayin olduğu için çevirmen, orijinal metin içerisinde yer alan *büyü yapmak* kavramını karşılamak için bu ifadeyi kullanmış olabilir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Vinay & Darbelnet’in “Uyarlama” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin, erek kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerleştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Büyü* ve *Voodoo* teknik açıdan karşılaştırıldıklarında her ikisinin de temelinde sihir unsuru yer almaktadır, dolayısıyla söz konusu kavramların bütünüyle olmasa da örtüşükleri söylenebilir. Bundan başka, erek metin okuyucusunun metnin bağlamından yola çıkarak çevirmenin kullandığı “*Voodoo gegen den Tod machen lassen*” ifadesini sorunsuz bir şekilde anlayabileceği söylenebilir.

Tablo 97

Bismillâhirrahmânirrahîm

Orijinal	Önce dikiz aynasından sarkan yazılı künyeyi gördüm. Arapça, " <u>Bismillahirrahmanirrahim</u> , yazıyordu, sonra ön camın tepesindeki yazıyı fark ettim. (s.230)	Çeviri Yöntemi	Aktarma Yöntemi
Çeviri	Zuerst bemerkte ich die vom Rückspiegel herabhängende Plakette, darauf stand in arabischer Schrift » <u>Bismillahirrahmanirrahim</u> «, dann sah ich den Schriftzug oben auf der Windschutzscheibe. (S. 303-304)	Venuti'nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Bismillâhirrahmânirrahîm, "Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla" anlamına gelen ve Kuran-ı Kerim'in içerisinde yer alan bir ayettir. Kısaca besmele olarak da adlandırılan bu ayet, Kuran-ı Kerim'i okumaya başlamadan önce, yemekten önce ve genel olarak girişilen her helal ve hayırlı işte, müslümanlar tarafından zikredilir. Allah'ın adı anılarak girişilen işlerin hayırla ve uğurla sonuçlanacağına duyulan inanç nedeniyle, besmele müslümanlar tarafından günlük hayatta sıkça zikredilen bir ayet haline gelmiştir. Çevirmen, kaynak metin içerisinde geçen söz konusu Arapça ifadeyi çevirmeden ve herhangi bir açıklama yapmadan erek dile doğrudan aktarmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark'ın "Aktarma" yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin, kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin "Yabancılaştırma" stratejisini benimsediği söylenebilir. Bir kaynak metin okuyucusu "*Bismillahirrahmanirrahim*" ifadesinin ne anlama geldiğini ve Müslümanların günlük hayatında nasıl bir konuma sahip olduğunu rahatlıkla bilebilir. Ancak aynı ifadeyi okuyan bir erek metin okuyucusu için tek ipucu, cümle içerisinde de belirtildiği gibi *Bismillahirrahmanirrahim* ifadesinin Arapça bir ifade olduğudur. Dolayısıyla yalnızca bu ipucundan yola çıkarak bir erek metin okuyucusunun besmelenin ne anlama geldiği ve kullanım alanlarının neler olduğu yönünde bir çıkarım yapabilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Çevirmen burada kaynak dilde geçen ifadenin haricinde "*Bismillahirrahmanirrahim: Im Namen Allahs, des Gnädigen, des Barmherzigen (ein Vers aus dem Koran)*" şeklinde bir dipnot ekleyerek, erek metin okuyucularının kaynak metinde geçen söz konusu ifadeyi sorunsuz bir şekilde anlamalarını sağlayabilirdi.

Tablo 98

Sallallâhu Aleyhi Vesellem

Orijinal	Ben de onu söylüyorum. Ben de Resulullah <u>sallallâhu aleyhi vesellem</u> efendimizin buyurduğu üzere zulme boyun eğmeyelim, diyorum. Zulme karşı dövmüşmek zulüm değildir.’ (s.241)	Çeviri Yöntemi	Sözcüğü Sözcüğüne Yöntemi
Çeviri	›Genau das sage ich doch. Ich sage, was der Prophet, <u>Gottes Segen und Frieden sei mit ihm</u> , befohlen hat: Beugen wir uns der Unterdrückung nicht! Es ist keine Unterdrückung, gegen Unterdrückung zu kämpfen.« (S. 319)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Sallallâhu aleyhi vesellem ifadesi, İslamiyetin peygamberi Hz. Muhammed’in adı anıldıktan sonra söylenen ve “Allah’ın selamı onun üzerine olsun” anlamında kullanılan Arapça bir ifadedir. Çevirmen burada Arapça bir ifade olan ve Türk toplumunda dindar kesimin orijinal haliyle yani Arapça olarak söyledikleri *sallallâhu aleyhi vesellem* ifadesinin Türkçe tercümesinden yola çıkarak erek dile birebir aktarmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin, Vinay & Darbelnet’in “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin, kaynak kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. Çevirmen, ele alınan bu örnek cümlede söz konusu Arapça ifadeyi orijinal haliyle olduğu gibi almaktansa, erek dile çevirip aktararak erek metin okuyucusunun kaynak metinde anlatılmak isteneni sorunsuz bir şekilde anlamasını sağlamıştır. Ancak çevirmen, söz konusu Arapça ifadenin işlevini vurgulamak için “einen von der Muslimen verwendeten Segenswunsch, wenn sie vom Propheten Mohammed sprechen” şeklinde bir açıklamayı dipnot olarak ekleyebilirdi.

Tablo 99

Türbe

Orijinal	‘Onları ziyaret etmelisin,’ diye fısıldadı “Bilhassa da Ebu Eyyüp El Ensari Hazretleri ile Ebu Şeybe El Hudri Hazretlerinin <u>türbelerini...</u> ’ (s.243)	Çeviri Yöntemi	Aktarma Yöntemi
Çeviri	›Die musst du unbedingt besuchen«, empfahl er. ›Vor allem die <u>Türben</u> von Ebu Eyyüp El Ensari und Ebu Şeybe El Hudri. (S. 321)	Venuti’nin Konsepti	Yabancılaştırma Stratejisi

Arapça bir kavram olan *türbe*, “genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı” (TS, s.2400) olarak tanımlanabilir. Türk halkı, *türbelerin*,

evliya mezarlarının, yatırların maneviyatlarının yüksek olduğuna dair duydukları inanç nedeniyle, bu mekânları sık sık ziyaret etmektedirler. Günümüzde de halk arasında bu mekânlarda yatan zatların Allah dostu oldukları ve hayattayken gösterdikleri birtakım kerametlerini öldükten sonra da gösterdiklerine dair söylentiler dolaşmaktadır. Halk ise bu zatların Allah’a olan yakınlığından, kerametinden istifade edebilmek için, sıkıntılarına, hastalıklarına bir çare bulabilmek için, isteklerinin, dileklerinin gerçekleşmesi için bu zatlara ziyaret etmekte ve bu mekânların manevi atmosferinden de yararlanarak dualar etmektedirler (Kartal, 2017, s.57). Çevirmen, kaynak metin içerisinde yer alan *türbe* kavramını erek dile çevirmeden doğrudan aktarmıştır. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark’ın “Aktarma” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin kaynak kültür odaklı bir yaklaşım benimseyerek görünür olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Türbe* kavramı, erek metin okurları tarafından çok fazla bilinen bir kavram olmayabilir. Dolayısıyla çevirmen, söz konusu kavrama ek olarak “islamisch-türkischer turmförmiger Graubau” şeklinde bir açıklamayı dipnot şeklinde vererek, erek metin okurları açısından daha anlaşılır bir tercüme elde edebilirdi.

Tablo 100

Evliya

Orijinal	Kafasına eserse kapıyı açıp gider, bazen Fener’de azizlere mum yakarken, bazen de Eyüp’te <u>evliyalara</u> dua ederken bulunurdu. (s.342)	Çeviri Yöntemi	Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Wenn es ihr einfiel, ging sie aus dem Haus. Man fand sie mal in Fener Kerzen für christliche Heilige anzünden, mal in Eyüp zu <u>islamischen Heiligen</u> beten. (S.449)	Venuti’nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Köken itibariyle Arapçadan gelen ve Türkçe sözlükte “Ermiş” olarak açıklanan *evliya* kavramı, “Allah dostu” anlamında kullanılan bir tasavvuf terimidir. Ele alınan bu örnek cümlede çevirmen, *evliya* kavramına karşılık olarak erek kültürde eşdeğer kavram olduğunu düşündüğü “Heilige” kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin, erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Heilige* kavramı, Almancada “hayatını dini inancı için feda etmiş,

Hristiyanlığın erdemlerine göre yaşamış ve bu yüzden de inananlar tarafından hürmet gösterilen kişi” olarak tanımlanmaktadır (DUDEN,2021).

Bu açıklamalardan hareketle, *evliya* ve *Heilige* kavramlarının her ikisinin de mensubu olduğu dinin kurallarını özümseyerek yaşamış, bu nedenle de inananlar tarafından saygı gösterilen ve örnek alınan kimselere yönelik kullanılan tabirler oldukları söylenebilir. Dolayısıyla her iki ifadenin de anlamsal açıdan uyduğu görülmektedir, çevirmenin ayrıca erek metinde *Heilige* kavramına ek olarak “*islamische*” ifadesine de yer vererek *evliya* kavramını erek dilde başarılı bir şekilde yansıttığı söylenebilir.

Tablo 101

Musalla Taşı

Orijinal	Caminin <u>musalla taşlarından</u> birinin üzerinde elleri bileklerinden kesilerek göğsüne konmuş, başsız bir ceset bulunduğunu bildirmişti telefonda başımam. (s.410)	Çeviri Yöntemi	Betimleyici Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Der Hauptimam hatte am Telefon gesagt, auf <u>der Steinbank zur Aufbahrung der Toten im Hof der Moschee</u> sei ein Leichnam ohne Kopf, die Hände an den Handgelenken abgetrennt und auf die Brust gelegt, gefunden worden. (S.533)	Venuti’nin Konsepti	Yerileştirme Stratejisi

Musalla taşı, “cenaze namazı kılınmak için üstüne tabut konulan masa biçiminde yüksekçe taş” (TS, s.1712) olarak tanımlanabilir. Hristiyanlıkta cenaze namazı gibi bir uygulama olmadığı için, erek dilde doğal olarak *musalla taşı* kavramının bir eşdeğeri de bulunmamaktadır. Bu nedenle çevirmen, ilgili kavramı erek dile aktarırken *musalla taşı* tasvir eden *der Steinbank zur Aufbahrung der Toten im Hof der Moschee* (cenazenin katafalk için konulduğu caminin avlusunda bulunan taştan yükselti) şeklinde bir ifade kullanmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla da çevirmenin bu yaklaşımıyla Newmark’ın “Betimleyici Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin, erek kültür odaklı bir tutum içerisinde bulunarak görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Çevirmen burada *musalla taşı* açık ve net bir şekilde tasvir eden bir açıklama yaparak, erek metin okurlarının hem dini bağlamı hem de söz konusu kültürel kavramı sorunsuz bir şekilde anlamasını sağlamıştır.

Tablo 102

Tespih

Orijinal	Çekmecelere eğildim, üsttekini açtım: mürekkep kutusu, dolmakalem seti, boş bir not defteri, gümüş püsküllü bir <u>tespih</u> , arkada hiç açılmamış bir puro kutusu, altın kaplama bir çakmak... (s.520)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Ich beugte mich über die Schubladen, zog die oberste auf: Tintenfass, Füllfederhalter, ein leeres Notizbuch, eine silberne <u>Gebetskette</u> mit Troddel, weiter hinten eine ungeöffnete Schachtel Zigarren, ein vergoldetes Feuerzeug... (S.675)	Venuti'nin Konsepti	Yerleştirme Stratejisi

Tespih, başta İslam olmak üzere diğer dinlerde de bilinen bir eşyadır. *Tespih*, dua sırasında belirli sayılarda tekrarlanması gereken dini sözlerin, Tanrının isim ve sıfatlarının sayısını daha kolay bir şekilde takip edebilmek için kullanılan işlevsel bir eşyadır. Müslümanların kullandıkları *tespihler* genellikle otuz üç ya da doksan dokuz taneden oluşmaktadır (TS, s.2337). Erek dilde “Rosenkranz” olarak adlandırılan, Katoliklerin yine benzer amaçla kullandıkları, 6 adet büyük 53 adet küçük olmak üzere toplamda 59 boncuk tanesinden oluşan, duaların okunma sırasına göre düzenlenmiş ve mutlaka haç içeren bir *tespih* çeşidi mevcuttur (DUDEN,2021). Rosenkranz ve *tespihin* aralarındaki birtakım biçimsel farklılıklar nedeniyle çevirmen, Rosenkranz kavramını *tespih* kavramına karşılık olarak kullanmayı tercih etmemiş olabilir. Çevirmenin, kaynak metin içerisinde geçen söz konusu kavramı erek dile *Gebetskette* kavramıyla aktararak, kültürden bağımsız, evrensel terimler kullanmayı tercih ettiği söylenebilir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark'ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan çevirmenin, erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti'nin “Yerleştirme” stratejisine başvurduğu söylenebilir. Çevirmenin, *tespih* kavramına karşılık erek dilde kullandığı *Gebetskette* ifadesi “Gebet” ve “Kette” kavramlarının birleşiminden meydana gelmektedir. “Kette” (zincir; kolye) kavramının *tespihi* biçimsel açıdan, “Gebet” (dua) kavramının ise *tespihi* işlevsel açıdan yansıttığı söylenebilir. Dolayısıyla erek metin okurunun, *Gebetskette* kavramının dua edilirken kullanılan bir eşyaya işaret ettiğini sorunsuz bir şekilde anlayacağı söylenebilir.

Tablo 103

Seccade

Orijinal	Koltuğun üzerine <u>seccade</u> benzeri, makine işlemesi bir halı örtülmüştü, elimdeki feneri aracın göğsüne tuttum, CD çaların yerinde derin bir boşluk duruyordu, hırsızların çalmasından korktukları için evlerine götürmüş olmalıydılar. (s.231)	Çeviri Yöntemi	İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi
Çeviri	Der Sitz war mit einem Kelim industrieller Machart, der wie ein <u>Gebetsteppich</u> aussah, bezogen. Ich richtete den Strahl der Taschenlampe auf die Front, wo anstelle des CD-Players ein Loch gähnte, vermutlich hatten sie das Gerät aus Angst vor Dieben mit ins Haus genommen. (S. 304).	Venuti'nin Konsepti	Yerlileştirme Stratejisi

Köken itibarıyla Arapçadan gelen *seccade* kavramı, “bir kişinin üzerinde namaz kılabilceği büyüklükte, halı, kilim, post veya kumaştan yaygı, namazlık” (TS, s.2053) olarak tanımlanmaktadır. *Seccade*, Müslümanların, İslamiyetin temel ibadetlerinden biri olan namaz ibadetini yerine getirirken kullandıkları bir eşyadır. Çevirmen, kaynak kültüre ait bir eşya olan *seccade* kavramını, evrensel terimler kullanarak erek dile aktarmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla çevirmenin Newmark’ın “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan çevirmenin, erek kültür odaklı bir tutum sergileyerek görünmez olmayı tercih ettiği ve Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. *Gebetsteppich* kavramı “Gebet” ve “Teppich” kavramlarının birleştirilmesiyle ortaya çıkmış bir kavramdır. “Gebet”, erek dilde ibadet/dua anlamına gelmektedir; “Teppich” ise halı/kilim anlamına gelmektedir. Dolayısıyla *seccade* biçimsel açıdan bakıldığında bir halı, bir kilimdir ve işlevsel açıdan bakıldığında ise ibadet yapılırken kullanılan bir eşyadır. Dolayısıyla çevirmenin kullandığı *Gebetsteppich* kavramının, hem biçimsel hem de işlevsel açıdan *seccade* kavramını karşıladığı söylenebilir. Buradan hareketle de erek metin okuyucusunun kaynak metinde anlatılmak isteneni sorunsuz bir şekilde anlayabileceği söylenebilir.

6.5. Sonuç ve Öneriler

Edebi metinler, toplumların kültürel ve yapısal özelliklerini, normlarını, düşünce biçimini ve dilsel özelliklerini kavramak için referans olarak kullanılacak metin türlerinin başında gelmektedir. Dolayısıyla edebi metinlerin, toplumların dilsel ve kültürel özelliklerini yansıtan birer ayna oldukları söylenebilir. Böyle düşünüldüğünde bu metin türlerinin içerisinde çok sayıda kültüre özgü terimi barındırmaları olağan bir durumdur. Kültüre özgü terimler, ait oldukları kültüre has olmalarıyla, biricik ve benzersiz

olmalarıyla bilinen terimlerdir. Bu nedenle de bu terimlerin çoğunlukla başka dillerde ve kültürlerde birebir eşdeğerlerine rastlanılmamaktadır. Dolayısıyla bu terimlerin, başka dillere/kültürlere aktarımı bilhassa edebi metin çevirmenlerinin sıklıkla karşılaştıkları yaygın çeviri sorunlarının başında gelmektedir. Edebi metin çevirmenlerinin, sıkça rastladığı bu çeviri sorununa daha yakından temas edebilmek ve kültüre özgü terimlerin erekle dile aktarımı sorununun derinliklerine inebilmek amacıyla, Türkçeden Almancaya tercüme edilmiş bir roman seçilerek kültürel unsurların aktarımı bağlamında karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirilmiştir.

“Kültürel Unsurların Aktarımı Bağlamında Ahmet Ümit’in İstanbul Hatırası Adlı Romanının Almanca Tercümesiyle Karşılaştırılması” adlı çalışmamızda kullanılmak üzere seçilen İstanbul Hatırası adlı romanının içerisinde toplamda 432 adet kültüre özgü terim tespit edilmiştir. Tespit edilen bu kültürel terimler, Newmark’ın kültüre özgü terimlerin sınıflandırılmasına ilişkin önerdiği model temel alınarak Ekoloji, Kamusal Hayat, Sosyal Yaşam, Kişisel Yaşam, Gelenek-Görenekler ve Kişisel Meraklar başlıkları altında kategorize edilmiştir. Bir sonraki aşamada ise, her bir kategorinin kültürel terim bazında roman içerisindeki yüzdelik dağılımları hesaplanmıştır. Buna göre, romanın içerisinde geçen kültüre özgü terimlerin %6’sının Ekoloji kategorisi; %10’unun Kamusal Hayat kategorisi; %6’sının Sosyal Yaşam kategorisi; %10’unun Kişisel Yaşam kategorisi; %56’sının Gelenek-Görenekler kategorisi ve son olarak %12’sinin de Kişisel Meraklar kategorisi içerisinde yer aldıkları tespit edilmiştir. Tez çalışmasının uygulama bölümünde hangi kategoriden kaç adet kültüre özgü terimin analiz edilmek üzere örneklem olarak ele alınacağı, kategorilerin yüzdelik dağılımları dikkate alınarak belirlenmiştir. Buna göre, 6’sı Ekoloji kategorisinden; 10’u Kamusal Hayat kategorisinden; 6’sı Sosyal Yaşam kategorisinden; 10’u Kişisel Yaşam kategorisinden; 56’sı Gelenek-Görenekler kategorisinden ve 12’si de Kişisel Meraklar kategorisinden olmak üzere toplamda 100 adet kültüre özgü terimin Almanca tercümesi ile karşılaştırmalı olarak detaylı bir analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 104

Çeviri Yöntemleri Sayısal Dağılım

Çeviri Yöntemleri	Ekoloji	Kamusal Hayat	Sosyal Yaşam	Kişisel Yaşam	Gelenek-Görenekler	Kişisel Meraklar	Toplam
Eşdeğerlik Yöntemi	5	-	-	-	-	-	5
Aktarma Yöntemi	1	1	3	3	1	2	11
Öyküntü Yöntemi	-	-	-	-	7	-	7
Kültürel Eşdeğerlik Yöntemi	-	1	-	4	26	3	34
Doğallaştırma Yöntemi	-	6	-	-	-	-	6
İşlevsel Eşdeğerlik Yöntemi	-	1	-	-	11	4	16
Çıkarma Yöntemi	-	-	1	-	2	-	3
Eş Anlamlılık Yöntemi	-	-	-	1	-	-	1
Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Yöntemi	-	-	-	-	6	1	7
Notlar, Eklmeler ve Açıklamalar Yöntemi	-	1	1	2	2	-	6
Uyarlama Yöntemi	-	-	-	-	1	1	2
Betimleyici Eşdeğerlik Yöntemi	-	-	1	-	-	1	2
Toplam	6	10	6	10	56	12	100

Çevirmenin, Ekoloji kategorisi başlığı altında ele alınan 6 kültüre özgü terimlerden 5'inin erek dile aktarımında "Eşdeğerlik" yöntemine, 1'inin aktarımında ise "Aktarma" yöntemine başvurduğu görülmektedir. Dolayısıyla çevirmenin, bu kategoride ağırlıklı olarak "Eşdeğerlik" yöntemini kullanmayı tercih ettiği için, Ekoloji kategorisinde baskın olarak "Yerlileştirme" stratejisinin benimsendiği söylenebilir.

Tez çalışmasında, Kamusal Hayat kategorisinde ele alınan kültüre özgü terimler göz önünde bulundurulduğunda, bu terimlerin ağırlıklı olarak Osmanlı Devleti askeri (yeniçeri, bostancıbaşı vb.) ve idari teşkilatına (sultan, vezir, paşa, şehzade vb.) ait oldukları görülmektedir. Her millet kendine ait bir tarih geçmişine sahiptir, eski dönemlerde kurulan devletlerin sosyal yapıları, yönetim şekilleri, askeri, siyasi ve idari teşkilatları sistemsel açıdan birbirinden farklılık gösterebilir. Bir devlette var olan bir kuruma başka bir devlette rastlanmayabilir ya da bir devletin askeri veya idari teşkilatında önemli kademelerde bulunan şahsiyetlere verilen unvanlar, kültürden kültüre değişiklik gösterebilir. Bu duruma verilebilecek örneklerden biri de tez çalışmasında da incelenmek üzere seçilen "sultan" terimidir. Bu terimin özellikle Osmanlı hükümdarlarının yaygın bir şekilde kullanmayı

tercih ettikleri bir unvan olduğu bilinmektedir ve genellikle bu unvana Türk ve Müslüman devletlerinin dışında pek rastlanılmadığı için, söz konusu bu terim zaman içerisinde Türk kültürüne özgü bir hale gelerek Türk kültürü ile bütünleşmiştir. Bu gibi nedenlerden ötürü bu ve buna benzer terimlerin başka dillere ve kültürlere aktarımı, çevirmen açısından çoğu zaman güç olmaktadır. Tüm bu bilgilerden ve bu kategoride incelenen kültüre özgü terimlerden hareketle, tarih alanının da kültürü besleyen önemli kaynaklardan biri olduğu söylenebilir. Dolayısıyla çevirmenin, bu kategoride ele alınan ve çoğunlukla Osmanlı askeri ve idari teşkilatına ait olan bu kavramları erek dile doğru ve anlaşılır bir şekilde aktarabilmesi için yeterli düzeyde bir tarih bilgisine sahip olması gerekir.

Çevirmen, Kamusal Hayat kategorisi başlığı altında ele alınan “vezir”, “paşa”, “yeniçeri”, “cihad”, “kağan” ve “tuğra” gibi kültürel terimleri erek dilin fonolojik ve morfolojik yapısına uygun hale getirerek aktarmayı tercih etmiştir, bu yaklaşımıyla da çevirmenin “Doğallaştırma” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Çevirmenin, Kamusal Hayat kategorisi başlığı altında ele alınan 10 kültüre özgü terimden 6’sının erek dile aktarımında “Doğallaştırma” yöntemine ve geriye kalan 4 kültüre özgü terimlerin aktarımında ise sırasıyla Aktarma-, İşlevsel Eşdeğerlik -, Kültürel Eşdeğerlik- ve Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar yöntemi olmak üzere 4 farklı çeviri yöntemine başvurduğu görülmektedir. Dolayısıyla çevirmenin bu kategoride ağırlıklı olarak “Doğallaştırma” yöntemini kullanmayı tercih ettiği ve bu kategoride ele alınan 10 kültürel terimin 8’inin erek dile aktarımında Venuti’nin “Yabancılaştırma” stratejisini benimseyerek, bu kategoride kaynak kültür odaklı bir yaklaşım içerisinde bulunduğu söylenebilir.

Sosyal Yaşam kategorisinin içerisinde ağırlıklı olarak, Türk toplumunda kullanımına yaygın bir şekilde rastlanılan hitap etme şekillerini (efendi, ağa, amca, teyze, abi vb.) barındırdığı görülmektedir. Bu kategori içerisinde yer alan kültürel terimlerin, hem çevirmen hem de erek okur açısından Türklerin toplumsal yapısına ilişkin, aile ve akrabalık kurumlarına ilişkin önemli ipuçları verdikleri söylenebilir. Eski dönemlerden itibaren Türk kültüründe, aile ve akrabalık kurumuna son derece önem verilmesi, bu kuruma ilişkin sözcük dağarcığının çeşitlenip zenginleşmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda, Türkçenin söz varlığında dünyada birçok dilde birebir karşılığı olmayan ve tez çalışmasının uygulama bölümünde de ele alınan örneğin “baldız” kavramı gibi akrabalık ilişkisini ifade eden birçok kavram türemiştir. Yine bu kategori içerisinde ele alınan örneklerden yola çıkılarak, Türk toplumunda “amca, teyze, abi” gibi akrabalık bildiren

terimlerin birer hitap şekli olarak kullanılmalari için, illaki bir akrabalık bağının aranmadığı bilgisine de ulaşmaktadır. Bu kategori içerisinde geçen bu ve buna benzer terimler, bir dilsel-kültürel topluluğun aile ve akrabalık kurumuna verdiği önemi; akrabalık bildiren ifadelerle ilişkin çeşitliliği ve zenginliği ise ilgili dilsel-kültürel topluluğun toplumsal ilişkilerini önemli derecede yansıtan terimlerdir. Edebi metinler, toplumların aile ve akrabalık ilişkilerini, toplumu oluşturan bireylerin birbiriyle olan ilişkilerinin niteliğini ve düzeyini büyük ölçüde yansıtan metin türleridir. Bu nedenle çevirmen, hem kaynak metni doğru bir şekilde anlamlandırabilmek ve yorumlayabilmek hem de erek dile doğru ve anlaşılır bir şekilde aktarabilmek için, hem kaynak dil hem de erek dil toplumlarının günlük hayatta kullanmayı tercih ettikleri hitap şekillerini, bunun yanı sıra ilgili toplumların aile ve akrabalık ilişkilerinin derinliklerini ve toplumdaki bireylerin birbirleriyle nasıl bir ilişki düzeyine sahip olduğunu bilmek durumundadır.

Çevirmenin, Sosyal Yaşam kategorisi başlığı altında ele alınan 6 kültüre özgü terimlerden 3'ünün erek dile aktarımında "Aktarma" yöntemine, geriye kalan 3 kültüre özgü terimlerin aktarımında ise Betimleyici Eşdeğerlik-, Çıkarma-, ve Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar yöntemi olmak üzere 3 farklı çeviri yöntemine başvurduğu görülmektedir. Dolayısıyla çevirmenin bu kategoride ağırlıklı olarak "Aktarma" yöntemini kullanmayı tercih ettiği ve Sosyal Yaşam kategorisinde baskın olarak Venuti'nin "Yabancılaştırma" stratejisini benimsediği söylenebilir.

Kişisel Yaşam kategorisinde, Türk mutfağına ait yiyecek ve içecek isimleri (muhallebi, imambayıldı, poğaç, pide, lokum ve mercimek çorbası, ayran, Türk kahvesi) ağırlıklı olmak üzere, Türk kültürüne ait bazı kıyafet isimlerinin (cüppe, kalpak) de yer aldığı görülmektedir. Kişisel Yaşam kategorisi başlığı altında ele alınan terimlerin, çeviri analizinden yola çıkılarak çevirmenin, tıpkı "pizza, spagetti, sushi" gibi uluslararası düzeyde bilinen yiyecek ve içecek isimleri olarak düşündüğü "ayran", "pide" ve "lokum" gibi Türk kültürüne özgü lezzetlerin isimlerini erek dile çevirmeden doğrudan aktarmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Çevirmenin, bunların dışında kalan ve erek okurun çok fazla aşına olmadığını düşündüğü Türk mutfağına ait yiyecek ve içeceklerin isimlerini ise Alman mutfağındaki benzer lezzetlerin isimleri ile değiştirerek aktarmayı tercih ettiği görülmektedir. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise Türk mutfağına özgü bu yiyecek ve içecek isimlerini kültürden bağımsız ve ilgili yemeği çağrıştıran ifadeler kullanarak aktarmayı tercih ettiği görülmektedir.

Çevirmenin, Kişisel Yaşam kategorisi başlığı altında ele alınan 10 kültüre özgü terimlerden 4'ünün erek dile aktarımında “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine, 3'ünün aktarımında “Aktarma” yöntemine, 2'sinin aktarımında “Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar” yöntemine ve geriye kalan bir tanesinin aktarımında ise “Eş Anlamlılık” yöntemine başvurduğu görülmektedir. Dolayısıyla çevirmenin bu kategoride ağırlıklı olarak, “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemini kullanmayı tercih ettiği ve Kişisel Yaşam kategorisinde Yerlileştirme ve Yabancılaştırma stratejilerini eşit oranda benimsediği görülmektedir.

Gelenek-Görenekler kategorisi içerisinde, Türk kültürünü sembolize eden çeşitli âdetlere ilişkin kültürel terimlerin yer aldığı görülmektedir. Bunlardan biri de “el öpmek” terimidir. El öpme davranışı, eski dönemlerden itibaren, bilhassa çocukların ve genç yetişkinlerin aralarında kan bağı bulunan ya da bulunmayan, tanıdık ya da tanıdık olmayan, kendilerinden yaşça büyük yetişkinlere bir saygı ve hürmet göstergesi olarak yaptıkları sembolik bir davranıştır. Alman kültürü başta olmak üzere dünya üzerinde çoğu kültürde bu tarz bir âdete rastlanılmamaktadır. Bu nedenle çevirmenin, el öpme davranışının Türk kültüründeki yerini bilmesi ve bu sembolik davranışın arka planında hangi motivasyonun yattığının bilincinde olması, hem metin bağlamını daha kolay bir şekilde çözümleyebilmesi hem de erek dile en anlaşılır şekilde aktarabilmesi için bir ön koşuldur. Dolayısıyla çevirmenin burada el öpme davranışının karşı tarafa saygı ve hürmet göstermek amacıyla yapılan sembolik bir davranış olduğunu idrak etmiş olması, başka bir deyişle el öpmek davranışının arka plan bilgisine sahip olması gerekir. Romanın içerisinde Dede Korkut Hikâyelerinde adı geçen ve bir Türk halk kahramanı olan Deli Dumrul’a “Deli Dumrul hesabı geçenden üç, geçmeyenden beş akçe” cümlesi ile atıfta bulunmaktadır. Çevirmenin, kaynak metinde geçen bu cümleyi doğru bir şekilde anlamlandırabilmesi ve yorumlayabilmesi için, ilgili Türk halk hikâyesinin olay örgüsünü bilmek durumundadır. Başka bir deyişle, çevirmenin burada da Türk kültürüne dair arka plan bilgisine sahip olmasının, doğru anlama ve doğru aktarma noktasında kritik bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Gelenek-Görenekler kategorisi başlığı altında ele alınan kültürel terimlerin çoğunluğunu, kaynak kültüre ait deyimler teşkil etmektedir. Çevirmenin bu deyimlerin erek dile aktarımında aldığı çeviri kararları göz önünde bulundurulduğunda, çevirmenin genel olarak kaynak metinde geçen deyimleri erek dildeki eşdeğer deyimlerle karşılamayı tercih ettiği görülmektedir. Deyimlerin erek dilde herhangi bir eşdeğer karşılığı bulunmadığı

durumlarda ise, çevirmenin ilgili deyimlerin anlamını verecek şekilde kültürden bağımsız ifadeler kullanarak erek dile aktarmayı tercih ettiği görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin, erek okurun anlamakta çok fazla güçlük çekmeyeceğini düşündüğü deyimleri ve ifadeleri erek dile öykünerek ya da sözcüğü sözcüğüne çevirerek aktarmayı tercih ettiği de görülmektedir.

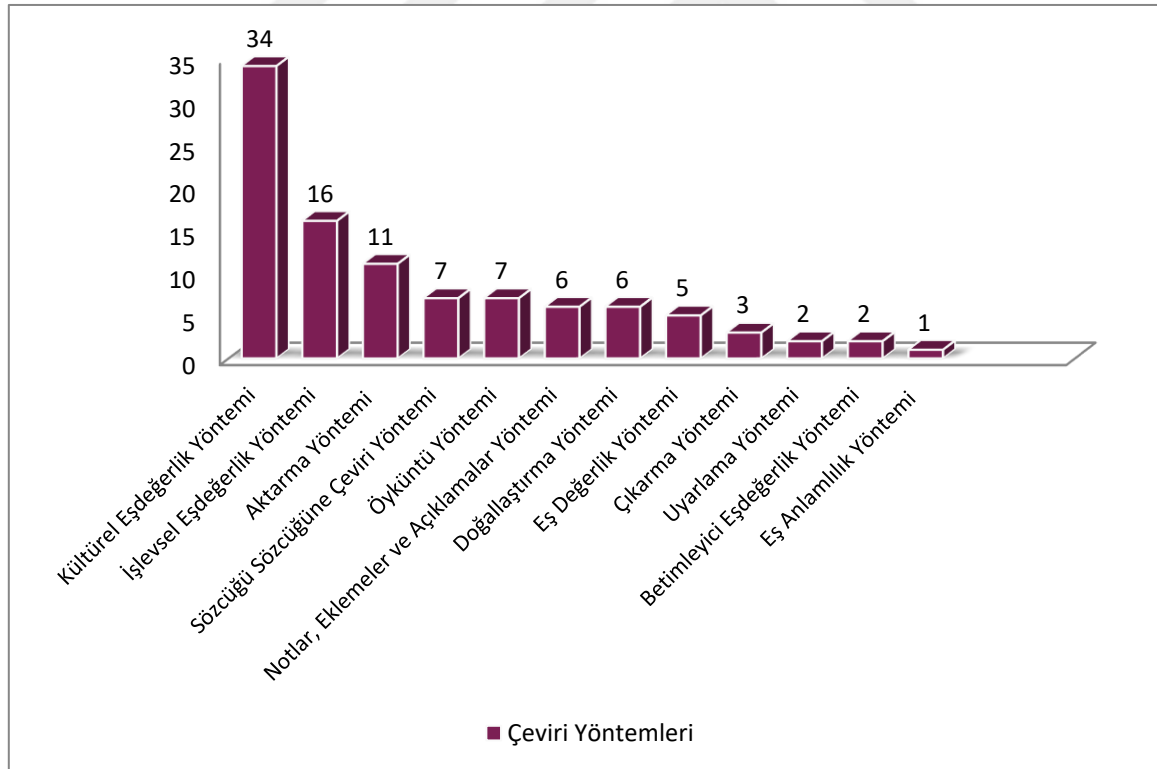
Çevirmenin, Gelenek-Görenekler kategorisi başlığı altında ele alınan 56 kültüre özgü terimlerden, 26'sının erek dile aktarımında "Kültürel Eşdeğerlik" yöntemini, 11'inin aktarımında "İşlevsel Eşdeğerlik" yöntemini, 7'sinin aktarımında "Öyküntü" yöntemini, 6'sının aktarımında "Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri" yöntemini uyguladığı görülmektedir. Geriye kalan 6 kültüre özgü terimlerin aktarımında ise, 2'sinin aktarımında "Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar" yöntemine, diğer 2'sinin aktarımında "Çıkarma" yöntemine ve geriye kalan 2 kültüre özgü terimin aktarımında ise "Uyarlama" ve "Aktarma" yöntemlerine başvurduğu görülmektedir. Dolayısıyla çevirmenin, bu kategoride ağırlıklı olarak "Kültürel Eşdeğerlik" yöntemini kullanmayı tercih ettiği ve Gelenek-Görenekler kategorisinde baskın olarak Venuti'nin "Yerlileştirme" stratejisini benimsediği söylenebilir.

Kişisel Meraklar kategorisinde, ağırlıklı olarak İslam dinine ve kültürüne ilişkin çeşitli kavramların (ezan, ayet, hadis, muska, büyü, türbe, evliya, musalla taşı), ibadetleri yerine getirmek için kullanılan eşyaların isimlerinin (seccade, tespih) ve birtakım dini ifadelerin ("Bismillahirrahmanirrahim", "sallahu aleyhi vesellem") yer aldığı görülmektedir. Çevirmenin, ezanın hangi amaç ya da amaçlar doğrultusunda günde beş vakit okunan bir çağrı olduğuna, ayet ve hadis kavramlarının neyi ifade ettiklerine, muskanın içeriğinin ne olduğuna ve hangi amaçlarla taşındığına, seccade ve tespih gibi eşyaların Müslümanların ibadetlerini yerine getirmelerinde nasıl bir işleve sahip olduklarına ilişkin arka plan bilgisine sahip olması, başka bir deyişle İslam kültürü hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olması, onun bu kavramları doğru bir şekilde yorumlayabilmesinin ve erek dile doğru ve anlaşılır bir şekilde aktarabilmesinin ön şartı olarak değerlendirilebilir. Çevirmenin, bu kategori içerisinde ele alınan "ezan", "tespih", "seccade", "musalla taşı" ve "hadis" gibi İslam literatürüne ait kavramların erek dile aktarım sürecinde, söz konusu bu terimlerin temel işlevlerini göz önünde bulundurarak, erek metin okurunun anlayacağını düşündüğü şekilde erek dile aktarmayı tercih ettiği görülmektedir.

Çevirmenin, Kişisel Meraklar kategorisi başlığı altında ele alınan 12 kültüre özgü terimlerden, 4'ünün erek dile aktarımında “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemine, 3'ünün aktarımında “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemine, 2'sinin aktarımında “Aktarma” yöntemine ve geriye kalan 3 kültüre özgü terimlerin aktarımında ise sırasıyla “Uyarlama”, “Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri” ve “Betimleyici Eşdeğerlik” yöntemlerine başvurduğu görülmektedir.

Dolayısıyla çevirmenin bu kategoride ağırlıklı olarak “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemini kullanmayı tercih ettiği ve Kişisel Meraklar kategorisinde baskın olarak Venuti'nin “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir.

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle çevirmenin Ekoloji, Gelenek-Görenekler ve Kişisel Meraklar olmak üzere toplamda 3 kategoride baskın olarak “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği, buna karşın Kamusal Hayat ve Sosyal Yaşam olmak üzere toplamda 2 kategoride ise baskın olarak “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği görülmektedir. Çevirmenin, Kişisel Yaşam kategorisinde ise Yerlileştirme ve Yabancılaştırma stratejilerini eşit oranda benimsediği görülmektedir.

Şekil 3. Çeviri yöntemleri grafik dağılımı.

Yukarıdaki tablodan hareketle, detaylı bir şekilde karşılaştırmalı analizleri gerçekleştirilen kültüre özgü terimlerin tercümesinde çevirmenin, ağırlıklı olarak kullanmayı tercih ettiği ilk üç çeviri yönteminin sırasıyla “Kültürel Eşdeğerlik” yöntemi (34), “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemi (16) ve “Aktarma” yöntemi (11) olduğu net bir şekilde görülmektedir. Çevirmenin kullanmayı daha az tercih ettiği yöntemlerin ise ilk üçü arasında “Eş Anlamlılık” yönteminin (1), “Betimleyici Eşdeğerlik” yönteminin (2) ve “Uyarlama” yönteminin (2) girdiği görülmektedir. Buna ek olarak çevirmenin, seçilen 100 örneklemin aktarımında ağırlıklı olarak başvurduğu “Kültürel Eşdeğerlik” ve “İşlevsel Eşdeğerlik” yöntemleri Venuti’nin “Yerlileştirme” stratejisi kapsamında değerlendirilirken, “Aktarma” yöntemi ise “Yabancılaştırma” stratejisi kapsamında değerlendirilmektedir.

Şekil 4. Çeviri stratejileri yüzdelik dağılımı.

Yukarıdaki diyagramdan hareketle çevirmenin, kültüre özgü terimlerin erek dile aktarımında %63 oranında “Yerlileştirme” stratejisini ve %37 oranında “Yabancılaştırma” stratejisini benimsediği görülmektedir. Bu neticeden hareketle çevirmenin, İstanbul Hatırası adlı romanın Almanca tercümesinde, ağırlıklı olarak “Yerlileştirme” stratejisini benimsediği söylenebilir. Buradan hareketle de çevirmenin, kaynak metnin erek dile aktarımında, erek dil ve kültürünün özelliklerini ve erek toplumun beklentilerini ön planda tuttuğu, buna ilaveten kaynak metni erek okur açısından kabul edilebilir ve anlaşılır kılma çabası içerisinde bulunduğu söylenebilir.

Tez çalışması çerçevesinde detaylı ve kapsamlı bir şekilde incelenen tüm bu kategoriler ve kültüre özgü terimler göz önünde bulundurulduğunda, çevirmenin genel çeviri anlayışına ilişkin şu çıkarımlarda bulunulabilir:

- Çevirmenin, kaynak metnin içerisinde geçen kültüre özgü terimleri erek dile aktarırken, ağırlıklı olarak bu terimleri erek dilde eşdeğer olduğunu düşündüğü kavramlar veya ifadeler kullanarak karşılamayı, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise kültürden bağımsız, evrensel kavramlar ya da ifadeler kullanarak karşılamayı tercih ettiği görülmektedir.
- Çevirmen, %63'lük bir oranla “Yerlileştirme” stratejisini benimseyerek, erek metin okuruna, kültürel engellere takılmaksızın akıcı bir okuma deneyimi sunmayı hedeflemiş olabilir.
- Çevirmen, erek metni oluştururken baskın olarak “Yerlileştirme” stratejisini benimseyerek ve daha az yabancılik hissi uyandırarak, erek metin okurunun sanki orijinal bir eser okuyormuş hissiyatına kapılmasını amaçlamış olabilir.
- Çevirmenin özellikle kaynak metin içerisinde geçen deyimleri ve Türk kültürüne özgü yaygın kalıp ifadeleri, erek dilde eşdeğerleri varsa bunları kullanarak, yoksa bu ifadelerin anlamlarını verecek evrensel ifadeler kullanarak karşılamayı tercih ettiği görülmektedir. Dolayısıyla da çevirmenin, bu tutum ve yaklaşımlarıyla Almancanın dil kullanım özelliklerini, deyimlerini ve yaygın olarak kullanılan kalıp ifadelerini ayrıcalıklı tuttuğu ve ağırlıklı olarak bunları kullanma eğilimi gösterdiği söylenebilir.
- Ayrıca çevirmenin, ilgili romanın çevirisinde önemli bir farkla “Yerlileştirme” stratejisini benimseyerek, bir taraftan ilgili kaynak metni erek metin okuru açısından anlaşılır kılarken, diğer taraftan da böyle bir tutum sergileyerek erek metin okurunun kaynak kültüre ilişkin yeni bilgiler edinmesine ve farklı bakış açılarını deneyimlemesine de engel olduğu söylenebilir.

Edebi metinlerin, bir dilden başka bir dile çevirisinin teknik anlamda bir sözcük ya da cümle aktarımının çok daha ötesinde, bir kültürlerarası aktarım olduğu bu tez çalışması çerçevesinde verilen teorik bilgiler ve özellikle uygulama bölümünde detaylı çeviri analizlerinin gerçekleştirildiği kültürel terimler üzerinden somut bir şekilde bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Buna ek olarak, bilhassa edebi metin çevirmenlerinin yalnızca iki

dil arasında değil, aynı zamanda iki kültür arasında da etkileşimi ve iletişimi sağlayan bir köprü vazifesi gördüğü gerçeğinin de bir kez daha altı çizilmiştir.

Tez çalışmasının uygulama kısmında detaylı bir şekilde çeviri analizleri yapılan kültürel terimler aracılığıyla, bilhassa edebi metinlerin başka dillere aktarımı sürecinde çevirmenlerin yoğun bir şekilde kültüre özgü terimlere maruz kaldıkları, iki kültür arasındaki farklılıkların ve uzaklıkların, bu tür terimlerin aktarımını çevirmen açısından zorlaştırdığı görülmüştür. Çevirmen, edebi metinlerin çevirisi sürecinde kültürel farklılıklardan kaynaklanan birtakım çeviri problemleriyle karşı karşıya kaldığında, bu problemleri aşabilmek amacıyla bazı çeviri kararları alırken, çevirmenin hem kaynak metin ve yazarına karşı sorumluluklarının farkında olması hem de erek metnin erek okur açısından anlaşılabilir ve kabul edilebilir olmasını sağlaması gerekmektedir. Dolayısıyla çevirmenin bu noktada bir orta yolu bulabilmesinin, doğru ve isabetli çeviri kararları alabilmesinin çevirmen açısından ne denli zorlayıcı olduğu yine bu tez çalışmasıyla bir kez daha vurgulanmıştır.

Tez çalışmamızda kültürel unsurların erek dile aktarımı bağlamında yaptığımız çeviri eleştirileri vasıtasıyla, çeviri-kültür ilişkisini vurgulayan akademik çalışmalara katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, yaptığımız bu tez çalışmasının çevirmenlik mesleğini profesyonel olarak icra eden bireylere ve Mütercim-Tercümanlık bölümü öğrencilerine, bir edebi eserin içerisinde bulunan kültüre özgü terimlerin, hem erek dile aktarımı sürecine ilişkin hem de bu süreç içerisinde çevirmenin aldığı çeviri kararlarına ilişkin eleştirel bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Ahmet Ümit. Biyografi. (2018).

<https://www.ahmetumit.com/biyografi.php> sayfasından erişilmiştir.

Akdağ, A. I. (2019). The evolution of the translation competence from the past to the present. C. Odacıoğlu (Ed.), *Tarihsel akışı içerisinde çeviri süreci ve çeviribilim içinde*. (s.7-40). İstanbul: Aktif.

Aksoy, N. B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi*. Ankara: İmge.

Aksoy, Ö. A. (2020). *Atasözleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp.

Aksoy, Ö. A. (2020). *Deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp.

Aksoy, Ö., & Tavis, Z. M. (2016). Lord of the flies çevirilerinde kaynak/hedef odaklı eğilimler. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 1051-1066.

Aktaş, T. (1996). *Çeviri işlemine genel bir bakış*. Ankara: Orsen.

Algar, H. (2005).Molla. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 30, 238-239.

<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/30/C30009787.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Allmeta, A. (2020). *Arnavutça'da bir türk yazar: Orhan pamuk ve eserlerindeki kültürel unsurların çevirisi üzerine bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Angehrn, E. (2004). Kultur und geschichte – historizität der kultur und kulturelles gedächtnis. In F. Jaeger, & B. Liebsch (Eds.), *Handbuch der kulturwissenschaften. Band 1: grundlagen und schlüsselbegriffe* (pp. 385-400). Stuttgart / Weimar: Metzler.

- Baker, M. (2018). *In other words: a coursebook on translation*. London/Newyork: Routledge .
- Bardakçı, V. V. (2018). Osmanlı devleti öncesi vezirlik. *İstem Dergisi*, 16(32), 301 - 315.
- Bassnett, S. (2002). *Translation studies*. London/New York: Roudledge .
- Baydan, E. B. (2013). Çeviri eğitiminde çeviri/çevirmenlik edinci: problem çözme ve karar verme konusunda bir farkındalık uygulaması. *İ.Ü. Çeviribilim Dergisi*(7), 103-125.
- Bengi, I. (1995). Çeviribilimde bireysel kuramlardan geniş ölçekli bir bakış açısına doğru. M. Rifat (Ed.), *Çeviri ve çeviri kuramı üstüne söylemler içinde* (s. 9-32). İstanbul: Düzlem.
- Berk, Ö. (2005). *Kuramlar ışığında açıklamalı çeviribilim terimcesi*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil.
- Boylu, E. (2014). Dil-kültür ilişkisi ve iran'da türkçe öğretimine etkisi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(2), 19-28.
- Boztaş, İ. (1993). Çeviri, çevirmen, dilbilim ilişkisi, çeviride eşdeğerlik ve kayıplar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), 55-65.
- Catford, J. C. (1965). *A linguistic theory of translation*. Oxford University.
- Çetin, N. (2017). Dede korkut kitabı'ndaki "deli dumrul hikâyesi"nin içerdiği motiflerin simgesel değeri. *Türk Dili Dergisi*, 67(788), 55-61.
- Çoruk, J. F., Büyük Güler, S., & Kayalı, Y. (2016). Çeviride kültürel aktarım sorunu: Karamazov kardeşler örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 115-121.
- Doğan, C. (2018). Çeviri etkinliğinde kavram karmaşası. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 120-126.
- Dönmez, M. İ. (2018). Orhan pamuk'un sessiz ev romanındaki atasözü ve deyimlerin arapça çevirilerinin mona baker çeviri stratejilerine göre incelenmesi. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 3(1), 19-32.
- DUDEN. (2021). *Wörterbuch*. <https://www.duden.de/woerterbuch>.

- Ece, A. (2007). Erek-odaklı kuram, skopos kuramı ve bağintı kuramı bağlamında çeviri eğitimi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 26(26), 49-58.
- Elibol, A. (2009). Yeniçeriler ve iktidar bağlamında osmanlı sisteminin dönüşümü. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 3(5), 21-40.
- Erkurt, G. Ş. (2017). Disiplinlerarasılık bağlamında çeviribilim ve kültür bilimin kuramsal bağlantıları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(48), 59-75.
- Ersoy, H., & Erkurt, G. Ş. (2015). Kültür planlayıcısı olarak çevirmenin ve çevirinin erek kültür/toplumda sosyal değişimlere etkisi ve bu bağlamda geliştirilmesi gereken devlet politikaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(33), 120-134.
- Eyice, S. (1997).Hamam. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 15, 402-430.
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/15/C15023368.pdf>
sayfasından erişilmiştir.
- Garde, B. (2019). Geister und Grusel Voodoo. Planet Wissen.
https://www.planet-wissen.de/kultur/fabelwesen/geister_und_grusel/voodoo-102.html sayfasından erişilmiştir.
- Genç, A. (2019). *Charles perrault masallarının türkçe çevirilerindeki kültürel unsurların erek odaklı çeviri kuramı açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gezer, G., & Can, M. Z. (2019). Kültürü çevirmek: Kültür aktarımı kapsamında çeviri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(17), 355-370.
- Gile, D. (2004). Translation research versus interpreting research: kinship, differences and prospects for partnership. In C. Schäffner (Ed.), *Translation research and interpreting research* (pp. 10-34). Clevedon/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters.
- Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili*, 729(1), 50-57.
- Göktürk, A. (2019). *Çeviri: dillerin dili*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Guerra, A. F. (2012). Translating culture: problems, strategies and practical realities. *Art and Subversion*(1), 1-27.
- Günay Köprülü, S. (2013). *Film çevirisinde eşleme yaparken karşılaşılan çeviri sorunları*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Gürçağlar, Ş. T. (2016). *Çevirinin abc'si*. İstanbul: Say.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi.
- Habertürk. Türk kahvesi hakkında her şey!. (2019).
<https://www.haberturk.com/turk-kahvesi-hakkinda-her-sey-2546716>
sayfasından erişilmiştir.
- Hakemi, B. G. (2013). The possibilities and limitations of literary translation: A review of j. payne's and henri clarke's translations of ghazalyat of hafez. *Academic Journals*, 4(8), 375-387.
- Hirik, E. (2017). Türkiye türkçesi atasözlerinde akrabalık bildiren kelimeler ve duygu değerleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1726-1746.
- Hürriyet. Osmanlı tokadı nedir?. (2018).
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/osmanli-tokadi-nedir-40745865>
sayfasından erişilmiştir.
- Jakobson, R. (2004). On linguistic aspects of translation. In L. Venuti (Ed.), *The translation studies reader* (pp. 113-118). London/Newyork: Routledge.
- Karavin, H. (2016). Çeviri kuramları bağlamında eşdeğerlik kavramının izini sürmek. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(12), 125-144.
- Kartal, A. (2017). Konya'da türbeler etrafında oluşan adlandırmalar. *Turkish Academic Research Review*, 2(2), 55-68.
- Katan, D. (1999). *Translating cultures an introduction for translators, interpreters and mediators*. Manchester: St. Jerome.
- Kaya, D. (2015). *Die grenzen der übersetzbarkeit von kulturellen elementen in dem werk "orta direk" von yaşar kemal*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kearns, J. (2009). Strategies. In M. Baker, & G. Saldanha (Ed.), *Routledge encyclopedia of translation studies* (pp. 282-285). Abingdon: Routledge.
- Kızıltan, R. (2001). Tarihte çeviri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 41(1), 37-68.

Kochbar. Rezepte.

<https://www.kochbar.de/rezept/476521/Vanillepudding-selbstgemacht.html>
sayfasından erişilmiştir.

Köprülü, O. F. (1994). Efendi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 10, 455-456.

<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/10/C10003991.pdf>
sayfasından erişilmiştir.

Kuran, N. (1995). Çağdaş alman çeviribilimcilerinin yaklaşımları. M. Rifat (Ed.), *Çeviri ve çeviri kuramı üstüne söylemler içinde* (s.33-54). İstanbul: Düzlem.

Kuzenko, G. M. (2008). *The world of interpreting and translating*. Kiev: Petro Mohyla Black Sea State UP.

Küçükaşçı, M. S. (2016). Kaftan. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 707-709.

<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/EK-1/CEK124287.pdf>
sayfasından erişilmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. Türk Kültür, Sanat ve Edebiyat Eserlerinin Dışa Açılımını Destekleme Projesi (TEDA). (2012).

<https://teda.ktb.gov.tr/TR-251996/teda-nedir.html> sayfasından erişilmiştir.

Mahmood, H. A. (2019). *Kültüre özel terimlerin arapça'dan ingilizce'ye çevirisinde karşılaşılan zorluklar: Eşdeğerlik problemi*. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Manaj, L. S. (2017). Intercultural translation and communication. *European Journal of Social Sciences Education and Research*, 11(1), 99-106.

Morsy, T. A. (2019). Newmark'ın çeviri yöntem ve stratejileri bağlamında teneke romanının arapça çevirilerinde yerel kültür unsurlarının aktarımı üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 14(4), 2595-2624.

Munday, J. (2008). *Introducing translation studies: theories and applications*. London/Newyork: Routledge.

Munday, J. (2010). Translation studies. In Y. Gambier, & L. Van Doorslaer (Eds.), *Handbook of translation studies* (pp. 419-428). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Nalcioğlu, A. U. (2015). Edebi eserlerde çeviri sorunları. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(55), 1-9.
- Neshkovska, S., & Kitanovska–Kimovska, S. (2018). Translating culture. *Horizons*(XXII), 165-174.
- Neubert, A. (2000). Competence in language, in languages, and in translation. In C. Schäffner, & B. Adab (Eds.), *Developing translation competence* (pp. 3-18). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company .
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Newyork/Londra/Toronto/Sidney/Tokyo: Shanghai Foreign Language Education, Prentice Hall.
- Newmark, P. (2010). Translation and culture. In B. Lewandowska-Tomaszczyk, & M. Thelen (Eds.), *Meaning in translation* (pp. 171-182). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Nida, E. A. (1964). *Towards a science of translating*. Leiden: Brill.
- Nida, E. A., & Taber, C. R. (1969). *Theorie und praxis des übersetzens, unter besonderer berücksichtigung der bibelübersetzung*. Weltbund der Bibelgesellschaften.
- Ocak, A. Y. (1988). Ab-ı Hayat. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1,1-3.
[https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/1/ab-i-hayat%20\(1\)%20-%20TDV%20Islam%20Ansiklopedisi.pdf](https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/1/ab-i-hayat%20(1)%20-%20TDV%20Islam%20Ansiklopedisi.pdf) sayfasından erişilmiştir.
- Odacıoğlu, C., & Barut, E. (2018). Çeviri usul, strateji ve yöntemleri üzerine bir derleme. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*(XXXIV), 1363-1392.
- Odacıoğlu, M. C., & Çoban , F. (2017). Çeviribilimde restrospektif ve prospektif kavramları: Retrospektif ve prospektif çeviri kuramları. *2nn Eurasian Conference on Language and Social Sciences*, (s. 268-280). Antalya.
- Odacıoğlu, M. C., & Köktürk, Ş. (2015). Çeviri kuramlarını yeniden yorumlamak: Yerelleştirme endüstrisinin skopos ve çeviriye ilişkin eylem kuramı üzerindeki etkisi. *Akademik Bakış Dergisi*(50), 288-298.

- Odacıoğlu, M. C., Köktürk, Ş., & Aytaş, G. (2016). Çevirmen bir simülatör mü yoksa “gerçek” bir yazar mı? Çevirmenin çeviri sürecindeki konumunun venutici bakış açısından bir analizi. *Tarih Okulu Dergisi*(26), 619-634.
- Otyzbay, Z. (2019). Ayran sözcüğünün etimolojisi, anlamı ve türk kültüründeki yeri. *Türk Dünyası Araştırmaları (TDA)*, 123(242), 219-232.
- Özbent, S. (2017). Almanca edebi eser isimlerinin çevirisinde kültürel etkenler. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)* (s. 611-617). PROCEEDINGS BOOK OF IBAD-2017.
- Özcan, A. (1992). Cihad. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 6, 308-309.
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/6/C06002376.pdf>
sayfasından erişilmiştir.
- Özel, A. (1993). Cihad. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 7, 527-531.
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/7/C07016388.pdf>
sayfasından erişilmiştir.
- Özlem, D. (2010). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*. İstanbul: Notos.
- Öztürk, G. M. (2019). Kültür aktarımında çeviri stratejileri: Mikheil cavahişvili’nin “çaңçura” adlı öyküsünün türkçe çevirisindeki deyimlerin karşılaştırmalı analizi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(3), 1630-1647.
- Öztürk, M. (2019). *Orhan kemal’in baba evi ve avare yıllar adlı eserlerindeki kültürel unsurların ingilizceye çevirisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sağlam, M. Y. (2014). Dünya edebiyatına uzanan yolda bir türk romancı: Orhan kemal. *Erdem*(67), 87-104.
- Saville-Troike, M. (1986). *The ethnography of communication: an introduction*. Oxford:Blackwell.
- Selçuk, A. (2005). Kültürlerarası iletişim açısından gündelik iletişim davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(13), 1-17.
- Sevim, A. (2004). Martin luther’in incil çevirisinin ortak alman dilinin oluşmasındaki rolü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-5.

- Snell-Hornby, M. (2006). *The turns of translation studies. New paradigms or shifting viewpoints?* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Stolze, R. (2008). *Übersetzungstheorien: Eine einföhrung*. Tübingen: Gunter Narr.
- Stolze, R. (2015). *Übersetzungstheorien: Eine einföhrung*. Tübingen: Gunter Narr.
- Sümer, F. (1988).Ağa. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1, 451-452.
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/1/C01000479.pdf>
sayfasından erişilmiştir.
- Sütiste, E., & Torop, P. (2007). Processual boundaries of translation: Semiotics and translation studies. *Semiotica*, 163(1/4), 187-207.
- Reiß , K., & Vermeer, H. J. (2014). *Towards a general theory of translational action* (C. Nord, Trans.). London/Newyork: Routledge.
- Taneri, A. (1997). Han. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 15, 517-518.
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/15/C15005457.pdf>
sayfasından erişilmiştir.
- Tanyu, H. (1992).Büyü. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 6, 501-506.
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/6/C06002501.pdf>
sayfasından erişilmiştir.
- Türkoğlu, S. (1993).Cübbe. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 8, 102-103.
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/8/C08023784.pdf>
sayfasından erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu . (2011). Türkçe sözlük. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (2021). *Türkçe Güncel Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Türk Dil Kurumu. (2021). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Uzun, S.& Albayrak, N. (1997). Hamam. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 15, 430-433.
<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/15/C15023368.pdf>
sayfasından erişilmiştir.
- Ümit, A. (2018). *İstanbul hatırası*. İstanbul: Everest.
- Ümit, A. (2017). *Die gärten von İstanbul* (S. Adatepe, Çev.). Münih: btb. Kindle-Version.

- Venuti, L. (2008). *The translator 's invisibility*. London/Newyork: Routledge.
- Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of french and english. A methodology for translation*. (J. C. Sager& M.-J. Hamel, Trans.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri stratejileri kuram ve uygulama*. Ankara: Grafiker.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilim temel kavram ve kuramları*. İstanbul: Multilingual.
- Yazıcı, M. (2007). *Yazılı çeviri edinci*. İstanbul: Multilingual.
- Yeni Akit. İmambayıldı yemeğinin hikâyesi nedir?. (2019).
<https://www.yeniakit.com.tr/haber/imam-bayildi-yemeginin-hikayesi-nedir-neden-bu-yemege-imam-bayildi-denmistir-939297.html> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, C. (2015). Amin maalouf'un afrikalı leo ve semerkant romanlarında kültürel unsurların çevirisi üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39), 222-232.
- Yılmaz, S., & Sarıkaya, M. (2019). Arapça - türkçe yazın çevirilerinin estetik boyutu. *Eskiye*(39), 283-300.
- Yurtdaş, H. (2016). Cumhuriyet dönemi yazın çevirilerinde bir çeviri stratejisi olarak yabancılaştırmanın eksikliği: Franz kafka'nın "ein landarzt" adlı öyküsünün türkçeye ve ingilizceye çevirilerinin karşılaştırmalı incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(57), 380-411.
- Yücel, F. (2016). *Çevirinin tarihi*. İstanbul: Çeviribilim.

EKLER

Ek-1. Kültürel Unsur Örnekleri

1. EKOLOJİ		
1.	Narin, mor çiçekleri demir kapının üzerinden sarkan, gümrak iki <u>erguvan ağacının</u> arasından geçerek girdik küçük bahçeye. (s.16)	An zwei üppigen <u>Judasbäumen</u> vorbei, deren zarte violette Blüten über das eiserne Tor hingen, betraten wir den Vorgarten. (S. 25)
2.	Zeynep'in masasının üzerinde, gösterişsiz bir vazunun içinde duran lila rengi <u>sümbüllerden</u> geliyordu bu koku. (s. 11)	Der Duft stammte von lilafarbenen <u>Hyazinthen</u> , die in einer schlichten Vase auf Zeyneps Schreibtisch standen. (S. 20)
3.	selvi: Orta Avlu insanda ferahlık duygusu uyandıran, genişçe bir meydanı; çoğunluğu <u>selvi</u> olan ağaçlar, düzenli aralıklarla yayılmıştı etrafa. (s.376)	Dieser zweite Hof machte den freundlichen Eindruck von Weiträumigkeit, ringsum standen Bäume, hauptsächlich <u>Zypressen</u> . (S.492)
4.	“Uyumakta olan kuşların karaltısına bakıp, ‘bu <u>kumru</u> , şu <u>serçe</u> , bu <u>saka</u> , bu <u>güvercin</u> .’ diye hepsini tek tek sayıyor.” (s.188)	»Der wirft einen Blick auf die Schemen der schlafenden Vögel und zählt dir einzeln auf: Das ist eine <u>Turteltaube</u> , der hier ein <u>Sperling</u> , das eine <u>Elster</u> , die da eine <u>Taube</u> .« (S.248)
5.	Hemen ayaklarının dibinde, beyaz tüylü, iri yarı bir <u>çoban köpeği</u> , dili dışarıda, derin derin soluyarak onları izliyordu. (s.215)	Zu ihren Füßen lag ein großer <u>Hirtenhund</u> mit weißem Fell, die Zunge hing ihm aus dem Hals, hechelnd beobachtete er die beiden. (S.283)
6.	“Ne tekiri be, <u>barbun</u> barbun... Tekneye gelmediğin için artık balıkların şeklini şemalini de unutmuşsun...” (s.186)	»Streifenbarben? <u>Meerbarben</u> sind das, Meerbarben! Weil du nicht mehr auf unsere Bootstouren mitkommst, hast du vergessen, wie welcher Fisch aussieht!« (S.245-246)

2. KAMUSAL HAYAT		
1.	İlkinde, Saray Burnu'nda, <u>Padişah Köşkü</u> önünde yapılan bir selamlama geçidi resmedilmişti. (s.23)	Auf dem ersten war eine Prozession vor dem <u>Sultanspalast</u> in Sarayburnu dargestellt. (S. 33)
2.	Sultan bütün ihtişamıyla tahtına kurulmuş, önünde tuhaf giysileriyle devlet görevlileri, saray erkânı, yeniçeriler <u>el pence divan durmuşlardı</u> . (s.23)	In vollem Ornat saß der Sultan auf seinem Thron, <u>vor ihm reihten sich ehrerbietig</u> in eigentümliche Gewänder gekleidete Staatsbeamte, Palastbedienstete und Janitscharen. (S.33)
3.	Neyse, Necdet sarayın <u>Hümavun kapısından</u> aldı beni. (s.33)	Wie auch immer, Necdet holte mich am <u>Sultanstor</u> ab. (S. 47)
4.	Nerede ne çeşmesi var, hangi sultan hangi <u>kasrı</u> yaptırmış, hangi sarayın mimarı kim? Tarihi tarihine, sokağı sokağına sayar döker hepsini. (s.88)	Wo steht welcher Brunnen, welcher Sultan ließ welchen <u>Palast</u> erbauen, welcher Architekt ist für welches Schloss verantwortlich? Geschichte für Geschichte, Gasse für Gasse kann er dir alles aufzählen. (S.116)
5.	Dini, ulusu farklı da olsa bu şehri yeryüzünün en önemli merkezi haline getiren o büyük insanlardan biriydi Konstantin. <u>Fatih Sultan Mehmed</u> gibi, <u>Kanuni Sultan Süleyman</u> gibi. (s.123)	Er mochte einer anderen Religion und Ethnie angehören, doch Konstantin war einer der großen Männer, die diese Stadt zu einem der bedeutendsten Zentren der Welt gemacht hatten. Genau wie <u>Mehmed Fatih der Eroberer</u> und <u>Süleyman der Prachtige</u> . (S.159-160)
6.	“...Yedi yıl daha <u>saltanat sürmüs</u> , sonra da göçüp gitmiş bu dünyadan.” (s.123)	Nur sieben Jahre <u>herrschte</u> er noch, dann verschwand er von dieser Welt. (S.160)
7.	<u>Padişahın</u> türbesine uğramış, şehzadelerin gömütlerini görmüş, hatta aynı bahçede bulunan bir başka Osmanlı Sultanı Abdülmecid'in mezarını da ziyaret etmiştik ama o günlerden aklımda kalan, Yavuz Sultan Selim'in sandukasının başındaki kocaman kavukla caminin arka bahçesinden görünen İstanbul manzarasıydı. (s.138)	Wir besuchten das Grabmal des <u>Sultans</u> , sahen die Gräber der Prinzen und auch das Grab von Abdülmecid, einem weiteren osmanischen Sultan, das sich ebenfalls dort im Hof befand, aber im Gedächtnis geblieben waren mir von jenem Tag der mächtige Turban auf dem Sarkophag von Sultan Selim und der Blick auf Istanbul vom Garten hinter der Moschee aus. (S.179)
8.	Şüpheliler arasında baş sıraya koyduğu eski <u>solcu</u> , yeni çevreci Namık Karaman'la sevgilisi Leyla Barkın'ın yerini, şimdi <u>El-Kaide</u> ya da <u>Hizbullahçı</u> olduklarından	Die Plätze von Namık Karaman, dem ehemaligen <u>Linken</u> und jetzigen Umweltaktivisten, der bei ihm ganz oben auf der Liste der Verdächtigen gestanden hatte, und seiner Lebensgefährtin Leyla Barkın nahmen nun Efsun und Ömer

	zerrece kuşku duymadığı Efsun ile Ömer almıştı. (s.156)	ein. Er hegte nicht den geringsten Zweifel daran, dass sie zu <u>Al-Qaida</u> oder zur <u>Hisbollah</u> gehörten. (S.204)
9.	“...Yağmalamalar, çılgın eğlenceler, zafer şenlikleri... İmparatorluğu, <u>saltanatı</u> sarsan ayaklanmalar, salgın hastalıklar, depremler, kuraklıklar, yani bu şehrin başına ne gelmişse hepsini görmüştür bu meydan.” (s.169)	Plünderungen, ausufernde Lustbarkeiten, Siegesfeiern. Aufstände, die Reich und <u>Thron</u> erschütterten, Epidemien, Erdbeben, Dürrezeiten – alles, was der Stadt widerfuhr, hat der Platz gesehen.« (S.223)
10.	“...Eğer katiller, yeni cinayetleriyle II. Mehmed’e ya da onun <u>pavitahtına</u> gönderme yapacaklarsa, yeni kurbanlarını Fatih Camii kadar, Topkapı Müzesi civarına bırakma ihtimalleri de var.” (s.181)	Wenn die Mörder mit einem weiteren Mord auf Mehmed II. oder seine <u>Residenz</u> hinweisen wollen, ist die Wahrscheinlichkeit, dass sie ihr jüngstes Opfer in der Umgebung des Topkapı-Museums ablegen, ebenso hoch wie bei der Fatih-Moschee.« (S.238)
11.	“Önceleri sinirlendiler. Biraz solculuk vardı babamda. Solculuk dediysem, işte <u>Atatürkçü</u> filan...” (s.190)	»Erst waren sie sauer. Mein Vater stand eher links. Das heißt, er war <u>Kemalist</u> . (S.250)
12.	Osmanlı imparatorluğu döneminde yabancı elçilerin, önemli kişilerin atıldığı bir zindan, <u>sadrızamların</u> idam edildiği uğursuz bir kale. (s.215)	Ein Kerker, in den man zu osmanischen Zeiten ausländische Gesandte und andere bedeutende Persönlichkeiten geworfen hatte, eine schaurige Festung, in der Todesurteile gegen <u>Großwesire</u> vollstreckt wurden. (S.283)
13.	“...ABD istihbarata göre infazı gerçekleştiren, yani binbaşının gırtlığını kesenler Türkiye’den giden <u>radikal İslamcı bir gruba</u> mensuplarmış.” (s.224)	Laut dem US-Geheimdienst waren es Angehörige einer <u>radikal islamistischen Gruppe</u> aus der Türkei, die den Mord vollstreckten, die dem Major also die Kehle aufschlitzten.« (S.295-296)
14.	Bütün bu heyecan verici mekânlara bir de annemden dinlediğim meşhur <u>Kasıkcı Elması</u> ’nın mahalle çöplüğünde bulunduğu rivayeti eklenince, çocuk zihnimizde hayali serüvenler yaşamamıza yetecek büyüklü bir semte dönüşmüştü Eğrikapı. (s.228)	All die aufregenden Stätten und dann noch das Gerücht, von dem mir Mutter einst erzählt hatte, auf der örtlichen Müllhalde liege der legendäre <u>Löffelschnitzer-Diamant</u> – das hatte Eğrikapı in meiner Kinderseele in eine magische Gegend verwandelt, wo man fantastische Abenteuer erleben konnte. (S. 300)
15.	Solumuzda <u>Has ahırlar</u> , üzerindeki <u>Adalet Kulesi’yle Divan-ı Hümayun</u> ve <u>harem binaları</u> bulunuyordu, sağ tarafta ise mutfaklar, saray gümüşlerinin, değerli porselenlerin teşhir edildiği müze odaları. (s.376)	Linker Hand lagen <u>die herrschaftlichen Stallungen, der Diwan mit dem Turm der Gerechtigkeit</u> und die <u>Haremsgebäude</u> , rechter Hand der Küchentrakt mit den Ausstellungen von Palastsilber und kostbaren Porzellansammlungen. (S.492-493)
16.	“Hadi yürüyelim,” demesem, bir zamanlar padişahların tahta çıkma törenlerinin yapıldığı, dini bayramların kutlandığı, Türk kağanlarının savaş <u>otağ</u> larından esinlenerek yapılmış Bab’üs Saade’nin önünde öylece kalacaktı. (s.380)	»Komm, gehen wir weiter«, sagte ich, sonst wären wir ewig vor der nach dem Vorbild der <u>Kriegszelte</u> türkischer Khagane gestalteten Pforte der Glückseligkeit stehengeblieben, vor der einst die Thronbesteigung der Sultane stattgefunden hatte und religiöse Feste gefeiert worden waren. (S.498)
17.	Ali hayranlıkla, karşımızda yer alan <u>Arz Odası</u> ’na bakıyordu. (s.381)	Ali bestaunte den <u>Audienzsaal</u> gegenüber.(S.499)
18.	Eğer Osmanlı dönemine geldiysek, sonraki mekân yine bir <u>hünkâr</u> camisi olabilirdi. (s.411)	Waren wir nun in der osmanischen Zeit angekommen, könnte die nächste Stätte durchaus erneut die Moschee eines <u>Herrschers</u> sein. (S.535)
19.	“...Ayrıca Peygamber Efendimizin hadisinde kutladığı bir <u>hakanı</u> sorgulamak bizim gibi sıradan kullara düşmez.” (s.413)	Zudem steht es uns Normalbürgern nicht zu, einen <u>Herrscher</u> , den unser Herr Prophet in seinem Ausspruch segnete, anzuzweifeln.«(S.537)
20.	“Bu <u>kapı ağası</u> Hüseyin bir suç işlemiş. Rüşvet mi almış, vergileri mi çalmış ne. İşte öyle ağır bir suçmuş galiba... Sarayda şey başı varmış... Hani bu idam işlerine bakan...” (s.425)	»Dieser <u>Türhüter-Ağa</u> Hüseyin hat sich etwas zu Schulden kommen lassen. Er ließ sich bestechen oder steckte Steuergelder ein. Eine schwere Schuld jedenfalls. Im Palast gab es diesen Irgendwaskommandeur... Also der für Hinrichtungen zuständig war ...« (S.553)
21.	<u>Acemioğlanlar</u> arasında bir garip. (s.497)	Ein Sonderling unter den <u>Rekruten</u> .(S.648)

22.	Hacı Bektaş Ocağı 'na yüz sürdüğü ilk an gibi. (s.499)	Wie im ersten Moment, da er dem Hacı-Bektaş-Konvent seine Ehrerbietung erwies.(S.649)
23.	Hükümdarlara bakıyorduk, büyük komutanlara bakıyorduk, soylu vatandaşlara, kölelere, devsirmelere ... (s.560)	Auf die Herrscher schauten wir, auf große Befehlshaber, auf edle Bürger, auf Sklaven, auf Jungen aus der Knabenlese . (S.727)

3. SOSYAL YAŞAM		
1.	Kilise önce medrese ye sonra da camiye çevrilmiş. (s.57)	Die Kirche wurde dann zunächst in eine Medrese und anschließend in eine Moschee umgewandelt. (S. 77)
2.	Osmanlı zamanında da gelenek bozulmamış. Her yan mescit, medrese, tekke ve türbelerle kaplanmış. (s.138)	Die Tradition hat sich in der osmanischen Zeit fortgesetzt. Überall schossen Moscheen, Medresen, Konvente und Mausoleen aus dem Boden. (S.180)
3.	Enderun avlusuna bakan penceresinden geldiğimizi görmüş olmalıydı. (s.382)	Offenbar hatte sie uns durch das auf den inneren Hof hinausschauende Fenster kommen sehen. (S.500)
4.	"...Fatih Camii sadece bir tapınak değil, aynı zamanda bir külliveydi ..." (s.385)	Die Fatih-Moschee ist ja nicht nur ein Gotteshaus, sie ist ein Komplex .(S.504)
5.	"Burasi sadece cami değildir. Burada medreseleri, sıbyan mektebi , hastanesi, konukevi , asevi , kütüphanesi, kervansaray ıyla ve hamamıyla küçük bir kasaba kurdurmuştu Fatih..." (s.413)	Ja, Hauptkommissar Nevzat, wir haben es nicht allein mit einer Moschee zu tun. Fatih gründete hier mit Medresen, Knabenschule , Hospital, Herberge , Volksküche , Bibliothek, Karawanserei und Hamam eine kleine Stadt.(S.537-538)
6.	Oysa ben teklifsizce girip çıkmıştım onun evine, mevhanesine , arkadaşlarının arasına, hatta Rum cemaatinin içine. (s.17)	Ich dagegen war ganz ohne Einladung zu ihr gegangen, in ihr Haus, in ihre Taverne , unter ihre Freunde, sogar in ihre griechische Gemeinde. (S. 27)
7.	Bu kararı nasıl verdiğini, bir akşam mahalleden Berber Ayhan , Muhtar Muhsin ve ben Agora Meyhanesinde – o zamanlar henüz bu namlı meyhane kapanmamıştı- içerken anlattı Arif Usta. (s.65)	Wie dieser Entschluss zustande kam, hatte Maître Arif eines Abends erzählt, als Barbier Ayhan , Gemeindevorsteher Muhsin und ich im Agora, damals gab es diese renommierte Taverne noch, gemeinsam einen hoben. (S.88)
8.	Kötü biri olan sandalcı Kharon ölü ruhları ırmaktan geçirmek için para alırdı. (s.41)	Fährmann Charon, ein boshafter Mann, nahm Geld dafür, die Seelen der Toten über den Fluss zu schaffen. (S. 57)
9.	En iyi vaiz ler neredeyse onlardan öğrenmemizi isterdi. (s.241)	Er wollte, dass wir da lernten, wo die besten Prediger tätig waren. (S. 318)
10.	"Tamam, gecikme... Emniyet müdürü , vali , herkes beni arayıp duruyor. Bu üçüncü cinayet Nevzat. Basın olayı köpürtüp duruyor, insanlara bilgi vermek lazım." (s.268)	»Gut, beeil dich. Der Polizeipräsident , der Gouverneur , alle rufen an. Das ist der dritte Mord, Nevzat. Die Presse bauscht das auf, ich muss den Leuten Infos geben ...« (S.352)
11.	Leyla Barkın'ın odası bir zamanlar Osmanlı padişahlarına yemek pişirmek, sofrasını kurmak işine memur edilmiş Kilercibası sorumluluğundaki mutfak çalışanlarına ayrılan, Kilerli Koğuşundaydı. (s.382)	Leyla Barkın's Büro lag in den Räumen der Köche, die unter der Verantwortung des Oberküchenmeisters einst die Speisen für die osmanischen Sultane zuzubereiten und die Tafel zu decken hatten. (S.500)
12.	Başımam deyince aklımıza, sakalları göğsüne değen, yaşını başını almış bir gelmesin sakın, aksine sakalsız, bıyıksız, kırklarında bir adamdı. (s.409)	Bei Hauptimam denke man nicht an einen betagten Mann mit Rauschebart bis auf die Brust, ganz im Gegenteil, der Herr war Mitte vierzig und trug weder Voll- noch Schnurrbart. (S.532)
13.	Yaldızlı padişah tuğraları, usta nakkaş ların özenle çizdiği minyatür ler, bileği sağlam hattat ların kaleminden çıkma hattatların sergilendiği altın kaplama çerçeveler, sanki fark edilmek için birbirleriyle yarışıyorlardı duvarın üzerinde. (s.460)	Vergoldete Sultansiegel, fein gezeichnete Miniaturen , blattgoldene Rahmen mit Kalligraphien von Meisterhand wetteiferten an den Wänden miteinander. (S.598)
14.	Balat'ın dar sokaklarına girince, eve gitmeden önce	Ich bog in die engen Gassen von Balat ein und fuhr beim

	<u>Tekirdağlı Arif Usta</u> 'nın esnaf lokantasına uğradım, anahtarlarım ondaydı. (s.63)	Speiselokal von <u>Maitre Arif aus Tekirdağ</u> vor, der heute meinen Hausschlüssel hatte. (S.85)
15.	“Bir plak daha seçtim, yine <u>Müzeyyen Abla</u> ’dan. ‘Bir ateşim yanarım.’ Nasıl beğendin mi seçtiğim şarkıları?” (s.75)	»Ich habe noch eine ausgesucht. Auch von <u>Müzeyyen</u> . »Ich bin Feuer und brenne.« Und, magst du die Lieder, die ich ausgesucht habe?» (S.100)
16.	Haliyle ahalisi de mollaların, <u>hocaların</u> ailelerinden oluşmuş. (s.138)	Logischerweise setzte sich die Bevölkerung aus den Familien von Mullahs, <u>Hodschas</u> und <u>Religionsgelehrten</u> zusammen. (S.180)
17.	“Merhaba. Ben müze bekçisi <u>Pehlivan...</u> ”Gülmek için zor tuttum kendimi; adam o kadar sıksa, o kadar çelimsizdi ki... Sanırım kendisi de ufak tefek olan bir babanın iri yarı bir oğul sahibi olma özlemini dile getiriyordu bu isim. (s.215)	»Guten Abend. Museumswärter Pehlivan.« Mit Mühe unterdrückte ich einen Lachanfall. Der Mann war schwächling und zart, vermutlich sollte der Name die Sehnsucht seines ebenfalls kleinen schwächlichen Vaters nach einem starken Sohn ausdrücken: ausgerechnet <u>Pehlivan – heldenhafter Ringkämpfer!</u> (S.284)
18.	“ <u>Yanni Baba</u> ölmüş,” dedi gözlerindeki nemi gizlemeye gerek duymadan. (s.255)	» <u>Yanni Baba</u> ist gestorben.« Er versuchte gar nicht erst, die Tränen zu verbergen. (S.336)
19.	“Âdem Bey,” diye düzeltti Fettah. “Bizim abimizdir, <u>bevimizdir</u> , ağamızdır, her şeyimizdir.” (s.274)	»Âdem Bey«, korrigierte Fettah. »Er ist unser Abi, unser <u>Bev</u> , unser Agha, unser alles.« (S.360)
20.	“Yunanca alfabeyi <u>Dimitri Amca</u> ’nın evinde öğrendim...” (s.10)	»Ich habe das griechische Alphabet im Haus vom <u>alten Dimitri</u> gelernt...« (S. 18)
21.	Küçük Ayasofya’da <u>Sadive Tevzem</u> otururdu eskiden, ahşap bir binada. (s.27)	Früher wohnte meine <u>Tante Sadive</u> im Viertel Küçük Ayasofya, in einem Holzbau. (S. 39)
22.	Kocası <u>Münip Eniste</u> şahane bir insandı. (s.27)	Ihr Mann, <u>Onkel Münip</u> , war ein großartiger Mensch. (S.39)

4. KİŞİSEL YAŞAM		
1.	Tedirginliği kaybolmuştu. “Şey, gelirken, diyorum, şu senin sevdiğin bizim <u>mezelerden...</u> ” (s.19)	Die Nervosität fiel von ihr ab. »Äh, ich wollte nur, also, soll ich von den <u>Meze-Vorspeisen</u> , die du so gern magst ...« (S. 29)
2.	Ağzına henüz <u>rakının</u> damlasını sürmemesine rağmen- iş saatlerinde asla içmez- hayret, o da bana gülümsedi. (s.64)	Nanu, obwohl noch kein Tropfen <u>Rakı</u> seine Lippen benetzt hatte, denn er trank niemals bei der Arbeit, lächelte er zurück. (S.86)
3.	“ <u>Tarama, fava, topik, haydari, zeytinyağlı enginar...</u> ” Ne yaptın sen Nevzat? (s.75)	» <u>Tarama, Fava-Bohnenmus, Topik-Klößchen, Haydari-Joghurt-Käsecreme, Artischocken in Olivenöl</u> ... Was hast du getan, Nevzat? (S.100)
4.	“Hımm, zahter, tamam bildim, <u>zahter salatası</u> . Enfes. Antakya’da yaparlar. Bizim Tatavla’da bile yok! Nasıl yaptın bunları?” (s.75)	»Mhmmm, Oregano, ja, genau, <u>Salat von wildem Oregano</u> . Köstlich! Eine Spezialität aus Antakya. (S.100)
5.	“Ne içersiniz?” İkimizin de isteği aynıydı. “ <u>Cay</u> .” (s.169)	Höflich fragte Raşit, was wir trinken wollten. Wir waren uns einig. » <u>Tee</u> .« (S.222)
6.	Tekfur Sarayı hakkındaki bir makaleyi nasıl heyecanla okuyorsa, penceresimizdeki sardunyayı da aynı tutkuyla sular, babamın pek sevdiği <u>enginar dolmasını</u> aynı keyifle yapardı. (s.170)	So gefesselt sie von einem Artikel über den Tekfur-Palast sein konnte, so hingebungsvoll widmete sie sich der Geranie am Fenster, so gern bereitete sie auch <u>gefüllte Artischocken</u> zu, Vaters Lieblingspeise. (S.223)
7.	<u>Rakının anasonunu</u> bile bastırmıştı mübarek. (s.186)	Selbst den <u>Anisduft</u> des Rakı überlagerte er. (S.245)
8.	Emniyet binasının bulunduğu sokağın alt köşesinde Mengenli Cavit Usta’nın bol kepçe esnaf lokantasında <u>kuru fasulye, pilavla</u> nefsimi körlettikten sonra yeniden	Nachdem ich mich in der Garküche von Cavit Usta, wo die Portionen reichlich waren, gleich unten an der Ecke der Gasse, in der sich das Revier befand, an <u>weißem Bohneneintopf</u> mit <u>Pilaw</u> gestärkt hatte und in mein Büro

	odama döndüğümde Ali'yi beni bekler buldum. (s.277)	zurückkehrte, wartete Ali schon dringlich auf mich. (S.365)
9.	Çayın yanında kuru pasta da ikram etmişti bonkör işadamı. (s.385)	Der freigiebige Geschäftsmann hatte auch Gebäck dazu servieren lassen. (S.504)
10.	Kuru pasta dediysem, yanlış anlamayın, Sultanahmet'in iyi fırınlardan alınmış tuzlusu ayrı, tatlısı ayrı, enfes cörek lerle süslemişti önümüzdeki sehpayı. (s.386)	Gebäck heißt, der Tisch wurde mit Plätzchen und Teilchen , nach salzig und süß sortiert, aus den besten Konditoreien Sultanahmets überhäuft.(S.504-505)
11.	Bir serçe ailesi cıvıldaşıyordu çitin sık yaprakları arasında, altına oturduğumuz akasya ağacının dallarında iri bir güvercin kur yapıyordu dışisine, yan taraftaki apartmanın balkonunda iki komşu kadın, dolmanın zeytinyağlısının mı, etlisinin mi güzel olduğunu tartışıyorlardı yüksek sesle. (s.480)	Im dichten Heckenlaub zwitscherte eine Sperlingsfamilie, in den Zweigen der Akazie, unter der wir saßen, machte ein Täuberich seiner Taube den Hof, auf den Balkonen des Wohnhauses nebenan zankten zwei Nachbarinnen lautstark darüber, ob nun gefülltes Gemüse eingelegt in Olivenöl am leckersten sei oder doch mit Fleischgarnitur. (S.626)
12.	Bakışlarını kaldırımda yürüten beş kişilik siyah çarşaf lı kadın grubuna dikmişti. (s.138)	Er starrte zu einer fünfköpfigen Gruppe von Frauen im schwarzen Tschador auf dem Bürgersteig. (S.179)
13.	Beyaz kasalı kamyonetin şoför mahallinden inen başı sarıklı , beyaz önlüğü kanlar içindeki sakallı genç adamı görünce, "Eyvah Ali şimdi arbede çıkartacak," diye tedirgin oldum. (s.143)	Als ich einen bärtigen jungen Mann mit blutbespritzter weißer Schürze und Turban auf dem Kopf vom Fahrersitz steigen sah, dachte ich nervös: O nein, jetzt schlägt Ali Krach! (S.186)
14.	"Şu oğlana bak, daha on yaşında bile yok ama başında yeşil sarık, ayağında salvar . Bu mu Müslümanlık?" (s.143)	»Der Junge da! Noch keine zehn Jahre alt, aber schon trägt er einen grünen Turban und Pluderhose . Soll das der Islam sein?« (S.187)
15.	Kapının gerisinde, Ömer'in yanında uzun boylu, kahverengi türbanlı genç bir kız duruyordu. (s.146)	In der Tür stand neben Ömer eine hochgewachsene junge Frau mit braunem Kopftuch . (S.191)
16.	Kavuğundaki elmas gibi ışıldıyordu gözleri. (s.498)	Seine Augen funkelten wie der Diamant auf seinem Turban .(S.649)
17.	Yayvan burnunun sona erdiği yerle üst dudağının arasındaki geniş bölgeyi badem bir bıvık süslüyordu. (s.97)	Den Streifen zwischen dem Ende seiner platten Nase und der Oberlippe zierte ein Zweifingerschnurrbart . (S.127)
18.	Mutfak dolaplarında, ortadaki ahşap masada, rengi solmuş buzdolabında, kim bilir ne kadar zamandır kullanılmayan tabaklarda, boş sürahide , nakışlı bardaklarda hep aynı keder. (s.531)	An den Küchenschränken, dem Holztisch in der Mitte, dem verblichenen Kühlschranks, den wer weiß wie lange schon unbenutzten Tellern, der leeren Karaffe , den verzierten Gläsern klebte der Trübsinn.(S.689)
19.	Kahverengi koltuklar, rahat bir divan , geniş ekran bir televizyon, yanında siyah renkli bir müzik seti, sol tarafında CD'ler, karşı duvar boyunca sıralanan birer metrelik ahşap dolaplar. (s.22-23)	Braune Sessel, ein bequemes Sofa , ein großer Flachbildfernseher, daneben eine schwarze Musikanlage, links davon CDs, an der Wand gegenüber eine Reihe Schränke aus Massivholz. (S. 33)
20.	Koltuğuna dönmek yerine, Ali'yle aramıza girerek, elindeki kitabı ortadaki ince uzun sehpanın üzerine koydu. (s.38)	Statt zu ihrem Sessel zurückzukehren, setzte sie sich zwischen Ali und mich und legte das Buch auf den langen schmalen Couchtisch . (S. 54)
21.	Sanki aşına olduğu bir yerdeymiş gibi küf yeşili koltuklara, yerdeki kırmızısı bol Kürt halısına , duvardaki eski resimlere baktı bir süre. (s.71)	Als wären sie alte Bekannte, ließ sie den Blick über die schimmelgrünen Sessel, den kurdischen , von Rottönen dominierten Teppich , die alten Bilder an den Wänden schweifen. (S.94)
22.	Ali'nin lafı bitmemişti ama elinde pamuk paketi, kolonya ve yara bandıyla salona giren Zeynep'i fark edince sustu. (s.272)	Zeynep kam mit Watte, Kolonya, dem türkischen Kölnisch Wasser , und Pflaster. Verwundert, als traute er seinen Augen nicht, starrte Ali seine Kollegin an. (S.358)
23.	"Cesedin yanında bir sikke bulduk." (s.38)	»Wir haben eine Münze bei dem Leichnam gefunden.« (S.54)
24.	Yedikule'nin görkemli surlarının hemen önündeki kapının yan tarafında bir adam, sırtındaki küfe sinde bostandan topladığı sebzeleri taşıyordu. (s.23)	Vor dem Tor der gewaltigen Stadtmauern von Yedikule trug ein Mann in einer Kiepe auf dem Rücken Gemüse, das er im Garten geerntet hatte. (S. 34)

25.	Masanın sağ tarafına eğilerek alttaki çekmeceyi açtı. İçinden küçük bir çakı alıp doğruldu. (s.392)	Sie beugte sich nach rechts und zog die unterste Schreibtischschublade auf. Daraus entnahm sie ein Taschenmesser . (S.513)
-----	--	---

5. GELENEK-GÖRENEKLER		
1.	Böyle bir teklife asla evet demeyeceğimi bilmesine rağmen kim bilir kaçınıcı kez tekrarlıyordu. Bozuntuya vermedim . (s.19)	Sie wusste natürlich, dass ich ein solches Angebot niemals annehmen würde, dennoch wiederholte sie es zum x-ten Mal. Ich überging es . (S. 29)
2.	Peşimden salona giren Ali'yle Zeynep de makarayı kovuverdiler . (s.22)	Da brachen hinter mir auch Ali und Zeynep in Gelächter aus . (S. 32)
3.	Karadeniz aksanı: Şaşılacak kadar uzun olan burnu şapkasının siperliğinden dışarı taşan zayıf adam, " Hoş geldunuz Baskomiserum... " dedi belirgin bir Karadeniz aksanıyla. " Ben Tursun. " (s.517)	Der Hagere, dessen erstaunlich lange Nase über den Mützenschirm hinausragte, begrüßte uns mit ausgeprägtem Schwarzmeerakzent: »Willkommen, Hauptkommissar. Ich bin Tursun.« (S.672)
4.	Nur içinde vatsınlar , ikisi de rahmetli oldu çoktan. (s.27)	Mögen sie in Frieden ruhen , beide verstarben vor langer Zeit. (S. 39)
5.	Ali'den birkaç metre öndeydi Zeynep, nerdeyse binanın kapısına ulaşmıştı. Ama dönüp arkadaşına laf yetiştirmekte gecikmedi. (s.17)	Zeynep lief ein paar Meter voraus, hatte schon fast die Haustür erreicht, als sie sich umdrehte, um dem Kollegen und Freund in die Parade zu fahren : »Oder der Mann hat bei seinen Ausgrabungen einen Schatz gefunden.« (S. 26)
6.	Hiç değilse birkaç güzel sözle gönlünü almalıydım , yapamadım, bakışlarım, kapıyı açmış, beni bekleyen Zeynep'le Ali'ye kaymıştı. (s.19)	Ich war unfähig dazu, mit ein paar netten Worten gut Wetter zu machen . Mein Blick glitt zu Zeynep und Ali hinüber, die schon die Tür geöffnet hatten und auf mich warteten. (S. 30)
7.	"Türk mü?" Alaycı bir gülümseme belirdi Leyla'nın yüzünde. " Allah iiviliginizi versin Ali Bey..." (s.39)	»Türken?« Leyla lächelte spöttisch. »Sie sind mir einer , Ali Bey. (S. 55)
8.	Kararsızdı, bizi tepeden turnağa süzdükten sonra, "Kusura bakmayın fakat gelmeden önce haber vermeliydiniz," dedi ince kaşlarını çatarak. (s.28)	Unschlüssig musterte sie uns von Kopf bis Fuß , dann sagte sie: »Entschuldigen Sie, Sie hätten sich einen Termin geben lassen sollen.«Sie verzog die schmalen Brauen. (S. 40)
9.	Aramızdaki buzlar eriyor muydu ne? (s.28)	Schmolz hier bereits das Eis zwischen uns? (S. 41)
10.	Yüzü asılır gibi oldu. (s.31)	Leyla verzog nur kurz das Gesicht . (S. 44)
11.	Sanki mitolojiden anlanmış gibi, "Zaten Yunan efsanelerinin hepsi de Zeus'a uzanır," diye yine ahkâm kesmeye çalıştı Ali ama Zeynep duymazdan gelerek sürdürdü anlatısını. (s.48)	»Alle griechischen Sagen gehen auf Zeus zurück«, würgte Ali sie ab , als kenne er sich in griechischer Mythologie aus. Doch Zeynep überhörte seinen Einwurf und erzählte weiter. (S. 66)
12.	Fakat tansiyonu yükselterek kadını kızdırmanın da bir anlamı yoktu. (s.?)	Es machte allerdings auch wenig Sinn, die Spannung auf die Spitze zu treiben und die Frau zu verärgern. (S. 46)
13.	"...Böyle bir insanla birlikte yaşayamazdım. Yeniden başlasaydık, havatım cehenneme dönecekti ." (s.34)	Mit so einem Menschen kann ich nicht zusammenleben. Hätten wir wieder etwas angefangen, wäre mein Leben zur Hölle geworden .« (S. 49)
14.	Artık zıvanadan çıkmıştım . 'Utanmıyor musun bunları anlatmaya ,' diye yüksek sesle söylendim. (s.35)	Ich schäumte vor Wut . »Schämst du dich nicht, auch das noch auszupacken!«, rief ich. (S. 50)
15.	Zaten Zeus'un çapkınlıklarından gına gelen Hera, kocasının yeni kaçamağını öğrenince büyük bir öfkeye kapılmış. (s.48)	Hera hatte längst die Nase voll von Zeus' Techtelmechteln und schäumte vor Wut, als sie von diesem Seitensprung erfuhr. (S. 66)
16.	Zeus'a dis geçiremeyeceğinden , sevgilisi İo'dan intikam almak istemiş. (s.48)	Da sie Zeus nichts anhaben konnte , nahm sie sich Io vor. (S. 66)
17.	Başıma bir iş gelmesinden mi korkuyordu, yoksa soruşturma da ipin ucunu kaçırmak mı istemiyordu, anlamak zordu. (s.50)	Es war nicht auszumachen, ob er fürchtete, mir könnte etwas zustoßen oder er müsste die Zügel der Ermittlung aus der Hand geben . (S. 68-69)
18.	Aslında niyetimi anlamıştı ama ben yüz göz olmamak adına resmi bir tavırla açıkladım. (s.51)	Sie durchschaute meine Absicht. Um nicht familiär zu werden , ließ ich den Vorgesetzten heraushängen. (S. 69)
19.	Kendini kaptırmış, daha sürdürecekti ki, "Kim istedi savunmanızı?" Hasmına posta koyan mahalle kabadayı edasıyla konuşmaya başlamıştı Ali. (s.56)	Er kam gerade in Schwung, da fuhr ihm Ali dazwischen, in der Pose eines Großmauls, das seinem Gegner droht : »Wer hat Sie darum gebeten, die Stadt zu verteidigen? (S. 76)

20.	<u>Gözlerimizi hayata yununca</u> yaptığımız kötülükler silinecek mi?" (s.59)	Werden die schlimmen Dinge, die wir getan haben, ausradiert, <u>wenn wir unsere Augen schließen</u> ? (S.80)
21.	Hayır, Namık öyle kolay <u>oltaya gelecek</u> bir av değildi. (s.60)	Nein, so leicht <u>ließ</u> Namık <u>sich nicht ins Bockshorn jagen</u> . (S.81)
22.	Cerrahın kaşları çatılır gibi oldu. Galiba <u>attığı zarf</u> , ilk kez işe yarıyordu Ali'nin. (s.61)	Der Chirurg runzelte die Stirn. Offenbar hatte Ali zum ersten Mal <u>ins Schwarze getroffen</u> . (S.82).
23.	Zaferinin tadını çıkarmaya hazırlanıyordu ki, "Haklı olabilirsiniz tabii," diyerek <u>hevesini kursağında koydu</u> Namık. (s.61)	Doch kaum war er im Begriff, seinen Triumph auszukosten, <u>würgte Namık ihn ab</u> : »Da könnten Sie natürlich recht haben. Der Mensch ist ein schwer verständliches Wesen.« (S.82)
24.	Daha ağızından sözcükler dökülürken vicdan azabına benzer bir duygu <u>kemirmeye başlamıştı yüreğini</u> . (s.72)	Die Worte waren mir noch gar nicht ganz über die Lippen, <u>da begannen Gewissensbisse an meinem Herzen zu nagen</u> . (S.96)
25.	<u>Ne pahasına olursa olsun</u> , bu gece, bu yaşlı evin vaksiz ölülerinin anılarına dönmek istemiyordum. (s.73-74)	<u>Um keinen Preis</u> aber wollte ich auf die viel zu früh Verstorbenen dieses alten Hauses zu sprechen kommen. (S.98)
26.	Allahtan <u>şansım vaver gitti</u> , çok aramadım. (s.75)	<u>Doch ich hatte Glück</u> und musste nicht lange suchen. (S.99)
27.	"Nevzat abartıyor hanımefendi," dese de <u>zevkten dört köşe olduğu</u> her halinden belliydi. (s.88)	»Nevzat übertreibt, meine Dame«, sagte er, obwohl er deutlich zeigte, <u>wie glücklich ihn meine Worte machten</u> . (S.116)
28.	Şeffan <u>yüzünü buruşturarak</u> başını çevirdi. (s.100)	Şeffan <u>schnitt eine Grimasse</u> und wandte das Gesicht ab. (S.131)
29.	Baktık bura tekin değil, baktık burayı kefereler basmış, <u>yağladık tabanları</u> . (s.104)	Das war uns nicht geheuer, hier sind die Ungläubigen eingefallen, sagten wir uns und <u>haben die Biege gemacht</u> . (S.136)
30.	Belki de İmparator Konstantin'in hayaleti bize, <u>avağınızı denk alın</u> , diyorur. (s.104)	Vielleicht will Kaiser Konstantins Gespenst damit rufen: <u>Seid auf der Hut!</u> (S.136)
31.	Hatta <u>gözleri</u> yeteri kadar <u>dönmüşse</u> tetikçiler tutup üzerinize ateş açtırırlar... (s.108)	Waren sie <u>blindwütig</u> genug, setzten sie sogar Killer auf einen an. (S.141)
32.	Öte yandan, Necdet'in hala Leyla'nın peşinde koşması Namık'ı <u>cileden çıkarmış</u> olabilirdi. (s.118)	Andererseits war durchaus denkbar, dass Namık <u>durchgedreht war</u> , weil Necdet sich weiter um Leyla bemühte. (S.154)
33.	Muhtemelen geç kalacaktım ama <u>yalandan kim ölmüş?</u> (s.121)	Vermutlich würde ich spät kommen, <u>doch eine Flunkerei hatte noch niemanden umgebracht</u> . (S.157)
34.	<u>Kedi köpek gibi didişeler</u> de sonunda <u>can ciğer kuzu sarması olur</u> çıkarlardı. (s.121)	Mochten sie <u>sich kabbeln wie Hund und Katz</u> , am Ende würden sie <u>dicke Freunde sein</u> . (S.157-158)
35.	Dün bunların hiçbirini anlatmayan Leyla'nın, sevgilisi tehlikeye düşünce <u>dili çözülmüştü</u> işte. (s.131)	Da hatte sich also Leylas Zunge gelöst, kaum dass ihr Liebster in Gefahr geriet, denn von all dem hatte sie gestern kein Wort gesagt. (S.171)
36.	' <u>Aklımı başına topla</u> Leyla', diye uyardı. (s.132)	»Sei vernünftig, Leyla«, bedrängte er mich. (S.171)
37.	Yok, baktım olmayacak, <u>Allah belasını versin</u> , dedim, ben bir daha bu işi yapmam. (s.65)	Nein, ich sah, so geht das nicht, <u>Gott strafe sie</u> , sagte ich mir, ich hänge den Job an den Nagel. (S.88)
38.	Oturduğu koltukta usulca sendeledi, <u>gözleri faltaşı gibi açılmıştı</u> . (s.133)	Sie schwankte leicht und <u>riss die Augen auf</u> . (S.174)

39.	Valens su kemerlerini geçip sağ yana kıvrılarak, iki yanı mağazalarla kaplı Fatih'in anacaddesine girince artık <u>midemi kazıyan</u> açlığa dayanamayıp sordum... (s.136)	Hinter dem Valens-Aquädukt bogen wir rechts ab. Kurz darauf, auf der von Geschäften gesäumten Hauptstraße von Fatih, <u>knurrte mir der Magen</u> . (S.177)
40.	Ama adamın umurunda mı? Anlamazsan, <u>gözünün yaşına bakmadan</u> ceza verirdi. (s.140)	Interessierte ihn nicht. Kapiertest du was nicht, wurdest du <u>gnadenlos</u> bestraft. (S.183)
41.	Yattığım yerde saatlerce <u>kılımlı kıpırdatmadan</u> öylece kaldım. (s.141)	So lag ich stundenlang da. (S.184)
42.	“ <u>Hoş bulduk</u> .” Sesi nerdeyse sevinçliydi ama içeri girmedim. (s.70)	» <u>Danke schön</u> .« Ihre Stimme klang beinahe fröhlich, aber sie trat nicht ein. (S.93-94)
43.	Sözlerinin yarattığı etkiden memnun kalan yardımcım <u>taşı gediğine koydu</u> . (s.150)	Zufrieden mit der Reaktion auf seine Worte <u>setzte</u> mein Assistent <u>den Schlussstein</u> . (S.196)
44.	Babasından esirgediği acıma duygusunu, hayatlarına girerek mutluluklarını <u>alt üst eden</u> bir kadından –ne kadını, kendi yaşında bir kızdan- esirgemiordu. (s.150)	Das Mitgefühl, das sie dem Vater vorenthielt, schenkte sie einer Frau, besser gesagt einem jungen Mädchen, kaum älter als sie selbst, das in ihr Leben getreten war und <u>das Glück der Familie zerstört hatte</u> . (S.197)
45.	<u>Allah kahretsin</u> , galiba evde yoktu. (s.84)	<u>Verdammt</u> , wahrscheinlich war er nicht zu Hause. (S.111)
46.	<u>Allah'ın sopası yoktur</u> ama bizim gibi adamları vardır. (s.154)	<u>Gott hat keinen Knüppel</u> , aber er hat Leute wie uns. (S.201)
47.	“Uğurdur lan. <u>Allah rahmet evlesin</u> . Ölüye bakmak şans getirir. Lakin mutlaka Fatiha okumak lazım.” (s.101)	»Das bringt Glück, Mann. <u>Gebe Allah ihm Frieden</u> . Es bringt Glück, einen Toten zu sehen. Aber dabei muss man unbedingt beten.« (S.131)
48.	<u>Allah'ın bildiğini sizden niye saklavayım</u> , biz şarap içeriz. (s.103)	<u>Warum soll ich vor Ihnen verbergen, was Allah weiß?</u> Wir trinken Wein. (S.135)
49.	Bu kadar ısrar etmesi, benim de <u>canımı sıkmaya</u> başlamıştı. (s.177)	Allmählich <u>nervte</u> seine Sturheit auch mich. (S.234)
50.	Zeynep'te <u>jeton</u> benden önce <u>düştü</u> . (s.178)	Bei Zeynep <u>fiel der Groschen</u> schneller als bei mir. (S.234-235)
51.	“...Tepemize dediysem, Bızırda benim değil, sütunun tepesine, <u>Allah inandırısın</u> , bu koca sütun...” (s.103-104)	Stockfinster ist es, keine Sekunde bleibt uns, <u>um auch nur o Gott zu sagen</u> , da schlägt genau in den Kopf der Blitz ein, also natürlich nicht in unsere Köpfe, in den Kopf von der Säule, und das Riesending ...« (S.136)
52.	Yanıt gelmedi, az önce konuşmaya <u>can atan</u> iki kafadar şimdi süt dökmüş kediye dönmüştü. (s.106)	Keine Antwort. Die beiden eben noch redseligen Kumpane standen wie begossene Pudel da. (S.138)
53.	Başlarda Âdem Yezdan'ı önemsemeyen Ali, Hakkârî, aşiret, pis işler lafını duyunca Ömer meselesini bir yana koyup <u>kulak kesilmişti</u> . (s.179)	Kaum vernahm Ali, der zunächst wenig auf Âdem Yezdan gegeben hatte, die Wörter Hakkari, Clan und schmutzige Geschäfte, packte er die Sache Ömer beiseite und <u>spitzte die Ohren</u> . (S.236)
54.	Sınır bölgesi, bir yanda İran, bir yanda Irak... Belki oradaki yerel güvenlik güçleri de <u>göz vummustur</u> bunlara. (s.179)	Grenzgebiet, auf der einen Seite Iran, auf der anderen Irak. Möglicherweise <u>drückten</u> auch die lokalen Sicherheitskräfte <u>ein Auge zu</u> . (S.236)
55.	“Öyle Başkomiserim, ben de tanıdım böyle güzel insanlar. Yoksa <u>maazallah</u> , dinsiz olur çıkardım valla. Ama yine de o Şerafettin denen şerefsiz benzeyen Müslüman görünömlü zındıkları görünce aklım başımdan gidiyor işte.” (s.142)	»Ja, so ist es, Hauptkommissar, auch mir sind solche guten Menschen untergekommen. Sonst hätte ich längst, <u>Gott behüte</u> , meinen Glauben verloren. Nur wenn ich Sektierer in islamischer Aufmachung wie den Fiesling Şerafettin sehe, dann drehe ich durch.« (S.185-186)
56.	Zeynep'in <u>aklına yatmamıştı</u> bu. (s.181)	Zeynep <u>leuchtete das nicht sogleich ein</u> . (S.238)
57.	“Valla <u>helal olsun</u> , bana hiç gerek yokmuş. Kaynaşvermişsiniz hemen...” (s.184)	» <u>Also wirklich super</u> , als wäre ich gar nicht nötig. So vertraut seid ihr miteinander!« (S.243)
58.	Bizden önce, et taşıyan beyaz kasalı bir araç kaptı <u>gözümüze kestirdiğimiz</u> yeri. (s.143)	Ein weißer Kastenwagen, der offenbar Fleisch anlieferte, schnappte uns den <u>anvisierten</u> Platz vor der Nase weg. (S.186)

59.	Güya sıra bendeydi, güya ben de birkaç lakırdı edecektim ama bir şey engel oldu bana, <u>dilim düğümlendi</u> , konuşamadım. (s.187)	Die Reihe war an mir, auch ich sollte ein paar Worte sagen, doch etwas hinderte mich, <u>meine Zunge war wie verknottet</u> , ich konnte nicht sprechen. (S.246-247)
60.	"...İyi ki etmişim, babam akşam atmacayı görür görmez, tahmin ettiğim gibi <u>mırın kırın etti</u> ama onca yıldır evli olmalarına rağmen hala deli gibi sevdiği karısının, 'Yapma Bünyamincim, günah. Nasıl atalım sokağa bu yaralı kuşu? Bir Tanrı misafiri işte,' deyince anında <u>velkenleri suya indirerek</u> Hüzün'ü kabul etti." (s.189)	Und das war gut so, denn als Vater abends den Habicht sah, <u>moserte er los</u> , genau wie ich vermutet hatte, doch seine Frau, die er nach Dutzenden Ehejahren noch immer über alles liebte, sagte: »Bünyamin, Liebster, das ist eine Sünde, lass ihn. Wie könnten wir den verletzten Vogel hinauswerfen. Er ist ein Gast Gottes!« <u>Da gab er sofort klein bei</u> und akzeptierte Traurig.« (S.249)
61.	"Kavgayı sen çıkarırdın ama içinizde en kalıplısı ben olduğumdan <u>kabak</u> hep benim <u>başına patlardı</u> ..." (s.193)	»Du hast den Streit vom Zaun gebrochen, aber weil ich der Kräftigste war, musste ich <u>die Sache ausbaden</u> . (S.255)
62.	Anlaşılan bu gece, <u>verin dibine sokacaktı</u> bu Yekta. (s.193)	Yekta hatte an diesem Abend offenbar vor, <u>mich in Grund und Boden zu stampfen</u> . (S.254)
63.	"Kimseye <u>evvallah</u> demeyiz öyle kolay kolay," dedim yalancıkta kasılarak. "Tabii, sevdiklerimiz hariç." (s.200)	» <u>Ja, wir schmeicheln so leicht niemandem</u> .« Ich gab mich eingebildet. »Außer denen, die wir mögen, natürlich.« (S.263)
64.	Handan ise evine çekilmiş, adeta <u>kismetini bekler</u> olmuştı. (s.202)	Und Handan saß zu Hause, <u>als wartete sie auf ihre Bestimmung</u> . (S.266)
65.	Eğer Handan, Yekta'yla evlenmeseydi, kısa sürede zengin biriyle <u>baş göz ederlerdi</u> onu. (s.203)	Hätte Handan Yekta nicht geheiratet, wäre sie wohl über kurz oder lang mit irgendeinem reichen Mann <u>verkuppelt</u> worden. (S.267)
66.	Altınkapı'nın önünde yatan, kel kafalı, tombul, kısa boylu adama bakarken aynı soru <u>kemirip</u> duruyordu <u>beynimi</u> : "Buna nasıl engel olacaktık?" (s.212)	Während ich den feisten, untersetzten kahlköpfigen Mann musterte, der vor dem Goldenen Tor lag, <u>nagte</u> diese Frage <u>an mir</u> : »Können wir das verhindern?« (S.279)
67.	Tuhaf giysiler içindeki adamları, eski bir uygarlığı tanımaya çalışan uzaylılar gibi yüzlerce yıllık sırların önünde işe yarar bulgular ararken, o karşımıza dikilmiş, bizimle <u>gene calıyordu</u> . (s.213)	Wie Aliens, die Forschungen zu einer uralten menschlichen Zivilisation anstellten, suchten seine Männer in ihren komischen Monturen vor den weit über tausendjährigen Mauern nach zweckdienlichen Spuren. Er aber <u>hielt mit uns ein Schwätzchen</u> . (S.281)
68.	Bu yüzden üstelemedim. <u>Bıyık altından gülerek</u> , "İyi uyudun mu bari?" demekle yetindim. (s.214)	Deshalb ließ ich die Sache auf sich beruhen. <u>Mit einem Schmunzeln</u> fragte ich nur: »Habt ihr denn gut geschlafen?« (S.282)
69.	<u>Seytan mı dürttü</u> , nedir? 'Ali, şu Ömer'in siciline bir bakalım mı?' dedim. (s.223)	Ich weiß nicht, <u>ob mich der Teufel ritt</u> . Jedenfalls sagte ich: Ali, werfen wir doch noch einen Blick ins Register von diesem Ömer! (S.293).
70.	Aktörlere <u>taş çıkartacak</u> bir ustalıkla söyledi repliğini yardımcım. (s.236)	Gekonnt, <u>besser als viele</u> Schauspieler, antwortete er. (S. 311)
71.	"Nerden bileyim Ali, belki de daha gizli bir yerdendir... İçimizde <u>cirit atıyor</u> herifler. Ama boktan bir herif olduğu belli..." (s.236)	»Woher soll ich das wissen, Ali, der kann auch von einer noch geheimen Organisation sein. <u>Die tummeln sich hier</u> , wie sie Lust haben. Auf jeden Fall ein ganz mieser Kerl ...« (S. 311)
72.	"Adamlar kendilerini dünyanın efendisi sanıyorlar Başkomiserim...Gerçi <u>ağzının pavını verdiniz</u> şerefsizin ama..." (s.236)	»Die halten sich für die Herren der Welt, Hauptkommissar. Aber Sie haben den Schuft ja schön <u>zurechtgestutzt</u> ...« (S. 311)
73.	<u>Boş atmıştık, dolu tutacaktık</u> galiba. (s.246)	<u>Wir hatten geblufft und den Jackpot gewonnen</u> , wie es schien. (S. 325)
74.	Ona kalsa Ömer'in <u>canına okumamız</u> gerekiyordu. (s.250)	Ginge es nach ihm, hätten wir Ömer <u>fertigmachen</u> sollen. (S. 330)

75.	Özel ekip demek, araştırmanın büyümesi demekti, o zaman da <u>iş kitabına uydurmak</u> zorlaşıyordu. (s.252)	Das wiederum bedeutete, die Ermittlungen auszuweiten, <u>was ein geschicktes Vorgehen</u> erschwerte. (S.333)
76.	İşimize yarayacak bir ifade alıncaya kadar <u>pestilini çıkardı</u> delikanlının. (s.253)	Den Jungen würde er <u>triezen</u> , bis er eine Aussage hätte, die uns etwas nützte. (S.334)
77.	<u>Allah'ın hikmetinden سوال olunmaz</u> . Hayır da, şer de ondan gelir. Biz aciz kulları onun neyi, niçin yaptığını bilemeyiz...” (s.149)	» <u>Allahs Weisheit ist unergründlich</u> . Alles Gute wie alles Böse kommt von Ihm. Wir, Seine geringen Diener, können nicht wissen, was Er warum tut. (S.195)
78.	Eyvah, <u>düstüm</u> ya bunların <u>diline</u> , artık bir daha kurtulamazdım. (s.261)	Oha, jetzt <u>hatten sie mich am Wickel</u> . (S.344-345)
79.	O yüzden tartışmayı daha fazla uzatmak yerine, pardösümün içine gömülüp gözlerimiz dinlendirmeyi tercih ettim... <u>İçim geçmiş</u> ... (s.156)	Darum zog ich es vor, mich in meinen Mantel zu hüllen und zu entspannen, statt mich auf eine Debatte einzulassen. <u>Ich döste ein</u> . (S.204-205)
80.	“...Barbunları balıkçı Şerif'ten aldım bu öğlen. İzmir'den yeni gelmiş. <u>Yemin billâh etti</u> taze diye.” (s.187)	Die Meerbarben habe ich heute Mittag bei Fischer Şerif geholt. Frisch aus Izmir eingetroffen. Er <u>schwor</u> , dass sie frisch sind.« (S.246)
81.	“...Bu tür adamların devlet katında iti köpeği çok olur. Daha başında <u>elimiz kolumuzu bağlatmavalım</u> ...” (s.267)	Solche Leute haben ihre Hunde auf den Fluren des Staats. Lassen wir uns nicht von vornherein <u>die Hände binden</u> . (S.351)
82.	Mümtaz Müdür'dü, geç kalmama bozulmuş, <u>vağup gürlüyordu</u> . (s.268)	Direktor Mümtaz <u>regte sich auf</u> , weil ich nicht unverzüglich zu ihm geeilt war. (S.352)
83.	Bıraksam <u>başımın etini vivip</u> duracaktı. (s.268)	Er würde mich <u>zutexten</u> , wenn ich es zuließe. (S.352)
84.	Mümtaz, dürüst bir yöneticiydi filan ama dünyanın en ağır adamıydı, <u>Lafı eveler geveler</u> , bir türlü asıl konuya gelemezdi. (s.269)	Mümtaz war ein anständiger Vorgesetzter, aber der schwerfälligste Mensch auf der Welt. Er <u>wälzte und wendete jedes Wort</u> und kam partout nicht zum Kern der Sache. (S.354)
85.	Evin önüne ulaşınca kadar <u>içim içimi yedi</u> . (s.269)	Bis ich am Haus war, <u>hatte ich mich schier zerfleischt</u> . (S.354)
86.	“Bana bak Fettah Efendi, <u>maval okumayı</u> kes artık. Şimdi söyle bakalım, nerde bu sikke koleksiyonu?” (s.275)	»Hör zu, Fettah Efendi, <u>erzähl uns keine Märchen</u> . Raus mit der Sprache: Wo ist die Münzsammlung?« (S.362-363)
87.	Hepimiz <u>nefesimizi tutmuş</u> , antika paraları görmeyi umarken, “Boş”, diye hayal kırıklığı içinde söylendi Zeynep. (s.276)	In der Hoffnung, die antiken Münzen zu sehen zu bekommen, <u>hielten wir alle den Atem an</u> . »Leer, absolut leer«, murmelte Zeynep enttäuscht. (S.364)
88.	<u>Burnundan soluyordu</u> . İhanete uğramış birinin hayal kırıklığı içinde sordu: “Başkomiserim, sizce bu Mümtaz Müdür nasıl bir adam?” (s.277)	Er <u>schnaubte</u> . Enttäuscht wie jemand, an dem Verrat verübt worden war, fragte er: »Hauptkommissar, was für ein Mann ist eigentlich dieser Direktor Mümtaz?« (S.365)
89.	Fettah ile Sıddık'a seslendiği gibi, adama öküz dememiş olabilirdi ama Ercan'a oldukça kaba davrandığına <u>kalıbını basardım</u> . (s.278)	Vielleicht hatte er den Mann nicht, wie er es bei Fettah und Sıddık getan hatte, einen Ochsen genannt, <u>aber ich hätte gewettet</u> , dass er Ercan reichlich grob angefasst hatte. (S.366)
90.	Üstelik dediklerini yapmazsan başına bela alırsın, takar sana. İlk fırsatta <u>defterini dürmeve çalışır</u> . (s.278)	Und tust du nicht, was er will, bringst du dich in Schwierigkeiten, und er hat dich auf dem Kieker. Bei der ersten Gelegenheit <u>versucht er, dich abzusägen</u> . (S.367)
91.	Yanacaksa benim <u>başım vansıdı</u> , zaten zor geliyordu. Evgenia'nın dediği gibi, bırakırdım, olur biterdi. (s.279)	<u>Wenn etwas brennen sollte, dann ich</u> , mir reichte es ohnehin seit langem. Wie Evgenia gesagt hatte: Ich würde kündigen und fertig.(S.368)
92.	<u>İşler sarpa sarıyordu</u> , kibarlık oyununu bıraktı Ercan. (s.283)	<u>Die Sache kippte</u> , Ercan legte die Höflichkeit ab.(S.372)
93.	Zaten o dakikadan sonra da gecenin <u>tadı kaçmış</u> , ne yenen balıkların, ne içilen rakının keyfi kalmıştı. (s.196)	Ohnehin <u>war</u> der Abend <u>verdorben</u> , die Fische und der Rakı hatten uns nicht mehr geschmeckt. (S.258)
94.	Hiç <u>kulak asmadım</u> sözlerine, keyifle bildiğimi tekrarladım. (s.284)	<u>Ich gab nichts auf seine Worte</u> , wiederholte nur vergnügt, was ich schon wusste. (S.373)
95.	“ <u>Kafayı yedi</u> . Aylarca sakinleştirici ilaçlar aldı...” (s.204)	» <u>Den Kopf verloren</u> . Monatelang nahm er Beruhigungsmittel. (S.268)

96.	Hayır, artık çekinmiyorlardı; ikisi de gözlerini yüzüme dikmiş, inceldiği verden kopsun dercesine cesurca bakıyorlardı. (s.223)	Sie genierten sich nicht länger, beider Blicke ruhten mutig auf mir, jetzt wollten sie es drauf ankommen lassen. (S.294)
97.	Allah, daha doğrusu bağlı bulunduğu tarikat, vürü ve Abdullah devince, Erzincanlı kasap beş oğlunu da yanına alarak yürümüş. (s.225)	Als Allah oder, besser gesagt, die Sekte, der er angehört, sagte: marsch, marsch, Abdullah! machte sich der Fleischer aus Erzincan mit seinen fünf Söhnen auf den Weg. (S. 297)
98.	İmparator naibinin ölümünden sonra da ipler II. Teodosius'un eline geçmedi. (s.302)	Auch nach dem Tod des Regenten bekam Theodosius II. die Zügel nicht in die Hand. (S.398)
99.	"İyiym Başkomiserim, iyiym. Merak etmeyin kötüye bir şey olmaz... " (s.232)	»Alles okay, Hauptkommissar, mir geht's gut. Keine Sorge, bösen Männern passiert nichts. « (S. 306)
100.	Ama ne yaptığının farkında olmayan Necdet, bunu fırsat bilerek Namık'ın yüzüne bir tokat indirdi. İşte bu tokat bardağı taşırın son damla oldu. (s.307)	Doch Necdet, der das gar nicht realisierte, nutzte die Gelegenheit, um Namık eine Ohrfeige zu verpassen. Und die war dann zu viel. (S.404)
101.	"...Aramızdaki kırılganlığı gidermek istiyordu. Biz de kabul ettik. Konuştuk, görüştük, olay tatlıya bağlandı. " (s.307)	Er wollte den Ärger vergessen machen. Wir stimmten zu, und so sahen wir uns, redeten und legten die Sache bei. « (S.404)
102.	"...Bu yolun etrafında sayısız anıt vardı. Gerçi çoğunun yerinde şimdi yeller esiyor. " (s.307)	Gesäumt ist sie von zahlreichen Monumenten. Das heißt, die meisten existieren heute nicht mehr. « (S.405)
103.	Dikkatle ona bakarken kaldırdı başını... Kanım donacak gibi oldu. Güzide, beş yıl önce bir patlamada yitirdiğim karım, Leyla Barkın'ın ak giysilerinin içinden bana bakıyordu. (s.336)	Sie hob den Kopf, und mir stockte das Blut in den Adern. Es war Güzide, meine Frau, die ich vor fünf Jahren bei der Explosion verloren hatte, aus Leyla Barkins weißem Kleid heraus schaute sie mich an. (S.440)
104.	Öyle yapardı, hepimizden erken kalkardı Demir. Çünkü Alzheimer hastası annesine göz kulak olmak için sabahın köründe uyanmak zorundaydı. (s.342)	So war es, Demir war stets früher auf den Beinen als wir anderen. Denn er musste sehr früh wach sein, um ein Auge auf seine an Alzheimer leidende Mutter zu haben. (S.448)
105.	"Söz verdiniz ya. Aman gözünüzü seveyim Demir. Hiç kaçarı yok. Eğer gelmezseniz kabak benim başıma patlar." (s.344)	»Genau, ihr habt es versprochen. Ich bitte euch wirklich. Demir. Keine Ausrede. Wenn ihr nicht kommt, krieg ich den Ärger.« (S.451)
106.	"O zaman Allah vardımın olsun Ömer..." diyerek doğruldu. (s.238)	»Dann möge Allah dir helfen, Ömer ...« Ich erhob mich. (S. 314)
107.	"...Ve her ikisinin sevgilisi de kendilerinden önce göçüp gitti bu dünyadan. " (s.353)	Und beiden starb die Liebste, bevor sie selbst das Zeitliche segneten.« (S.462)
108.	"Bu kitap, Jüstinyen ile Teodora'yı göklere çıkartır, " dedi sanki eserin değerini anlamak ister gibi elinde tartarak. (s.361)	»Dieses Werk bejubelt Justinian und Theodora.« Er wog das Buch in der Hand, als wollte er seinen Wert abschätzen. (S.473)
109.	Sabrının sonuna gelmişti Âdem ama bunu da sineye çekmeyi bildi. (s.367)	Âdem war mit seiner Geduld am Ende, doch er nahm den Vorwurf an. (S.480)
110.	"... Gözünü budaktan sakınmayan, yeryüzündeki bütün kötülüklerle tek başına mücadele edebileceğini sanan genç bir adam." (s.378)	Ich war ein Draufgänger, der glaubte, es allein mit allem Unheil der Welt aufnehmen zu können.« (S.495)
111.	"Yok," dedi bardağı masaya bırakırken. " Allah sizden razı olsun. " (s.239)	»Nein.« Er setzte den Becher auf den Tisch. »Gott vergelt's Ihnen. « (S. 316)
112.	"Allah rahmet eylesin... Kendine Müslümanım diyen bir sürü sahtekârdan çok daha muteber bir adamdı. Toprağı bol olsun. " (s.256)	»Allah sei seiner Seele gnädig. Er war ehrwürdiger als alle möglichen Lügner und Betrüger, die sich Muslime nennen. Ruhe er in Frieden. « (S.337)
113.	Yüzü kireç gibi bembeyaz olmuşt. (s.393)	Ihr Gesicht war kalkweiß. (S.514)
114.	Artık üstüme gelmezler sanıyordum, bu defa Yekta aldı sazi... (s.261)	Jetzt lassen sie mich in Ruhe, dachte ich, doch schon übernahm Yekta den Stab. (S.344)
115.	"Elleri mi kesilmiş?" Konuştuklarımıza kulak misafiri olan Leyla'yı da benim gibi yeni bir heyecan dalgası sarmıştı. (s.399)	»Die Hände sind abgeschnitten?« Leyla, die unser Gespräch mithörte, erfasste genau wie mich eine neue Welle der Erregung. (S.522)
116.	"Benzetmemi mazur görün, tesbihte hata olmaz. Ama sizin derneğiniz gibi onlar da kendilerince sahip çıkıyorlar bu şehre..." (s.400)	»Entschuldigen Sie den Vergleich, niemand soll sich getroffen fühlen. Aber genau wie Ihr Verein setzen auch die Mörder sich auf ihre Weise für die Stadt ein. (S.524)
117.	Ellerindeki beybol sopalarını, Namık ve arkadaşlarının kafalarına, gözlerine, nerelerine gelirse, Allah varattı demeden indiriyorlardı. (s.429)	Mit Baseballschlägern prügelten sie gnadenlos auf Namık und seine Freunde ein. (S.559)
118.	"...Sen ne anlarsın demeye getirdi. Leyla araya girmese yine papaz olacaktık herifle." (s.440)	Was verstehst du denn davon, brauste er auf. Wäre Leyla nicht dazwischengegangen, wären wir wieder aneinandergeraten. « (S.572-573)
119.	"...Bu tür adamların devlet katında iti köpeği çok olur. Daha başında elimiz kolumuzu bağlatmavalım... " (s.267)	Solche Leute haben ihre Hunde auf den Fluren des Staats. Lassen wir uns nicht von vornherein die Hände binden. (S.351)

120.	“...Mutlaka bulmamız lazım Hakan’ı. <u>İki eli kanda da olsa</u> derhal şirkete bekliyorum.” (s.465)	Wir müssen Hakan unbedingt auftreiben. Und <u>sei es mit zwei blutigen Händen</u> , ich erwarte ihn unverzüglich in der Firma.« (S.605)
121.	“ <u>Ülkenin civisi çıkmış</u> be Zeynep. Gazetecisi ayrı namussuz, turizmcisi ayrı, mimarı ayrı, belediyesi ayrı...” (s.469)	» <u>Das Land geht vor die Hunde</u> , Zeynep. Der Journalist ist ein Schuft, der Tourismusunternehmer genauso, auch der Architekt, der Mann in der Stadtverwaltung nicht minder. (S.611-612)
122.	Dava açanları da <u>topa tutuyor</u> tabii. Başta da İSD yöneticilerini. (s.469)	Und die Kläger <u>nimmt er hart unter Beschuss</u> . Allen voran die Leitung des VVI. (S.612)
123.	“ <u>Yazıklar olsun!</u> Unuttun mu lan? Okula giderken önce seni alırdım, ardından Handan’la Yekta’yı.” (s.342)	» <u>Was für ein Undank!</u> Hast du es wirklich vergessen? Auf dem Weg zur Schule habe ich zuerst dich abgeholt und erst anschließend Handan und Yekta.« (S.448)
124.	“Önce sevindim kurtulduğuma ama yerde kıpırdamadan yattığını görünce korkudan <u>ödüm patladı</u> .” (s.483)	»Erst war ich froh, ihn los zu sein, aber als ich sah, dass er reglos dalag, <u>geriet ich doch in Panik</u> .« (S.630)
125.	Ali bir an kararsız kaldı. <u>Ne yalan söyleyeyim</u> , nasıl bir tepki vereceğini ben de merak ediyordum. (s.365)	Ali wirkte unschlüssig. Auch ich war neugierig darauf, wie er reagieren würde. (S.478)
126.	Ama bir mimar parçasının sultan kızına <u>gönlünü kaptırması</u> olacak iş değilmiş. (s.504)	Doch es war ein Unding, dass ein Baumeister <u>sein Herz an eine Sultanstochter verlor</u> . (S.655)
127.	Sultanın iki dudağının arasından çıkacak söze bağlıydı hayatı. Her an <u>kelle koltukta dolaşıyordu</u> . (s.507)	Sein Leben hing von den Worten ab, die ein Sultan sprach. Jeden Augenblick <u>stand sein Kopf auf dem Spiel</u> . (S.658-659)
128.	Birkaç adım atmıştık ki aman Allahım, <u>burnumuzun direği kırılacaktı</u> . (s.507)	Ein paar Schritte weiter <u>war der Gestank kaum noch auszuhalten</u> . (S.659)
129.	Başımı kaldırıncı <u>kamı çekilen</u> yüzümü şaşkınlıkla izleyen Tarık’ın meraklı gözleriyle karşılaştım. (s.521)	Als ich den Kopf hob, traf ich Tariks Blick, der perplex mein Gesicht musterte, <u>aus dem vermutlich alles Blut gewichen war</u> . (S.677)
130.	<u>Kuvruğunu kıştırıp</u> çıktı odadan. (s.522)	<u>Er kniff den Schwanz ein</u> und verließ das Büro. (S.679)
131.	Ve <u>dini, imanı para olan</u> o iğrenç avukat... Şu Hakan Yamalı. (s.552)	Und dann der widerliche Anwalt, dessen <u>einzige Religion das Geld war</u> . Hakan Yamalı. (S.717)
132.	“Merak etmeyin, <u>Allah’ın izniyle</u> bana bir şey olmaz.” (s.379)	»Keine Sorge, <u>mit Gottes Segen</u> stößt mir nichts zu.« (S.496)
133.	Sen ki bizden <u>yüz çevirmedin</u> . (s.4)	Du, der <u>Du Dich nie von uns abwandtest</u> . (S.12)
134.	“ <u>İşi Allah’a havale edeceğine</u> kafayı değiştirsen...” (s.379)	»Statt <u>die Sache Gott zu überlassen</u> , solltest du dich ein bisschen ändern ...« (S.496)
135.	Çünkü o, kadınların en hırslısıydı, en acımasız, en <u>gözü kara olanı</u> . (s.321)	Denn sie war die Ehrgeizigste unter den Frauen, die Gnadenloseste, <u>die Unerschrockenste</u> . (S.421)
136.	Kendi tebaası bile <u>dudak bükerken</u> ona. (s.405)	Auch nicht, als die eigenen Untertanen <u>ihn geringschätzten</u> . (S.530)
137.	İşte bir kez daha <u>boy gösteriyordu</u> Âdem Yezdan. (s.397)	Wieder <u>tauchte</u> Âdem Yezdan <u>auf</u> . (S.520)
138.	“O zaman boş yere <u>çenenizi vormavin</u> . Adamlarınızın yaptıkları açıkça suç...” (s.286)	» <u>Dann bemühen Sie sich nicht weiter</u> . Was Ihre Männer da getan haben, ist eine Straftat.« (S.377)
139.	“ <u>Hamdolsun</u> Başkomiserim, sağlığınıza duacıyız.” (s.409)	» <u>Gott sei’s gedankt, gut</u> , Hauptkommissar, wir beten für Ihre Gesundheit.« (S.532)
140.	“Hamdolsun Başkomiserim, <u>sağlığınıza duacıyız</u> .” (s.409)	»Gott sei’s gedankt, gut, Hauptkommissar, <u>wir beten für Ihre Gesundheit</u> .« (S.532)
141.	Gözlüklü, sakallı adam, “ <u>Allah rızası için</u> bir el atın şu merhuma,” diye seslenince bu dört kişi de omuzlayıp indirmişler tabutu. (s.410)	Als der bebrillte bärtige Fahrer rief: »Nehmt doch <u>für Gotteslohn</u> diesen Verstorbenen auf!«, hobten die vier Männer den Sarg auf die Schultern und trugen ihn her. (S.533)
142.	Bir toplantıda Necdet’le <u>gırtlak gırtlığa gelmistik</u> . (s.439)	Bei einer Versammlung <u>waren</u> Necdet und ich <u>aneinandergeraten</u> . (S.572)

143.	“Tamam, gençken çok kavga ederdik. İnsanın <u>kanı deli akıyor</u> o zaman. Ama sonra nefret ettim şiddetten...” (s.440)	»Okay, in der Jugend hauten wir häufig mal drauf. Da ist man <u>übermütig</u> . Aber später hatte ich mit Gewalt nichts mehr am Hut.« (S.573)
144.	“ <u>Afiyet olsun</u> ,” diyerek çöktüm yanına. (s.447)	» <u>Wohl bekomme's</u> .« Ich setzte mich neben ihn. (S.582)
145.	Aslında çok da içemem. Birkaç kadeh sonra <u>zil zurna sarhoş olmuştum</u> . (s.450)	Normalerweise trinke ich nicht viel, deshalb war ich nach wenigen Gläsern schon <u>stark berauscht</u> . (S.585)
146.	“ <u>Allah kahretsin!</u> Ne yaptım ben?” (s.543)	» <u>Verdammte Scheiße!</u> Was hab ich getan!« (S.705)
147.	“...Ne kadar kararlı olursanız olun, ne kadar kesin konuşursanız konuşun, istediği sonucu alıncaya kadar <u>yakanızı bırakmazdı</u> ”. (s.34)	Außerdem hatte er Geduld. Da konnten Sie noch so entschlossen sein, noch so deutliche Worte sprechen, er <u>ließ nicht locker</u> , bis er hatte, was er wollte.« (S. 49)
148.	<u>Süngüsü düşen</u> hemcinsim hala ayakta dikilmeyi sürdürüyordu. (s.46)	Mein <u>angeschlagener</u> Geschlechtsgenosse stand noch immer. (S. 63)
149.	Ama Keroessa büyüyünce onun da <u>başına</u> bir başka tanrı, Denizler tanrısı Poseidon <u>bela olmuş</u> . (s.49)	Doch als Keroessa heranwuchs, <u>stellte</u> ihr ein anderer Gott <u>nach</u> , der Meeresgott Poseidon. (S. 66)
150.	Bütün bu bilgisizliğimize rağmen, lafa geldi mi, utanıp sıkılmadan, şanlı ceddimiz diye <u>nutuk atmaya</u> bayılıyorduk. (s.49)	Aber <u>schwangen</u> trotz unseres Unwissens bei jeder Gelegenheit schamlos <u>große Reden über</u> unsere ruhmreichen Vorfahren. (S. 67)
151.	“En kötü şey, birine <u>yük olmak</u> Nevzat,” derdi yüzünü buruşturarak. (s.80)	»Das Schlimmste ist, <u>jemandem zur Last zu fallen</u> , Nevzat.« Sie schnitt eine Grimasse. (S.106)
152.	Bak, dinle, hepsi için için <u>kan ağılıyor</u> ben gidiyorum diye. (s.81)	Hörst du nicht, wie sie <u>weinen</u> , weil ich fortgehe? (S.107)
153.	“Şaka yapıyorum Evgenia Hanım. Hakikaten Yekta kolay kolay şiir okumaz. <u>Havasında olması</u> lazım.” (s.89)	»Das war Spaß, Evgenia Hanım. Tatsächlich ist Yekta gar nicht so leicht zum Vortrag zu bewegen. Er muss <u>in Stimmung sein</u> .« (S.118)
154.	Hiç ummasınız ama size <u>lügat parçalarlar</u> ... Hayat dersi verirler... (s.103)	Unverhofft <u>kommen</u> solche Leute <u>mit gedrechselten Sätzen daher</u> oder teilen Lebensklugheiten aus. (S.134-135)
155.	Bir <u>gün güngörmüş</u> , yaşlıca bir şoför, şöyle demişti bana: “Kusura bakmayın ama Başkomiserim, üç meslek vardır, birbirine benzer: şoförlük, polislik, orospuluk...” (s.108)	Einmal hatte ein <u>erfahrener</u> älterer Fahrer zu mir gesagt: »Sehen Sie es mir nach, Hauptkommissar, aber es gibt drei Berufe, die einander sehr ähnlich sind: Fahrer, Polizist und Hure. (S.141)
156.	İkisinden de çıt çıkmadı. Suçlu çocuklar gibi susuyorlardı. (s.110)	Keiner antwortete. Beide schwiegen wie Kinder, die etwas ausgefressen haben. (S.144)
157.	Kendi rezilliğine bir de felsefi <u>kulf bulmasına</u> dayanamadım. (s.133)	Mir wurde übel, als ich sah, dass er <u>sich für</u> seine Ruchlosigkeit eine Philosophie <u>zurechtschneiderte</u> . (S.173)
158.	“Yoksa rahmetli evlenmenize <u>sıcak bakmıyor</u> muydu?” (s.150)	»Oder hatte der Selige <u>etwas gegen</u> eure Heirat <u>einzuwenden</u> ?« (S.196)
159.	Yine ceketinin yakasını düzeltmeye girişti, hayır <u>kaçak ovnavacaktı</u> . (s.153)	Wieder fummelte sie am Kragen ihrer Jacke herum, nein, sie würde <u>ausweichen</u> . (S.200)
160.	Hiç <u>vicdan azabı duymadan</u> , üzerine beş yıldızlı bir otel yaptılar. (s.170)	<u>Skrupellos</u> wurde ein Fünf-Sterne-Hotel darauf gesetzt. (S.224)
161.	Ama şu anda eli kanlı hükümdarların değil, cinayetlerine kattıkları tarihsel figürlerle aklımızı <u>allak bullak eden</u> zeki katillerin peşindeydik. (s.175)	Im Augenblick waren wir nicht hinter brutalen Herrschern her, sondern cleveren Mördern, die <u>uns den Verstand mit historischen Figuren verwirrten</u> , die sie ihren Verbrechen unterjubelten. (S.230)
162.	Yerli, yabancı ne kadar polisiye roman varsa <u>yalayıp yuttum</u> . (s.190)	Ich <u>verschlank</u> alles, was es gab, ob einheimisch oder ausländisch. (S.251)
163.	Tınmadı bile, galiba hafiften <u>kafayı bulmaya</u> başlamıştı. (s.192)	Er reagierte nicht, der Alkohol <u>stieg ihm wohl schon zu Kopf</u> . (S.254)
164.	“Güzel bir çözümleme,” dedim <u>gözucuyla</u> sevdiğim kadına <u>bakarak</u> . “Analiz de diyebiliriz.” (s.201)	»Gute Interpretation«, sagte ich <u>mit einem Seitenblick auf</u> die Frau, die ich liebte. (S.264)
165.	“...Neredeyse on beş yıldır konuşmadığı arkadaşının <u>elinden tuttu</u> , yarasını sardı, toparladı...” (s.204)	Er <u>nahm</u> seinen Freund, mit dem er fast fünfzehn Jahre lang kein Wort gewechselt hatte, <u>bei der Hand</u> , verband seine Wunde und richtete ihn wieder auf. (S.268)
166.	“...Galiba, dediğin gibi, Handan’ın sevgisi <u>avakta tutuyor</u> onları.” (s.204)	Es ist wohl, wie du sagst: Handans Liebe, die die beiden <u>auf den Beinen hält</u> .« (S.269)
167.	Eminim başka kadınları sevmeyi denemiştir ama galiba hiçbirini Handan’ın <u>yerini tutamadı</u> . (s.204)	Sicher hat er versucht, andere Frauen zu lieben, aber da konnte wohl nie eine Handans <u>Stelle einnehmen</u> . (S.269)
168.	Terk edilen bir çocuk gibi mahzunlaştı Şefik. <u>Aklı</u> bizde <u>kalmıştı</u> ama çaresiz, işinin başına dönecekti. (s.214)	Şefik grämte sich wie ein verlassenes Kind. <u>In Gedanken war er bei uns</u> , doch notgedrungen kehrte er an seine Arbeit zurück. (S.282)
169.	Bulut, sahibinin <u>bir dediğini iki etmedi</u> . (s.215)	Bulut <u>gehobte aufs Wort</u> . (S.283)
170.	“Oysa dünyada zulüm <u>kol geziyordu</u> Başkomiserim. Bosna’da, Afganistan’da, Irak’ta Müslüman kanı akıtılıyordu.” (s.240)	»Dabei <u>gibt es auf der ganzen Welt</u> Unterdrückung, Hauptkommissar. In Bosnien, in Afghanistan, im Irak, überall wird Blut von Muslimen vergossen.« (S. 317)

171.	“Et taşıma aracı araştırmaya alındı Başkomiserim,” diye girişti sözlü raporuna Zeynep. “Çok iyi bir ekip kurduk. Çocuklar <u>canla başla çalışıyorlar</u> ...” (s.265)	»Der Lieferwagen wird untersucht, Hauptkommissar«, stieg Zeynep in den mündlichen Rapport ein. »Wir haben ein hervorragendes Team. Die Jungs <u>sind mit Leib und Seele bei der Sache</u> .« (S.349)
172.	<u>Havava girmisti</u> serseri, bayılırdı vurdu kırđıya. (s.270)	<u>Er war in Stimmung</u> , er liebte Raufereien. (S.355)
173.	“...Necdet karşısında <u>ezilip büzölünce</u> Namık da affetmiş...” (s.307)	Als Necdet <u>sich so vor ihm wand</u> , hat Namık ihm verziehen. (S.404)
174.	“Yalan söyleme! Sen erketeydin. Etrafı <u>kolacan edivordun</u> . Öteki arkadaşın nerde? Nereye park ettiniz lan minibüsü?” (s.315)	»Lüg nicht! Du hast Schmiere gestanden! <u>Du hast aufgepasst!</u> Wo ist dein Kumpel? Wo habt ihr den Minibus abgestellt?« (S.414)
175.	Gecenin sonunda isyancılara büyük bir <u>ders verilmiş</u> , Nika ayaklanması bastırılmıştı. (s.364)	Am Ende der Nacht war den Rebellen <u>eine Lehre erteilt</u> und der Nika-Aufstand niedergeschlagen. (S.476)
176.	Hayır, alınmamıştı, biraz mahcup olmuştu sadece “ <u>Boşboğazlık yaptım</u> galiba...” (s.372)	Nein, er war nicht beleidigt, nur verlegen. » <u>Das war wohl ein wenig vorlaut</u> .« (S.488)
177.	İki selatin caminin etrafında zulaya yatmış ekiplerin anonlarına bakılırsa oralarda da <u>asavış berkemaldi</u> . (s.424)	Laut den Teams, die an den beiden Sultansmoscheen auf der Lauer lagen, <u>herrschte auch dort Stille</u> . (S.553)
178.	Hani <u>adamı ipten alır</u> derler ya, öyle biri. (s.465)	Es gibt doch diesen Spruch: <u>Der holt einen noch vom Galgen</u> . (S.605)
179.	Onca emek, onca çaba, onca kahırla kurduğu dünya tehlikeye girdiğinde, zaten kültüründe var olan şiddet eğiliminin de yardımıyla <u>gözünü kırpmadan</u> insanları öldürebilirdi. (s.468)	Selbstverständlich war er fähig, wenn das von ihm mit viel Arbeit, Mühe und Schmerz aufgebaute Universum bedroht war, mit Hilfe der Neigung zur Gewalt, die seiner Kultur <u>ohnhehin innewohnte</u> , Menschen zu töten. (S.610)
180.	Görüldüğü üzre ölümün ne zaman, nerede ve nasıl geleceğı <u>Allah’ın takdirine</u> kalmıştır. (s.149)	Also ist es <u>Allahs Ratschluss</u> , wann, wo und wie der Tod kommt. (S.195)
181.	Bakmayın böyle ciddi durduğuna, aslında cana yakın biridir, ama nedendir bilinmez, çatık kaşlarının açılması, dilinin çözülmesi için <u>iki tek atması</u> gerekir, sonra dünyanın en güler yüzlü, en hoşsohbet insanı olur. (s.64)	Seine ernste Miene täuscht, im Grunde ist er ein herzlicher Mensch, doch aus unerfindlichen Gründen <u>braucht es bei ihm zwei kleine Raki</u> , bis seine Stirn sich glättet und seine Zunge sich löst, dann wird er im Handumdrehen zum freundlichsten, heiter plaudernden Mann der Welt. (S.86)
182.	‘Sen öyle san. Bu eşyalar, kendini insan sanan nice yakınımından daha çok <u>çekmiştir</u> benim <u>kahrımı</u> ...’ (s.81)	»Das glaubst du! Diese Dinge <u>haben von meinem Kummer viel mehr ertragen</u> als die meisten, die mir nahestehen und sich für Menschen halten. (S.107)
183.	“...Kuşkusuz ki <u>Cenab-ı Hak</u> takdirini böyle kullanmıştır.” (s.149)	Zweifellos hat <u>Gott der Herr</u> seinen Beschluss auf diese Weise ausgeführt.« (S.195)
184.	“Siz buna, <u>Takdiri İlahi</u> , dersiniz doğrudur, kader, dersiniz o da doğrudur...” (s.154)	»Wenn Sie das <u>Gottesbeschluss</u> nennen, ist das richtig, nennen Sie es Schicksal, ist auch das richtig. (S.201)
185.	“Mülkün sahibi <u>Hak Teâlâ</u> ’dır. Kim doğrudur, kim yanlıştır, ancak o bilir...” (s.412)	»Inhaber allen Besitzes ist <u>Gott der Herr</u> . Nur Er weiß, wer richtigliegt und wer falsch. (S.536)
186.	“Etmezdim,” dedi bizim doğrucu Davut. “Ben de savaşırdım.” (s.390)	»Wohl kaum«, gestand unser aufrichtiger Ali. »Auch ich hätte gekämpft.« (S.510)

6. KİŞİSEL MERAKLAR		
1.	Oturduğumuz divan, geniş bir pencerenin ardındaki caminin kurşunu <u>kubbesine</u> bakıyordu. (s.29)	Vom Sofa aus fiel unser Blick durch ein breites Fenster auf die dunkelgraue <u>Kuppel</u> einer Moschee. (S. 41)
2.	“Önceki <u>müezzinin</u> sesi korkunçtu. Hem ezanı, hem de bizi katlediyordu günde beş vakit. (s.29)	»Der vorherige <u>Muezzin</u> hatte eine grässliche Stimme. Fünfmal am Tag massakrierte er den Gebetsruf und uns gleich mit. (S. 42)
3.	Haliç’in durgun sularından, <u>minareleri</u> ak bulutlara dokunan Süleymaniye’nin görkemli silüetine uzanan olağanüstü bir görüntü. (s.52)	Die Aussicht reichte von den stillen Wassern des Goldenen Horns bis hin zur Silhouette der Süleymaniye-Moschee, deren <u>Minarette</u> die weißen Wölkchen zu berühren schienen. (S. 70)
4.	Şarap götürmedik tabii oraya. Çünkü <u>haram</u> . (s.104)	Logisch, dass wir den Wein nicht mitgenommen haben. Ist ja <u>verboten</u> . (S.136)
5.	On sene önce Kayseri’deki o köyde, bilmem ne tarikatının <u>sevhi</u> , hakkımızda <u>fetva çıkarmıştı</u> da canımızı zor kurtarmıştık... (s.132)	Damals, in dem Dorf in Kayseri, vor zehn Jahren, da <u>erließ</u> der <u>Scheich</u> von ich weiß nicht welchem Orden <u>eine Fatwa gegen uns</u> , und wir hatten Mühe, mit dem Leben davonzukommen. (S.171-172)

6.	“ <u>Helal kesim</u> , derken İslami usullere göre kesilmiş hayvandan mı bahsediyor, yoksa etlerimiz, yenmesi helal olan hayvandan alınmıştır mı diyor?” (s.137)	»Soll <u>helal</u> nun heißen, das Tier wurde nach islamischen Regeln geschlachtet, oder stammt das Fleisch von einem Tier, das zu essen uns erlaubt ist?« (S.178)
7.	“Tam adamına sordun Ali! Ben hiç anlamam bu işlerden. Bizimkiler pek dindar değildi. Babam bayramdan bayrama giderdi <u>namaza</u> .” (s.137)	»Da fragst du grad den Richtigen, Ali! Von diesen Dingen verstehe ich überhaupt nichts. Unsere Familie war nicht fromm. Mein Vater ist nur an den Feiertagen zum <u>Beten</u> gegangen. (S.178)
8.	Camimiz, <u>cemevimiz</u> , kilisemiz, sinagogumuz bu şehirdeydi. (s.139)	Unsere Moschee, unser <u>Cem-Versammlungsraum</u> , unsere Kirche, unsere Synagoge stand in dieser Stadt. (S.181)
9.	Önünden geçmekte olduğumuz marketin adını okuyunca dayanamadı, yine sinirlendi. “Şu isme bak ya, <u>Tevhit Market</u> ...” (s.140)	Als er den Namen des Supermarktes las, an dem wir soeben vorbeifuhren, brauste er wieder auf. »Hör sich einer das an: <u>Tevhit Market! Supermarkt Monotheismus!</u> « (S.182)
10.	“Babam ikinci kez evlendi. Üç senedir yukarıda Nazlı Hanım’ın yanında yaşıyordu.” “ <u>İmam nikâhı</u> mı?” (s.148)	»Mein Vater hat eine zweite Frau genommen. Seit drei Jahren lebte er oben mit Nazlı Hanım.« » <u>Eine religiös geschlossene Ehe?</u> « (S.193)
11.	Bütün bu cinayetlerin arkasında dini bir neden olabilir miydi? Ya da bir <u>tarikat</u> meselesi... (s.224)	Konnten all diese Morde religiös motiviert sein? Oder Sache einer <u>religiösen Sekte?</u> (S.296)
12.	Hazreti Muhammed; sahabe: Ve surların dibinde <u>Hazreti Muhammed’i</u> görmüş sahabelerin mezarları. (s.228)	Und am Fuß der Mauern die Gräber <u>der Weggefährten des Propheten Mohammed</u> . (S. 300)
13.	Kuran’ı, <u>namazı</u> , <u>orucu</u> bize sevdirdi. (s.241)	Koran, <u>Gebet</u> , <u>Fasten</u> , all das legte er uns ans Herz. (S. 318)
14.	Ama dünyada Müslümanlar acı çekerken, İslam’ın beş şartını, imanın altı şartını yerine getirmek, gece yarısına kadar süren <u>zikirlere</u> katılmak yeterli miydi? (s.241)	Doch war es noch genug, die fünf Säulen des Islam, die sechs Regeln des Glaubens umzusetzen, sich bis Mitternacht an <u>Bittgebeten</u> zu beteiligen, wenn in aller Welt Muslime leiden mussten? (S. 318)
15.	Din kardeşlerimiz inançlarından ötürü öldürülürken bizim sadece <u>namazımızı kılıp orucumuzu tutmakla</u> , öteki ibadetleri yerine getirmekle yetinmemiz doğru muydu? (s.241)	War es richtig, dass wir uns <u>mit Gebet, Fasten</u> und anderen Arten des Gottesdienstes aufhielten, während man unsere Glaubensbrüder wegen ihrer Religion massakrierte? (S. 318)
16.	Maksut benim için bir tür <u>şevh</u> , bir tür yol gösterici olmuştu. (s.243)	Er war zu einer Art <u>Scheich</u> , zu einem Wegweiser geworden. (S. 321)
17.	Aldığımız abdest, kıldığımız namaz, tuttuğumuz oruç, getirdiğimiz <u>kelime-i şhadet</u> , okuduğumuz ayet ancak Müslüman kardeşlerimiz için cihada kalktığımızda anlamlı olacaktı. (s.243)	Rituelle Waschungen, Gebet, Fasten, <u>Glaubensbekenntnis</u> , die Koranverse, die wir lasen, all das bekäme erst Sinn, wenn wir für unsere muslimischen Brüder in den Dschihad gingen. (S. 321)
18.	Ben masaya yaklaşırken <u>mücahitler tekbir</u> getirdiler. (s.247)	Die <u>Mudschaheddin skandierten »Allahu Akbar</u> «, sie brüllten nicht, riefen aber laut genug, um das Gejammer des Majors zu übertönen. (S. 326)
19.	Ta ki Efsun’la tanışınca, ta ki onun aracılığıyla <u>tasavvufu</u> keşfedinceye kadar. (s.249)	Bis ich Efsun traf und durch sie den <u>Sufismus</u> entdeckte. (S. 328)
20.	Sütunlar, freskler, mozaikler, <u>ciniler</u> , <u>mihrap</u> , ayetler, <u>hatlar</u> , <u>minber</u> , <u>mahfil</u> , yani mermer taş, ahşap, cam, altın, gümüş, bakır de demirden yapılmış ne varsa sanki canlı varlıkları gibi ruh kazanıyordu gözlerimin önünde. (s.335-336)	Säulen, Fresken, Mosaiken, <u>Fayencen</u> , <u>Gebetsnische</u> , Koranverse, <u>Kalligraphien</u> , <u>Kanzel</u> , <u>Galerie</u> , einfach alles, was aus Marmor, Stein, Holz, Glas, Gold, Silber, Kupfer und Eisen gemacht war, gewann Leben vor meinen Augen, als wären all die Objekte lebendige Wesen. (S.439)
21.	“ <u>Cebrail</u> , <u>Mikail</u> , <u>İsrafil</u> ve <u>Azrail</u> mi?” diye takıldı oturduğu yerden. “ Ben onların görevleri başka sanıyordum.” (s.326)	» <u>Gabriel</u> , <u>Michael</u> , <u>Israfil</u> und <u>Azrael</u> ?«, neckte sie. »Ich dachte, die hätten anderes zu tun.« (S.427)
23.	‘Bana gelince, bu erguvan renkli pelerininimden daha güzel bir <u>kefen</u> düşünemiyorum kendime...’ (s.363)	Was mich betrifft, ich kann mir kein schöneres <u>Totenhemd</u> denken als meine purpurne Pelerine.« (S.476)
24.	Camiden çıkıp musalla taşının üzerindeki tabutu gören cemaat, <u>cenaze namazı</u> için toplanmış, ancak belediyenin	Als die Gemeinde nach dem Gebet die Moschee verließ, habe sie den Sarg auf der Steinbank gesehen und sich zum

	görevlendirdiği hoca ortaya çıkmayınca başımamı çağırışlardı. (s.410)	Totengebet versammelt, doch als der städtische Hodscha nicht erschien, rief man den Hauptimam. (S.533)
25.	“...Sabah namazında minareden ezan okuyan birçok müezzin arkadaşımız, onun selviler arasından yükselen silüetini görmüşlerdir kaç defa...” (s.414)	Viele unserer Muezzine, die morgens vom Minarett zum Gebet rufen , haben oftmals seine Silhouette zwischen den Zypressen aufsteigen stehen.« (S.538-539)
26.	“...İki sene önce bir ramazan günü, o muhteşem sultan, kendi suretiyle belirdi gözlerimin önünde.” (s.414)	An einem Tag im Monat Ramadan erschien mir der herrliche Sultan in eigener Gestalt ...» (S.539)
27.	“ Sabah namazından önceydi, camide hiç kimse yoktu. Teheccüt namazı için erkenden girmiştin camiye. İbadetimi tamamlayıp, abdest tazelemek için dışarı çıkacaktım ki, caminin içinde bir ışık gördüm...” (s.414)	»Es war vor dem Morgengebet , die Moschee war noch menschenleer. Ich war früh gekommen, um das Tahajjud-Gebet zu verrichten. Nach dem Gebet stand ich auf, wollte hinausgehen, um die rituelle Waschung zu erneuern, da sah ich ein Licht in der Moschee. (S.539)
28.	‘Ama sen, minberin önünde namaz kılarken gördüm, dedin ya, artık tamamen eminim.’ (s.416)	»Aber du hast doch gesagt, du hast ihn vor der Kanzel im Gebet gesehen, und jetzt bin ich felsenfest überzeugt.« (S.541-542)
29.	“Bu oluyor... Alıyorsun kafeinleri, cin yavrusu gibi dolanıp duruyorsun ortalıkta. Ne uyku ne yorgunluk... Biz de kendimizi suçluyoruz yaşlandık diye.” (s.473)	»Das ist los. Du stopfst dich mit Koffein voll und hüpfst wie ein junger Dschinn durch die Gegend. Kein Schlaf, keine Erschöpfung. Wir dagegen fühlen uns schuldig, weil wir alt geworden sind.« (S.617)
30.	Sol kenarı usta bir dülger tarafından biraz yontulmuş gümüşten bir dolunay, caminin dördüncü minaresinin alemine takılmış kocaman bir lamba gibi parlıyordu karanlıkta. (s.501)	Ein silberner Vollmond, die linke Seite wie von einem Zimmermeister leicht abgehobelt, hing als eine riesige Lampe neben der Spitze des vierten Minarets und strahlte durch die Finsternis. (S.651)
31.	Sanduka biçimindeydi gömüt , üzerinde sarıklı bir mezar taşı bulunuyordu. (s.506)	Der Sarkophag war in Form eines steinernen Grabüberbaus gestaltet, gekrönt von einer Grabstele mit Turban. (S.658)
32.	Dört serafim meleğinin taşıdığı devasa kubbenin altında, yüzünü kuble ye dönmüştü. (s.405)	Unter der von vier Seraphim getragenen mächtigen Kuppel war sein Gesicht nach Mekka gerichtet . (S.529)
33.	Nakiş nakiş bükülmüş serefeler e. (s.497)	Auf die Ornament um Ornament um die Minarette herumgeflochtenen Galerien . (S.647)
34.	Gölgesinde bir ömür geçirilecek revaklara . (s.497)	Auf die Gewölbegänge , in denen sich ein ganzes Leben verbringen ließe. (S.647)
35.	Dört halife için dikilen dört minareyi süzerken bir şükür yükseldi içinden. (s.498)	Beim Anblick der vier Minarette, die auftraten für die vier Kalifen , stieg Dank in ihm auf. (S.649)
37.	Bahçede abdest alan , namaza hazırlanan, kendi aralarında kim bilir hangi konuyu tartışan birkaç yüzyıl önceki hemşerilerim... (s.23)	Im Hof Männer bei der rituellen Waschung , bei der Vorbereitung zum Gebet, meine Landsleute vor etlichen Jahrhunderten, die wer weiß worüber palaverten (S. 34)
38.	Tuhaftır, şimdi, laciverten siyaha dönüşen gökyüzünün altında, görkemden, gösterişten uzak bu yapıları bakmak, onların içinde yaşayan komşularımı, başlarına gelen her türlü derdi, belayı büyük bir tevekkülle karşılayan bu mütevazı insanları düşünmek beni rahatlatıyor, hayatın o kadar da ciddiye alınacak bir şey olmadığını hatırlatıyordu. (s.69)	Sonderbar, jetzt wirkte es erholend, auf diese Häuschen, denen nichts ferner lag als Prunk und Protz, unter dem von Dunkelblau ins Schwarze changierenden Himmel zu schauen und an ihre bescheidenen Bewohner zu denken, die alle Probleme gelassen erduldeten . Der Gedanke mahnte mich, das Leben leichter zu nehmen. (S.92)
39.	“Deminden beri bakıyorum da sanki babanızın ölümünü ilahi adaletmiş gibi karşılıyorsunuz. Bu durumda katilin yakalanması küçük bir ayrıntıdan ibaret sizin için...” (s.152)	»Soweit ich sehe, verstehen Sie den Tod Ihres Vaters als göttliche Gerechtigkeit . Da dürfte die Ergreifung des Mörders für Sie nur eine Lappalie sein.« (S.199)
40.	“Adam hem Mukadder’i hem de Ömer’i tanıyor. Ömer için, ‘Onlar Deccal’in çocukları . Onlar İslam dinine zarar veren cahiller, diyor...” (s.177)	»Der Mann kannte Ömer so gut wie Mukadder. Über Ömer sagte er: »Das sind Jünger des Daddschal , Schwachköpfe, die dem Islam schaden.« (S.233)
41.	“...Ama bu 882 hicridir , miladiye çevirsek 1477 yılında basılmış demektir. Fethin 24. Senesinde. Fatih Sultan	Das Jahr bezieht sich auf die Zeitrechnung nach der Hidschra , umgerechnet in unseren heutigen Kalender ist das

	Mehmed Han'ın ölümünden dört yıl önce.” (s.411)	1477 nach Christus. Im vierundzwanzigsten Jahr nach der Eroberung. Vier Jahre vor dem Tod Sultan Mehmed Hans.« (S.535).
42.	“Ölülerden kimseye zarar gelmez Başkomiserim. Kötülük canlılardan gelir, yoldan çıkmış <u>kull</u> ardan.” (412)	»Tote bringen niemandem Schaden, Hauptkommissar. Böses tun die Lebenden, vom Weg abgekommene <u>Gotteskinder</u> .«(S.536)
43.	Sanki çok anlarmışım gibi, yakın gözlüğümü takarak sikkenin üzerindeki <u>karınca duası</u> gibi iç içe geçmiş Arapça harflere bakarken açıkladı yardımcım. (s.512)	Als verstünde ich etwas davon, setzte ich die Lesebrille auf und starrte die wie ein <u>Ameisengebet</u> ineinander verschlungenen arabischen Buchstaben auf der Münze an. (S.666)

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...